

Heimo Halbrainer Elke Murlasits Sigrid Schönfelder

Žádná jaderná elektrárna v Zwentendorfu!

30 let poté

Ve spolupráci

Maria Froihofer, Eva Taxbacher, Karl Wimpler

Překlad z německého originálu

Kein Kernkraftwerk in Zwentendorf (ISBN 978-3-85252-930-1),

www.bibliothekderprovinz.at :

Spolek Sonne und Freiheit, www.slunceasvoboda.eu

Neprodejná pracovní verze, limitovaná edice

Případné komentáře prosíme na b.riepl@eduhi.at

2023

Z: Žádná jaderná elektrárna v Zwentendorfu, 30 let poté

Úvod

Už několik let má společenství historiček a historiků dostatek práce.

V roce 2004 se připomínala občanská válka z roku 1934. V roce 2005 byl vyhlášen Spolkovou vládou „Pamětní rok“, což byla připomínka 60 let od vzniku nové republiky po druhé světové válce, 50 let od podepsání Státní smlouvy (*kte-
rá vedla k odchodu britských, francouzských, amerických a sovětských vojsk v roce
1955, pozn. B.R.*) a 10 let členství v Evropské unii.

A letos, v roce končícím číslovkou 8 (2008, *pozn. B.R.*), si připomeneme události z doby před 90 lety (vznik První republiky), před 70 lety („Anschluss“ 1938) a před 40 lety („perná čtvrthodina“ v květnu 1968).

Zcela se opomenulo, že letos uplynulo třicet let od jedné ne nevýznamné rakouské události: 30. výročí lidového hlasování o mírovém využití jaderné energie v Rakousku a o uvedení atomové elektrárny v Zwentendorfu do provozu.

Kniha nazvaná „Kein Kernkraftwerk in Zwentendorf“ (Žádná jaderná elektrárna v Zwentendorfu) a stejnojmenná výstava v Grazu chtějí toto napravit zdokumentováním tehdy vzniklého hnutí bojujícího s etablovanými institucemi a jeho vítězství.

Vzniku této knihy předcházela delší čas a za svůj vznik vděčí v neposlední řadě myšlence štýrské fotografky Sigríd Schönfelder vydat ilustrovanou knihu vzpomínek na tehdejší hnutí. Fotografie a příspěvky zde nashromážděné jsou subjektivními pohledy tehdejších aktérů a akterek. Jsou to obrazy jedné skládačky, která se pokouší jako celek přiblížit se co nejvíce objektivní skutečnosti.

Jsme si přitom samozřejmě vědomi toho, že touto knihou nemůžeme vždy dosáhnout požadované objektivity, a ani to není naším cílem. To se musí uskutečnit v jiné knize.

Proto se my jako vydavatelé a vydavatelky také zříkáme úkolu jakkoliv hodnotit boj proti civilnímu využívání atomové energie v Rakousku, který vyvrcholil už před 30 lety referendem 5. listopadu 1978, v celkovém kontextu dějin druhé republiky.

Tuto knihu nepovažujeme za bezprostřední dokumentaristický počín, ale pouze za jeho jednu součást, i když každá čtenářka, každý čtenář může a má z četby profitovat také z hlediska dalšího politického vývoje a možností.

Hnutí proti atomovým elektrárnám – jak je také patrné z jednotlivých příspěvků – sahalo od spolkové země Vorarlberg až po Vídeň, od Horního a Dolního Rakouska až po Štýrsko a z politického pohledu od extrémní levice až daleko napravo. Toto jsme se pokusili promítnout i do výběru příspěvků. Musíme ale přiznat, že tato kniha je lehce „štýrsky nakloněna“, což mimo jiné souvisí s tím, že my, jako vydavatelky a vydavatelé, pocházíme z této spolkové země.

Také to nebylo na závadu, vždyť charakteristickým rysem hnutí proti atomové elektrárně v Zwentendorfu bylo, že se skládalo z mnoha regionálních center, která věděla o koordinovaném a společném postupu.

V naší knize by se měla z velké části odrážet také ideologická šíře. Nicméně – budiž zde také poznamenáno – sotva jsou zde příspěvky tehdejších levých radikálů, většinou členů a příznivců maoistického Komunistického svazu Rakouska, kteří obhajují svou tehdejší pozici. Přitom tvoří pozoruhodnou součást aktivistů proti jaderným elektrárnám, jak o tom svědčí zprávy jejich tehdejších politických „odpůrců“ i onen známý výrok spolkového kancléře Bruna Kreiskyho z 26. října 1977 o „všivácích podněcovaných Komunistickým svazem“.

Byli to oni, kdo radikalizoval tehdejší osamocené bojovnice a bojovníky kritizující atomovou energii, a kdo je od hnutí, které dlouhou dobu doufalo, že vláda už uzná argumenty proti atomové energii, zformoval do takového, které hlavně od roku 1977 vyvolávalo na rakouské poměry velkými demonstracemi u vlády obavu ze „západoněmeckých poměrů“ (např. *studentské nepokoje a teroristické útoky levicových extremistů, pozn. B.R.*).

Na cestu Bruna Kreiskyho k referendu se musí pohlížet nejen jako na vnitropolitický kalkul, ale především na pozadí eskalace událostí v Německu, kdy na jaře 1978 v Brokdorfu obléhalo přes 30 000 lidí tamní atomovou elektrárnu a kde se od „německého podzimu“ v roce 1977 části obyvatelstva Spolkové republiky Německo stále více radikalizovaly.

Strach z poměrů podobajících se občanské válce také na „ostrově spokojených a šťastných“ mohl tenkrát i s ohledem na občanskou válku v Rakousku (v roce 1934, pozn. B.R.), od které právě uplynulo 40 let, přimět Kreiskyho k tomu, aby splnil požadavek rakouských odpůrců jádra na uspořádání referenda o mírovém využití atomové energie.

To vedlo ke známému výsledku – 50,47 procent proti spuštění elektrárny.

Lidovým hlasováním bylo dosaženo rozhraní, v němž na jedné straně dosáhlo etablované se protestní hnutí navazující na hnutí v roce 1968 svého vrcholu, a na druhé straně byly vneseny zkušenosti do nových sociálních hnutí. Ale to už je jiné téma.

Poté, co jsme obdrželi četnější a obsáhlejší příspěvky, než jsme původně plánovali, jsme museli některé zřetelně zkrátit.

Několik příspěvků, které nám byly předány, zcela vypadlo proto, že s tématem málo souvisely nebo opakovaly již řečené. Snažili jsme se zabránit přílišnému opakování a prosíme všechny ty, jejichž příspěvky byly tímto způsobem více či méně postíženy, o porozumění a shovívavost.

To, že kniha mohla vyjít tak, jak je nyní předkládána, souvisí s ochotou mnohých tehdy aktivních lidí, kteří pomáhali zabránit jaderné elektrárně a kteří toto chtějí sdělit mladší generaci.

Proto náš dík patří všem těm lidem, kteří se podíleli na projektu a kteří nám poskytli fotografie a texty.

Zvláště bychom chtěli poděkovat panu Friedrichu Witzanymu, který jako

zkušený „zwentendorfský veterán“ přispěl kromě fotografií a textů také mnoha nápady a radami.

Sigrid Schönfelder jako jedna ze zúčastněných kdysi řekla, že společný, pokojně vedený a vyhraný zápas proti mocné atomové lobby je součástí rakouské historie.

Historie, která se má vyprávět dál. A my tak touto knihou činíme.

Heimo Halbrainer, Elke Murlasits, Sigrid Schönfelder, Maria Froihofer, Eva Tachacher, Karl Wimpler

Bruno Kreisky:

Pozdní poznání

„Mým životním poznáním je, že jaderné energii je třeba se postavit.“

Spolkový kancléř Bruno Kreisky změnil v pozdním věku svůj postoj k jaderné energii. Ve svém projevu kolem roku 1988 řekl:

„S každým uplynulým dnem stárnou i jaderné elektrárny, jejich provoz se stává méně spolehlivým a nebezpečnějším. A dnes víme, jak je jaderná energie životu nebezpečná; po Černobylu, i po tom všem, co ve světě zažíváme.

Myslím tedy, že nezbývá nic jiného, než že musíme uchránit lidi před touto další starostí v jejich životě.

Proč jsme bojovali celý život na poli sociální politiky za to, abychom se tolik nebáli smrti, nemoci a chudoby, když zůstaneme nakonec bezmocní vůči této nové hrozbě?

A proto jsem toho názoru, že nemusíme mít tento nový strach, musíme mít jen odvalu před jadernou energií a jejími obrovsky nebezpečnými důsledky varovat a nezbývá nic jiného, než se jí prostě vzdát.

Vždyť ji ani nepotřebujeme, energie máme dost.

Mým životním poznáním tedy je, že jaderné energii je třeba se postavit.“

Přepsáno z nahrávky: Konrad Lorenz - „Umweltgewissen“ (Ekologické svědomí), soubor zvukových dokumentů ze dvou desetiletí, CBS zvukový nosič, 1989.

Bernd Lötsch

30 let poté - Kdyby byl Zwentendorf dodnes v provozu

Přesně třicet let po dostavbě a referendem zrušené „panenské atomové elektrárny“ (a dnes muzea) Zwentendorf“ může být Rakousko nadmíru šťastné, neboť bychom nyní prožívali nekonečné politické dohady kvůli finančně nákladným problémům, které by se objevily při demontování, asanaci a odstranění vyhořelého jaderného reaktoru. Kde na to vzít tolik milionů euro? Kde by odpad našel svou zářivou budoucnost a dlouhodobé střežení?

„Prozíravost“ roku 1978, kdy byla spolková vláda ještě zamilovaná do atomu, vyvrcholila v návrhu spolkového kancléře Bruna Kreiskyho a ministryně pro výzkum Firnberg, aby se atomový odpad a problém jeho konečného uložení vyřešil v Egyptě, nebo v tak „bezpečném“ Iránu.

Krátce nato se zhroutil problematický šáhův režim, byl svržen starým, charismatickým mužem v pařížském exilu. Od té doby se však „islámská republika“ opětovně stala světově politickým ohniskem.

Ani v Indii atomová energie nenasytila žádného hladového, ale zato vedla rychle k výrobě atomové bomby. „A my ji budeme také mít“, nechal vzdorovitě zaznít pákistánský předseda vlády, „i kdybychom sami museli žrát trávu“.

Na takových trendech se Rakousko už nepodílí.

Nedávno jsem byl pozván do Zwentendorfu. Bylo to betonové monstrum a strašidelný zámek zastaralé techniky. Studenti jaderné energetiky z Německa zde mohou někdy nacvičovat simulace vážné poruchy, aniž by se mohlo něco přihodit. Je to impozantní model atomové elektrárny v měřítku 1:1.

Samozřejmě jsem měl nenápadně s sebou náš Geigerův-Müllerův měřič (*detektor ionizačního záření – pozn. překl.*) – kdyby v roce 1978 proběhl alespoň jeden zkušební provoz, okamžitě bychom to poznali, neboť už po několika hodinách by nastartovaná řetězová reakce v jádru reaktoru vyvolala radioizotopový inventář podobající se bombě použité na Hirošimu – dobře skrytý, ale zrádný.

Po roce provozu by reaktor jako ve Zwentendorfu už v útrobách obsahoval radioaktivitu 1000 bomb shozených na Hirošimu.

Dokonce po odvozu palivových článků by např. ve stěně reaktoru zůstaly stále měřitelné radioaktivní prvky vzniklé v důsledku aktivačního procesu způsobeného neutrony.

S Petrem Weihsem jsme tedy namátkově měřili znovu. (Nezapomenutelný zdravotní rada Dr. Tisserand z Lince by byl potěšen, vždyť si sám stále sebeironicky říkal „odborný lékař nedůvěry“.)

Ale přece jen se radujme! Původní reaktor je čistý. Ani stopa po radioaktivitě nebo kontaminaci.

V tomto ohledu to tehdy proběhlo čestně ...

Co nám tedy protiatomové hnutí přineslo?

Uchránilo Rakousko dokonce před dvěma atomovými elektrárnami, před dokončenou elektrárnou ve Zwentendorfu (Tulln) na tektonické linii v hlavním směru proudění větru na Vídeň a před pevně plánovaným reaktorem u St. Pantaleonu, těsně na hranici s Horním Rakouskem.

Jestli by to v opačném případě vedlo k (závažné) poruše, to se naštěstí nikdy nedovíme, protože Zwentendorf zůstal „nejbezpečnější atomovou elektrárnou na světě“. To je ostatně jediná prognóza energetiků, která skutečně stále platí, i když z jiných důvodů, než očekávali.

Zatímco se nukleární experti už desítky let snaží udělat jadernou techniku dostatečně bezpečnou a spolehlivou pro člověka, ukazuje kronika nehod na celém světě, jak je mnohem obtížnější, dokonce nemožné, udělat člověka „dostatečně spolehlivým“ pro jadernou techniku.

Od Three Mile Island a Detroit v USA, přes Windscale ve Velké Británii, La Hague ve Francii, Brunsbüttel v Německu až k super-GAU (Nejzrozsáhlejší ničivá nehoda) v Černobylu.

Bylo by tu Rakousko výjimkou? Na jedné tiskové konferenci ve Vídni roku 1975 zaznělo vtipně a zároveň uvážlivě varování amerického nukleárního kritika Dana Forda ze skupiny „Concerned Scientists“ (znepokojení vědci), když prohlásil:

„No Schlamperei (lajdáctví) is allowed in a world handling such amounts of radioactive material“ - krátce: Zacházení s radioaktivitou neodpouští žádné chyby.

Ale tím, že jako světoobčan použil v Rakousku tak přílehlavé slovo „Schlamperei“, řekl více, než si byl pravděpodobně sám vědom. Nebo jak říká jeden z Murphyho zákonů: „It's impossible to make things foolproof – because fools are so ingenious...!“ (*Nic nelze udělat „blbuvzdorným“, blbci jsou až příliš vynalézaví; pozn. překl.*)

Rakouští protinukleární aktivisté dali světu o sobě slyšet – nikdo se naší zemi nevysmíval, mnozí nás za to naopak obdivovali nebo nám dokonce záviděli. Otázka rizika není ještě dořešena – žádný koncern světa nepojistí atomové elektrárny na následky jejich škod. Stejně tak s pointou jakož i nezpochybnitelně to v roce 2001 formuloval americký nositel „Alternativní Nobelovy ceny“ Wes Jackson:

„Výpočty pravděpodobnosti tvrdí, že reaktor je tak jistý, že se velká nehoda stane jen jednou za 10.000 let (což ostatně může být i zítra). Kdyby bylo 1.000 reaktorů, muselo by se každých deset let celosvětově počítat s jednou super-Gau katastrofou.“

Naštěstí existuje teprve něco přes 400 atomových elektráren.

Jejich podíl na vyráběné energii se celosvětově pohybuje kolem čtyř procent. To znamená, že dokonce při brutálním, žádného rizika se neobávajícím zvýšení jejich počtu, by koneckonců mohly nahrazovat jen několik procent nynější produkce CO₂.

A i to by se podařilo až tehdy, kdyby byla velká část ze 437 celosvětově rozmís-
těných reaktorů kvůli zastaralosti a opotřebením materiálu vyměněna a nukleární
systém by narostl na tisíce atomových reaktorů – celá expanze by byla samozřej-
mě poháněna fosilní energií a doprovázena značným dodatečným nahromadě-
ním CO₂ do atmosféry právě v době, v níž musíme emise skleníkových plynů
zredukovat na polovinu. I jinak přináší nukleární technika více problémů, než
jich řeší.

Přitom by se známými technologiemi a bez bezpečnostního rizika právě v in-
dustrializovaném světě dalo ušetřit dobrých 40 procent současné energetické
spotřeby – inteligentnějším využitím (efektivností).

Události ze Zwentendorfu roku 1978 (a potom v roce 1984 z Hainburgu) daly
navíc v Rakousku v 80. letech minulého století popud ke kritickému energe-
tickému povědomí občanů a k veřejné diskusi žádoucích alternativ jako sotva
v jiném státě v té době.

Teprve potom následovaly scénáře vystoupení nebo nevstoupení jiných států.
Politika Rakouska nebyla však schopna realizace tohoto dočasného společen-
ského konsenzu. „Business as usual“ (vše jako obvykle) ovlivněný starými (i no-
vými) formami nesmyslného plýtvání se opět rozmáhal. Povrchní podpory a ko-
ketní demo-projektíčky navíc předstíraly, že ve spotřebě energie více než kdy
předtím vládne tzv. „bramborový teorém“: „Čím více brambor přijde na stůl, tím
více se jich sní“.

Od Zwentendorfu se v Rakousku spotřeba elektrické energie zdvojnásobila
(i když ne zčtyřnásobila, jak tehdy zastánci atomové energie předpovídali).

Protinukleární postoj je oslabený od té doby, co jsme „museli“ – údajně na na-
léhání EU – zrušit náš zákaz importu elektřiny z „nebezpečných východních
reaktorů“ (ve skutečnosti to byla touha průmyslu po levném proudu za dum-
pingové ceny).

Výročí třicet let po referendu je vítaným podnětem vzpomínat, jak těžce,
s jak velkou osobní statečností, jemným humorem a dodnes platnými vědecký-
mi argumenty si těsná většina vybojovala historické vystoupení Rakouska z to-
hoto „posledního a nejjedovatějšího výkvětu“ bezmyšlenkovité mánie růstu.

Život v našem malém „Vědeckém ústavu pro životní prostředí a ochranu pří-
rody“ (od roku 1973 náležející ke Společnosti Ludwiga Boltzmannova a „Spolku
pro ochranu životního prostředí“, s některými pracovními místy v Akademii
věd) se v těchto letech dočasně nacházel zcela ve znamení odporu vůči „esta-
blishmentu“ (nejen vůči energetickému hospodářství a státu, ale také vůči ur-
čitém oborům tehdejší vědy, mj. vlivným nukleárním fyzikům a metalurgům,
kteří byli skoro doma nejen v centrech výzkumných reaktorů Seibersdorf a Pra-
ter, ale i na Ministerstvu životního prostředí a i v dalších vědeckých institucích,
na nichž jsme my byli závislí).

V roce 1974 se mi podařilo do našeho snaživého Institutu životního prostředí
přivést Dr. Petera Weishe z oboru zoologie tehdejší Vysoké školy zemědělské,

a to proti odporu ministryně Herthy Firnberg, protože se u ní proti němu intervenovalo.

Nakonec Peter odhalil ve „vzorovém“ Výzkumném centru Seibersdorf závažné nedostatky a už v roce 1971 patřil k malé, vysmívané skupince, která ještě v prázdném prostoru Zwentendorf protestovala proti stavbě atomové elektrárny.

Kritického chemika Dr. Eduarda Grubera přivedl Peter do našeho institutu jako volontéra.

Už v roce 1975 vydal u Gustava Fischera ve Stuttgartu a New Yorku jejich do- dnes nepřekonanou práci „Radioaktivita a životní prostředí“, od té doby vícekrát aktualizovanou a nově vydanou, naposled v roce 1986, těsně po Černobyli.

Ačkoliv jsem tehdy pracoval především v oblasti městské ekologie (plánování zeleně, architektonické a dopravní otázky), bojoval jsem vehementně proti olovnatému benzínu, také proti zneužití agrochemie a pro zavedení biologického zemědělství. Zároveň jsem byl úspěšný v otázkách ochrany životního prostředí (proti mostu přes Neziderské jezero a za ochranu nivy Lobau). Vrůstal jsem tak nevyhnutelně díky stále dramatičtější nukleární diskusi v každodenním kontaktu s Peterem a Edim do této osudové otázky.

My tři jsme dostali šanci sestavit katalog otázek k jaderné energii pro informační kampaň Spolkové vlády. Stále častěji jsem se jako vedoucí institutu dostával do mediálních konfrontací, např. v roce 1976 ve více než dvouhodinové diskusi v tehdy ještě monopolní rakouské televizi proti „otci vodíkové bomby“ Edwardu Tellerovi, který cestoval kolem světa jako výřečný propagátor atomu.

Byl jsem dobře vyzbrojen jedním svým akademickým učitelem, profesorem Engelbertem Brodou, biofyzikem a radiochemikem (znal Edwarda Tellera tak dobře, že věděl, „že by mu ani nepodal ruku“) a svými kolegy z institutu.

Teller nebyl špičkovým fyzikem zneužitým vojenskou mašinerií, ale veškerým svým vlivem se zasazoval, aby byla atomová bomba skutečně shozena nad živoucími městy, a ne, jak to chtěla připravit skupina vynikajících fyziků v kolu- jící petici, demonstrovat její odstrašující zničující sílu jen před mezinárodními vojenskými přidělenci v poušti.

Odmítal podepsat tento návrh, a to s cynickým písemným odůvodněním ve smyslu, že jeho duše a duše jeho spolupracovníků už tak nelze zachránit. Edward Teller dále přivedl svého nadřízeného Oppenheimera politikou denunciací před McCarthyho komisi, když vyjádřil pochybnosti ohledně vodíkové bomby. Jak známo, Rusové tehdy tuto zbraň neměli a Američané zde v zásadě nebyli pod žádným časovým tlakem. Nakonec Edward Teller vybídl radiologického lékaře Gofmana, aby trojnásobně zvýšil tehdy nanejvýš přípustnou zátěž záření pro obyvatelstvo, aby se jeho oblíbená myšlenka výbuchu vodíkové bomby pro inženýrské účely (Geological Engineering – Projekt „Plow share“) „mohla stát skutečně dobrým programem“.

Nakonec Teller urychlil před nejvyššími politickými grémii USA ve veřejných

slyšeních s naprosto nehoráznými výmysly a nepravdami nukleární závody ve zbrojení.

Mohl jsem tak bok po boku s Robertem Jungkem za moderace Günthera Nenninga přispět k otřesení Tellerovy pověsti nepřekonatelného diskutujícího. Podle režie přišly během toho času stovky telefonátů vyjadřujících rozhořčení nad Tellerem. Broda mi poradil, abych se před vysíláním s Tellerem nebavil, protože by všechno použil proti mně. Tomu odpovídalo i naše chladné setkání v místnosti pro hosty. Výřečnému Tellerovi to připomnělo odmítnutí při svém vystoupení na Univerzitě Purdue, kdy prolomil ledy slovy:

„Cítím se jako prase před vepřovými hody“. Věren Brodově radě, abych se předem nevzdával, jsem suše řekl: „Snad dnes nebudeme jíst Tellera?“ (*Pozn. překl. „Teller“, český talíř*).

Pobavila nás také prudkost, s jakou Teller ve studiu odmítal obavu Roberta Jungka, že vysoce riskantní zacházení s nukleárním materiálem nutně povede k zavedení policejního státu.

Neboť zatímco toto všechno odbyl jako výmysl, stáli v zákulisí dva bodyguardi, které tomuto prominentovi industriálně nukleárního komplexu přidělila státní policie a kteří nespustili nikoho ze zřetele.

Z Petera Weishe se stal nejlepší expert životního prostředí v problematice radioaktivity, jak mi potvrdil fyzik John P. Holdren z Kalifornské Univerzity v Berkeley (spoluautor základního díla autora Paula Ehrlicha „Human Ecology“), právě tak jako i němečtí spolkoví nejvyšší soudci, kteří si velmi vážili Petera jako znalce.

Navíc měl také obdivuhodný rozhled v otázkách energetické politiky. Vzpomínám si, že i mně tehdy – jen na několik vteřin – připadalo příliš extrémní, když řekl, že dokonce čistý zdroj energie, který by byl neomezeně k dispozici, by byl ekologickým neštěstím: Tak jako tak by člověk svým sklonem k bezuzdnosti zničil biosféru, ne sice produkcí energie, ale o to rychleji využitím dostatku energie poškozující životní prostředí, tedy stále více by se nerostné suroviny přeměňovaly ve škodlivé látky a odpady a stále více přírody by se degradovalo na průmyslové a dopravní plochy, skladiště, staveniště a plantáže.

Také z tohoto úhlu pohledu jsme brzy viděli úspornou energetickou politiku jako nejdůležitější podmínku pro trvale udržitelný život. Nikdo z nás nelitoval, že takzvaná „nejlepší léta svého života“ dal s krajním nasazením do služeb této věci.

Především kvůli velkolepým lidem, kteří se stali našimi spolubojovníky a přáteli. Tato kniha vypráví jejich příběhy. Těší mě, že do mozaiky vzpomínek mohly být nyní vsunuty četné barevné kamínky, pestré střípky, v nichž se zrcadlí také kousek budoucnosti.

Umělci, vědci, nositelé Nobelovy ceny, odboráři, ženy v domácnosti, lékaři, čelní politici, odvážní novináři...

Zvláště dojemná byla báseň, kterou měl u sebe nezapomenutelný Engelbert

Broda, když byl 26. 10. 1984 nalezen pod stromem ve witzelsdorferské nivě.

Až do svého náhlého srdečního infarktu opět podporoval velké občanské hnutí.

Báseň pochází od Ericha Frieda. Praví se v ní mimo jiné:

*„Protože to vůbec nic nepomáhá
a oni si přece dělají, co chtějí*

*Protože si nechci ještě jednou
spálit prsty*

*Protože se budou jen smát,
na Tebe čekali (...)*

*Protože to raději
přenechám povolanějším*

*Protože člověk nikdy neví
jak mu to může uškodit*

Protože se námaha nevyplatí

Protože toho všeho vůbec nejsou hodni

To jsou příčiny smrti, které mají být napsány na naše hroby

*Ty se ale už nebudou kopat
když to jsou ony příčiny.“*

O autorovi: Dr. Bernd Lötsch

Narodil se v roce 1941. Studoval biologii a chemii na univerzitě ve Vídni, promoval v roce 1970. Učil se také u svého otce, prof. Bruna Lötsche, filmové řemeslo, u prof. W. Urla mikroskopii a vědeckou kinematografii. Mezi roky 1966 a 1973 byl asistentem na institutu pro fyziologii rostlin na vídeňské univerzitě, napsal experimentální díla v oboru biochemie rostlin. Od roku 1970 úzce spolupracoval s „Ústavem pro film a obrazy“ v Mnichově a na „Institutu pro vědecký film“ Göttingen točil filmy pro vysokoškolské učební kurzy a výzkumné filmy.

Od roku 1969 byl aktivní v ekologických otázkách, začal s vědeckou argumentací proti olovu v benzínu, potom následoval boj proti plánovanému mostu přes Nezdiderské jezero. Zasadil se o ochranu dunajských mokřadů. Učil na univerzitách v Salzburgu, ve Vídni a v Kremsu.

Od října 1994 byl generálním ředitelem Muzea přírodních věd ve Vídni. Získal četná ocenění a vyznamenání.

Peter Weish

Ztracená prvotní důvěra

(následující řádky jsou úryvky ze záznamů, které jsem si již před mnoha lety pořizoval. P. W.)

Psychologové a badatelé v oblasti chování hovoří o prvotní důvěře. To je základní postoj všech lidí, kteří vyrůstají v normálních rodinách, postoj, který vychází z toho, že dospělí a zvláště vlivní zodpovědní jedinci zcela přesně vědí, co dělají a zodpovědně zastupují všeobecné blaho.

Že tedy důvěra do nich vložená je plně a zcela odůvodněna.

Tato prvotní důvěra je vůbec zásadním postojem, který naprosto zásadně umožňuje pozitivní lidské soužití. Dříve nebo později ale snad každý učiní zkušenost, že prvotní důvěra není vždy adekvátním postojem.

Můj první závažný otřes prvotní důvěry přišel poměrně pozdě, když jsem studoval chemii. Profesor organické chemie měl můj obdiv a velký respekt, neboť uměl neuvěřitelnou rychlostí popsat tabuli složitými chemickými vzorci. Věděli jsme také, že působil v oblasti vývoje insekticidů.

Tehdy, uprostřed 50. let minulého století, ještě před vydáním knihy „Der stumme Frühling“ („Tiché jaro“) od Rachel Carson (1962), mě naplnila hluboká skepse v pohledu na velkoplošné nasazení biocidů. Ovšem tehdy jsem ještě vycházel z toho, že ti, kteří stojí za tímto vývojem, zcela přesně vědí, co dělají, že se výborně vyznají v tom, jak takové látky v životním prostředí působí a že lze závažné škody vyloučit.

Zmíněný profesor nám jednoho dne po zkoušce vykládal, že je zklamán úrovní vědomostí svých studentů. Apeloval na nás, že máme podstatně intenzivněji studovat a plný hrdosti zdůrazňoval, že on sám už měl od maturity v ruce pouze knihy o chemii. To byl konec mé prvotní důvěry. Najednou mi bylo jasné: Člověk, který vyvíjí insekticidy, které by byly velkoplošně uvolňovány do biosféry, nemůže vůbec vědět, co tím způsobí.

První dojmy v reaktorovém centru

Četné další podobné zkušenosti jsem učinil jako disertant a mladý vědec při Rakouské studijní společnosti pro atomovou energii v reaktorovém centru Seibersdorf. Od té doby, co už „atom“ není symbolem pro pokrok, se to nenazývá reaktorové, ale výzkumné centrum.

Tehdy ale, v 60. letech, panovala v tomto velkém rakouském výzkumném provozu napjatá nálada vyvolaná průkopnickým duchem. Bylo tam nejmodernější přístrojové vybavení, množství ambiciózních vědců a fascinujících výzkumných úkolů. Bylo krásné a vzrušující vyměňovat si vedle své práce myšlenky s kolegy jiných odborných zaměření a být s nimi v kontaktu. Tím se naskýtal často také možnosti diskusí o otázkách vědy, pokroku a techniky všeobecně. Mohl jsem tak i nahlédnout do myšlení a úsilí techniků a vědců jiných odborností.

Koncem 50., resp. začátkem 60. let, vyvstaly velké rozpravy o nebezpečnosti atmosférických testů atomových bomb, rozpravy, jejichž nejprominentnějšími zástupci byli „otec vodíkové bomby“ Edward Teller a chemik a nositel Nobelovy ceny Linus Pauling.

Tehdy byla z medicínského hlediska velmi jasně a zřetelně zdůrazňována nebezpečnost ionizační záření, které na nás denně působí v poměrně nízkých dávkách (Niedrigstrahlung), pro lidské zdraví. Na toto téma se objevilo mnoho cenných publikací významných vědců.

Kupodivu pokleslo značně povědomí o problémech ohledně těchto otázek po zákazu atmosférických testů atomových bomb.

Po dohodě o ukončení testů týkajících se atmosférických pokusů atomových bomb, polevila velmi rychle veřejná rozprava o tématu přirozeného (v malých dávkách) záření. Zjevně k tomu přispěla propaganda takzvaného mírového využití jaderné energie.

Již při první konferenci konající se pod programovým titulem „Atome für den Frieden“ („Atomy pro mír“) v Ženevě v roce 1955 se podle očekávání organizátorů podařilo umlčet kritiky.

Genetik záření a nositel Nobelovy ceny Hermann Joseph Muller, nejprominentnější zástupce americké vědecké delegace v Ženevě, nesměl například vystoupit se svým referátem o genetickém působení ionizujícího záření (za svůj důkaz, že rentgenové paprsky způsobují genetické závady, obdržel v roce 1946 Nobelovu cenu za medicínu).

V souvislosti s civilním využitím atomové síly panoval zásadně jiný postoj. Lidé byli připraveni účinky záření bagatelizovat. Tento základní postoj se naprosto zjevně projevil také v reaktorovém centru. Jako na mladého vědce na mě přirozeně udělaly velký dojem velkoryse zařízené laboratoře a dobré rámcové podmínky pro vědeckou práci.

Také uvolněný přístup vedení institutu ke spolupracovníkům se příjemně lišil od křečovitého hierarchického pracovního prostředí v některých univerzitních ústavech, v nichž často ordinář ztělesňoval nevypočitatelného, náladového a nevlídného božstva.

Koho nebo co chrání organizační složky ochrany záření

Při svém nástupu do reaktorového centra jsem slyšel vyprávět různé příběhy, jak někteří lidé zacházejí s radioaktivními substancemi. Mezi nimi i tak groteskní případy, kterým jsem jednoduše nemohl věřit.

Například, že jeden hasič, který současně zastával důležité funkce v Institutu ochrany záření, při zamoření v rukavicovém izolátoru, tzv. „glove-box“ (to je hermeticky uzavřená skříň s dvěma otvory, na nichž jsou uvnitř nasazeny gumové rukavice), jako obvykle tak dlouho vstříkoval vodu požární hadicí, až byla

celá laboratoř radioaktivně zamořena.

Tehdy jsem se smál tomu, že by byl někdo tak naivní a věřil, že bych takové absurdní historiky bral vážně a citoval jsem Rodu Rodu: „Než abych se tak moc divil, tak tomu raději nevěřím!“ Bohužel se ukázalo, že realita byla často ještě děsivější.

To mě postupně přivedlo ke stále kritičtějšímu postoji v otázce problematiky záření. Zvláště mě mátl bagatelizující a povrchní postoj k tomuto tématu ze strany profesionálních ochránců záření.

Neboť z podstaty věci vyplývá, že člověk se kloní k tomu, že ochránce záření je někdo, kdo má lidi chránit před škodlivým působením ionizujícího záření, je spolehlivý, pokud jde o ochranu zdraví. Velmi brzy jsem ale poznal vlastní zájmy profesionální ochrany záření.

S chvályhodnou otevřeností vyjádřil tehdejší prezident americké společnosti na ochranu proti záření D. W. Moeller v roce 1971 tento k jaderné technice a průmyslu příznivý postoj - zaměřený na její použití - když v renomovaném časopise „Health Physics“ apeloval na členy této organizace, přibližně takto:

Rozvoj jaderné energie skýtá enormní možnosti pro profesi ochránců proti záření a je v zájmu „Health Physics Society“ aktivně se vyslovit pro tento vývoj.

Apeloval na členy této společnosti ochrany proti záření, aby se ještě více než dosud zasazovali pro využití atomové energie a výzvu zakončil slovy: „Let 's put our mouth where our money is.“ (Koho chleba jíš, toho píseň zpívej).

Záření je neškodné

Tento v zásadě vstřícný postoj k jaderné energii byl určující také v Seibersdorfu, ale ještě k tomu nešťastným způsobem spojen se značnou ignorancí vůči nebezpečí záření.

Tehdy jsem byl i já příležitostně začleněn do školení ochránců proti záření a referoval jsem o biologickém vlivu ionizačního záření před jednoročními dobrovolníky u vzdušných sil (Luftwaffenpioniere) a jinými skupinami v rámci tehdejší výchovy civilní obrany.

Jednoho dne mě zavolala sekretářka šéfa Institutu ochrany proti záření a vyzvala mě, abych přišel do přednáškového sálu, protože tam právě šéf, Dr. T., přednášel před dolnorakouskými lékaři a v rámci diskuse tam měl být někdo, kdo se vyzná v otázce biologických účinků záření. Když jsem procházel reaktorovým centrem, myslel jsem si, že by tato diskuse měla mít velký význam. Tehdy byl projekt Zwentendorf už všeobecně známý. Byl to projekt, který mě naplňoval velkou nevolí. Věděl jsem také, že proběhlo memorandum dolnorakouských lékařů proti této jaderné elektrárně a myslel jsem si, že v auditoriu jsou také někteří kritičtí lékaři, které můj šéf právě obšťastňoval svými jasnými výklady.

Přišel jsem právě včas na konec přednášky, když začínala diskuse. Jeden lékař se zeptal: „Je pravda, že bude radioaktivní odpad vystřelován raketami do vesmíru?“

Na to Dr. T. odpověděl: „Ne, to je nesmysl, protože vesmír ještě budeme potřebovat.“

Přišly i další otázky a jedna z odpovědí mého šéfa byla, že statistiky ukazují, že jaderná technika je nejbezpečnější oblastí techniky. To jsem ale nemohl jen tak nechat bez odezvy a přihlásil jsem se ke slovu. Vysvětlil jsem, že takové srovnávací statistiky o bezpečnosti v průmyslu převážně zohledňovaly smrtelné pracovní úrazy, ale že v jaderném průmyslu existuje specifické riziko nízkofrekvenční radiace s pozdějšími škodami ze záření, které při takových porovnání rizik není zohledňováno.

Reakce mého šéfa byla prudká: Rychle ukončil akci a postřehl jsem, jak se na mne očividně velmi zlobí, protože nedokázal strávit nesouhlas.

Při vycházení na mne zasyčel: „Vy, Weishi, jestli ještě jednou něco takového uděláte, tak Vás vyrazím!“ Odpověděl jsem: „Když nesnesete pravdu...“. Na to on (zprudka): „To není pravda!“ Řekl jsem: „Za to, že prokázal, že ionizující záření vyvolává mutace, dostal Hermann Joseph Muller v roce 1946 Nobelovu cenu.“ Na to můj šéf výbušně: „Také nositelé Nobelovy ceny se mohou mýlit!!!“

Potom ještě chvíli přemýšlel, a nakonec pronesl o něco mírněji: „Něco Vám tedy řeknu, Weishi, jestli budete nadále takhle jednat, daleko to nedotáhnete.“

Má odpověď tehdy byla: „Jestli myslíte kariéru v reaktorovém centru, můžete mít pravdu.“

Od té doby docházelo opakovaně k třenicím. Jednoho dne mi Dr. T. předhodil, že jako odpovědný za bezpečnost nemůže strpět, že v laboratoři instalují elektrické přístroje.

„Nebezpečí reaktorového centra spočívají na úplně jiné úrovni!“, odpověděl jsem tehdy svému šéfovi.

„Jak přijdu k tomu, že u oken naší laboratoře stále dovnitř proniká záření, a to jen proto, že skladovací hala pro radioaktivní odpady je zakryta jen směšným vlnitým eternitem?“

Na to T. odpověděl: „Neměli jsme víc peněz.“ Má odpověď tehdy zněla: „Když nejsou peníze, tak také nelze budovat žádné centrum jaderného výzkumu.“ Diskuse byla stále prudší. T. mi vyčetl, že jsem příliš „cimprlich“, co se týká záření. Byl názoru, že všechny dávky, které nedosahují maximální přípustné hodnoty, jsou zcela bezvýznamné a neškodné.

Když jsem se odvážil odporovat, obořil se na mne zvýšeným hlasem:

„Dostal jsem padesát roentgenů a dokážu, že je to neškodné!“ „Jak to chcete dokázat?“, zeptal jsem se. „Tím, že jsem zdrav!“ křičel na mne T. „Ale Vy přece nejste vůbec zdravý, jste nemocný muž!“ oponoval jsem mu, což ho nanejvýš rozzuřilo. Nebyl to příjemný rozhovor mezi šéfem a spolupracovníkem, ale při takových příležitostech jsem poznal, že jsem měl nejen lepší argumenty, ale i lepší nervy.

Atomoví odpůrci se nerodí

Postupně ve mně rostlo přesvědčení, že je mou povinností vědce sdělovat také veřejnosti věci, které jsem poznal a považoval za správné. Vědec, který je placen z daní, má sociální zodpovědnost za zveřejnění svých vědomostí, pokud se týkají zájmů veřejnosti.

To vede přirozeně k jistým konfliktům loajality vůči zaměstnavateli. Bylo i jasné, že jsem se s tímto názorem v reaktorovém centru dostal do pozice outsidera. Příslušníci ochrany před zářením měli na příklad profesionální zájem získat na významu. To lze jen tehdy, když se rozšíří využití záření, a tím naroste i potřeba profesionálních měřících techniků a ochránců před zářením. Zásada „dávku záření je nutno udržet na co možná nejnižší úrovni“ platí tak dlouho, dokud nebude považováno nevyužití jaderné techniky za možné. Jinými slovy: Expanze jaderné energie je samozřejmým cílem, který nesmí být zpochybnován.

Ačkoliv jsem věděl, že jsem měl se svou kritikou naprostou pravdu, cítil jsem se někdy jako ten, kdo si kálí do vlastního hnízda. Tendence, chovat se ve skupině konformně, byla prokázána v psychologických pokusech (Salomon Asch) a jen menšina dokáže obhajovat svůj názor proti skupině. To jsem tehdy nevěděl, cítil jsem ale, jak je to těžké. Předpokladem je v každém případě důvěra ve výsledky vlastního myšlení a silný pocit spravedlnosti.

Ten především byl pro mne podnětem, abych se poohlédl po jiné profesní alternativě. K tomu přistoupila ještě zkušenost jakéhosi otupení vůči tématu záření. Pozoroval jsem, že jsem čím dál tím více začínal potlačovat zdravý pocit vnitřních pochybností v oblasti záření, na druhou stranu jsem ale přivykl kurióznímu chování:

Protože u našich oken v laboratoři byla kvůli blízké skladovací hale pro nukleární odpad hladina záření zvýšená, zvykl jsem si nikdy nestát před oknem, ale za betonovým sloupem.

Toto chování jsem u sebe zpozoroval někdy i mimo reaktorové centrum a potom jsem si vzpomněl na ubohé lední medvědy v zoo s jejich anomáliemi pohybu.

Také to ve mně vedlo k přesvědčení, abych co nejrychleji z reaktorového centra odešel. Z tohoto důvodu – a protože mi také moje žena Hedi kryla záda tím, že mínila že si to nepotřebuji od takového šéfa nechat líbit – jsem se s tím moc netrápil.

Protiatomové přátelství s Edi Gruberem

Při každodenních jízdách do reaktorového centra a zpět podnikovým autobusem jsem poznal jednoho mladého chemika, který pracoval na disertaci v laboratoři pro hosty chemického institutu. Edi Gruber byl hlubokomyslný, kritický duch. Měl také vynikající didaktické schopnosti a mohl mi tak v autobuse během rozhovoru několika krátkými větami ledacos vysvětlit, čemu jsem během svého studia chemie a fyziky nerozuměl.

On měl zase naopak velký zájem, dozvědět se něco z biologie. Byli jsme zajedno ve svém kritickém pohledu na vývoj v reaktorovém centru a v ohrožení atomovou energií. Jednoho dne mi vzrušeně zavolal, že v chemickém institutu došlo k radioaktivnímu zamoření. Bylo mu nápadné, že vedoucí institutu a měřící technik s přístroji prošli celý institut a potom zjistili, že zdrojem zamoření jsou dílny. Nic netušícímu mechanikovi někdo předal kovový díl ke zpracování.

Po zpracování na soustruhu byla celá mechanická dílna v chemickém institutu radioaktivně zamořena. Ochrana proti záření, která by přeci bývala byla pro to příslušná, nikdo neřekl ani slovo.

Naopak mechanik dostal množství buničiny s nařízením, aby svou dílnu vyčistil. Na svou otázku, jestli je to nebezpečné, dostal odpověď: „Na to nezemřete.“ Můj přítel Edi se ve své laboratoři, která nebyla daleko od dílny, pokusil případné radioaktivní zamoření vypátrat.

Byl úspěšný a objevil „žhavou částičku“, silný bodový zdroj záření. Podařilo se mu ho zachytit kouskem lepicí pásky (zrníčko bylo tak malé, že nebylo rozeznatelné pouhým okem) a prozkoumat ho pod gamma mnohokanálovým měřicím přístrojem.

Ukázalo se, že se jedná o štěpné produkty.

Byl jsem spolupracovníkem malého výzkumného oddělení v Institutu ochrany proti záření a můj vedoucí oddělení, Dr. Locker, byl tehdy také formálně zodpovědný za některé záležitosti ochrany proti záření. Když jsem mu v chemickém institutu vyprávěl o této události, byl toho názoru, že to nemohlo být zlé, jinak by o tom býval slyšel.

Je nemyslitelné, aby ochrana proti záření nebyla informována a neměl bych tvrdit nepravdivé věci. Téhož dne mě ještě v této záležitosti oslovil a vysvětloval mi, že byl velmi rozčilený. V knize, v níž jsou takové případy uvedeny, nenašel žádný záznam.

Když se na to zeptal šéfa ochrany proti záření Dr. T., vysvětlil mu, že o tom věděl, ale že se jednalo jen o maličkost.

Společnost pro zabránění stavby jaderné elektrárny

Často jsem s Edi Gruberem diskutoval o lidské nedostatečnosti v souvislosti se závažnými důsledky technického vývoje. Byli jsme zajedno v tom, že jaderná energie s sebou přináší více nebezpečí než užitku a že průměrní lidé kolem nás, technice příliš málo rozumějí.

Když byla koncem 60. let založena Společnost pro plánování atomových elektráren, shromažďovali jsme s Edim argumenty proti jaderné energii. Jednoho dne, když jsme spolu seděli v naší laboratoři a diskutovali o našich argumentech, abychom sestavili příspěvek pro rádiové vysílání „Magazin der Wissenschaft“ („Magazín vědy“), mě napadlo:

„V centrále je krásná mosazná tabule s nápisem Společnost pro plánování atomové elektrárny. Měli bychom na dveře naší laboratoře umístit tabuli s nápisem Společnost pro zamezení jaderné elektrárně.“

Byli jsme si vědomi toho, že názory několika outsiderů ničím příliš nepohnou. Tehdy ale pro mne bylo rozhodující, že zodpovědní nemohou později nikdy říci: My jsme to nevěděli.

Byly to také výpovědi prominentních vědců, které mě tehdy motivovaly, abych v této věci pokračoval. Jednoho dne jsem v rozhlase poslouchal rozhovor s naším technicko-vědeckým vedoucím, profesorem H. V souvislosti s jadernou elektrárnou řekl, že není záležitostí vědy vystoupit pro nebo proti, nýbrž věcí průmyslu, který musí říci, jestli potřebujeme levnou energii, abychom byli konkurenceschopní, nebo nepotřebujeme. Pomyslel jsem si tehdy, že by to bylo stejné, jako by se řeklo: Jestli se smí, nebo nesmí sypat na pole velká množství DDT, do toho nikomu nic není, kromě sedláka, který musí rozhodnout, jestli může pěstovat brambory levněji s jedem, nebo bez něj. Pan H. řekl ale ještě něco jiného, co mě nanejvýš rozčílilo: „Stále se tvrdí, že záření způsobuje rakovinu. Opak jen pravdou: Zářením se rakovina léčí.“

Výroky tohoto druhu nás tehdy motivovaly v našem úsilí přinášet protiargumenty proti rozsáhlému používání atomové energie.

Existovalo množství informací v knihovně, ve strohých technických reportech. Stačí už si jen přečíst, jak si někteří nadšenci atomu představují budoucnost, aby se člověk vyděsil.

Dříve než jsem v roce 1970 odešel z reaktorového centra, měl jsem zapotřebí hlavnímu zodpovědnému vedoucímu, profesorovi Michaelovi H. sdělit závažné nedostatky v ochraně proti záření. Přijal mě milostivě a mluvil velmi žoviálně. Vzpomínám si ještě dobře na některé části našeho rozhovoru. Prohrábl několik papírů a řekl, že se vždy podívá na popis práce oněch lidí, kteří dávají výpověď a opouštějí reaktorové centrum. „Tady stojí, že se obáváte záření, je to tak?“, zeptal se. „Jsem pro opatrnost, pane profesore“, odpověděl jsem. „To máte pravdu“, odvětil. Když jsem mu vyprávěl o některých děsivých událostech z ochrany před zářením v domnění, že ho budu šokovat, byl jsem překvapen.

Byl velmi dobře informován o těchto lajdáctvích a nezodpovědnosti. Doslova řekl: „Podívejte se, pane kolego, znám mnoho center jaderného výzkumu. Některá z nich mají tak dobrou ochranu proti záření, že se vůbec nedostanou k praktické práci – a my holt máme druhý extrém.“ „Za ten jsi zodpovědný ty“ – pomyslel jsem si tehdy a byl jsem docela otřesen. S úlevou jsem rozvázal svůj pracovní poměr u Rakouské studijní společnosti pro atomovou energii.

Profesní změna

Tehdy jsem měl vyhlédnuté dva posty. Místo asistenta mi nabídli jednak v Institutu hygieny a rovněž asistentský post měl pro mne Institut pro zoologii na tehdejší Zemědělské vysoké škole u profesora Schuberta-Solderna, kterého

jsem si velmi vážil. S institutem hygieny to neklaplo. Na Dnu světového zdraví jsem měl referát o zdravotních aspektech ionizujícího záření, do kterého jsem zapletl i několik kritických slov o atomové energii. Další den mě zavolał docent A. z institutu hygieny, u něhož jsem měl vyhlédnuté místo asistenta, a řekl mi toto: Šéf hygienického institutu, profesor Flamm, se ho den po přednášce ptal, jestli onen pan Weish, který tam měl referát, je týž, který by chtěl v institutu hygieny nastoupit na místo asistenta. Když to kolega A. potvrdil, bylo mu řečeno, že tento muž nepřichází jako asistent v úvahu, neboť on nechce mít nic do činění s extremisty. Byl jsem touto informací poněkud vyveden z míry, ale myslel jsem si také, že je pravděpodobně lepší u takového šéfa na asistentské místo vůbec nenastoupit. Tehdy jsem napsal dlouhý dopis profesoru F., který jsem však nikdy neodeslal. Snad ho ještě někdy najdu, určitě není zcela nezajímavý. Univerzita BOKU (Zemědělská univerzita) mi byla beztak sympatičtější.

Můj přítel Martin Steiner tam byl asistentem a doporučil mě profesoru Schubert-Soldernovi. Ten souhlasil a mně bylo nabídnuto uvolněné místo asistenta v Institutu pro experimentální zoologii a anatomii a fyziologii domácích zvířat na vysoké škole zemědělské „Hochschule für Bodenkultur“.

První článek: Kühnelt, Löttsch

Profesor Wilhelm Kühnelt byl předpokládaným vedoucím mé disertace, a když jsem (v roce 1963) přišel do Seibersdorfu, abych zde pracoval na disertaci, velmi se na mne zlobil.

Jeho motivaci a averzi jsem se dozvěděl a pochopil teprve později. Se svou disertací jsem potom měl problémy a zažil mnoho skličujících hodin. Musel jsem si nechat od Kühnela posoudit disertaci a také učení na rigorózum bylo poněkud naplněno strachem, takže jsem se celé měsíce neodvážil přihlásit se ke zkoušce.

Jednoho dne si mne Kühnelt zavolał do své místnosti a vyptával se na Seibersdorf. Cením si toho, že v tomto rozhovoru nasadil smířlivý tón: „Ta věc tehdy je zapomenuta...“ To mě povzbudilo k nástupu na rigorózum.

V roce 1969, když jsem byl ještě zaměstnán v reaktorovém centru, jsem jednou hovořil se svým bratrance Petrem, ambiciózním skautem, o svých zkušenostech v Seibersdorfu a sdělil mu své obavy z jaderné energie. Bratranec mi na to odpověděl: „Napiš o tom přece článek do našeho skautského časopisu!“ A tak jsem napsal svůj první článek proti atomové elektrárně pod titulkem Jaderná energie. Až potom jsem si uvědomil, že název „Aufbruch“ („Start“) tohoto skautského časopisu byl příznačný pro mou následnou životní pouť. Tento článek jsem tehdy poslal svému bývalému učiteli, profesoru Kühneltovi s věnováním: „Váš žák Peter Weish“. To bylo už tři roky po mé promoci. A pak jsem k tomu také připsal, „že by mě potěšilo, kdybych si s ním mohl jednou o těchto otázkách promluvit“. Nato „zakopal válečnou sekeru“ a požádal mě, abych k němu přišel. Při tom rozhovoru se mohl přesvědčit o tom, že jsem se neuchýlil do tábora atomových fetišistů, ale naopak, že jsem zůstal věrný biologické dráze.

Tehdy mi, což jsem viděl jako velký důkaz důvěry, předložil kapitolu o záření ve své učebnici „Grundriss der Ökologie“ (Nástin ekologie) a poprosil mě, abych ji přepracoval pro nové vydání. Od té doby jsem byl s profesorem Wilhelmem Kühneltem zase zadobře a doopravdy jsem se z tohoto dobrého vztahu těšil, neboť to byl velkolepý člověk. Celá léta jsem trpěl tím, že jsem ho zklamal, když jsem přešel jako nastupující disertant do reaktorového centra, a že jsme měli tak špatný vzájemný vztah.

Profesor Kühnelt se potom také přimlouval, abych měl na univerzitě k tématu jaderné energie veřejnou přednášku, a to v tzv. „Vertreibungsverein“, což je despektní eufemismus názvu „Spolku pro šíření přírodovědeckých poznatků“ ve Vídni. A v rámci toho jsem potom měl v roce 1970 přednášku s titulem „Atomenergie und Biosphäre“ (Atomová energie a biosféra). Ještě si dobře vzpomínám, jak jsem byl před přednáškou vzrušený. Tehdy jsem byl nadmírou plachý a ostýchavý před publikem. Když jsem viděl mikrofon, třeba zcela privátní, dokonce také mikrofon vlastního magnetofonu, měl jsem okamžitě „knedlík“ v krku, a když jsem potom slyšel svůj vlastní hlas z mikrofonu, byl jsem nanejvýš nespokojen se svým neohrabaným způsobem řeči. Měl jsem tehdy velké zábrany před lidmi mluvit. Lze si tedy představit, co pro mne znamenalo muset obhajovat své teze před auditoriem, a k tomu ještě před velmi smíšeným a zčásti také velmi kritickým. Před touto přednáškou jsem potkal Berndu Lötsche, který krátce předtím vystoupil v auditoriu maximu s přednáškou proti mostu přes Neziderské jezero. Byl jsem Berndem Lötschem, kterého jsem znal už ze studia, hluboce nadšen. Z jeho slovní obratnosti, jeho rétoriky a jeho sebevědomí. Sdělil jsem mu, jak velmi mě ta přednáška o atomové energii užírá. Tehdy mě velmi mile podpořil a dodal mi odvalu. Přednáška potom proběhla docela dobře a Bernd mi také řekl, že ji vnímal jako velmi důležitou a nutnou.

Tato přednáška měla následky. Byla otištěna ve výročních zprávách Spolku pro rozšíření přírodovědeckých poznatků a bylo pro mne velkým úspěchem být autorem publikace na toto téma.

Profesor Kühnelt byl průkopníkem otázek životního prostředí na univerzitě, neboť zavedl seminář k problematice životního prostředí, v jehož rámci jsem měl příležitost referovat o atomové energii. Z účastníků semináře se vytvořila pracovní skupina, která brzy rozvinula účinnou veřejnou práci. Zejména v Dolním Rakousku organizovali tito studenti biologie informační akce k jaderné energii.

Vedle informací zprostředkovávali motivaci k místnímu etablování občanských iniciativ, kterým obsahově a organizačně radili. Carl Manzano a Günter Pfaffenwimmer, kteří hráli v protiatomovém hnutí důležitou roli, začali se svými akcemi v této studentské skupině.

Atomová energie a ochrana přírody

Do doby mého prvního protiatomového článku (1969) ve skautském časopise s názvem „Aufbruch“ („Start“, nomen omen, byl to také můj osobní začátek v otázce angažovanosti za životní prostředí) spadá také můj první kontakt

s rakouským Spolkem na ochranu přírody. Předseda zemské skupiny Dolní Rakousko, dvorní rada Dr. Erich Czwiertnia, mě pozval k rozhovoru a navrhl mi vytvořit pracovní skupinu jaderné energie uvnitř Spolku na ochranu přírody. To bylo důležité proto, že někteří prominentní ochránci přírody, kteří právem odmítli zničení cenných alpských údolí a říčních biotopů kvůli výstavbě elektráren, viděli v jaderné energii nadějnou alternativu. K těmto průkopníkům ochrany přírody patřil také prof. Gustav Wendelberg, a já si ještě vzpomínám na velmi prudký rozhovor mezi námi oběma na jakési akci, kdy ze své perspektivy ochrany přírody nechtěl uznat mé odmítání jaderné energie.

Czwiertnia byl v té věci už trochu dále. Nebylo ale těžké vedle prof. Wendelberga přesvědčit také ostatní ochránce přírody v Rakousku o tom, že jaderná energie není řešením, které by bylo možné akceptovat bez rozpaků. Koncept energetického hospodářství v Rakousku totiž nezněl: „Jaderná energie místo vodní energie“, nýbrž „jaderná energie a vodní energie“, neboť pro velkou jadernou elektrárnu je potřeba výkonové zálohy, a to jsou velké zásobníky v Alpách. Pro Zwentendorf se počítalo se s přečerpávací vodní elektrárnou v údolí Malta-tal, a druhá atomová elektrárna měla být doplněna zásobníkem v údolí Dofertal. V roce 1970 jsem také napsal článek s kritikou atomu pro přírodovědný časopis „Wiener Naturschutznachrichten“ („Vídeňské zprávy o ochraně přírody“).

Zatímco se v roce 1973 v Rakousku Spolek na ochranu přírody v otázce jaderné energie vyjádřil jasným NE, vypadaly věci v Německu jinak.

Spolek na ochranu přírody v Bavorsku (BUND Naturschutz) pod svým předsedou Hubertem Weinzierlem tehdy ještě zastával k jaderné energii ANO s podmínkou.

Ještě si vzpomínám na různé rozhovory, při nichž jsem se pokusil svým německým přátelům objasnit, že jestliže vůči jaderné energii zastávají podmíněné ANO, potom by se vzdali nejdůležitějších protiargumentů.

Embryonální hnutí

Když jsem v roce 1970 odešel z reaktorového centra, abych na Vysoké škole zemědělské zastával místo asistenta, měl jsem velmi rychle kontakt s tehdy ještě malým hnutím proti Zwentendorfu. Ještě dobře si vzpomínám na malý shluk obyčejných lidí, kteří ještě před stavbou demonstrovali na místě jaderné elektrárny Zwentendorf. Mezi nimi bylo především několik starých pánů, kteří si u této příležitosti museli vyslechnout: „Vždyť to jsou ti stejní lidé, kteří už protestovali proti železnici.“

Tehdy jsem byl s Edi Gruberem jeden z nejmladších v protiatomovém hnutí. Ještě si vzpomínám na otázku, která nám byla často pokládána: „Skutečně věříte, že můžete zabránit jaderné elektrárně?“ Má odpověď tehdy byla: „Spíš tomu nevěřím, ale když se nám, nepodaří zabránit první atomové elektrárně, tak potom možná té druhé, a když ne druhé, tak té třetí.“

Tehdejší klima je z dnešního pohledu už sotva uvěřitelné. Panovala mentalita poddaných a důvěra ve vrchnost a věřilo se pokroku, který by nám přinesl zlatý věk průmyslu.

Sotva kdo se odvážil veřejně odporovat politikovi nebo nějakému vyššímu úředníkovi.

Uznávání a samozvaní experti

Když jsem sděloval své názory a úsudky, zažíval jsem znovu a znovu, že posluchači nevěřicně kroutili hlavami a mysleli si: „Jestli je pravda to, co tu říkáte, potom by to museli vědět i odpovědní nebo experti, a kdyby to tak bylo, tak by tak přece nečinili“. Nebylo tedy potřeba přivést jen „druhou stranu“ jaderné energie mezi lid, nýbrž také otrástit vírou v pokrok a prvotní důvěru.

V této fázi rozprav o jaderné energii, a to také byla počáteční fáze ekologického hnutí, došlo na veřejné střety s „uznávanými“ experty.

To ale také nebyl lehký úkol. Tehdy se zvali experti ze zahraničí, neboť se přesně vědělo, že u zahraničních hostů se projeví „bonus hosta“.

Kritika zdvořile přijatého hosta působí vždy nepatřičně a nevhodně. Navíc od tak řečených „samozvaných“ odborníků, jak nás tehdy označovali atomoví lobbisté.

Tehdy se stále proklamovalo, že ti, kteří tomu skutečně rozumějí, tedy atomoví fyzici, atomoví inženýři atd., že by všichni byli pro.

Proti tomu jsou vlastně jen ti, kteří mají strach z nejistoty, a těm se to musí prostě vysvětlit.

Ještě dobře si vzpomínám na akci v Institutu na podporu hospodářství (WIFI), muselo to být asi v roce 1971. Zvláště v paměti mám referát prof. Otto Huga, mnichovského biologa záření, který byl pozván do této pódiové debaty jako expert. Tehdy jsem už znal důležité práce Johna Gofmana a Arthura Tamplina, dvou vědců, kteří v rámci americké Atomové energetické komise (AEG) pracovali na jednom biomedicinském programu. Gofman a Tamplin shromáždili materiál, z něhož jasně vyplývalo, že pro vyvolání rakoviny zářením nelze akceptovat žádnou prahovou hodnotu, to znamená, že by ani ta nejmenší dávka záření nebyla bez účinků. Gofman a Tamplin tehdy vypočítali, že jaderný průmysl, který vyčerpá nanejvýš přípustné dávky na obyvatelstvo (to je 170 miliremů za rok v celé populaci) by během času zvýšil riziko rakoviny o přibližně pět až deset procent.

Tím by se v USA dalo očekávat za rok navíc 16.000 až 32.000 úmrtí na rakovinu.

Prof. Hug ve svém celkem projaderném referátu poukazoval na Gofmana a Tamplina a prohlásil: „Je sice vlastně legitimní z účinků zjištěných při vyšších dávkách dělat extrapolace do nižšího rozsahu dávek, ale u Gofmana a Tamplina se jedná o „extrapolatio ad absurdum“, a to potom také dochází k absurdním výsledkům.“

Hug potom uvedl, že kdyby měli Gofman a Tamplin pravdu, potom by ve Schwarzwaldu, kde se vyskytuje zvýšené přirozené záření, musela být četnost rakoviny znatelně vyšší než u průměru obyvatelstva. O přestávce jsem potom prof. Huga v této věci oslovil.

Udělal na mne vážný a nanejvýš akademický dojem a já jsem tehdy ještě jako poslušný a konzervativní mladý vědec věřil autoritám.

Tehdy jsem se prof. Huga zdvořile zeptal, jak skutečně vypadá četnost rakoviny ve Schwarzwaldu: „Existují výzkumy, které uvádějí, že zde není větší výskyt rakoviny než jinde?“ Hug řekl: „Ne, takové studie neexistují.“ Na to jsem odpověděl, že jestliže tato šetření neexistují, potom je jeho argumentace, že se Gofman a Tamplin mylí, neobhajitelná, protože jinak by byl výskyt rakoviny ve Schwarzwaldu vyšší.

Bez přesného bádání nelze přece něco takového říci, neboť - dodal jsem sarkasticky - vždyť nelze předpokládat, že proto, že je tam přirozené záření, a tím i spontánní míra rakoviny o něco vyšší než jinde, by tu bylo spoustu mrtvých. Na to Hug neodpověděl. O to větší bylo moje rozhořčení, když na konci diskuze před publikem ještě jednou zopakoval svůj argument, který jsem o přestávce vyvrátil, bohužel jen mezi čtyřma očima.

Pro mě to tehdy byl druh „aha-efektů“, že mnozí experti, kteří na veřejnosti vyslovují tvrzení o nezávadnosti jaderné energie, pro ni používají své argumenty ne proto, že jsou přesvědčeni o jejich správnosti, nýbrž o jejich účinnosti.

Odpůrci atomu byli tenkrát v obtížné situaci. Museli sdělovat auditoriu své kritické poznámky zdola a nahoře na pódiu prof. Hans Grümme všechno komentoval s posměchem a sarkasmem a pokoušel se to dovést až k absurdnosti. Byla to, jak řečeno, velmi obtížná situace. Zooložka, paní prof. Gertrud Pleskot, starší, vážená paní, to celé dělala mnohem chytřeji. Kromě toho byla výřečnou sociální demokratkou, a proto také věděla, jak se něčeho takového chopit.

Tehdy vstoupila bez vyzvání na pódium a sdělila své proti-prohlášení, které bylo opravdu působivé.

Tehdejším vedoucím Institutu reaktorové techniky v Rakouské studijní společnosti pro atomovou energii (SGAE, Reaktorové centrum Seibersdorf) byl prof. Hans Grümme. Byl to mimořádně výřečný muž a uměl velmi dobře udělat dojem na jiné lidi, a na mě také.

Vedl jsem s ním při různých příležitostech podnětné rozhovory a považoval jsem ho za velmi zajímavou osobnost. Po mém odchodu z SGAE jsem ho poznal ze zcela jiné stránky. Grümme byl nanejvýš ambiciózním zastáncem jaderné energie, a navíc jazykově obratným demagogem. Když na veřejnosti hovořil o odpůrcích atomové energie, pak říkal, že to jsou buď lidé, kteří nemají vůbec žádné povědomí, zkrachovalé existence nebo vědci, kteří měli nepřijemnost se svým šéfem, přičemž zjevně myslel mě.

Stranou veřejnosti byly šířeny jiné polopravdy a bláboly, takže např. v den po první informační akci v Zwentendorfu, muselo to být snad v roce 1971, bylo povoláno několik prominentních expertů, kteří vystupovali před publikem

ve velké hale v Zwentendorfu zhruba do 23:00 hodin se svými přednáškami, oslavujícími pokrok a bagatelizujícími rizika. Diskusi vedl přísný starosta, ředitel druhého stupně základní školy (*pozn. překl. v Rakousku termín Hauptschule*) a tvrdý zastánce jaderné elektrárny. Tehdy jsem za nepříteli příznivého předpokladu pro diskusi měl v úmyslu nemluvit dlouho, nýbrž spíš se několikrát krátce a pregnantně přihlásit o slovo. To ale byla chyba, neboť už když jsem se podruhé hlásil o slovo, mě starosta přešel se slovy: „Už jste hovořil, nyní mají přijít ke slovu obyvatelé Zwentendorfu.“

Den po této akci mi zavolał jeden známý a řekl mi něco v tomto smyslu: „Představte si, co mi řekl úřední lékař z Tullnu. S odvoláním na včerejší akci byl toho názoru, že odpůrci atomu jsou vesměs šilenci a ignoranti. Když jsem namítl, že přece i Dr. Weish, biolog záření, byl mezi odpůrci, řekl: „Přestaňte s ním, ten byl přece kvůli podvodům propuštěn ze Seibersdorfu!“

Takovým způsobem tedy pánové zacházejí s názorovými odpůrci! Přirozeně jsem hodnotil toto nactiutrání tak, jak tomu doopravdy bylo - nedostatek argumentů. Ale přesto jsem se zlobil a často dostával podobná hlášení. Je mnohem jednodušší odpůrce hanobit za jeho zády než diskutovat o jeho věcných argumentech.

V únoru roku 1972 se Waltheru Soykovi podařilo pozvat amerického radiologa Johna W. Gofmana na přednášku do Vídně. Z Amerického domu, kde byla akce původně plánována, přišlo krátce předtím odřeknutí. Gofman zjevně kvůli svému kritickému postoji vůči atomové energii upadl v oficiální Americe v nemilost. Prof. Kühnelt zaskočil tím, že dal k dispozici posluchárnu zoologie na univerzitě. Gofman pronesl brilantní přednášku, dokonce se na ni dostavil pan Nishiwaki z institutu IAEA (International Atomic Energy Agency).

Zvlášť na mne zapůsobil klidný, suverénní Gofmanův způsob, kterým odpovídal na provokativní Nishiwakiovy otázky. Spontánně se podařilo uskutečnit rozhovor v úzkém kruhu mezi Gofmanem a Brunem Kreiskym. Kancléř americkému hostu pozorně naslouchal. Edi a já jsme využili omezeného času Gofmana ve Vídni pro obsáhlé debaty a interviewy. Setkání s touto velkolepou osobností a vzájemná sympatie mi pro další práci dodaly sílu a naději.

Pohádka o Menzenschwandu

V diskusi o jaderné energii tehdy hrálo podstatnou roli to, co dnes rád nazývám „diskuse o miliremech“. Debatovalo se o záření, které vychází z jaderného zařízení, a běžnou argumentací bylo, že asi 1 procento beztak přítomného přírodního záření působí navíc v blízkosti jaderného průmyslu. Tedy jeden milirem proti zhruba 100 miliremům průměrného přirozeného zatížení zářením. Běžná argumentace tehdy probíhala tak, že se říkalo, že existuje rozmezí kolísání přirozeného záření, a dokud jaderná energie zůstává v rozmezí kolísání, neměla by se proto považovat za závažnou. Aby se rozmezí kolísání přirozeného záření dalo zvlášť dobře ve velkém ukázat, bylo tehdy opakovaně poukazováno na Menzenschwand, vesnici ve Schwarzwaldu. Již německý biolog záření Otto

Hug prohlásil rok předtím ve WIFI (Wirtschaftsförderungsinstitut-Ústav pro podporu hospodářství) ve Vídni:

„Kdyby měli Gofman a Tamplin pravdu, tak by muselo ve Schwarzwaldu existovat zvýšené riziko rakoviny.“ Jak to souvisí se Schwarzwaldem a Menzenschwandem? Tehdy v roce 1972 jsem v Ročence atomového hospodářství také četl, že v Menzenschwandu tvoří průměrné zatížení v zárodečných žlázách člověka přibližně dvacetinásobek průměru, dosahuje tedy 1.800 miliremů ročně. To by skutečně byla značná dávka. Ve Fischerhude u Brém v rámci našeho semináře biologie záření pro odpůrce atomu jsem v této věci oslovil Hanse Helmuta Wüstenhagen, předsedu Spolkového svazu občanských iniciativ ochrany životního prostředí, a zeptal se ho, jak to souvisí se Menzenschwandem.

Co je to za zvláštní místo? Kolik tam žije lidí a proč tam může být zatížení zářením tak vysoké?

Helmut Wüstenhagen mi tehdy řekl: „No jo, to je jedno malé lázeňské místo a poblíž se v lese nachází stará opuštěná uranová štola.“ Vtom jsem hned pochopil a myslel jsem si – a Edi Gruber si myslel totéž –, přece neměřili u štoly... Pro nás to byla výzva ke zkoumání.

Na jedné z našich cest po Německu v listopadu 1972 jsme s sebou vzali Geigerův měřicí přístroj a chtěli jsme fenoménu Menzenschwand přijít na kloub. A bylo to tak, jak jsme se domnívali.

V Menzenschwandu nebyla vůbec řeč o dvacetinásobku normální hodnoty, nýbrž takové hodnoty lze naměřit pouze v lese vzdáleném půl hodiny chůze od silnice, před opuštěnou uranovou štolou na skrývce, která byla vytěžena na povrch.

Později jsme sarkasticky napsali: „Kdyby někdo z Menzenschwandu vůbec chtěl tuto průměrnou dávku v gonádách uvedenou v ročence Atomového hospodářství získat, potom se by se musel na rok posadit v lese na tuto vytěženou skrývku.“

Tím jsme odhalili jednu ze lží atomového hospodářství.

Senckenberg

Etolog (badatel zkoumající v oblasti chování) původem z Německa, Gernot Graefe, který pracoval v Institutu pro srovnávací výzkum chování na odloučeném pracovišti v Donnerskirchenu a v roce 1970 si poslechl mou přednášku na univerzitě, se stal aktivním spolubojovníkem. Současně byl ale členem německé Přírodovědecké společnosti Senckenberg. Tato společnost měla své sídlo v Muzeu Senckenberg ve Frankfurtu, kde svého času byl už také prominentním členem Johann Wolfgang Goethe. Muzeum Senckenberg tehdy v roce 1972 uspořádalo výstavu k problematice životního prostředí a také zorganizovalo řadu přednášek. Jednou kapitolou v celé této tématice byla také jaderná energie, která byla tehdy v Německu poháněna velkou euforií pokroku. Tehdy již v Německu byly jaderné elektrárny. Ale sotva existovali vědci celkem znalí v oboru,

kteří by ochotně vyslovili kritické stanovisko k jaderné energii. A proto byla velká poptávka po kritických a zároveň odborně zdatných přednášejících.

Gernot Graefe mě doporučil jako referenta a obdržel jsem pozvání od prof. Schäfera, ředitele Muzea a Výzkumného institutu, abych ve Frankfurtu nad Mohanem vystoupil s přednáškou týkající se životního prostředí. Pro mne tehdy bylo velkou událostí přednášet jako zahraniční host jednoho nedělního dopoledne v slavnostním sále Muzea před zainteresovaným a vzdělaným publikem.

Ředitel Schäfer se mě zeptal, jestli bych byl ochoten zodpovídat také na otázky, neboť pánové ze Siemensu a AEG by si to tak představovali a dotazovali se, zda by bylo možné pokládat otázky k diskusi. Přirozeně jsem rád souhlasil. Byl jsem trochu rozechvěn a nervózní, když jsem vystoupil se svým referátem, ale proběhlo to docela dobře. Poprvé jsem se octl v roli pozvaného hosta a diskusi jsem prožíval zcela jinak než dosud.

Pánové z průmyslu, z AEG a Siemensu, jak se prostě slušelo, zdvořile pokládali přednášejícímu otázky a přednášející otázky zodpovídal a měl vždy poslední slovo. Byla to nanejvýš příjemná pozice a absolutně jsem neupadal do rozpaků. Zvláště udiven jsem ale byl, když mi prof. Schäfer před auditoriem srdečně poděkoval, za prvé, že jsem se nepolekal daleké cesty, a co potom především zdůraznil, že jsem toto téma přednesl klidným, věcným způsobem. Uvědomil jsem si, že moje poněkud fádňí, rozvláčná a vůbec nevybroušená rétorika snad zapůsobila dokonce pozitivně. Byl to docela velký a úspěšný zážitek, neboť jsem najednou už nemusel komentovat z pozadí, aby se mi potom dostalo zamítnutí, nýbrž byl jsem ten, komu naslouchali, který byl dost vážený, aby byl pozván, a jehož slova bylo potřeba brát vážně a ke kterému se muselo přistupovat se zdvořilostí a respektem. Dalším důsledkem této přednášky byla také publikace. S Edi Gruberem jsem přepracoval svůj manuskript a v publikační řadě Institutu Senckenberg byl otištěn svazek s naším příspěvkem. Tento příspěvek jsme nazvali „Atomenergie und Umweltsituation. Die Radiointoxikation der Biosphäre“ (Atomová energie a situace životního prostředí. Radiotoxická biosféra).

Ne zcela bez hrdosti mohu tvrdit, že jsem už tehdy trefně odhadl vývoj:

„Podaří-li se vyřešit podstatu problému životního prostředí, tzn. nekontrolovaný nárůst spotřeby energie, projeví se nedostatek energie jako zdánlivý problém a rozvoj jaderné techniky bude v budoucnu považováno za příklad chybného vývoje.“

Profesoři z Brém

Edi Gruber a já jsme v roce 1972 uspořádali kurz na téma „Biologie záření pro odpůrce atomu“ v letním kempu ve Fischerhude u Brém, který zorganizovala jedna velmi aktivní občanská iniciativa.

V té době jsem poznal řadu osobností z Německa, ale také z jiných zemí, např. z Holandska, a i z Alsaska, s nimiž jsem byl ještě mnoho let v kontaktu.

V tomto letním kempu v severním Německu byla také příležitost poznat mladé angažované německé vědce. Tehdy byla Univerzita Brémy „levým“ vzorem teprve několik let. Profesori byli v průměru velmi mladí, mnozí dokonce ustanoveni bez habilitace a byly to veskrze „levé“ typy s kritickým pohledem na společnost. Pro mne byla fascinující neuvěřitelná otevřenost a nezkorumpovatelnost těchto lidí. Jaderní fyzikové Jörn Bleck, Klaus Bätjer a Jens Scheer navštívili tento kemp a také si poslechli naše vysvětlení. Bylo potěšující zažít, jak tito mladí univerzitní profesori směřují své angažované odborné znalosti protinukleárním směrem. Jako vzdělaní levicovní intelektuálové kritizujících společnost byli hned schopni prohlédnout společenské dimenze hospodářské lobby a jejich taktiky, a tím pro mne tehdy také započal velmi důležitý vzájemný proces učení. Viděl jsem, že tito mladí, politicky bdělí profesori umějí vystupovat podstatně otevřeněji a čestněji než mnozí ve zkorumpovaném akademickém establishmentu v Rakousku, kteří by nikdy neotevřeli pusy ze strachu, aby se snad neztrapnili nebo snad aby neutrpěli újmy na svém společenském uznání.

Tehdy jsme v letním kempu zinscenovali také představení s účinkujícími.

Edi Gruber a já jsme zahráli roli průmyslových expertů a tehdy naši „žáci“, kterým jsme se pokoušeli zprostředkovat vědeckou argumentaci kritickou vůči atomu, převzali roli občanských iniciativ při jednom slyšení.

Tehdy jsem, alespoň si to myslím, zahrál tu roli průmyslového experta dobře, protiargumenty jsem snadno a brutálně smetl a také poukázal na to, že je zcela nevědecké, co zde tvrdí odpůrci atomu.

Silně na mne zapůsobilo, jak je lehké z pozice „uznávaného“ experta, který používá vědeckou terminologii jako zbraň k tomu, aby občany odbyl, zesměšnil a zdiskreditoval.

Jedna holandská aktivistka se na mne během předvádění této role zcela vážně a přemýšlivě podívala, načež pronesla: „Ty, Petře, najednou jsem měla pocit, že patříš k té druhé straně.“

Hans Helmut Wüstenhagen a pocit úspěchu v Karlsruhe

V kurzu ve Fischerhude jsem se seznámil s Hansem Helmutem Wüstenhagenem. Byl předsedou Spolkového svazu občanských iniciativ ochrany životního prostředí (BBU). Wüstenhagen mě později informoval o svých střetech, které proběhly mezi BBU a Jaderným výzkumným centrem v Karlsruhe. Tehdy byly u plotu na hranici Jaderného výzkumného centra občanskou iniciativou naměřeny zvýšené hodnoty záření a bylo to oznámeno veřejnosti. Jaderné výzkumné centrum se to pokusilo dementovat. Byla dohodnuta veřejná debata.

Hans Helmut Wüstenhagen vyjednal s lidmi z Jaderného výzkumného centra a s BBU konfrontaci, a sice pod titulem „Čtyři proti čtyřem“, čtyři vědci z centra proti čtyřem zástupcům občanské iniciativy. Plánována byla 90minutová pódiová diskuse přenášená Jihoněmeckým rozhlasem z haly, ve které bylo shromáždě-

no velké publikum. Jaderné výzkumné centrum povolalo svou první garnituru, prominentního vedoucího oboru jaderné energie, profesora Wolfa Häfeleho, který byl také označován jako otec „rychlého množivého reaktoru“ v Kalkaru. Häfele byl velmi působivou osobností, mluvil pomalým a váženým hlasem, syn pastora, který dokázal působivě vystupovat. Dalším zástupcem byl Krause, který zodpovídal za nakládání s odpadem, a ještě si také vzpomínám na vedoucího Institutu záření, lékaře a ochránce před zářením, myslím, že to byl profesor Kiefer. Wüstenhagen mě pozval, abych se této polemické rozpravy zúčastnil jako jeden ze čtyř za občanskou iniciativu. Když jsem tehdy přijel do Karlsruhe, Wüstenhagen mne vyzvedl na nádraží a řekl mi: „Budete se tomu smát, pane Weishi, co Vám teď povím. Když jsme včera dávali ve známost jména našich účastníků, řekl jsem, Dr. Weish, a v tom se pánové zeptali: „Ten z Vídně?“, a když jsem přitakal, už debatu nechťeli“. To byla samozřejmě nanejvýš konstruktivní informace. Byl jsem tehdy ještě velmi ostýchavý a nervózní a před touto konfrontací jsem měl obvyklý stres. Ale tato zpráva, ze které jasně vyplývalo, že se druhá strana také necítí dobře, mě silně motivovala. Wüstenhagen potom řekl, „jestli ten rozhovor odmítají, potom je to útěk, který by BBU také odpovídajícím způsobem odhalil před veřejností“. Nato se pánové z Karlsruhe přece jen rozhodli, že se debata uskuteční.

Je zvyklostí, že se před podobnými konfrontacemi pódioví účastníci vzájemně ve vedlejší místnosti předstávají a při takových příležitostech každý trochu nedůvěřivě a starostlivě pozoruje své soupeře a odhaduje své možnosti. Bylo pro mě zajímavým zážitkem Häfeleho potkat. Tento normálně neuvěřitelně důležitě vystupující, sebejistý muž byl bledý, měl krůpěje potu na čele a viditelně se trochu třásl. Najednou jsem se zcela uklidnil a měl jsem dobrý pocit, že jsem silný proto, že zastupuji své přesvědčení, protože mohu argumentovat ze svého vědomí a svědomí, ale Häfele musí jadernou energii obhajovat. Tento silný pozitivní zážitek měl pro mne největší význam pro budoucí střety. Také tehdejší konfrontace při pódiové diskusi proběhla v našem smyslu dobře, ačkoliv situace byla velmi složitá.

Vzpomínám si, že jsem už tehdy poukázal na možnosti využití solární energie. Ve velkém auditoriu byli přirozeně početní zástupci z Jaderného výzkumného centra, a když jsem uvedl solární energii jako budoucí alternativu, ozval se v sále hlučný posměch. Také z toho je vidět, kolik se mezitím přece jen změnilo.

Problematická tlaková nádoba

Jednoho dne neúnavný Walther Soyka zjistil, že úředník na Ministerstvu pro výstavbu a techniku, který byl příslušný pro vystavení povolení, má pochybnosti o konstrukci tlakové nádoby reaktoru. Spojil mě s jedním mladým fyzikem materiálů Wolfgangem Krompem a navštívili jsme spolu Bruno Eislera v jeho úřadu, v němž bylo možné obdivovat malou sbírku fragmentů tlakových kotlů, které vybuchly. Eisler nám vysvětlil, že dostává hromadně podklady ke všem tlakovým nádobám, které mají být schváleny, ale o té nejnebezpečnější, pro ato-

movou elektrárnu Zwentendorf, téměř žádný materiál s údaji ke svému hněvu nedostal. Na základě křivky, kterou pečlivě zobrazil z hlediska stárí a tlakového zatížení mnoha vybuchlých parních kotlů, nám demonstroval, že tlakový kotel atomové elektrárny Zwentendorf by mohl po 25 letech provozu explodovat. Sarkasticky k tomu poznamenal, že ještě nemůže říci, jestli palivové články také vylétí, nebo zůstanou. To by mohl vědět teprve, když dostane detailní plány. Od Wolfganga jsem se tehdy naučil, že žádný materiál není tak bezpečný, jak by to vyžadovala jaderná technika a že tlakové zatížení jakož i chemická koroze v souhře s „křehkostí způsobenou zářením“, zvláště s faktorem času není dostatečně předvídatelný. Eisler se rozzlobil, když mu někdo s odkazem na americký ASME-Code (norma pro výrobu kotlů) vysvětloval, že Rakouská vyhláška na parní kotle (Dampfkesselverordnung) není aplikovatelná, že se to ale prokázalo jako falešná informace. Na spodním konci tlakové nádoby je na jednom místě, pro něhož je podle Rakouské vyhlášky na parní kotle předepsán minimální poloměr zakřivení, jedna hrana se svarem, na kterém dochází k vysokým ohybovým napětím. Když Bruno Eisler odmítl kotel povolit, vyřešil se problémem „rakouským způsobem“. Eisler šel do penze a jeho poddajný následovník v úřadu vystavil povolení, jak bylo požadováno.

Nebezpečí zemětřesení

Muselo to být v roce 1972, když ve Vídni proběhlo silné zemětřesení. Můj přítel a kolega Martin Steiner v Institutu zoologie Zemědělské univerzity (BOKU) byl toho mínění, že je opravdu důležité vydat tiskovou zprávu o nebezpečí zemětřesení ve Zwentendorfu. Walther Soyka, který měl v těchto věcech zkušenosti, nebyl ve Vídni, a tak ta záležitost zůstala k mé nelibosti na mně. Martin nepřipustil žádné mé výmluvy a předložil mi několik dat k zemětřesení v tomto regionu v posledních stoletích. Nezbylo mi tedy nic jiného, než zavolat tiskovou agenturu a vydat tiskové prohlášení. Už bylo po 17. hodině a hned potom jsem šel domů. Druhý den ráno jsem šel vesele si pískaje nic netuše do Institutu, kde mě ředitel úřadu Dr. Friedrich Weiß okamžitě vztekle zavolal a ptal se mě, jak jsem k tomu přišel, abych jeho jménem šířil tisková prohlášení, za která je potom on kárán. Rektor Kar ho právě předtím „sjel“. Co se přihodilo? Dopoledne předchozího dne ohlásil Dr. Friedrich Weiß škodu způsobenou zemětřesením na správní budově.

Když APA (Austria Presse Agentur, Rakouská tisková Agentura) po mém tiskovém prohlášení potom navečer rutinně zavolala zpět, dostala k telefonu vrátného BOKU, který na otázku, jestli hlášení o zemětřesení přišlo od Dr. Weiße, odpověděl: „Ano, od Dr. Friedricha Weiße“, neboť otázku vztáhl na poškození budovy. Když se toto nedorozumění vysvětlilo, nasadil Fritz Weiß smířlivější tvář a vyprávěl mi, co proběhlo v televizi: V pořadu „Zeit im Bild“ („Čas v obraze“) vytvořili krásný příspěvek.

Ukázali mapu s označenými epicentry otřesů a celému tomu dali titul: „Vysoká škola zemědělská (BOKU) vyjadřuje pochyby o stanovišti reaktoru.“ Zavolal

jsem rektora a nesměle jsem se zeptal, jestli si přeje se mnou mluvit, což rozhodně potvrdil. Dalo se pomyslet, že se mě zmocňovaly pocity nevolnosti, když jsem k němu vykročil. K mému štěstí si už svůj vztek vylil na Dr. Friedrichovi Weißovi, s nímž měl beztak napjatý vztah. Podařilo se mi přesvědčit ho o tom, že jsem podal zprávu svým jménem a že jsem pouze uvedl jako služební adresu BOKU.

Během mé přítomnosti v kanceláři rektora stále zvonil telefon a on musel uklidňovat rozhořčené „vysoké pány“, kteří mu vytýkali televizní příspěvek. Rektor Kar se ukázal jako férový muž s pochopením, a ta věc neměla žádnou dohru.

Systemová analýza zdravotnictví v Rakousku

Bylo to v roce 1973, když jsem ještě byl asistentem na BOKU, kdy mě jakýsi kolega z Institutu potravinářské technologie získal ke spolupráci na jednom skutečně pozoruhodném projektu.

Dr. Dieter Knorr patřil ke skupině mladých angažovaných vědců, kteří měli požadavek od Úřadu spolkového kancléře vypracovat interdisciplinárním způsobem systémovou analýzu zdravotnictví v Rakousku. Přitom se jednalo o společensko-kritickou analýzu, šlo o sociální otázky, o finanční otázky, ale i o problematiku, jak je zdraví různým způsobem poškozováno, například stravou nebo také faktory životního prostředí.

To byl důvod, proč mě kolega Knorr oslovil, neboť věděl, že jsem se otázkami životního prostředí zabýval, a dotázal se mě, jestli bych byl ochoten v rámci této studie zpracovat poškození zdraví faktory životního prostředí. Tehdy jsem mu vysvětlil, že pracuji společně se svým přítelem a kolegou Edi Gruberem na vědecké příručce s titulem „Radioaktivität und Umwelt“ („Radioaktivita a životní prostředí“) pro vydavatelství Gustav-Fischer-Verlag Stuttgart, a že jsem touto činností naprosto vytižený. Ovšem nabídl jsem, že radioaktivitu exemplárně zpracuji jako původce nemoci. Pozvali mne, abych tu myšlenku vysvětlil před projektovým týmem a návrh se shledal se všeobecným souhlasem. Tak jsem se dal s Edi Gruberem do díla pojednávajícím téma „Radioaktivität als Krankheitsfaktor, gesellschaftliche Probleme einer expandierenden Kernenergieproduktion“ („Radioaktivita jako původce nemoci, společenské problémy expandující produkce jaderné energie“). U ostatních kolegů podílejících se na projektu se jednalo veskrze o tzv. „levičáky“, počínaje Petrem Fleissnerem, který vědecky zpracovával souvislost systému, přes Petera Kreiskyho, byl při tom i sociolog Silvio Lehmann.

Zadáním pro naši práci bylo, že by měla být kritická vůči systému a společnosti, a to si zvláště Edi Gruber nenechával říkat dvakrát. Měl vždy sklon ke sžíravým poznámkám. Ve své práci jsme tedy nešetřili kritickými komentáři k panujícím poměrům.

Například jsme se následovně postavili k zákonu na ochranu proti záření, zákonu, který byl vždy s hrdostí Ministerstvem zdravotnictví udáván jako příkladný.

Napsali jsme: „Co před účinností zákona na ochranu před zářením bylo zakázáno, totiž ozařovat lidi z nemedicínských účelů, je od té doby dovoleno. Aby tato okolnost byla zohledněna v názvu zákona, měl by být přejmenován ze „zákonu proti záření“ na „zákon povolující ozáření“.“

Nešetřili jsme ani kritickými poznámkami k rakouskému energetickému hospodářství a ve své práci jsme měli také téměř žalovatelné pasáže, např. jsme mluvili o takřka kriminálních metodách propagace jaderných elektráren a vysvětlovali jsme to také na příkladech.

Ubrali jsme však z naší rétoriky, že nemáme na mysli kriminalitu z právníckého hlediska, ale spíše z věci samé.

Byla tam také řada pasáží, v nichž jsme se kriticky stavěli k vyjádřením tehdejší ministryně zdravotnictví Ingrid Leodolter a zodpovědného sekčního šéfa Dr. Herberta Pindura. Tak např. Ingrid Leodolter dokumentovala v jednom veřejném vystoupení velmi příznačnou formou přednost energetického hospodářství před zajištěním zdraví. Při jedné akci na začátku jejího funkčního období, bylo to patrně v roce 1972, která se konala pod názvem „Umweltschutz heißt Überleben“ („Ochrana životního prostředí znamená přežít“), jsem paní ministryni položil následující otázku: „Jak lze odpovídat za to, že ozáření obyvatelstva je zákonem přípustné, když se přece ví, že už nízké dávky mohou vyvolat rakovinu, leukémii a dědičné poruchy, a to jedině za účelem, aby se mohly stavět a provozovat jaderné elektrárny?“ Odpověď paní ministryně byla jasná a jednoduchá: „Je skutečností, že se spotřeba energie každých deset let zdvojnásobuje a podle toho se musíme řídit.“ Také situaci v souvislosti se schválením jaderné elektrárny jsme komentovali kriticky a zčásti také sžravě. Na příklad, že mezi zadavateli, zástupci Společnosti jaderné elektrárny Tullnerfeld GesmbH a úředníky na ministerstvu panoval docela přátelský vztah. Naše práce byla hotova a včas odevzdána jako výzkumná zpráva. Když jsme dokončili naši kapitolu „Radioaktivität als Krankheitsfaktor“ („Radioaktivita jako faktor nemoci“), poslali jsme ji ostatním účastníkům projektu a při závěrečném rokování se také o všech příspěvcích diskutovalo. Pro mne a pro Ediho to byla motivující zkušenost, když jsme upozorovali, jak angažovaně ostatní mladí vědci našemu stanovisku nejen rozumějí, ale také ho sdílejí, a jak hned se svou sociologickou „levou“ elokvencí naši kritiku dále rozvíjeli svými vlastními slovy. Při této příležitosti jsem se poprvé setkal se Silvio Lehmannem. Znal jsem ho jen z televize v souvislosti se studentským hnutím v roce 1968 a připadal mi, jako zprvu naprosto konzervativnímu mladému vědci, kvůli jeho pohrdání vůči univerzitním profesorem, opravdu nepřijemný.

Když ale naše společné nepřátele, panstvo z atomového a energetického hospodářství jedovatě a svojí výřečností zesměšnil, zahřálo mě to u srdce. Silvio Lehmann mi byl naráz sympatický.

Poprvé mi bylo jasné, jak je důležité táhnout za jeden provaz, a dokonce překonat averze. Naučit se lépe poznat ty, kteří jinak uvažují, rozšiřuje ve většině případů naše povědomí.

Tento způsob poznání byl v následující době zvláště důležitý v Rakousku. Státní mocí často uměle prohlubované příkopy mezi „levičáky“ a „konzervativci“ atd., byly v našem „hnutí zdola“ ve společném postupu proti hrozbám úspěšně překonány.

A nyní přeče jen zpátky k „Radioaktivität als Krankheitsfaktor“ („Radioaktivita jako původce nemoci“). Spolkový kancléř obdržel studii včas. Byla, takový bývá osud všech takových studií, nejprve odložena do šuplíku. Edimu a mně to nebylo vůbec vhod, neboť za touto kapitolou vězelo mnoho práce a za druhé jsme neviděli za tu práci ani šilink, neboť když nás získali ke spolupráci, byl už koláč rozdělen mezi ostatními. Tehdy jsme prohlásili, že svůj příspěvek poskytneme i zdarma. Nechtěli jsme jen, aby naše práce v nějakém šuplíku zastarala a na vedoucím projektu jsme si vyžádali souhlas, abychom samostatně podle potřeby směli se svojí kapitolou vyjít na veřejnost.

Tehdy v roce 1975 proběhl první velký střet provázený nenásilným odporem o atomové elektrárně ve městě Wyhl am Oberrhein. Tehdy se jednalo o blokádu místa. Zemědělci, především selky ze sousedství protestovali nenásilně, zablokovali staveniště a úspěšně tam došlo k překonání prvotních strachů z kontaktu s levými studenty z Freiburgu. Tehdy stále vládla mezi venkovským obyvatelstvem docela velká averze vůči dlouh vlasům, podezřele vypadajícím studentům v jeansech. Ale také zde se rychle ukázal společný cíl a že to, co spojuje, je mnohem silnější než to, co rozděluje. Tato blokáda ve Wyhlu byla policií násilně ukončena, byly to docela drastické scény, které byly zčásti také fotograficky a filmově zdokumentovány. Aktivně byla nasazena vodní děla, bylo to v únoru, byla zima a ostrými proudy vody vyháněli lidi z toho místa. Dokonce se stalo jedné ženě, držící v náruči miminko, že silný proud vody jí miminko smetl z náruče. Tyto scény vyvolaly u obyvatelstva velké rozhořčení. O víkendu poté se u staveniště, které již bylo hlídáno policií a obehnáno ostnatým drátem, objevilo 40.000 lidí. Nenechali se ale zastrašit. Částečně se po prsa brodili ve vodě (v únoru!) a ve velkých houfech pronikali přes plot na plochu. Tento angažovaný počín veřejnosti policii tak demoralizoval, že se stáhla. Obyvatelstvo opět dostalo staveniště pod svou kontrolu. Nadšení bylo tak velké, že se následně vybudoval tzv. dům přátelství, jako symbol nenásilného odporu.

V té době byla také v Rakousku atomová energie předmětem mediálního zpravodajství a my jsme tu dobu považovali za vhodnou pro zveřejnění naší studie mezi lidmi. Nechali jsme vytisknout několik set exemplářů a rozeslali je různým novinám a nejrůznějším nám známým žurnalistům. Například Franzi Ortnerovi, který tehdy se svými Vorarlberger Nachrichten im „Ländle“ (Vorarlberské noviny v „Ländle“, místní označení Vorarlberska, „Zemička“) velmi angažovaně podporoval vzdor proti atomové energii. To souvisí s tím, že ve Švýcarsku v Rütli, jen několik set metrů od rakouské hranice, byla plánována atomová elektrárna a že se proti tomu vehementně angažoval celý Vorarlberg. Nejen Franz Ortner dostal jednu naši brožuru, ale i můj bývalý kolega ze studií Paul Uccusic, který byl tehdy redaktorem časopisu „Kurier“ a mnoho jiných.

Také Rolandu Machatschkeovi ze zpravodajské služby (Aktueller Dienst)

v rozhlase jsme jednu dali. Pozval Ediho Grubera a mě, abychom vyjádřili svůj postoj ve vysílání „Journal zu Gast“ (Hostem ve vysílání). Tehdy právě probíhalo ta blokáda ve Wyhlu a my jsme problematiku atomové energie komentovali z našeho pohledu a vysvětlovali rakouský kontext.

Jednoho rána řekla Hedi, moje žena: „Ty, Petře, v novinách je zajímavý článek.“ Sáhl jsem po novinách a nejprve jsem se hrozně vyděsil. Můj kolega Paul Uccusic nacpal pod titulkem „Fachleute im Auftrag Kreiskys: Kriminelle Methoden der Kraftwerkspropaganda“ („Odborníci na objednávku Kreiskyho: Kriminální metody propagace jaderné elektrárny“) všechny sžíravé komentáře a kritické poznámky, které se dají najít na našich 60 stránkách, do dvou sloupců. Ani sekční šéf Dr. Pindur toho viditelně nezůstal ušetřen. Odložil jsem článek a byl jsem v podstatě otřesen, neboť mi bylo jasné, že tento text vyvolá vlnu odporu v establishmentu a že existenčně ohrozí náš malý institut.

Proto jsem neprodleně zavolal svému příteli Berndu Lötschovi, který byl vedoucím Vědeckého institutu pro ochranu životního prostředí a ochranu přírody, a řekl jsem mu: „Ty, Bernde, stalo se něco strašného.“ Jeho reakce byla: „Je něco s rodinou?“, „Ne, vůbec nic“, odpověděl jsem, „ale v novinách vyšel článek, který bude mít nepříjemné následky.“ „No tak to přečti.“ Když jsem mu článek přečetl, řekl: „Ten článek ale není vůbec špatný. Napsali jste to opravdu tak?“ „Ano, to jsme napsali.“ „Tím líp, protože není nic pitomějšího, než když se člověk musí omlouvat za věci, které vůbec neřekl.“ Zatím tedy dobře. Poněkud jsem se uklidnil, když mě můj přítel Bernd Lötsch podpořil svým přímým, odvážným postojem. V týž den, kdy byl Bernd v kanceláři, mu zavolal Herbert Pindur a zeptal se ho mrazivým hlasem, jestlipak to, co vyšlo v novinách, stojí napsáno také v té studii. Bernd Lötsch přitakal a hned dodal: „Pane sekční šéfe, to je normálně okamžik, kdy mají vedoucí Institutu ve zvyku distancovat se od svých spolupracovníků. To ale není náš případ. Všechno, co jsme napsali, můžeme také dokázat.“ Klap! Pindur zavěsil. Bylo skutečně velkolepé kooperovat s tak angažovaným přítelem jako Berndem v tak vážných a problematických otázkách.

Kvalita přátel se vždy pozná, když jde do tuhého. Náš článek, studie „Radioaktivität als Krankheitsfaktor“ (Radioaktivita jako původce nemoci), měl ale ještě jiné efekty. Televize vysílala diskusní pořad „Pressestunde“ a spolkovému kancléři Bruno Kreiskymu kladli novináři nepříjemné otázky z různých tematických oblastí. Jedním z novinářů byl také Franz Ortner, šéfredaktor „Vorarlberger Nachrichten“. Najedenou, během vysílání diskusního pořadu, vytáhl naši brožuru – to bylo ještě před inkriminovaným článkem v časopisu „Kurier“ – a konfrontoval Kreiskyho následovní výpovědí: „Pane spolkový kancléři, vědci na Vaši objednávku vypracovali studii... a v ní stojí toto a toto“. Kreiskyho to vůbec nevyvedlo z klidu, a ačkoliv jsem si jistý, že tuto studii, která už týdny ležela na úřadě kancléře, nečetl a že nevěděl, co v ní přesně stojí, odpověděl duchapřítomně: „Ano, ano, také kritickým vědcům dáváme možnost bádát, a je velmi důležité, že se různé problémy objasňují ze všech stran, aby se našlo rozumné rozhodnutí“. Ortner potom ještě vrtal dál a nakouzl možnost lidového hlasování v otázce Zwentendorfu. Kreisky k tomu mrzutě něco poznamenal, ale v každém

případě už tehdy bylo mnohé řečeno k tématu lidového hlasování.

Studie „Radioaktivität als Krankheitsfaktor“ („Radioaktivita jako původce nemoci“) tím vnesla do situace jaderné energetiky jakýsi pohyb, a proto také nebylo nic podivného na tom, že se v Reaktorovém centru Seibersdorf snažili naši práci zesměšnit. Prof. Grümm, tehdy vědecko-technický vedoucí Reaktorového centra, svolal skupinu vědců a oznámil, že nyní je na čase napsat nesouhlasné stanovisko. Víím o tom, protože se mi ozval jeden ze zúčastněných a zpravil mě o těchto věcech. Grümm potom sám napsal velmi polemickou odpověď a připsal k němu jména všech zúčastněných této první pracovní schůzky jako autorů. Jeden kolega, který mi o tom vyprávěl, mi také řekl, že se tehdy několik spolupracovníků cítilo být Grümmem zneužito, neboť se nemohli s polemikou ztotožnit.

Ten kolega mi také vyprávěl, že Grümma při prvním předběžném jednání, když se jednalo o kritiku naší práce, trochu provokoval. Jeden exemplář naší práce s osobním věnováním si položil ostentativně před sebe na stůl. Grümme se ho promptně zeptal: „Vy znáte Weishe?“ A on odpověděl: „Ano, znám ho, dobře se mi s ním jedná, a tak to má také i zůstat.“

Konečný produkt, Grümmovu polemiku ze Seibersdorfu se jmény některých „zneužitých“ vědců jako spoluautorů jsem nikdy neviděl v originále. Byl to důvěrný dokument, který však koloval po ministerstvech. Znáím jen jednu pasáž, která mi byla indiskrétně přihrána. V naší studii „Radioaktivität als Krankheitsfaktor“ („Radioaktivita jako původce nemoci“) jsme poukázali na to, že v civilizovaném prostředí je přirozený výběr omezen a že dochází k trvalé akumulaci dědičných poruch. Jako důsledek jsme odvodili požadavek, aby se příliv nových mutací vyvolaných mutantními substancemi udržel na pokud možno nejnižším stupni. Toto v zásadě samozřejmé sdělení ohledně „hygieny životního prostředí“ použil Grümme jako podnět k hanobení. V jeho polemickém spisu se objevuje věta: „Na straně ... pronesená stížnost na chybějící výběr trapně připomíná rasovou ideologii“.

Mnoho úředníků, kteří tento spis dostali, neměli jistě příležitost přečíst si originál a seznat, že Grümme základní myšlenku tohoto textu zcela odpudivým způsobem zkreslil.

Takové rány pod pás se vyskytovaly neustále. Tehdy už se vědecky zcela jasně prokázané souvislosti mezi nízkou radioaktivitou a dlouhodobými poškozeními jako je rakovina a leukémie, ale také dědičná onemocnění, oficiálně neakceptovaly. Tehdejší ministryně zdravotnictví Dr. Ingrid Leodolter, zodpovědná také za schválení Zwentendorfu např. jednou prohlásila: „U radioaktivity je to jako u mnohých poživatin, přijímaná v mírných dávkách je zcela neškodná.“ Sdělil jsem to tehdy také svému někdejšímu kolegovi ze studií Paulu Uccusicovi a on promptně napsal v deníku „Kurier“ glosu s titulkem „Genussmittel Radioaktivität“ („Radioaktivita jako poživatina“).

Vládní kampaň za jadernou energii

To se musí vládě Kreiskyho nechat: Vládní kampaň k jaderné energii byla velkolepá věc. Náš institut byl pověřen, aby sestavil soupis dotazů, které je potřeba zodpovědět v souvislosti s uvedením jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu. Především Edi Gruber a já jsme vytvořili dlouhý seznam otázek, které by bylo třeba zodpovědět před uvedením do provozu. Tyto otázky byly potom přepracovány na Ministerstvu hospodářství (myslím, že se to tehdy nazývalo „pro průmysl a techniku“). Byl zaměstnán mladý fyzik Helmut Hirsch s tím, aby připravil a doprovázel osvětovou kampaň. Při našem prvním setkání mě Helmut Hirsch požádal o materiál, který kontroverzně pojednával o otázkách atomu, ale hned dodal, že je v těchto záležitostech jiného mínění než já. Jako společensky zainteresovanému „Juso“ (člen organizace mladých socialistů) mu ale netrvalo vůbec dlouho, než viděl atomovou energii a její provozovatele zcela jinýma očima, a ještě během kampaně byl už „atomovým kritikem“. Jeho další životní cesta vedla do Německa, kde se z něj stal znamenitý kritický odborník v otázkách atomu. Organizoval akci „Gorleben Hearing“, založil „Gruppe Ökologie“ (Skupina ekologie) v Hannoveru a dnes pracuje na volné noze jako nukleární expert v Německu.

Strukturovali náš soupis otázek, některé z nich trochu zmírnili a seskupili je do tematických oblastí: hospodárnost, riziko nehody, atomový odpad a také biologicko-medicínské otázky. Celkem to bylo deset dílčích oblastí a ke každému z témat byla ustanovena jedna pracovní skupina. Náš institut, jakožto organizace, v níž pracovali kritičtí vědci, byl vyzván, aby ke všem těmto tématům jmenoval kompetentní kritiky atomu.

To nebylo vůbec jednoduché, neboť to měli být pokud možno univerzitní profesori, a v tehdejší době bylo těžké v Rakousku nebo Německu sehnat příslušné lidi. Ale přece jen to potom dobře dopadlo. Tato vládní kampaň „Kernenergie“ („Jaderná energie“) nastartovala ve Vídni a dodnes si na tyto akce zčásti velmi živě vzpomínám. Zájem publika byl enormní a tomu odpovídala i rozohněná nálada.

Poprvé bylo tehdy na TU Wien (Technická univerzita Vídeň) přítomno také velké procento levicových studentů. Akce se zcela vymkla kontrole – lidé pískali, vykřikovali, tehdy to byla pro nás zcela nezvyklá nálada při akcích k atomové energii. Také vedoucí diskuse Karl Lindtner, profesor fyziky, neuměl novou situaci dobře zvládnout.

V úvodu nervózně konstatoval, že u jaderné energie bylo hodně proti (Gegen) a odporu (Wider), což vyvolalo v publiku veselost. Velkolepé líčení, které nepřekonatelně reprodukuje náladu té akce, tehdy podal Michael Siegert v časopise „Neues Forum“ (Nové fórum). Zde jeden citát: „Lindtner se stává hektičtějším, antiautoritativní smečka žene jeho zajíkáni do dalších trapností... Před zhroutěním se chytá posledních zbytků své moudrosti: dávky záření, Curie, dávkovací výkony. Potom se Lindtner vzdává a posílá do bitky jednoho Inda, „odborníka na ochranu proti záření“, Dr. Gupta z Institutu jaderného výzkumu v Karlsruhe.

Gupta paroduje vědu: Infantilní nákresy, vysvětlování, rozvádění trivialit a mystifikace komplikovaného. Kostrbatá němčina, špatná funkce projektoru – Ind nebo Neind, šašek podvodné ochrany před zářením je bučením vypuzen.

Nálada v sále byla žhavá především proto, že se policie od začátku akce pokusila část publika nepustit do sálu, který byl zaplněn teprve z jedné třetiny.

Venku se ozývalo skandování a lidé se mačkali na policisty. Byla to nebezpečná situace. I já jsem stoje venku pomáhal tlačit dav na budovu, což jsem si zpětně dost vyčítal.

Teprve později jsem si uvědomil, že policisté byli natlačeni na velká skleněná okna a kdyby nějaká tabule praskla, mohlo by dojít k těžkému zranění. Tomu potom odpovídala nálada v sále a akce se zcela vymkla kontrole. Během těchto akcí proběhly na jejich okraji ale také debaty stojící za zmínku.

Pro lepší posouzení odpůrců atomu se jednou jeden vyšší úředník z úřadu kancléře zeptal Bernda Lötšche: „Vy jste přece velmi konzervativní, nebo ne?“ „Jsem pokřtěný, jestli myslíte to ...“, odpověděl Bernd.

„Ne, myslel jsem, že stojíte docela daleko napravo, pravda?“, zeptal se úředník. Berndova odpověď zněla: „Určitě ne tak napravo jako pan spolkový kancléř!“

Zajímavé na této osvětové kampani spolkové vlády ale bylo, že také jiné akce, které se právě konaly v hlavních městech spolkových zemí, dopadly vždy jinak, než se plánovalo. Cílem bylo, aby se veřejnosti vysvětlilo, že se u jaderné energie jedná o neuvěřitelně komplikovanou techniku, ke které se mohou smysluplně vyjádřit jen experti.

Jedna z těchto akcí se konala v Linci. Kolem budovy, myslím, že to byla budova Brucknerhalle, stály různé skupiny demonstrantů s transparenty a rozdávaly informační letáky. Mezi nimi byl také hlouček lineckých maoistů, a ti měli transparent, na kterém stálo: „V kapitalistickém systému se rozvíjí jaderná energie ohrožující obyvatelstvo.“ Oslovil jsem jednoho aktivistu a řekl jsem, že se u tohoto transparentu vnucuje věta: „Stavte socialistické atomové elektrárny!“ Ano, mínil, to by bylo také důležité. Potom se rozvinula docela dlouhá diskuse, ze které toho mnoho nezšlo, než že je důležitá revoluce, která překoná kapitalistický systém opovrhující lidmi.

Řekl jsem k tomu, že bych proti překonání tohoto systému nic nenamítal, a nechť oni si dělají jen tu svou revoluci. Potom nastala přirozeně velká bezradnost. Jak se dělá revoluce? A pokusil jsem se chlapce přesvědčit o tom, že něžná revoluce cestou lidem sloužící techniky by mohla snad být smysluplnou cestou.

Mezi aktivisty, kteří rozdávali letáky, byla Asta Krejci, pohledná žena z Ennsu. Měla letáky s karikaturou na titulním listu, zpodobňující lidi v protiatomových oblecích, a tam, kde se to potřebuje, měl jeden muž v popředí vodovodní kohoutek s rukojetí a říkal: „Ruku na srdce, tak vysokou životní úroveň jsme ještě nikdy neměli.“ Tento leták Asta nabídla jednomu z diskutujících, totiž panu Dr. Martinu Heldovi ze Společnosti pro plánování jaderné elektrárny. Held nejdříve váhal, potom si ale leták vzal a pronesl: „Přinesu ho své ženě, ta má morbidní sklony.“

„To mě neudivuje“, řekla Asta Krejci pohotově, „neboť je koneckonců za Vás provdána.“

Uvnitř sálu jsem se posadil mezi posluchače. S mým vystoupením na pódiu se počítalo až při poslední akci o medicínsko-biologických otázkách. Nechtěl jsem tehdy přitahovat nepříjemnou pozornost, protože moje „vědeckost“ byla žádána na konci kampaně. Ještě před začátkem pódiové diskuse mě oslovil předseda lineckých maoistů a ptal se mne, jestli souhlasím s tím, že mě zvolí za vedoucího diskuse. Vysvětlil jsem mu, že spíše nechci, neboť jak už jsem řekl, chtěl jsem být na poslední akci považován za seriózního vědce a ne aktivistu a „revolucionáře“. Pódiová diskuse probíhala jako obvykle, stanoviska pro a proti vystupujících účastníků a potom otevřená diskuse.

Byly zodpovězeny otázky jako např. „Bude možné zachovat energetické zásobování bez jaderné elektrárny?“ a podobné hloupé otázky. Opravdu nepříjemné a složité otázky byly úmyslně odsunuty a zadrženy (otázky musely předem být podány písemně).

Vůdce maoistů náhle vstal, pozvedl mikrofon a řekl něco ve smyslu: „Tento nedemokratický způsob jednání si už nenecháme líbit. Není dovoleno pokládat důležité otázky. Vyzývám Vás proto, dámy a pánové, opusťme tuto akci“. Poté povstala asi polovina lidí z publika a odešla pryč. Považoval jsem tento krok za nanejvýš zajímavý, protože velmi jasně vyjádřil nespokojenost s vedoucím diskuse. Potom ale byl najednou venku slyšet triumfální pokřik, krátce nato se opět otevřely dveře a mnoho lidí se zase vrátilo zpátky. Nesedli si však na sedadla, ale vystoupili na pódium a kolem vedoucího diskuse utvořili těsný kruh. Vedoucí diskuse byl samozřejmě velmi rozpačitý a trochu se zakoktával.

Akce se přiměřeně tomu protahovala, něco leželo ve vzduchu, nevědělo se co přesně, v každém případě byla režie citelně narušena. Asi po půlhodině maoista opět pozvedl megafon a hlasitě oznámil: „Už jsme si dost dlouho nechali líbit tento nedemokratický týátr. Navrhují, abychom zvolili vlastního předsedajícího, a já navrhují pana Dr. Tisseranda.“

Dr. Tisserand byl uznávaný lékař, zdravotní rada v Linci, jeden z nejangažovanějších a nejvzdělanějších ochránců přírody a životního prostředí Rakouska. Byl jedním z prvních, kteří viděli problematiku záření ve spojitosti s lidským zdravím. Předsedající vyjeveně opustil pódium a následovali ho také řečníci zastávající jadernou energii. Krátce poté se rozpustila celá akce.

Měl jsem pocit, že maoistova režie byla velmi osvěžující a jasně prokázala také neudržitelnost těchto shora řízených průběhů. Ke svému potěšení jsem se později dozvěděl, že nápad na celý tento manévr měl můj milý starý přítel Alfred Tisserand. Že by on sám měl převzít předsednictví, na to nejspíš nepomyslel.

Ta věc ještě měla dohru, neboť se zapojila státní policie a pokusila se prověřit pozadí této „hanebné“ podívané. Alfred Tisserand byl předvoláván a stále dotazován, kdo stál za tím vším.

Kdo zavinil, že tato akce ztroskotala takovým způsobem? Alfred Tisserand samozřejmě věděl, že chtěli, aby jmenoval maoistu, který byl přirozeně úřadům znám a chtěli, aby mu přitížil.

Ale starý lišák Alfred nepadl lidem státní policie do průhledné pasti. Vždy odpověděl, „ano, přirozeně je vinen vedoucí diskuse, protože tak manipuloval, že lidem nakonec došla trpělivost.“ To byl příklad velmi důležité solidarity mezi různými organizacemi.

Maoisté a Rakouský spolek na ochranu přírody měli sice společnou protiatomovou linii, ale jinak si v mnoha případech vzájemně překáželi.

Dramaturgie této vládní kampaně „Jaderná energie“ nespočívala jen ve veřejných akcích, ale navíc i v přípravných zasedání příslušných pracovních diskusních skupin.

To byl smysluplný model, neboť odborníci se svými rozdílnými názory na jadernou energii měli příležitost si vzájemně podrobně vysvětlit svá stanoviska a jiným odpovídajícím způsobem pozorně naslouchat, aniž by se dostali do časové tísně a nutnosti se ospravedlňovat vůči publiku.

Přítom byl vytvořen konsensuální základ a potom bylo také možné jasně a srozumitelně vypracovat protichůdná stanoviska.

Tímto způsobem se dalo zabránit tomu, aby při diskusi lidé nemluvili jeden o voze, druhý o koze.

V přípravných diskusích před našim veřejným vystoupením skupiny „medicínské a biologické otázky“ jsem měl také příležitost učinit zajímavé zkušenosti. Jedno z našich zasedání se konalo v Atomovém institutu rakouských vysokých škol, v „baště“ přátel atomu. Naší skupině předsedal uznávaný fyzikální chemik, prof. Engelbert Broda, který se původně stavěl pozitivně za civilní využití jaderné energie, ovšem odmítal atomové zbraně. Co se týkalo atomových zbraní, byl Broda ostatně velmi angažovaný. Byl dlouholetým členem v Pugwashského hnutí. V roce 1975 napsal v časopise „Naturwissenschaften“ (Přírodní vědy) velmi respektovaný článek s titulkem „Eine Welt aus Plutonium?“ („Svět z plutonia?“).

V něm jasně vylíčil, jak on je nazýval, problémy vyššího řádu, které vyplývají z průmyslového využití jaderné síly na společenské a politické úrovni. Před ním už v roce 1974 prezident hnutí Pugwashského hnutí Hannes Alfvén jasně vložil, že nelze od sebe oddělovat vojenské a civilní využití atomového průmyslu, že to jsou „siamská dvojčata“. Na zmíněném zasedání skupiny „medicínské a biologické otázky“ v Atomovém institutu byl jakožto poradce přítomen také člen představenstva Atomového institutu, prof. R.

Věděl, jak svými výpověďmi, které jsem bohužel dokázal odhalit až další den jako nepravdivé vůči Brodovi, z diskuse vyloučit důležitý nehodový scénář. Veřejná akce skupiny „medicínské a biologické otázky“ se měla konat ve Vídni. Několik dní předtím ale byla zrušena planým poukazem, že hrozí bombové nebezpečí. Takže v rámci vládní kampaně „Jaderná energie“ nikdy nedošlo k veřejné diskusi ohledně této problematiky.

Jsem přesvědčen o tom, že by tento komplex otázek u veřejnosti našel svou odezvu. Je potřeba všeobecně zdůraznit, že teprve s vládní kampaní Jaderná energie vstoupily do diskuse noviny. Předtím to bylo příliš horké želízko a nebyla odvaha tyto problémy tematizovat. Teprve tato vládní kampaň „Jaderná energie“ s oficiálním kontroverzním řízením diskuse vytvořila veřejnou atmosféru k problematizaci jaderné energie.

Mnoho novin se nyní věnovalo tomuto tématu. V „Kronen Zeitung“ napsal Friedrich Graupe jednu velmi respektovanou sérii o jaderné energii, za kterou také později právem obdržel novinářskou cenu. I v jiných novinách byly vyjadřovány názory pro a proti, velmi často také proti sobě pregnantně postavené. Po lidovém hlasování, o němž si někteří komentátoři mysleli, že národ byl informacemi zahlcen až moc, napsal žurnalista Jens Tschebull, že toto byla volba, při níž bylo poskytnuto dosud nejvíce věcných argumentů.

Myslím, že tím Jens Tschebull uhodil hřebíček na hlavičku a v protikladu k některým jiným názorům v otázkách životního prostředí, které pronesl, napsal něco zásadně správného.

Vědci koncernů

V 70. letech se hodně diskutovalo o jaderné energii a konalo se několik soukromě organizovaných pódiových diskusí. Jednu z nich zorganizoval Viktor Gruen, starý, angažovaný architekt. Dostal peníze od Hospodářské komory a zároveň podmínku, že ani Lötsch, ani Weish nesmí na této akci ani pípnout.

Směli jsme pouze spolupracovat při přípravě a organizaci. Jinak jsme dostali zákaz mluvit, což nám s rozpaky, ale přece vyřídil náš starý přítel Viktor Gruen. Obsazení bylo prominentní – byl přítomen nositel Nobelovy ceny Hannes Alfvén ze Švédska, ale také i německý průkopník atomu Wolf Häfele z Karlsruhe.

Na tuto akci jsme pozvali zástupce americké „Union of Concerned Scientists“, skupinu vědců a techniků, kteří se specializovali na téma slabin jaderné energie. Dan Ford byl jedním ze zástupců této skupiny na akci ve Vídni. Přinesl velký plakát, manifest, obsahující výzvu mnoha odborníků proti rozšíření jaderné energie. Wolf Häfele vznesl v interní diskusi protiargument, a sice ten, že existují i jiní „Concerned Scientists“, (znepokojení vědci) totiž ti, kteří si dělají starosti o zásobování energií bez jádra, a proto jsou jejími zastánci. Také tento aktuální mezinárodní manifest jsme znali a pokusili jsme se objasnit profesní pozadí některých z těch, kteří ho podepsali, což se nám ještě před tiskovou konferencí i podařilo. Dokázali jsme také jednoho novináře přivést k tomu, aby cíleně příslušné otázky směřoval na prof. Häfeleho.

Když na tiskové konferenci Dan Ford velký manifest ve formě tištěného plakátu rozbil a vyložil, jaké myšlenky prominentů z „Concerned Scientists“ byly proti jaderné energii předloženy, zeptal se novinář, jestli existují také manifesty za jadernou energii. To bylo heslo pro prof. Häfele, který řekl, že samozřejmě existují také manifesty vědců za jadernou energii a že to jsou také „Concerned Scientists“, protože si dělají starosti s energetickým zásobováním naší společnos-

ti. Bernd Lötsch se tehdy hlásil o slovo a s nepřekonatelnou pregnantností řekl: „Že to nejsou „Concerned Scientists“, nýbrž „Konzern-Scientists“ a dokázal také některé z těchto „Scientists“ zostudit v jejich závislosti na nukleárních firmách. Pod manifestem se objevili jen s univerzitními adresami. Když se Häfele docela v rozpacích snažil zachránit, co se ještě dalo, a prohlásil, že se ve Švédsku pro jadernou energii vyslovila řada atomových vědců, se Hannes Alfvén jen zasmál a řekl: „To byli přece zaměstnanci atomového průmyslu!“ Häfele zbrunátněl a byl rozzuřený.

V „Kurýru“ se příští den objevila roztomilá zpráva, v níž se mimo jiné psalo: „Häfeleovy výklady se staly terčem posměchu. Později sotva ještě odpověděl“.

Kritičtí reportéři nemají žádnou jistotu; tato reportáž stála tehdy toho novináře místo.

K autorovi:

Peter Weish, Univ.-Doz. Dr.

Narozen v roce 1936 ve Vídni. Studoval biologii, chemii, fyziku. Promoval roku 1966 jako doktor filozofie. V roce 1969 se na Institutu pro ochranu záření v reaktorovém centru v Seibersdorfu začal kriticky zabývat otázkami zdravotních a společenských aspektů atomové energie. Společně s E. Gruberem napsal vědeckou příručku „Radioaktivität und Umwelt“ (Radioaktivita a životní prostředí). Jako vyučující začal v roce 1970 na Institutu zoologie Zemědělské univerzity ve Vídni. V roce 1992 se habilitoval na Univerzitě ve Vídni v oboru „Ekologie člověka“. Dlouhá léta je aktivní v ekologickém hnutí, což se projevuje také na spolupráci ve významné funkci v různých organizacích ochrany životního prostředí. V roce 1997 byl předkladatelem a mluvčím Petice ohledně problematiky genové techniky (Gentechnik-Volksbegehren).

Od roku 1997 je oficiálně na penzi, ale nadále působí jako univerzitní učitel (Ekologie člověka a etika životního prostředí), je také aktivní v organizacích zabývajících se otázkami životního prostředí. Peter Weish je ženatý od roku 1966, otcem dvou dcer a také čtyřnásobný dědeček.

Friedrich Witzany

Atomová elektrárna pro St. Pantaleon?

Jak všechno začalo

Někdy v listopadu 1973 zveřejnil deník „Oberösterreichische Nachrichten“ titulek: „Druhá jaderná elektrárna u ústí řeky Enže (Enns), začátek stavby v roce 1974“.

Mnoho lidí to tehdy ze židle nezvedlo. Proč také?

Zwentendorf byl uprostřed výstavby, spotřeba energie rostla exponenciálně, hospodářství se dařilo dobře – a tím údajně i lidem, dá-li se věřit vymývání mozků pomocí plakátů.

Paní ministryně zdravotnictví Leodolter, zároveň zodpovědná za ochranu proti nebezpečnému záření, tehdy mínila:

„Je skutečností, že se spotřeba energie každých 10 let zdvojnásobuje. A podle toho se musíme řídit.“

A následovaly ještě po několik let výpovědi mnoha venkovských starostů, jak černých (lidovců), tak rudých (sociálních demokratů), že by jim nevadilo, kdyby v jejich zahradách byl zakopán jaderný odpad. Takřka roztomilý „likvidační park“, jak je takové úložné místo v žargonu provozovatelů nazýváno.

Právě včas se tehdy objevila první zpráva Římskému klubu „Meze růstu“.

Zdroje jsou omezeny, zatížení životního prostředí – pojem životní prostředí se právě začal definovat – má dlouhodobé následky až ke klimatické změně.

Velký nárůst počtu obyvatel a nerovné rozdělení bohatství přivádějí svět na pokraj kolapsu.

Dnes je to všechno otřepané a známé, ačkoliv stále ještě nevíme, jak s tím máme naložit.

Ideologie růstu tedy není z důvodů logiky přírodních procesů trvale prosaditelná a vede nevyhnutelně k sociálním a ekologickým krizím.

Ve společnosti blahobytu, jako je Rakousko, se takto vytváří konflikt dvou uskupení.

Na jedné straně chroničtí potíživé, zpátečníci, naivové, fantasti, snílci, utopisté, kterým by měl být proud odpojen, nebo ještě hůře, kteří musí být sledováni státní policií, ti, kteří neuznávají „právo a pořádek“ ani vrchnost, a kteří se začnou občansko-společensky sdružovat (mimo politické struktury) a troufají si zpochybňovat, co si mocní vymysleli.

A na druhé straně ti, kteří důvěřují v pokrok, realisti a technokrati, vejťahové („machři“) a udržovatelé systému, betonářská lobby, bezohlední prosazovatelé vlastní vůle a mnozí lobbisti v propletenoci hospodářství, politiky, peněz a moci, kteří říkají politikům, kudy je třeba jít a kteří se cítí být kverulanty rušení.

Byla to tvrdá společensko-politická srážka, tehdy před více než 30 roky, vy-

volaná a posílená nárůstem počtu těch, kteří se cítili být osobně ohroženi plány na atomovou elektrárnu v hustě osídleném regionu Linec – Enže – Perg.

Černobyl na sebe sice nechal ještě dvanáct let čekat, ale pryč byla doba, v níž si sami ochránci přírody nechali namluvit atomovou energii jako nezatěžující životní prostředí, bezpečnou a nevyčerpatelnou jako alternativu k přehrazení Dunaje nebo nedotčených alpských údolí.

A když odteď často říkám „my“, myslím tím onu spontánně vzniklou občanskou iniciativu v oblasti Lince, počínaje tvrdým jádrem, ke kterému jsem od počátku patřil a které se seskupilo kolem lineckého lékaře Dr. Alfreda Tisseranda, přes mnohé spolupracovníky, aktivisty a sympatizanty.

Zkrátka, mluvím o odpůrcích atomu kolem St. Pantaleonu, kteří svým buřičstvím, virulencí a rázným vystupováním a nekonvenční agitací podnítily tolik veřejné pozornosti, že vlna přetekla až do Vídně.

Měli jsme už také své vzory a inspirátory, ve Švýcarsku, v jižním Německu, ve Vorarlbersku.

Nejpozději od jara 1976 jsme se však MY všichni rakouští odpůrci atomu dali dohromady pod jednou pomyslnou střechou – nyní MY nikoli už v uvozovkách.

Co dnes ještě udivuje a musí být hodnoceno jako zázrak, je skutečnost, že mezi ideologicky velmi od sebe vzdálenými skupinami odpůrců atomu byla nezlomná svornost a solidarita s mottem „Náš pochod má účel, atomová elektrárna musí pryč“. (v němčině se to pěkně rýmuje: „Unser Marsch hat den Zweck, das Atomkraftwerk muss weg!“ (Účel našeho pochodu: jádro už odvádí k odchodu)

Až do nesporného vrcholu protiatomového hnutí v Rakousku, do lidového hlasování vyhraného za šťastných doprovodných okolností 5. listopadu 1978, se mohli organizovaní odpůrci atomu veřejnosti prezentovat homogenně, věrohodně a svorně.

Obrovský bonus, který je v dnešní závistivé a mediální společnosti těžko představitelný.

Když se o pár let později vynořily skupiny zelených, z velké části vzniklé z protiatomového hnutí, bylo na spor již zaděláno.

Dříve než „zelená“ byla populární „rudá“, a to tmavě rudá (komunisté a maoiisté). Když šlo při konferencích v celém Rakousku o počet oprávněných hlasovat, mohlo se klidně stát, že spolurozhodoval třeba počet prodaných exemplářů časopisů „Třídní boj“ („Klassenkampf“) nebo „Rudá fronta“ („Rotfront“).

My Hornorakušané, vlastně už žádní osmašedesátníci, jsme velmi usilovali o to, aby se rudé transparenty nerozmáhaly až moc nebo aby internacionála nezaznívala příliš hlasitě. Mladá levice a zralejší konzervativci, společný cíl umožnil dobrou pospolitost.

Korespondenční hlasování St. Pantaleon, prosinec 1974

Představme si, že přes noc ... – trvalo to vlastně více nocí a částečně to prý byla docela legrace – koupí jedna jaderná elektrárenská společnost dva sousední statky včetně lesů a polí, „končí statky“ by mohlo být vhodné označení, a vytrubuje:

„Zde u ústí řeky Enže se bude zakrátko stavět druhá rakouská atomová elektrárna.“

Socialistický (*vlastně sociálnědemokratický pozn. B.R.*) starosta St. Pantaleonu a místní černý (lidovecký) štěrkový baron jsou již předem informováni:

„Máme-li nést riziko, chceme mít také profit“.

Obyvatelé obce jsou lhostejní až nic netušící, jak ukazuje první výjezd do ospalé vesnice.

V neděli stojím u kostela s letáky „Také Vy žijete ve smrtonosné zóně“.

První člověk, kterého lze spatřit, jak se vrací z bohoslužby, podsaditý, prošedivělý, v hubertusu, mi vytrhuje letáky z ruky.

Sedí už v hostinci u ranní skleničky, když chci vyvěsit plakát. Vlastnoručně ho strhává – je to starosta, jak se ukáže.

Po tak ponižující zkušenosti může člověk vyhledat už jen faráře.

Ale tady je zřetelně slyšet:

Velebnost se řídí podle větru. Vždyť tehdy ještě platilo: Podmaňte si Zemi. Teprve později se církev, předně ta evangelická, proboujela k jinému pojetí božského příkazu pečovat o stvoření (podle Genesis 1,28).

Opětovný pokus v St. Pantaleonu: Navštívujeme ve dvou jedno veřejné obecní zasedání. Něco tak neslýchaného tu ještě nikdy nebylo.

Už dost nepříjemné je, když se občan obce bez pozvání cpe na zasedání, ale tito přespolní odpůrci atomu ...

Schůze je přerušena, obecní zastupitelé jsou vyzýváni (spíše: je naléháno ze směru starosty a vedoucí strany na zastupitele), aby nevedli žádnou diskuse. Všechno se dusí ve věčné atmosféře prosté emoci.

Trochu se začíná drobit fronta občanů obce. Jednotlivci si vyslechnou přednášky v Linci, osobně se informují s tím, že si věru nepřejí, aby se prozradila jejich identita.

Proslýchá se, že příslušníci občanské iniciativy „normální“ jsou lidé, nejsou svědci Jehovovi, ani nežijí v komuně a ani je nikdo nepodezírá, že jsou placeni východním blokem. Mají rodinu a dům a chodí do řádného zaměstnání.

Ale v St. Pantaleonu samotném nevzniká žádná protestní buňka a také není žádná až do šťastného konce založena.

Navzdory této zdrženlivosti, při korespondenčním hlasování, v tiché komůrce, pantaleonští se překonávají.

Náhoda ovšem přihrává. V červnu 1974 jsou volby do zemského sněmu v Dolním Rakousku, k dispozici jsou seznamy voličů. Na obecním úřadě žádáme o náhled do seznamu. Nejprve se nám dostává odmítnutí.

Ale po dotazu na okresním hejtmánství je to umožněno.

Celé hodiny se seznam voličů opisuje, protože kopírování se nám zapovídá.

A jak se získává důvěra obyvatelstva?

Zapojí se notář, který ručí za to, že jen tolik hlasovacích lístků je na zadní straně opatřeno razítkem („Jste pro atomovou elektrárnu – ano, nebo ne“), kolik je oprávněných voličů.

V zásilce je již přiložena ofrankovaná obálka pro hlasovací lístek.

Nyní začíná úzkostné čekání.

Nechá někdo něco poštou zmizet? Budou zastrašení občané doma odvážnější?

Po lhůtě stanovené pro zaslání nám notář sděluje také pro nás překvapující výsledek.

Přesně 70 procent voličů se podílelo na anketě, už jen to je velmi pozoruhodné.

Senzační je, že se 90 procent vyslovilo proti atomové elektrárně a jen 9 procent pro ni.

To nám dodává odvalu, abychom sdělili výsledek obyvatelstvu veřejně na návsi.

Pro silně nátury podporovatelů elektrárny a starostu to musela být citelná ztráta prestiže.

Na druhé straně nepřineslo naše vměšování z vnějšku vůbec žádné plody při volbě obecního zastupitelstva, která se konala o deset měsíců později. Pantaleonští volí velkou většinou opět svého starostu a socialistickou stranu SPÖ.

Politika zůstane jak v malém, tak i ve velkém vždy iracionální.

Den pochodu do St. Pantaleonu, červen 1975

Pochodem kolem rozsáhlého prostoru jaderné elektrárny lze zabít dvě mouchy jednou ranou:

„Cizí“ lze – také pro případ obsazení – obeznámit s místními poměry tohoto území, lze jim poskytnout představu o gigantických rozměrech plánovaných atomových reaktorů a posílit jejich motivaci k protestu.

„Domácím“ lze ukázat, že už mnoho lidí protestuje proti projektu v jejich obci, že už to dosáhlo nadregionálního významu a že izolace a ignorování širší veřejnosti, jak to stále oficiální zástupci obce činí, nemá trvale žádný smysl.

Atomová elektrárna není už dávno jen záležitostí samotné obce St. Pantaleon.

Pochopitelné úvahy a obvyklé přípravy:

Krásná trasa asi tak pět nebo šest kilometrů, začínající u nádraží pro ty, kteří přijíždějí vlakem.

Přestávka někde uprostřed trasy.

Má to být krásná neděle na konci června, ne příliš horko, a ještě před začátkem prázdnin.

Až na počasí se přece dá všechno zorganizovat.

Abychom získali svatého Petra na svou stranu a vyšli vstříc nedělním potřebám mnoha účastníků, plánujeme také polní mši.

Slavit, meditovat, pochodovat, směřovat k cíli.

Jak krásně to všechno jde dohromady!

Ne pro nic za nic se také v hnutí za ochranu životního prostředí rozvinulo putování a pochodování – podobné poutím mezi věřícími lidmi – jako silný prostředek projevu vlastních pocitů, přání a zájmů, a jeho působení navenek i dovnitř se neminulo účinkem.

V protijaderném hnutí si pochod – oscilující mezi meditací a agitací – získal náležitý význam. Byli tu lidé, kteří běželi přes celou Evropu až do Černobylu, někteří podél bavorsko-česko-rakouské hranice, někteří ze Salcburku do Zwentendorfu.

A konečně do této kategorie spadají také velké demonstrace:

Ceremonie, které chtěly navenek zprostředkovat moc, sílu a vytrvalost a nevěšdně upevnit vnitřní soudržnost.

Tak vznešené myšlenky jsou nám při plánování putovního dne vzdáleny. Musíme sestoupit do nížin regionální politiky. Sportovní spolek nám nedá k dispozici hřiště hraničící s pozemkem plánované atomové elektrárny.

Místní farář nám nebude celebrovat polní mši, což představuje větší problém. Můžeme se vyhnout na široký násyp vedle Dunaje, který je za prvé ve veřejném vlastnictví a od kterého lze za druhé celé území dobře přehlédnout.

Ale kde vzít kněze, ... v těchto aktuálních otázkách církev v Rakousku stále ještě nemá jasno.

Jak se může církev stavět stranou v takové – podle našeho názoru – natolik vyhocené etické otázce, kde se jedná dokonce o zodpovědnost vůči příštím generacím?

A tady mluvím jednou sám o sobě. Jdu plný vzteku za lineckým světícím biskupem a nešetřím ho. Rozumí mému naléhání a přes ordinariáty diecézí v Linci a v St. Pöltenu se vyjasňuje, že farář z Mauthausenu v Horním Rakousku smí sloužit mši ve farnosti v St. Pantaleonu v Dolním Rakousku.

Já smím vystoupit s proslovem. Ještě nikdy jsem jakožto laik neměl kázání.

Ačkoliv nás svatý Petr nevyslyšel a od začátku pochodu lilo jako z konve a mnoho lidí to od účasti odradilo, jakmile se průvod s hudbou a ve větru rachtícími transparenty dal do pohybu přes násyp vedle Dunaje, rozjasnila se obloha.

Je tu shromážděna dechová kapela, kterou dal dohromady jeden angažovaný učitel v okrese Perg. Ta nás bude provázet ještě častěji.

Hudebníci pocházejí z různých obcí regionu Machland. Kdyby v atomové elektrárně někdy došlo ke katastrofě, bude Machland při převládajícím západním větru první na řadě.

Hrají Schubertovu mši „Kam se mám obrátit“.

Vyhledal jsem, trochu sentimentálně, z Matoušova evangelia ono lyricky krásné, ale do reálného života se zdánlivě tak zcela nehodící místo (Mt 6, 19-34), kde se mimo jiné praví něco v tom smyslu, že ptáci na nebi neukládají žádné zásoby a lilie na poli nepracují, a přesto se o ně nebeský Otec stará.

My malověrní bychom si neměli dělat tolik starostí o pozemské věci.

Ale ve stejném textu se nacházejí také verše, že nikdo nemůže sloužit dvěma pánům, také ne zároveň Bohu a penězům. Kázání jsem si připravil ve vzpomínce na pastora ve Whyly v Německu.

Na závěr zpíváme „Tebe, Bože, chválíme. Pane, moc Tvou velebíme“. abychom se za zářivého slunečního svitu jinou cestou vrátili k výchozímu bodu.

Demonstrace před sídlem zemské vlády v Lin-ci, říjen 1976

O roli médií a jejich zpravodajství o protijaderném hnutí získá člověk jako dlouholetý aktivista jasný a strážlivý obraz.

To platí také pro všechny ostatní oblasti, které mají co do činění s občanským odporem a mimoparlamentní opozicí:

Svobodné a nezávislé zpravodajství neexistuje.

Každý komentář, každá zpráva je dílem zakázky ve smyslu preventivní poslušnosti.

Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. To platí pro všechna média řízená politickými stranami a ekonomikou. Kdo tu ještě zbývá?

Ovšem byli a jsou novináři, kteří mohou jít trochu dále přes imaginární a sebe vymezující rámec.

Jsou mezi nimi dokonce tak čestní žurnalisti, kteří s rukou před ústy přiznávají, že by rádi chtěli, ale nesmějí.

A jsou dokonce takoví, kteří se v tomto konfliktu svědomí rozhodnou pro své přesvědčení a proti své jisté materiální existenci.

Ale většina jich je konformních, proto neudivuje, že snahy odpůrců atomu jsou v prvních letech odsuzovány, když ne zesměšňovány.

Nejhroznější vůbec je být ignorován.

Zcela příznačný obrat, který lze připodobnit tanci mezi vejci, nabírá zpravodajství konzervativních a hospodářských kruhů, když spolkový kancléř Kreisky v předjaří roku 1978 vyhláší lidové hlasování o Zwentendorfu.

Najednou má člověk dojem, že nám centrum nadbíhá. Milovat nás ale kvůli tomu ještě rozhodně nebudou.

Po roztavení reaktoru v Harrisburgu v roce 1979 se stává kritika „zpátečnických“ odpůrců atomu již trochu opatrnější.

Zařízením na přepracování vyhořelých palivových tyčí v bavorském Wackerndorfu nám hrozí velké radioaktivní nebezpečí ze zahraničí, proto rakouští poli-

tici najednou vědí – a s nimi také média – co jsou občanovi a voliči dlužní.

Definitivně je ale prokletí tendenčního zpravodajství zlomeno až s katastrofou v Černobyli v roce 1986.

Od té doby se v Rakousku nic podstatně nezměnilo. Ale pozor:

Když se atomová lobby při současném opětovném rozběhu prosadí a bude se chystat renesance jaderné energie, což by přece bylo ve smyslu bezmezně globalizované ekonomiky přímo žádoucí, pak je s benevolencí vůči kritikům atomu zase rychle konec.

Ale zpátky k mediální době ledové: kdy redaktorka místních novin rozšířených v dolnorakouském Mostviertelu poločas rozpadu (Halbwertszeit) opakovaně píše s „ä“ (Halbwärtszeit) a redaktor jedněch renomovaných novin v Horním Rakousku zpravuje o tom, že režie mezinárodně spolupracující skupiny odpůrců atomových elektráren se povedla.

Tajně to bereme jako kompliment, ale záměr je jasný:

Odpůrci atomu jsou řízeni zvenčí, nejlépe komunisty, aby škodili údajně tak svobodnému Západu. Vždyť se ještě nacházíme uprostřed studené války.

Vytrvale a skromně si budujeme vlastní informační síť. Na ilegální rádio jako třeba „Radio Dreyeckland“ (Breisgau/Kaiserstuhl) to nestačí, ale počet předplatitelů našeho informačního plátku „Bürger aktiv“ (Aktivní občané) se zvýšil na 3.000.

Z nehorších finančních potíží jsme tím venku. Lidé mají důvěru a při darování nejsou lakomí.

Vědí, že se nebojíme žádného konfliktu s politiky a nekompromisně odmítáme plány jaderných elektráren.

Přesný popud už si nepamatuji, v každém případě se odvažujeme demonstrace a pochodu centrem Lince k budově zemské vlády, abychom to „těm tam nahore“ jednou důkladně řekli.

Každý a každá z tehdy exponovaných v občanské iniciativě a solidní občané z publika berou do ruky mikrofon.

Zadali jsme si u jednoho nezávislého institutu anketu:

Počet odpůrců atomu v Rakousku stále roste a pohybuje se kolem 40 procent – pro nás to je senzace.

A kromě toho se stále zřetelněji a častěji ozývá: Má-li být protest důvěryhodný a nespočívat na principu osobní záchrany na úkor druhých, tak nejde jen o St. Pantaleon, ale také v zásadě o protest proti Zwentendorfu, i když se to vzhledem k pokročilé fázi výstavby může zdát bezvýsledné.

Tedy nebude ani atomová elektrárna v St. Pantaleonu ani zprovozněn Zwentendorf.

Před státním svátkem se toto poselství trefuje přímo do černého, jaderná energie v Rakousku se stala prvořadým celonárodním tématem.

Jestlipak spolkový kancléř již tuší, že ho o rok později v jeho sídle navštíví tisíce našťvaných odpůrců atomu, kteří ho velmi rozhněvají?

Demonstrace v Allensteigu, 25. června 1977

„Ve správnou dobu bude nalezeno správné řešení.“

Tím se nás pokusili odbýt štěpaři atomového jádra, když přišla otázka na uložení jaderného odpadu.

Ale pozor: dodnes neexistuje nikde ve světě žádné uspokojivé řešení.

A co se týká cyklu jaderného paliva, je to matoucí pojem, který má sugerovat, že by také jaderná ekonomika hospodařila v ekologickém cyklu:

Jaderná technologie představuje jednosměrku silně požírající suroviny a energii, která dodatečně zanechá příštím generacím obrovské problémy.

První odpovědi, jak si Rakousko představuje řešení problému jaderného odpadu, znějí:

Persie nám ho bude odebírat. To bylo ještě za dob šáha.

S ohledem na politický vývoj lze odhadovat, jakou hodnotu takové výroky a dohody mají.

Brzy bylo jasno: Také Rakousko, chce-li provozovat atomové elektrárny, potřebuje úložiště odpadu, přinejmenším nějaký mezisklad.

Jako první se nabízí žula lokalit ležících blízko Waldviertelu, ale aby nastal dokonalý zmatek, je řeč také o Vysokých Taurách, o žule severního Innviertelu nebo později o obci Spital am Pyhrn.

Psychologicky dobře školení provozovatelé nedělají prostě nic bez kalkulu.

Také ve Waldviertelu a sousedním Weinviertelu jsou zmiňovány některé lokality podle principu nahodilosti (Gießkannenprinzip).

Důsledek ale je – pravděpodobně ne ve smyslu iniciátorů – že celý region jako by zvláště zpozorněl. Sesbíráváme v Linci své poslední peníze, abychom se mohli dostat k waldviertelským kartotékám adres a mohli financovat distribuci informačních materiálů.

Celé noci vypisujeme adresy z telefonních seznamů.

Strategie je jasná: Když se konečné úložiště nebo mezisklad nepodaří realizovat, visí také provoz atomových elektráren ve vzduchu, respektive není trvale udržitelný.

Vrháme se tedy s informacemi na Waldviertel, přičemž je těžké odhadnout, jak dalece naše akce ovlivnily vývoj.

Každopádně se waldviertelští jeví jako bojovní aktivisté, kteří nesmí být ve společnosti odpůrců atomu podceňováni.

A také mnohý vídeňský vědec, umělec nebo jiný prominent, který bydlí ve Waldviertelu nebo tam má druhé bydliště, považuje toto za ohrožené či znehodnocené.

Nápadný byl velký počet lokálních patriotů už při pochodu na Zwentendorf; o dva týdny později dělají v Allensteigu na okraji vojenského cvičiště svou vlastní demonstraci, hvězdicovou jízdou traktorů (*traktory ze všech stran dorazily najednou do cíle, což vypadá seshora jako hvězda, pozn.B.R.*), která se povedla.

Je to impozantní příjezd, který signalizuje, že se celá venkovská oblast na severu ve Waldviertelu cítí být ohrožena, též zemědělství a turismus.

Tři tisíce lidí přichází do centra Allensteigu, mezi nimi seskupení ukazující, že hnutí jde přes hranice stavové a stranické příslušnosti a dosáhlo šíře zasahující všechny vrstvy obyvatelstva.

Matky, odboráři, vědci, lékaři, křesťané atd. proti atomovým elektrárnám.

Jak vzrušující byla nálada, může ozřejmit tato epizoda: Obec Alberndorf v údolí řeky Pulkau byla také zmiňována jako jedna z možných lokalit. „Nomen“ není „omen“ mysleli jsme si.

Alberndorfští nebudou přece tak pošetilí („albern“) a nebudou koketovat s úložištěm jaderného odpadu. Ne, vůbec ne. Když starosta prohlásil, že se může odpad zakopat v jeho zahradě, žil v následujících měsících pod ochranou četnictva.

Meteorologický stožár St. Pantaleon, březen 1978

Zwentendorf je připraven k provozu, v St. Pantaleonu začínají první stavební přípravy poté, co byli vystěhováni a odškodněni přímí sousedé. Pro pozorování povětrnostních poměrů a pro zajištění důkazů je na otevřeném poli vztyčen 70 metrů vysoký stožár.

Přitom se provozovatelé při schvalovacím jednání chovají velkoryse a kooperativně, neboť zde získaná data mají sloužit ku prospěchu a k ochraně obyvatelstva.

A kromě toho by mohly být údaje potom také využity při stavbě rafinerie v Ennsdorfu, chemického závodu v Ennsu a nové ocelárny napravo od řeky Traun.

Se vši vážností se objevují tyto úvahy a plány, prezentované v jednom vydání oficiální studie o pouhých 400 kusech. Z plánované „průmyslové zóny Linec – Enns – Perg se toho mnoho nerealizovalo.

Místo rafinerie se postavil sklad paliva a nový chemický závod, proti němuž občanský protest spojený s jadernou elektrárnou už nestačil, byl hospodářským fiaskem a je dnes již opět srovnán se zemí.

Také zamýšlená vysídlení některých osad podél Dunaje se proto naštěstí neuskutečnila.

Ale zpátky k meteorologickému stožáru na otevřeném poli a k jeho cynickému zdůvodnění provozovateli. Nyní lidé vidí: Skutečně začínají, zcela bez rozpaků nad tím, co se kolem Zwentendorfu odehrává.

Začátkům se musí zabránit. Jedné jarní noci uprostřed března padá stožár za oběť útoku. Mohutná ocelová roura leží promáčknutá v poli.

Media o tom přirozeně podávají zprávu. V našich kruzích se to rozkřikne jako blesk.

Ne bez škodolibosti se jdeme „podívat na stožár“. Ale asi také ve Vídni zpráva naplno zasáhla. V parlamentu se jaderná politika beztak už stala jablkem sváru.

Od teď lze v regionu pociťovat napjatý klid. Pro provozovatele atomových elektráren to v celé Evropě neběží tak dobře.

Nehledě na technické potíže a vysoké náklady jsou atomové elektrárny politicky stále méně prosaditelné, což je parafráze toho, že občanský odpor příliš narůstá. Zakázky se ruší, uvádění do provozu se nekoná. Švédsko od jádra ustupuje.

Také jaderná elektrárenská společnost St. Pantaleon ustupuje do defenzivy. Jak se patří, zřídila řádné informační centrum, kterým jsou prováděny školní třídy a nabízena běžná neškodná znázornění:

Model jaderné elektrárny v průřezu s mnohačetnými ochrannými a bezpečnostními obaly a odpadním vzduchovým komínem, z něhož nic nevychází.

„Informační centrum“ začíná časem trpět poklesem návštěvníků, rovněž i dotazy mladých lidí jsou stále kritičtější.

A jednoho dne najdeme budovu stráženu četnictvem a obehnanou ostnatým drátem. Pravděpodobně se chystá zase nějaká akce občanských iniciativ. Znejistění provozovatelů lze cítit už i navenek.

A osud shozené meteorologické věže? Údajně byla obří roura rozřezána řezacím hořákem a po částech odvezena na velkých dunajských člunech. Každopádně zůstaly čtyři betonové základy po čtvrtstoletí nerušeně v zemi.

Kolem dokola se už mohly uchytit stromy a keře.

Toto jistě nebyl úmysl: Ale hezčí památník, než ponechání relikvů by byl nemohl být odpůrcům atomu postaven.

Jistě:

Tlaku racionálního obhospodařování zemědělských ploch padly nedávno za oběť i tyto betonové bloky.

Informační centrum je už dávno zbouráno. Také dunajský most v Mauthausenu, tehdy odzdola až nahoru stokrát polepený textem „St. Pantaleon - Tod auf Raten“ (St. Pantaleon – smrt přichází postupně), už dávno zase v neutrálním oděvu nechává po sobě drncat stále sílící provoz. Do vysídlených domů, které po léta zůstaly prázdné, se opět nastěhovali lidé a firmy.

Dnes, 30 let poté, už nic nepřipomíná to, že kdysi u ústí Enže chtěli jacísi realisté stavět atomovou elektrárnu a jacísi utopisté tomu zabránili.

Přínejmenším všechny vnější stopy jsou zahlazeny.

Na závěr

Těch pět let, která jsem strávil od nástupu do výkonu své čestné funkce zaměřené na boj proti atomu a lidovým hlasováním, mělo být těmi nejrušnějšími a nejintenzivnějšími v mém životě.

Bylo to jako skok do ledové vody. Z nenápadného poslušného občana stá-

tu, nekritického a poslušného vůči autoritám, vychovávaného v konzervativní rodině s německými národoveckými nacionálními kořeny, kde panovala jasná pravidla a rámcové podmínky, se přes noc stává nekonformní a proti proudu plavající člověk.

Myslím, že tento obrat je vysvětlitelný:

Jakmile člověk bojuje proti zájmům establishmentu a dělá si nepřítele z hospodářských uskupení a jejich lobby, pocítí jejich bezohlednost, pozná jejich záměry a strategie, nahlédne za kulisy a potom mu spadnou šupiny z očí.

Zpočátku jsem si někdy myslel, že ztrácím půdu pod nohama, tak zklamán, deprimován a otřesen jsem byl ve svých 33 letech.

Zároveň se ve mne probudil silný pud sebezáchovy a vůle prosadit se.

Byl jsem o správnosti své angažovanosti tak přesvědčen, že mě nic a nikdo nemohlo svést z této cesty.

Spolu s podobně smýšlejícími v občanské iniciativě jsme se stali skoro spikleneckou skupinou, společenstvím s mnoha obohacujícími kontakty, a to vzájemně i navenek.

Proto mi při vzpomínání a prohlížení fotografií přišlo těžké udržet odstup.

Naopak, stal se z toho osobní pohled na věci a události.

Když člověk byl tak úplně, tělem i duší, při tom, a získal zcela novou a trvalou orientaci pro svůj život, nemůže o tom psát nezaujatě.

S lidovým hlasováním moje činnost v ochraně přírody a životního prostředí ještě zdaleka nekončila.

Naskočíte-li jednou do vlaku, který jede v protisměru, není už žádné cesty zpět.

Nakonec jsem se ještě léta zabýval činností zaměřenou proti české atomové elektrárně Temelín.

Odpůrci atomu sice dnes požívají obecného uznání a jsou podporováni veřejnými penězi, ale Schüsselova vláda s námi nejednala v rámci takzvaného melkského procesu lépe nebo přívětivěji než před 30 lety vláda Kreiskyho.

Jen metody jsou subtilnější a rafinovanější.

V parafrázi Kreiskyho bych mohl říci, nemám už zapotřebí nechat se sebou jednat jako se všivákem.

A kde jsou ti mladí lidé, kteří se budou bránit proti renesanci atomové energie?

Dějiny se údajně neopakují.

Jisté je, že osobní zkušenost je bezprostředně nesdělitelná.

Jestli měly moje děti porozumění pro mou angažovanost a částečně spolupracovaly, vnoučata, zástupně a typicky pro velmi mladou generaci, se už tím necítí být oslovena.

Těm Černobyli sotva ještě něco říká a Zwentendorf už vůbec nic, a nedochází jim, proč by neměla dlouho stát pod sprchou nebo v celém domě nechávat rozsvíceno.

Pokládají za samozřejmé, že je k dispozici dostatek energie.

V ekologických a sociálních důsledcích chybné energetické politiky ještě nevidí žádné souvislosti.

Ale tak smýšlejí nejen moje vnoučata, pro celou veřejnost jsou otázky životního prostředí a energetická politika už jen podřadnější téma, ve srovnání s problémy, které nám nastanou s globalizací.

Ta situace mi fatálně připomíná provokativní slogan elektrárenského hospodářství v roce 1974, který zněl přibližně:

„Klidně protestujte proti novým elektrárnám – u nás přichází proud ze zásuvky.“ Přece jen se tedy dějiny opakují?

Aby se nemusely opakovat chyby z minulosti, je vzpomínání a tradování důležité.

Kultura a péče o to, aby se nezapomínalo, umožňují jasnější pohled do budoucnosti.

V tomto kontextu vidím také svůj příspěvek k této knize.

K autorovi: Friedrich Witzany, Dipl. -Ing.

Narozen v roce 1940 na Šumavě, přesně v Bělé (Ziernetschlag) u Malont (Meinetschlag). V roce 1946 odsun a útěk rodiny do Rakouska. Po maturitě v Linci studium kulturní techniky na Zemědělské univerzitě ve Vídni.

Po několika letech ve stavebnictví začal působit na Agrárním úřadě Horního Rakouska v oborech scelování pozemků, tvorby krajiny, územního plánování, ochrany přírody a horských pastvin.

Od roku 1973 neplacená práce v rámci angažovanosti proti atomové energii a jiných projektů škodících životnímu prostředí. V letech 1976-1983 předseda zemské skupiny Rakouského spolku na ochranu přírody, spoluzakladatel Strany Zelených. Do roku 2004 intenzivní činnost v protiatomovém hnutí.

Friedrich Witzany

Památník pro Alfreda Tisseranda

Vstal a ujal se slova s takovou vervou, že okamžitě nastal klid. Jeho slova se zdála být rozvázná, pro každého srozumitelná a přesvědčivá.

Zdůvodnil své vystoupení z oficiálního poradenského orgánu „rada pro ochranu přírody“. Ještě více fascinoval jeho hluboký hlas.

Mluvil bez námahy, ale budil dojem, že v jeho charakteristické hlavě s markantním nosem, velkýma ušima a bílými vlasy je skryt obrovský rezonanční potenciál.

Tehdy zemský hejtman Heinrich Gleißner už povolil jednomu provozovateli malých vodních elektráren odběr vody, respektive vysušení, a tím zničení soustředkové a průrvové trasy řeky Waldaist v Mühlviertelu.

Od té doby, asi od roku 1968, byly pro mne „svaz na ochranu přírody“ a jeho předseda v Horním Rakousku, linecký lékař Dr. Alfred Tisserand, pojmem. Když kdysi slyšel jednu z mých přednášek o tvorbě krajiny, přizval mne, který se intenzivně zabýval městskou ekologií a architekturou, vřele ke spolupráci ve spolku.

Ale netrvalo to dlouho, a koncem roku 1973 nám plány na druhou rakouskou atomovou elektrárnu u ústí řeky Enže vnutily jiné priority.

Dr. Tisserand je bezesporu nestorem protiatomového hnutí v Horním Rakousku, ale také příběh Zwentendorfu je s ním úzce a v mnoha směrech spojen.

Protože se stal mým duchovním otcem životního prostředí a směl jsem ho mít za svého přítele, patří se, aby v poněkud pozdním nekrologu stála v popředí lidská stránka tohoto pozoruhodného průkopníka ekologie a myslitele.

Filolog Dr. Georg Jungwirth píše o Dr. Tisserandovi, který ještě několik let před svou smrtí ordinoval jako praktický lékař v Linci v ulici Mozartstraße 19 v domě, kde bydleli už jeho rodiče:

„Jako lékař věnoval čas každému pacientovi, vyslechl ho a snažil se mu porozumět, takže jste měli pocit, že jste pro něj důležití a nikdo si nemohl myslet, že Vás neodbyl rychle jako pouhý případ.

Poučoval každého pacienta o jeho chorobě a i terapii, vždy s ohledem na jeho vzdělání a schopnosti věcem rozumět.

Jeho lékařský základní názor byl, že není jenom třeba nemocemi nebo jinak postižený život jak jen možno znova vyléčit, nýbrž ještě mnohem více, zachovávat život zdravý, že tedy prevence je důležitější než terapie.

Zabýval se tím, jak klima a poměry bydlení působí na vznik a průběh nemocí.

Stal se městským hygienikem, od něhož se lidé se stejnými názory učili.

Přemýšlel, jaké důsledky budou mít poválečná obnova města a průmyslu na zdraví obyvatelstva.

Podle jeho názoru byly krása města a udržení jeho historické podstaty důležité pro duševní zdraví jeho obyvatel.

Své názory a poznatky uplatňoval na veřejnosti, na úřadech a u osob všech postavení.

Jako lékař myslel biologicky v nejširším smyslu slova. Úcta k životu nebyla pro něj žádnou módní frází, nýbrž základem jeho života, myšlení a práce.

Miloval také krásu přírody, byl amatérským malířem krajiny, více se ale tomuto umění už nevěnoval a sílu čerpal z péče o zahradu.

Uctíval díla přírody a chtěl ji pokud možno uchránit před tím, aby ji člověk zničil.“

Když byl oznámen projekt atomové elektrárny v St. Pantaleonu, vystoupil Tisserand bez ohledu na ztráty a osobní reputaci proti tomuto záměru. Jiní se v 61 letech uchylují k odpočinku, on se vyzbrojoval pro diskuse.

Jako neústupný kreativní kverulant měl díky svým pro publikum atraktivním akcím v Linci již určitou pověst, nejen ve městě, ale i v celém kraji, zvláště u politiků, kteří ve stylu machrů a všeznalců holdovali ideologii neomezeného ekonomického růstu.

Tisserand oslovoval všechny své pacienty ohledně atomové elektrárny, také lidi na ulici, sbíral podpisy a shromažďoval kolem sebe stejně smýšlející. Bylo mu lhostejné, že na něj jeho etablovaní kolegové křivě pohlíželi a že mu až nápadně pozdě stavovské gremium lékařů propůjčilo profesní titul „zdravotního rady“ (Medizinalrat).

Pacienti akceptovali ještě delší čekací doby v jeho přeplněné ordinaci a z vizit se vracel domů až po půlnoci.

Potom studoval literaturu o štěpení jádra a občanském odporu.

„Jsem stále ve službě, pracuji ve dne v noci a budu tak činit do konce svého života.“

Sršel nápady na akce, strategie, dopisy, letáky. Zdálo se, že ztratil smysl pro denní a noční dobu.

Měl málo pochopení pro to, když spolupracovníci v hnutí vyžadovali čas pro rodinu nebo odpočinek. 23. prosince 1976 mi kolem půlnoci diktoval při brainstormingu text pro jeden leták, přičemž se výstižně projevoval jeho patos a jeho nevraživost vůči „vyšší třídě“

„Horní vrstva, která je neschopná nebo nemá vůli poznat skutečnost, a proto neprovádí nutné korektury kurzu, vede sebe a obyvatelstvo do těžkých krizí.

Za kratší nebo delší dobu vyvolá nebezpečí, že bude těmi, kdo mění systém, rozdrčena...

Bohužel osud sotva bude rozlišovat mezi viníky a nevinými.

Dnešní horní vrstva je tak zaslepená, že ty, kteří změny kurzu požadují právem, háže do jednoho pytle s ničiteli systému.

Oba stejným způsobem zesměšňuje, diskriminuje je, háže jim klacky pod nohy, a tím ohrožuje jejich ekonomickou a sociální existenci, ano, přímo je kriminalizuje.

Budoucí, nevyhnutelnou krizi industriální společnosti nelze vyřešit tvrdou represí myslících lidí, sotva se dá oddálit, ale jistě ji lze neblaze přiostrřit.

Účty budou muset platit všichni.

Jestli „ti poslední“, kteří jsou stejně v nevýhodě, se nakonec neobráti proti těm, kteří stojí nad nimi?

Bude možné ty nahoře ještě zastihnout, nebo už jsou vrtulníky připraveny ke startu, aby odvezly establishment včas z oblasti katastrofy?

Ale kosmická loď Země nemá žádný nouzový východ pro hospodářské a ekonomické katastrofy.

Až obyvatelstvo jednou už nebude moci viníky předvést před ohrádku cti-hodného tribunálu, příroda je s jistotou strhne do víru záhuby.“

Ne vždy byly Štědré večery v těchto letech v mé rodině harmonické.

A když ke mně domů zavolal Alfred Tisserand v nejnevhodnějších chvílích a moje žena zvedla telefon, potom měl dobrý důvod být co nejservilnější a tichý a dokázal něco vylepšit tím, že při nejbližší příležitosti přinesl odnož nějaké rostliny ze své bohaté přírodní zahrady.

A byli ovšem i takoví lidé, kteří mínili: „Ale pane doktore, tady se proti tomu nedá nic dělat. Vždyť si stejně dělají, co chtějí.

Na což on uměl nevrle a ostře odpovědět: „No jo, potom si můžete rovnou objednat hrob č. 4758 (jen aby jmenoval nějaké číslo) na hřbitově sv. Barbary.“

Byl nepohodlný a chtěl takový také být. A ačkoliv vyvolával špatné svědomí a podněcoval k zamyšlení, často si sám uzavřel přístup k důležitým lidem a kruhům.

Jako velmi komunikativní lékař se uměl pohybovat ve všech společenských vrstvách, přičemž mu ti spodní byli sympatičtější.

Ve svých širokých kalhotách, v rychlé chůzi s vytočenými chodidly a bílými vlasy a se staromódním lékařským kufříkem v ruce byl známá postava města Linec.

„Nemáš tušení, o kolik víc starostí mají bohatí se svými penězi a s tím, jak je mají investovat, než prostí lidé, kteří nevědí, jak mají vyjít do konce měsíce.“

Bezdomovce ošetřoval zdarma, a když se potuloval v lineckých rozbořených domech – jedna z jeho oblíbených činností –, pak ho bezdomovci a pijáci vína srdečně zdravili.

Na několik takových nočních toulek si dobře vzpomínám, kdy mi Alfred ukazoval stavební prohrěšky města a bezdomovci vedle toho chrápali v trámech. Bylo to trochu příšerné.

V hostincích kolem St. Pantaleonu mluvil po nocích s bagristy a sedláky jako se sobě rovnými.

Mladým intelektuálům z Komunistického svazu vysvětloval, že radioaktivita ze socialistických atomových elektráren je stejně škodlivá jako z kapitalistických.

A německé nacionalisty se pokoušel přesvědčit, že náskok německé atomové technologie se snižuje i vzhledem k ohrožení německých genů radioaktivitou.

Vysokým politikům sotva co sděloval. Věděl, že nebudou rozumět jeho názorům a záměrům.

O turbulentních akcích, při nichž museli zástupci vlády nebo politici opustit pódium, protože nebyli slyšet v pískotu odpůrců atomu, mínil slastně, že je to jediná řeč, které oni rozumí.

Když ho publikum po vyprázdněném pódiu 28. října 1976 v lineckém Brucknerově domě schválilo jako předsedu dalšího průběhu akce, provokoval státní moc:

„Zde stojím já. Čekám na to, že budu zatčen,“ křičel bez potřeby mikrofonu.

Tato provokace mu ovšem nevyšla. Policisté v suterénu v helmách a vyzbrojení štíty a obušky se nepohnuli.

Cítil se, jako kdyby stál zády u zdi a pohlížel na to, co etablovaní a „velká ekonomika“ občanům a přírodě způsobují, jako na nevyhlášenou válku, říkával občas.

Pro něj to byl válečný stav. Ten boj, že trvá věčně. Že tehdy bylo Německo bader-meinhofovými lidmi udržováno v napětí, kvitoval souhlasným mrknutím, tedy chtěl říci, že si tato vládnoucí vrstva nic jiného nezasloužila.

Navzdory svým strhujícím bojovým tónům často sám pro sebe litoval, že je váhavý a zbabělý a v rozhodujícím momentu selhává.

Uměl se také přiznat ke svým slabostem. Proč by neměl jednou také velký duch kapitulovat před vlastní odvahou?

Tento bojovný a nepohodlný lékař měl také vlídné, opatrné a humorné stránky.

Miloval svou zahradu, ačkoliv ji označoval jako „velkého tyрана“.

Vánočního kapra držel celé dny ve vaně, aby mu potom stejně znova daroval svobodu v rybníku.

Po schůzích v útulném prostředí – také k tomu docházelo – nebo při společných jízdách na demonstrace nebo jednání byl fascinujícím vypravěčem a sarkastou.

Jeho příběhy byly plné životní moudrosti a skrytého humoru.

Ještě dnes lituji, že jsem si nic nenahrával.

Malování bylo koníčkem jeho mladých let, lidové umění ho zcela nadchlo a kvůli svým fundovaným kunsthistorickým znalostem oceňoval každý stavební prvek.

Všude na našich cestách znal skryté klenoty. Lhostejno, zda to bylo v Salcburku, Vídni, Bregenzu nebo v Basileji, otevřel cíleně nějaké zádumčivé dveře a my stáli v jakémsi nádherném renesančním dvoře, gotické klenbě nebo zakleté zahradě.

A když jsme byli osloveni jako nevítaní hosté, sepnul ruce, přičemž se dotýkaly konečky prstů, a devótním gestem a několika slovy, která prozradila kompetenci, zájem a smysl pro estetiku, vždy dosáhl toho, že jsme se směli podívat.

Tímto způsobem přesvědčil také jednoho bratra benediktina u Sv. Petra v Salcburku, který nás proti všem předpisům pustil do uzavřeného prostoru kří-

žové chodby. Nezapomenutelnou mi zůstane také společná návštěva v muzeu folkloristiky v Innsbrucku. Člověk, kultura a příroda pro něj byly jednotou ukovanou v nezlomnou osudovou pospolitost.

Po lidovém hlasování o Zwentendorfu se dr. Tisserand z protiatomového hnutí, kterému se po dobu 5 let věnoval dnem i nocí, opět stáhl.

Jako by to bylo samozřejmé, přenechal veslo u spolku ochrany přírody a organizací protiatomového hnutí mladé generaci.

Ovšem u ekologických protestů a při demonstracích byl stále vidět a bylo snadné ho nalézt.

V Hainburgu (v roce 1984) si ještě myslel, že musí zachránit demokracii. Jako 72-letý spal ve slámě.

„Lidé, kteří předbíhají svůj čas, na něj musí čekat na nepohodlných lůžkách“, stálo na jednom mostním pilíři.

Referendum Konrada Lorenze v roce 1985 (*ochrana přírody kolem Dunaje v Hainburgu, pozn. B.R.*) a fázi zakládání Zelených ještě aktivně doprovázel.

U Černobyli (1986) a Wackersdorfu (1985-1989) bylo jeho vnímání již trochu zakalené. Jako lékař věděl o své nemoci. „Mně nemůže nikdo pomoci“, diagnostikoval.

Naposledy jsem ho doprovázel v červnu 1988 do Vídně na oslavu narozenin Univ.-Prof. Dr. Alexandra Tollmanna.

Tvrdošíjný muž silné vůle se stal opět dítětem.

Dr. Alfred Tisserand zemřel v čase slunovratu dne 21. června 1989. Byla to pro nás velká ztráta. Ještě během svého života zdůrazňoval občas vrchní úředník kultury v Linci, Univ.-Prof. Dr. Wilhelm Rausch:

„Linečtí by měli být Tisserandovi vděční a postavit mu pomník.“

Myslím, že politici města Linec jsou dnes od toho právě tak vzdáleni jako tehdy.

Hornorakouské lékařské memorandum 1975

Jednohlasné usnesení předsednictva Lékařské komory Horního Rakouska ze dne 20. 1. 1975 k plánované výstavbě skupiny atomových elektráren v regionu Stein – St. Pantaleon v Dolním Rakousku.

Lékařská komora Horního Rakouska se cítí být po rozsáhlé diskusi ve svých grémiích podle paragrafu 21 odstavec 2 lékařského zákona povinna zaujmout následující stanovisko k plánované výstavbě skupiny atomových elektráren v regionu Stein – St. Pantaleon v Dolním Rakousku, tedy v bezprostřední blízkosti hornorakouského centrálního prostoru:

U plánované atomové elektrárny se podle stávajících informací jedná o jadernou elektrárnu s lehkovodním reaktorem. Celosvětová rozprava o této formě získávání energie a jejích rizicích není zdaleka uzavřena, takže navržený postup je třeba označit jako neprověřený.

Je nesporné, že žádná neškodná dávka radioaktivity neexistuje:

Podle vědeckých podkladů o biologickém poškození ionizujícím zářením, lze očekávat na jedné straně nárůst případů somatických onemocnění (např. rakovina, leukémie a jiné zhoubné nádory), na druhé straně také dědičná poškození šířící se po mnoho generací. Neexistuje totiž žádná atomová elektrárna, z níž by dokonce za běžného chodu neunikala do okolního prostředí žádná radioaktivita.

Už jen normální provoz jaderné elektrárny s sebou nese značná biologická rizika. Hrozící nukleární katastrofy způsobené nehodami (lidská a technická selhání), sabotáží, terorem a válkou by měly ze zdravotního hlediska nedozírný prostorový a časový dosah.

Dlouhodobá radioaktivita, která se nahromadí během jednoho roku provozu v plánovaném reaktoru, odpovídá přece více než tisíci bombám shozeným v Hirošimě.

Rovněž tak periodicky nezbytný transport značného množství vysoce radioaktivního a toxického materiálu v sobě skrývá nebezpečí nepředvídatelného rozsahu ve formě dlouhodobého a nenávratného zamoření biosféry.

Volba stanoviště Stein – St. Pantaleon na okraji hustě osídleného centrálního prostoru Horního Rakouska zvyšuje velikost a rozsah nebezpečí velmi významně – je tím ohroženo asi 400.000 lidí. Přitom je potřeba poukázat na zvláštní krajinné a klimatické poměry v oblasti Perg – Enns – Asten – Steyr a na to, že se v linecké kotlině biologické zatížení už povážlivě blíží hranicím únosnosti.

Spolupůsobení se stávajícími nemalými množstvími chemických škodlivin a prachu v mlhovitě kotlinaté krajině tohoto úseku Dunaje značně zvyšuje škodlivost jednotlivých faktorů.

Souhrnně Lékařská komora Horního Rakouska konstatuje, že mezi nadějnými zdravotně politickými opatřeními posledních let a vlivu atomových elektráren plánovaného druhu na obyvatelstvo existuje neřešitelný rozpor.

Lékařská komora Horního Rakouska proto vyzývá v zájmu zdraví národa

všetchna kompetentní a dotčená místa, aby plánované stanovišti na okraji hor-
norakouského centrálního prostoru zpochybnila a zaujala kritický postoj dříve,
než by byly zbytečně vynaloženy miliardové investice.

Mathilde Halla

Linecké matky proti atomové energii

Na konci zimy roku 1974 – mému prvnímu dítěti byly právě dva roky a mému druhému dítěti dva měsíce – se ze dne na den změnil můj život.

Pracovala jsem před naším domem v Mozartově ulici v Linci, když Dr. Tisserand, nám dobře známý lékař, šel kolem a takto mne oslovil: „Milostivá paní, pojďte se mnou na barikády“.

Považovala jsem ho vždy za velmi impulzivního, ba mnohdy téměř teatrálního člověka, ale tentokrát jsem si myslela, že už s ním nemůže být všechno v pořádku.

Potom mi vyprávěl, že by měla být docela blízko Lince postavena atomová elektrárna a že by se proti tomu mělo něco udělat.

Ve škole jsme se učili o nevyčerpatelném blahu atomové energie a až do této doby jsem také neměla vůbec žádnou pochybnost, že by tu něco nemělo souhlasit. Dr. Tisserand, který věděl, že jsem měla dvě docela malé děti, mi slíbil, že mi příští den přinese podklady o nebezpečnosti takového atomového zařízení, a měla jsem si je jemu k vůli prohlédnout. Když jsem držela následující den tuto malou brožuru v ruce, došla mi ta hrůza a začala jsem se tímto tématem intenzivně zabývat.

Rozhodla jsem se něco udělat, a protože právě tehdy byla nastartována první podpisová kampaň proti projektu Sankt Pantaleon – tak se nazývala druhá plánovaná atomová elektrárna –, začala jsem na ulici sbírat podpisy. Vyrasila jsem s dětským kočárkem, miminko v kočárku, má větší dcera Stefanie na sedačce na něm, a oslovovala jsem lidi.

I můj muž mě mnohdy při tom podporoval a moje matka mi také pomáhala sbírat podpisy. Kromě toho jsme se s mým mužem připojili k tehdejší „Občanské iniciativě proti atomovým elektrárnám“ a podporovali jsme všechny akce, které tenkrát začínaly.

Tehdy to nebylo lehké, neboť jsme byli téměř nepřátelé státu, odpůrci pokroku, jednoduše magoři.

Přinejmenším takto na nás pohlížela úřední místa. Podpory jsme téměř nepocítili a člověk musel být už o věci naprosto přesvědčen, aby ty četné nevraživosti dobře vydržel.

Po křehkém vítězství při zwentendorfském hlasování následovalo pár klidných let, až do katastrofy v Černobyli.

Hned po nehodě reaktoru mi volalo několik žen a matek malých dětí a zoufale se mne ptalo, co bychom teď mohly udělat.

Tím začala práce „Matek proti atomovému nebezpečí“, kterou jsem založila společně s dvěma dalšími ženami v roce 1986.

Po katastrofě v Černobyli a po zkušenostech s úřady (dělat mrtvého brouka, bagatelizovat, neinformovat, a dokonce nás úzkostlivé matky částečně zesměš-

ňovat) jsme si řekly, že si musíme pomoci samy. Také jsme chtěly podat pomocnou ruku postiženým lidem v (tehdejší) Sovětském svazu.

Společně jsme se jednoduše cítily silnější a nenechaly jsme se politiky a úředníky už jen tak odbývat.

Každá z nás měla větší okruh známých a přátel, a tak nás bylo brzy přes 20 žen, které se toho zúčastnily.

Nezaložily jsme žádný spolek, nýbrž jen skupinu, která se scházela jednou za měsíc a mě zvolila za svou mluvčí.

Organizovaly jsme měření závažnosti ozáření potravin, demonstrace, tiskly letáky, vydávaly pak malé brožury, chodily na úřady a za politiky, každý měsíc zřídily na pěší zóně v Linci stánek, kde jsme informovaly obyvatelstvo.

Dokonce jsme pořádaly pódiové diskuse. Toto všechno jsme dělaly s malým příspěvkem, na který jsme se každý měsíc složily.

Tu a tam jsme také našly podporovatele, kteří nám poskytovali především věcné dary.

Mým krédem vždy bylo neurážet lidi, nýbrž získávat přátele nebo přinejmenším ty, kteří nás tolerují.

Byla jsem předsedkyní platformy až do února roku 2006, kdy jsem se stáhla z osobních důvodů. Kdysi kamarádské struktury se během let proměnily v suchopárný a věcně fungující protiatomový spolek.

Byly jsme mediálně a politicky velmi úspěšné a pracovaly velice profesionálně.

Mně osobně ale stále více chyběla možnost projevit v práci ženský přístup.

Měla jsem stále více pocit, že kdybych měla být i nadále brána vážně a být úspěšná ve vedení, musela bych fungovat jako muž, a to mě přestávalo bavit.

Také u ostatních organizací na ochranu životního prostředí jsem postupně více pozorovala, že podobně jako v politice, měly respekt jen ženy, které si počínaly ještě rezolutněji než muži.

Já jsem ale pevně přesvědčena o tom, že když ženy nemohou nebo nechtějí do toho dát svou ženskou energii, tak změna světa k lepšímu není možná.

Druhým důvodem proto, že jsem se stáhla, byla rodinná situace, a toto je asi také typicky ženský fenomén.

Mezitím jsem měla pár malých vnoučat, které ze srdce miluji a která mě také jako babičku hodně zaměstnávají, a to je přece též typické pro život ženy.

Chce-li být někdo skutečně úspěšný, musí se vzdát toho mítí děti nebo se intenzivně věnovat svým vnoučatům.

Společnost stále nebere ohled na matky, natož na babičky.

Mít děti a vnoučata je ryze soukromá záležitost.

V únoru roku 2006 převzal naši platformu s mojí podporou můj asistent, který ji profesionálně a angažovaně řídí.

Jsem ráda, že platforma existuje i nadále, přece jen jsem více než třicet let investovala energii a srdce do protestu proti atomu.

Když jsem dotazována, čeho jsme ve všech těch letech dosáhly a jestli se vyplatilo mé osobní nasazení, mohu říci, že jsme získaly to, co bylo možné.

S dobrým svědomím mohu říci, že jsem v rámci svých možností přispěla k tomu, že protest proti atomovému šilenství zesílil.

Sedíme nadále na atomovém sudu s prachem a bude muset přijít ještě mnoho dalších lidí, kteří budou bojovat proti této hrozbě.

A já přirozeně budu podle svých možností podporovat ekologická hnutí i nadále.

K autorce: Mathilde Halla

Narozena v roce 1944 v ve Vyšším Brodu (Hohenfurthu). V roce 1974 se začíná angažovat proti jakémukoliv vojenskému i civilnímu využití atomové energie. V roce 1986 zakládá organizaci „Mütter gegen Atomgefahr Oberösterreich (Hornorakouské matky proti atomovému nebezpečí) a „Österreichische überparteiliche Plattform gegen Atomgefahr“ (Rakouská nadstranická platforma proti atomovému nebezpečí), kde do roku 2005 byla její předsedkyní. V roce 1990 zakládá společně s českými ekoložkami organizaci „Südböhmische Mütter gegen Atomgefahr“ (Jihočeské matky proti atomovému nebezpečí). Stala se místopředsedkyní organizace „Anti Atom International“. Do roku 2005 byla předsedkyní „Občanské iniciativy ochrany životního prostředí“ v jižních Čechách. V roce 2004 se stává mluvčí organizace WISE Austria.

(https://en.wikipedia.org/wiki/World_Information_Service_on_Energy)

Získala četná regionální, národní i mezinárodní vyznamenání jako cena Konrada Lorenze 2000 a Nuclear-Free Future Award 2005.

Christoph Mittler

Pochod 21. 5. 1977 – 30. 5. 1977

(Pěšky ze Salcburku do Zwentendorfu)

Myšlenka uspořádat pochod vznikl spontánně jednoho večera v Innsbrucku v tzv. KOZ (Komunikačním centru), v levém alternativním protějšku ke KOMM (Komunikačnímu centru), zařízení Rakouského společenství vysokoškolských studentů (ÖH).

Při předstírané stejné základní myšlence „komunikace“ vedla obě centra mezi sebou skoro propagandistickou válku: jedni revolučně, druzi revizionisticky, a to přirozeně arci ostře a originálně, navíc zkratkovitou verbální komunikací: „Pojď do KOZ a vyser se na KOMM“.

Tam v KOZ byl tedy pozdě večer vypuštěn džin z lahve: Pochod do Zwentendorfu.

Fantazie pracovala, pochod měl být chápán jako vlna: zprvu nenápadná, přicházející ze západu (Vorarlberg), měla směrem dále na východ s narůstajícím rozhořčením a zvyšujícím se počtem účastníků smést nepřátelskou atomovou elektrárnu.

V duchu se nám denně zjevoval bobtnající mohutný solidární demonstrační průvod, a na konec odhad: ... „Co myslíš? Tisíce?“ ... No v každém případě stále přibývající.

Trasa byla, podle mého měřítka z dětství (nejdelší moje tehdejší cesta vedla ze Salcburku do Vídně – „fů, daleko“), zkrácena na klasickou vzdálenost 300 kilometrů:

„To musí stačit.“ Výzva k účasti byla „internacionální“, určena pro všechny občanské iniciativy rakouských spolkových zemí, i když ne vždy bez obav, vzhledem k politické spolehlivosti jednotlivců, o kterých se tvrdilo, že mají spíše biologické obavy o německé genetické dědictví.

Byly rozeslány pozvánky, pro pochod získána povolení příslušných okresních hejtmanství podél trasy a vyrozuměn tisk („300kilometrový pochod ze Salcburku do Zwentendorfu“).

Každé masové hnutí potřebuje pravé nadšence – ti pochodovali ze Salcburku, částečně bosí, holky z Vorarlberku stavěly na odiv své silné copy, někteří pak v rouše Ježíšově a sandálech, jiní zase pragmaticky vybaveni dobrou obuví (boty na pochod).

Byli jsme jádrem, co do počtu věru malým. Přesně u místní tabule Salcburk nás zdejší sympatizanti opouštěli s přáním všeho dobrého. To mohlo být důvodem k zamyšlení, ale počasí bylo krásné, myšlenka také a stále ještě svěží.

Propagandistický úspěch měla zajistit jednak pochodující skupina s transparenty a předpokládaná obtíž v důsledku omezení provozu a jednak mělo průvodní vozidlo vybavené reproduktorem podél trasy pochodu informovat o nebezpečích atomových elektráren a o smyslu našeho pochodu pro dobrý účel.

Součástí agitace byly letáky, vydané v počtu, na tehdejší poměry nevídaném - 25.000 kusů.

V úvodu letáků byla plakátová vyobrazení strašlivých dětských zrůd. S odstupem mezitím uplynulé doby se domnívám, že jsme doufali, že venkovské ženy, které alespoň o jaderných elektrárnách ještě nic nevěděly, po rozhovoru s naším politickým komisařem odloží zástěry a „spontánně“ (pokud možno ještě přitáhnou své manžele) se k vlně protestního průvodu připojí.

Styky s obyvatelstvem jsou odedávna toužebným přáním každého politického intelektuála: nejen toužebným, ale také obtížným.

Pokus vytvořit takové kontakty málem skončil hned první den katastrofou, když se pobíhající četa agitující s letáky plných potratů kvůli nedostatku diskutujících ve vesnicích dostala do blízkosti svatební společnosti v hostinci (věru tematicky a časově úplně vedle).

Přímý agitační úspěch zůstal sice nepatrný, zato omezení provozu udělalo své. Četnická auta s modrým světlem jedoucí před pochodující skupinou a za ní propůjčovala celé akci váhu a důstojnost, fotografující státní policisté nám připravili skoro pocit slávy příslušející obětem politického pronásledování.

Druhý den pochodu byl co do počasí velmi špatný a je v mém albu fotograficky zachycen pod titulem „Krise“.

Děšť zapříčinil jistou demoralizaci a téměř by všechno bylo ukončeno. Ale naděje na davy, které se připojí v Linci (a dobrá předpověď počasí) rozhodly a pochodovalo se dál.

Mezi intelektuály byla atmosféra spíše pro ukončení. Ženy z (Vorarlberského) Bregenzer-Waldu ale chtěly pokračovat (nit lugg lo/nicht locker lassen=neustupovat)

Omezení provozu až k cíli jedné etapy končící v Linci a i kolony aut přízřivějších svoji rychlost tempu pochodu, skutečně umožnilo účastníkům pochodu rozdat celý náklad letáků právě ještě včas, neboť od Lince pokračovala trasa pochodu nepochopitelně nejen po silnici, po které nejezdila téměř žádná auta, podél dálnice, ale i přes pole a lesy.

Přesto (zřídka nám byl smysl slova „přes – to“ tak jasný) se dále pochodovalo se vztyčenými transparenty, i když se uprostřed už trochu prověsily.

Malá potácející se vlající skupinka uprostřed polí stále více připomínala procesí Božího těla.

Fakt, který nejzřetelněji poukázal na naše selhání, bylo dramatické omezení policejního doprovodu od Lince.

Policejní hlídky s modrým světlem, jedoucí až do Lince před naším pochodem a za ním, tak, aby nás měly absolutně pod kontrolou, mohly být od Lince bez obav nahrazeny jedním tlustým venkovským četníkem na mopedu značky Puch, s nímž jsme se brzy spřátelili, už jen proto, že se nabídl jako spolehlivý doprovod, který zároveň se stal jedním z mála objektů naší agitace.

Obce, jimiž jsme procházeli, se po výzvě zaznívající z amplionů vozů vypadaly jako po vymření. Sotva někdo byl zvědavý, k čemu prosebný hlas agitátora z reproduktoru vyzývá:

„Přijďte prosím na náves a diskutujte s námi.“

I když byla práce hlasatele zpočátku částečně z ješitnosti, částečně z pohodlnosti docela vyhledávána, brzy se neustálé opakování stejného hlášení (např. „rakouské občanské iniciativy požadují...“) stalo obtížím a hlasatel rád přenechal tuto činnost někomu, kdo pravděpodobně umění toho moc nevnímat zvládal lépe.

Bylo to velké vypětí, zvláště fyzické, které dovedlo účastníky k dobrému konci, i když počáteční malá vlna až k branám Zwentendorfu zůstala stále jenom vlnkou.

Nahrazením exekutivního konvoje četníkem na mopedu se „pochod“ konečně stal dnem putování rakouských občanských iniciativ a co se nestalo na široké platformě, bylo možné v malé skupině.

Pracující se otevřeli intelektuálům a obráceně.

Copatá vesnická holka byla v kole se studentem s lenonkami, za doprovodu flétny jednoho maoisty a společně s nimi tancoval jeden poštovní úředník z Innsbrucku jako derviš.

Viděno ze společensko-politického hlediska: ráj na zemi.

Když je cesta cíl, tak se cíl sám stává bezvýznamným.

(Škoda, že krásná existencionální moudrost byla jako gag vyplýtvána na jeden automobilový koncern.)

Přiměřeně odevzdaně reagovali hrdinové pochodu při pohledu na úhlavního nepřítele, atomovou elektrárnu.

Soucítí vyvolávající ošklivý betonový blok uprostřed monotonní krajiny působil nemotorně.

Všichni jsme cítili sílu v sobě, bylo nám, myslím, už tehdy jasné, že jsme stáli před neškodnou mrtvolou.

Tím uspokojena a uklidněna se skupina pochodujících bez patosu zase rozešla. Nikdy nebyl založen spolek veteránů a ani se neuspořádalo setkání účastníků pochodu.

Ano!

K autorovi: Dr. Christoph Mittler

Narozen roku 1949. V letech 1971 až 1979 „revoluční činnost“ a studium medicíny v Innsbrucku. Poté „dlouhý pochod“ ve Vorarlberku. Nyní odborný lékař úrazové chirurgie v Zemské nemocnici Feldkirch se specializací chirurgie ruky a mikrochirurgie

Rainer Possert

Tyrolské vzpomínky na pochod

Protože patřím k lidem, kteří nejsou schopni vykonávat ani tu sebemenší archivační činnost, nemám již k dispozici nejen početné letáky, které jsem (spolu)vytvářel, časopis „Kritisches Medizinstudium“ (Kritické studium medicíny), jehož jsem byl vydavatelem, a mnoho dalších z pohledu soudobých dějin dost možná stále aktuálních dokumentů z doby studentského hnutí v Innsbrucku, ale ani tehdejší publikace k tématu jaderných elektráren.

Mé skromné zápisky v deníku z tohoto období jsou věnovány mému osobnímu životu, fotografie z té doby, které mám stále k dispozici, zachycují mé rodiče, mé sourozence, mou tehdejší ženu Heike a mého syna Stefana, když byl ještě batole a malé dítě.

Ještě existují desky ze skvotového domu (něm. original Hexenhaus) – spíše neuspořádaná sbírka protokolů z domovních shromáždění, soudních protokolů, faktur a několika novinových článků z doby, kdy v Rakousku fungoval na tehdejší poměry unikátní, po dobu osmi let (od 1972 do 1980) úspěšně zabraný dům v Innsbrucku, který byl se svými více než dvaceti obyvateli sice nepochybně přeplněný, ale který některým z nás teprve umožnil studovat na univerzitě, neboť jsme tam neplatili žádný nájem.

Před několika lety jsem ještě dokonce v jedné krabici objevil dvě vybledlá čísla časopisu „Kritisches Medizinstudium“ („Kritické studium medicíny“). Pokus, dát k příležitosti výročí založení „Centra sociální medicíny Liebenau“ v Grazu dohromady všechna čísla časopisu „Kritisches Medizinstudium“ včetně mnoha letáků z archivů státní policie, rozmnožených na xeroxu, univerzitní knihovny a státního zastupitelství (tenkrát musely být všechny publikace po vzoru Metternichovské tradice odevzdávány), byly bezvýsledné. Poslední šancí by byl ještě archiv letáků v Národní knihovně.

Fotografie z našeho pochodu do Zwentendorfu jsem získal od Stoffla (Christoph Mittler), kterému jsem zavolal – neviděli jsme se přinejmenším 25 let, ale kontakt jsem rovněž ztratil s mnoha dalšími tehdejšími přáteli, soudruhy a spolužáky ze studií. Od té doby se snažím vzpomenout si.

Když ve svém každodenním životě najdu trochu času, ptám se také sám sebe, jaký smysl by mělo, kdybych tento příspěvek napsal? Přitom jsem si uvědomil, jak je důležité zachytit některé momenty z tehdejšího celospolečenského kontextu, a opatřit je svými osobními poznámkami.

Skutečnost, že v Rakousku nemohla být postavena žádná atomová elektrárna, možná bylo zásluhou mnoha aktivistů a aktivistek. Dle mého názoru to byl však také výsledek souhry několika „náhod“. Důležitou „náhodou“ byla bez pochyby součinnost efektivní organizační schopnosti KBÖ (Komunistický svaz Rakouska) a dalších „levicových organizací“, v postfašistické společnosti pevně zakotveného pojmu „genetického zdraví“ a v neposlední řadě série informačních

akcí iniciovaných bytostně demokraticky zaměřeným Kreiskym (*Bruno Kreisky, rakouský ministr zahraničí a mezi léty 1970 a 1983 kancléř – pozn. překl.*) následovaných lidovým hlasováním.

Kromě toho by nemělo být zapomenuto, že počátek hnutí proti jaderným elektrárnám spadá do období „studené války“, kdy existovalo široké mezinárodní protestní hnutí proti válce ve Vietnamu a kdy mimo jiné vyzbrojování NATO raketami Pershing-2 narazilo, alespoň v Německu, na tvrdý odpor.

Innsbruck byl za časů mého studia městem ovládaným pravicovou katolickou klérem a její Křesťansko-sociální stranou, kde názor veřejného mínění dominoval deník „Tiroler Tageszeitung“. Způsob jeho myšlení osvětluje zpráva z 3.11.1972, ve které byla pod titulkem „50 let (sic!) německého kruhu přátel Univerzity Innsbruck“ vzdána pocta osobnostem. Čestným senátorem byl „průmyslový vůdce jihozápadního Německa“ Hans Martin Schleyer. (V roce 1941 převzal Schleyer vedení „Studentenwerku“ Německé Karlovy univerzity v Praze, když roce 1939 po akci „Sonderaktion Prag“ v „Protektorátu Čechy a Morava“ všechny české vysoké školy byly zavřeny. V roce 1943 vstoupil jako odborný pracovník do „Ústředního průmyslového svazu Čech a Moravy“ (*Zentralverband der Industrie für Böhmen und Mähren*). Svaz byl mimo jiné zodpovědný za arizaci českého hospodářství a obstarání nucených pracovníků pro „Německou Říši“. Byl členem NSDAP a SS. Schleyerovým únosem a jeho zavražděním „Frakcí Rudé armády (RAF) během takzvaného „Německého podzimu“ v roce 1977 vyvrcholila jedna z nejtěžších krizí v historii SRN, pozn. B.R.)

Politické zastoupení studentů a studentek na univerzitách bylo v rukou konzervativní organizace „Mittelschüler-Kartellverband“ (*středoškolský kartelový svaz – pozn. překl.*) a nacionálních německých studentských sdružení praktikujících šermování jako například „Brixia“ atd. O první krůčky k demokracii se na univerzitě pokusila „Akce Innsbruck“ (tehdejší sympatizant a pozdější tyrolský zemský hejtman: Herwig van Staa) – odchovanec „Akce Graz“ (někdejší člen a pozdější městský rada pro kulturu v Grazu: Helmut Strobl). Později se ze Spolku socialistických studentek a studentů (VSSTÖ) po vzoru Německa zformovaly takzvané „základní skupiny“, ve kterých se sice nejprve četl díla Marcuse, Habermase a Mitscherlicha a zaznívala kritika filosofie vědy.

Avšak zakrátko se v nich studentky a studenti transformovali v marxisticko-leninské kádry a objevili dělnickou třídu včetně jejího revolučního historického poslání, zasazovali se o solidaritu se vším, co se nazývalo osvobozené hnutí nebo se jen tak tvářilo, a posléze, krátce před zánikem organizace objevili téma odporu proti kapitalistickému způsobu získávání atomové energie.

Za zmínku podle mě také stojí vliv italských stoupců levice a formy jejich akcí a časopisy organizace Lotty Continua nebo Avanguardia Operaio, které se přes jihotyrolské studentky a studenty dostaly do Innsbrucku, a které ovlivnily politickou diskuzi včetně způsobů pořádání akcí.

Také Feltrinelli (*italský komunista a nakladatel, 1926-1972, pozn.B.R.*) se pokusil navázat kontakty s militantními nefašistickými částmi Jihotyrolského autonomního hnutí a militantními stoupenci levicových hnutí v Německu. Zatčeni Elmara Altvatera (*německý levicový publicista a profesor Svobodné university Berlín, 1938-2018, pozn. B.R.*) přímo ve vlaku v Innsbrucku – vzpomínám si také na jednu přednášku IRA v přeplněné posluchárně, na rudé prapory vlající z balkonu univerzity, obsazení rektorátu a násilné střety s fašistickými členy studentských spolků, které na univerzitu k obraně apartheidu pozvaly jihoafrického ministra vnitra Botha, jenž byl později ve své zemi odsouzen.

Vzpomínám si i na pálení našich vojenských knížek při diskuzi s ministrem obrany Karlem Lütgendorfem, protestní akce a držení protestní hladovky proti nedostatku bytů v Innsbrucku, „narušování“ náboženských akcí v innsbruckém dómu, následné neohlášené demonstrace na Zemském soudu v Innsbrucku, ty spousty stolů s knihami od Marxe, Lenina a Trockého, i další marxisticko-leninskou a trockistickou literaturu, nástěnky všech politických uskupení zavěšené na stěnách auly, na ta mimořádná spektakulární obsazení letiště v Salzburku vyvolaná návštěvou Nixona v Rakousku, požár v „Americkém domě“ v Innsbrucku, studentské diskuze („Teach-Ins“) na univerzitě proti válce ve Vietnamu a později proti raketám Pershing-2 a konečně také hnutí proti jaderným elektrárnám, po kterém tato „levicová“ éra skončila.

Ještě nějakou dobu existoval Komunistický svaz Rakouska (KBÖ), který se změnil v zahraniční oddělení Komunistické strany Číny pod vedením Teng Xsio Pinga. Pak stoupenci tradiční levice z univerzity zmizeli tak rychle, jak se objevili.

V reakci na dokumentární film o odporu proti německé jaderné elektrárně ve Wyhlu v roce 1975, o protestech sousedů a o násilném zásahu proti odpůrcům jaderné elektrárny, jsme se v časopisu „Kritische Medizin“ poprvé začali zabývat nebezpečím atomové energie. První informační podklady jsme získali od Dr. Tisseranda z Lince a také od aktivistů bojujících proti jaderné energii z Vorarlberska.

Mnozí snad ani netuší, že ve Vorarlbersku existovalo silné hnutí bojující proti švýcarské jaderné elektrárně Rütli, nacházející se v blízkosti státní hranice, které bylo podporováno též „Rakouským sdružením revolučních dělníků“, maoistickou odnoží Komunistické strany Rakouska (KPÖ).

První mimouniverzitní informační akci jsme upřádali v sále „Raiffeisensaal“ a byli jsme překvapeni velkým zájmem ze strany „normálního obyvatelstva“.

Zanedlouho jsme my z časopisu „Kritické medicíny“ pozvali vorarlberskou aktivistku Marii Summer, aby vystoupila ve velké posluchárně Univerzity v Innsbrucku, která byla naplněna k prasknutí.

Záměrně jsme však nepozvali žádné „odborníky“. Tím jsme chtěli vyjádřit, že univerzita musí být jako místo pro diskuzi přístupná všem skupinám obyvatel. To byl počátek hnutí proti jaderným elektrárnám v Tyrolsku.

Vzhledem k tomu, že se po nějaké době díky vlivu „Komunistického spolku Tyrolska“ zformovaly nadregionální „akční skupiny“ a že v hnutí proti jaderným elektrárnám začaly převládat diskuze o formách agitace a propagandistických priorit, tzv. „správné linie“, „falešných spojenectví“ a korektních formulacích třídních postojů, chtěli jsme i my jednat, a ne pořád jen diskutovat.

Společně s Christophem Mittlerem a Christianem Pröllem jsme se večer u piva rozhodli zorganizovat „dlouhý pochod“ ze Salcburku do Zwentendorfu (cca 300 km). Šlo o zábavu ze společné akce, ale také o to, šířit informace o nebezpečí atomové energie mezi obyvatele venkova.

Prohlížím si fotografie pořízené při odchodu ze salcburského náměstí Domplatz a téměř se nepoznávám. Hubený, s knírkem, brýle se silnými obroučkami, to že mám být já?

Byli jsme překvapeni, kolik lidí se k nám přidalo. Už jen to, že nás na naší cestě doprovázely dokonce dva mikrobuses, mě dojalo. Příprava nám zabrala přinejmenším 4 týdny, a protože jsme sami neměli skoro žádné peníze, byli jsme odkázáni na podporu příznivců, kterých bylo mnoho. Potřebovali jsme také pohonné hmoty pro automobily, letáky, bedny, stany, potraviny, stojany na plakáty, reproduktory a megafony. Jednotlivé denní etapy pochodu musely být jako demonstrace dopředu nahlášeny jednotlivým okresním hejtmanstvím.

Na cestě musela být vytvořena síť podporovatelů a zařadit jsme museli rovněž možnost přespání. Denně jsme museli urazit vzdálenost zhruba 30 kilometrů, abychom po deseti dnech dopochodovali po spolkové silnici do Zwentendorfu.

S informačními materiály v mikrobuse a na valníku jsme jeli vpředu coby „oddíl propagandy“, reproduktorem jsme oznamovali v obcích, že přichází Zwentendorfský protestní pochod, instalovali stojany na plakáty a posléze je zase skládali, rozdávali jsme letáky, ale měli jsme na starosti také jídlo a pití, lékařskou péči (puchýře) a možnosti přespání pro statečné, avšak někdy mrzuté a vyčerpané sportovce a sportovkyně. Reakce obyvatel byla přátelská, plná zájmu a často solidární, pokud jde o svačinu a nocleh.

Z dnešního pohledu byl pochod příkladem toho, že i s nepatrnými (finančními) prostředky může být dosaženo značné pozornosti u veřejnosti – zejména obyvatel venkova.

Vedli jsme nespočet rozhovorů, vidělo nás mnoho lidí, rozdali jsme kolem 40.000 letáků a snad jsme i nějakým aktivistům dodali elán.

Byly to skvělé dny strávené s milými lidmi. Když jsem si prohlížel ty fotografie, velmi mě to dojalo. Guido, zaměstnanec poštovního úřadu, po skončení celé akce prohlásil, že to byl nejhezčí zážitek jeho života. Žije ještě? Tenkrát mu bylo kolem čtyřiceti. Dále tam byla dvě děvčata z Vorarlberska, jedna venkovská

dívka s dlouhými copy, mohlo jí být asi 17 a šla bosa, protože tak byla zvyklá, ta starší – spíš hubená – mluvila velmi málo. Stoffl a Christian, moji přátelé a spolužáci z univerzity, jejich přítelkyně a mnoho dalších, kteří s námi šli.

K autorovi: Dr. Rainer Possert

Narozen v roce 1950 v Salcburku. Vyrůstal v Halleinu, Bleiburgu, Tullnu a ve Vídni. Studium medicíny v Innsbrucku. Vzdělání v oboru praktický lékař v Bregenzu. Od roku 1982 v Grazu, předseda a spoluzakladatel Sociálně medicínského centra v Liebenau (www.smz.at). Zveřejněné práce v duchu tradice „Kritická medicína“. Četné místní projekty k podpoře lidského zdraví lidí s nízkým příjmem a drogově nemocných. Žije a pracuje v Grazu jako lékař všeobecné medicíny, psychoterapeut a supervizor

Ignaz Vergeiner

Pochodoval jsem s nadšením

Ano, dva dny jsem byl účastníkem pochodu z Neumarktu nad Ybbsem do St. Pöltnu, který mířil ze Salcburku do Zwentendorfu. Jako nepraktický člověk jsem se rád spolehl na Rainerův a Christophův organizační talent.

Pocity byly povznášející – vydat se na cestu! Bylo to v Prinzersdorfu, kde nás očekávala prominentní vídeňská delegace? Mimo jiné s Dr. Peterem Weishem, pro mě jakýsi otcem hnutí (ačkoliv je asi tak starý jako já) a báječným přítelem do dneška. Zde se v protiatomovém hnutí setkaly příspěvky a talenty ze všech segmentů obyvatelstva. Svým způsobem to jistě bylo ohnisko občanské nevole všeho druhu.

Zcela nepřipraven jsem nebyl: Dílo Karla Krause jsem objevil v době studia. Profesor recitoval Tucholského a jiné. Několik let v USA v době války ve Vietnamu. Nezapomenutelná nálepka na autě: „War is good for the economy, invest your son!“ (Válka podporuje ekonomiku, investuj svého syna!)

Zdálo se, že se otevřely některé trhliny v tom, co se nazývá „společnost“. Etablovaní profesori ukázali zájem a otevřenost. Vycházeje z atomového sporu se do zorného pole dostala bezvýchodnost soudobé energetické a průmyslové politiky a politiky životního prostředí. Diskutovali jsme a četli jako posedlí: sluneční energie, A. Lovins, atd., fyzikové byli hledané zdroje informací.

Kolega Norbert Ortner zůstal důležitým a obdivovaným bojovníkem za ideu pravdy a spravedlnosti na Univerzitě v Innsbrucku.

To nebyli ti nejhorší, kteří zde vyjádřili protest, touhu a snad také hlad po životě, společně s lepšími ženami. Tělo a duše vyžadovaly obě svá práva – báječná předtucha lepšího života!

12. června 1977: Jeli jsme ve čtyřech v nádherném autě s Erwinem Krexhammerem z Innsbrucku do Tullnu. Báječná nálada je vylíčena dostatečně na jiném místě. Zpáteční cesta: první napínavá hlášení z rádia.

Kolem osmé hodiny večer nádherné koupání ve Wallerském jezeře. Všichni, kdo roznášeli letáky, vnímali i nechuť veřejnosti zabývat se s tímto problémem. Jak příjemný milý obličej, přátelská reakce, ale holt také i nenávisť, rozhořčení: Zde se drasticky projevilo, že vládnoucí struktury potřebují ke svému fungování tolik urážek, neštěstí, nikoli naplněný život.

5. listopadu 1978: Rektor Prof. F. Fliri mi večer zavolal a gratuloval k senzačnímu úspěchu při referendu proti Zwentendorfu. Od takřka nepřítele státu k oficiálnímu uznání! Ne že bych měl velké iluze o působení etablovaných institucí, ale tento malý paprsek světla oficiální sympatie znova probouzí vzpomínku na propojení lidí napříč všemi vrstvami obyvatelstva a vyznavači víry, kteří se nevzdali svých názorů a snů, nebo je nezaprodali.

Ani ne během zuřivého, hysterického „anti-osvícenství“ ze strany Ronalda Reagana, Jörga Haidera, Sivia Berlusconiho za podpory rakouských přívrženců, abych jmenoval jen několik známých politických jmen. Ocitli jsme se na vrcholu absolutní bezmoci? Kdo ví?

Přeji naší mládeži moudrost, vytrvalost, štěstí, ale také i schopnost na správném místě a ve správný čas proklínat, dle slov Karla Krause z První světové války o „církvi, která dokázala jen žehnat, nikoli klít.“

K autorovi: Ignaz Vergeiner, Univ. -Prof. Dr.

Narozen v roce 1938. Meteorolog na Institutu pro meteorologii a geofyziku na Univerzitě v Innsbrucku. Bojovný a kritický vědec, který svou odborností ve službách ochrany životního prostředí překročil rámec univerzity. Zemřel 28. 2. 2007.

Paul Blau

Atomová dvojčata:

Jaderné zbraně a jaderný atomový průmysl (text pochází z 21. června 1978)

Když se před 21 lety ve Vídni uskutečnila první generální konference Mezinárodní organizace atomové energie, spojovalo mnoho lidí s touto událostí velkou nadějí:

„Atom pro mírové účely/Atoms for peace“ nahradí ničivou atomovou bombu. Zděšení národů z nesmyslné vraždy 300.000 lidí v Hirošimě a Nagasaki ve dnech 6. a 8. srpna 1945 donutí pozdě ale přece mocné tohoto světa k odvrácení zkázy.

Potlesk rychle zesílil, když tehdy jeden delegát z jihovýchodní Asie prorokoval: Mám vidinu dne, kdy ničivá síla atomové bomby bude proměněna na palivo mírového reaktoru. Jeho slova byla aktuální připomínkou starého snu o meči, který bude překován v radlici.

Historický vývoj to ale bohužel nepotvrdil: Ani jediná atomová bomba nebyla doposud demontována. Desetiletá jednání o omezení zbrojení nebyla nic než kouřová clona, za níž průmyslníci a generálové mocností houževnatě vyvíjeli nové, čím dál hrozivější, přesněji cílící zbraně, proti nimž je obrana stále těžší.

Když v květnu 1974 Indie k překvapení celého světa odpálila svou první atomovou bombu v poušti Rajasthan, pochopil každý, že z paliva pro jadernou elektrárnu se bude spíš vyrábět atomová bomba než naopak.

Tato událost byla také tím, co donutilo švédského fyzika a nositele Nobelovy ceny k prohlášení: „Válečný a mírový atom jsou siamská dvojčata.“ Myslel tím, že je nemožné od sebe oddělit vojenské a mírové využití atomové energie. Masová výroba plutonia a uranu 235, která je nevyhnutelně spojena s atomovou energií, zaplaví svět surovinami pro výrobu bomby. Stále více států by mohlo vyrábět atomové bomby, možná ale toho také budou brzy schopny i guerilly a dobře organizované bandy zločinců.

Varování Hannese Alfvénse po uplynutí téměř čtyř let zaniklo aniž by bylo vyslyšeno. V roce 1977 bylo vydáno na zbrojení 350 miliard dolarů, to je 10 miliard šilinků za minutu! Okolo 400.000 vědců a inženýrů na celém světě, polovina celkového počtu těchto profesních skupin se tím zabývá, vymýšlejí se stále dokonalejší, rafinovanější zbraně hromadného ničení (vraždění!) a značná část jejich vynálezeckého ducha je věnována atomovým zbraním a jejich nositelům – ponorkám, bombardérům a raketám.

Nahromaděná ničivá síla je tak strašlivá, že by lidstvo mohlo být již stávajícím zbrojním arsenálem mnohonásobně vyhubeno, kdyby něco takového bylo možné. A přesto jsou denně na Východě i Západě vyrobeny dvě až tři vodíkové bomby, z nichž by jediná stačila rychlostí sekund přeměnit území o rozloze Paříže a okolí s deseti milióny obyvatel v radioaktivní pustinu. Soudobý spor o ne-

utronovou bombu osvítil jako blesk temnotu, v níž se – téměř bez pozornosti lidstva – blíží zkáza.

Tato zbraň (v řádu jedné kilotony) způsobí pomalou, trýznivou smrt: Ve vzdálenosti do jednoho kilometru od epicentra jsou lidé během minut nebo hodin zcela nebo částečně ochromeni a umírají za velkých bolestí během dnů nebo týdnů.

Avšak i na vzdálenějších místech by byli mnozí po týdnech nebo měsících zahubeni, a ještě více by bylo těch, kteří by byli mrzáky po zbytek jejich života.

Ve velké míře by na první pohled nepostižení vojáci a civilisté utrpěli genetické poruchy, a pokud by ještě mohli plodit děti, narodilo by se potomstvo znetvořené a slaboduché.

Deset generací – 300 let! – by trvalo, než by opět pomalu odezněly tyto genetické následky neutronové bomby.

A přeci existují evropští politici, kteří naléhavě podněcují Američany, aby tuto zbraň masově vyráběli a skladovali ji ve střední Evropě, tam, kde už nyní je vykazována největší hustota atomových zbraní na světě:

Přinejmenším 7.000 jaderných hlavic na Západě (z toho asi 5.000 v samotné Spolkové republice Německo) zřejmě odpovídá stejnému množství na Východě.

Každá z nich by mohla zničit město (pokud by jich bylo tolik). Všechny jsou už nyní zaměřeny na své cíle – na náš průmysl, naše města a na naše po staletí budované kulturní dědictví.

Neměly by se všechny evropské národy společně přimět k vehementnímu rozhořčenému protestu? Odkud pochází ochromující tupost, s níž snášejí dlouholeté žalostné handrkování expertů při vídeňských rozhovorech, konferencích v Ženevě, jednáních SALT o směšných ústupcích, zatímco se dále rozdmýchává oheň v peci spalující mládí našeho kontinentu?

Na tomto pozadí musíme také rozumět pochybnostem o „mírovém atomovém průmyslu“: Jsou to tytéž doly a tytéž továrny, z nichž pochází uran pro palivové tyče a bomby, stejné továrny na obohacování, stejná zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva.

Jsou to tytéž velké nadnárodní koncerny, které nyní chtějí dále do celého světa za podpory svých vlád dodávat své reaktory bez jakékoliv politické odpovědnosti, protože kvůli rostoucímu odporu doma jim ve vlastní zemi klesá možnost prodeje.

USA, Francie, Anglie, Spolková republika Německo, Kanada a samozřejmě také země bývalého Sovětského svazu exportují atomová zařízení do zemí, které k sobě mají nepřátelský postoj – jako třeba Izrael a Egypt, Indie a Pákistán nebo Severní a Jižní Korea, do latinskoamerických diktatur jako Argentina a Brazílie, do rasistické Jihoafrické republiky, do Íránu, jedné z nejbohatších zemí vyvážejících ropu a zároveň jedné z těch, které nakupují největší množství zbraní, ale s milióny chudých obyvatel a krutým policejním režimem. Ano, dokonce pouštní stát a ropný producent Libye má dostat od Francie atomovou elektrár-

nu, ačkoliv ani ten nejnaivnější se sotva může domnívat, že plukovník Gadhafi pozvedne životní standard velmi chudým obyvatelům Libye pomocí atomové energie.

A výsledek? V příštích deseti letech stoupne počet zemí, které mohou kdykoliv vyrobit atomové zbraně, na 25 až 30, a dále budou rychle přibývat. Kolem roku 1990 množství plutonia vyrobeného „mírovými“ reaktory pouze v rozvojových zemích postačí, aby se vyrobilo asi deset atomových bomb denně! Přežití atomového průmyslu by mohlo už z tohoto důvodu od nás požadovat strašně vysokou cenu. Je a zůstane válečným průmyslem, producentem nejobávanějších zbraní, které si lidé vymysleli ke své zkáze. Věru mnoho důvodů, aby byl tento průmysl zatlačen a odstraněn z míst, kde už zakotvil.

Byl by to důkaz dobré spolupráce obyvatelstva s vládou, která se úspěšně brání „plutoniovému hospodářství“, které se nám má s atomovým průmyslem vnucovat! Plutonium je jeho klíčová substance:

Plutonium je v reaktoru vznikající substance, ze které může být už milióntina gramu smrtelná a která v množství od pěti do deseti kilogramů může jako bomba zničit velké město.

Ne nadarmo byla nazvána podle Pluta, onoho řecko-římského boha, který je zároveň bohem bohatství, moci a smrti. Odmítnutí atomového průmyslu, a tím i plutoniového hospodářství, znamená „Ano“ životu a první krok k odvrácení zkázonosné atomové války.

K autorovi: Paul Blau

Narozen 28.4.1915 ve Vídni, studoval na Zemědělské univerzitě (BOKU) a na Vídeňské univerzitě. Sociální a personální vedoucí na Ministerstvu pro státní průmysl. Šéfredaktor časopisu „Arbeit und Wirtschaft“ (Práce a hospodářství) Rakouského odborového svazu ÖGB, poté šéfredaktor „Arbeiter-Zeitung“ (Noviny pro pracující, deník sociálnědemokratické strany Rakouska SPÖ). Tiskový a kulturní rada na rakouském velvyslanectví v Paříži. Odborný vedoucí sekce pro ochranu životního prostředí v rámci komory zastupující zájmy pracujících (Arbeiterkammer) ve Vídni. Ředitel Institutu pro politiku společnosti (Institut für Gesellschaftspolitik).

Jeden z prvních aktivistů občanské společnosti kritizující zbrojení, člen Pugvašského hnutí a skupiny „Vědci proti atomové energii a šíření nukleárních hrozeb“. Po desetiletí se angažoval za spravedlivější společnost.

Nesčetné publikace, první kniha v roce 1956 (!) o nebezpečí ozáření, poslední kniha v roce 1999 „Das Erbe verschleudert, die Zukunft verspielt – 100 Jahre Arbeiterbewegung“ (Dědictví prohýřeno, budoucnost promarněna – 100 let dělnického hnutí). Zemřel 27. 10. 2005.

Walter Lauber:

Dopis podnikové rady prezidentu Rakouského odborového svazu

Vážený pane kolego Benyo!

Obrátili jsme se na Vaši kancelář, abychom s Vámi mohli pohovořit o otázkách atomové energie.

Vzhledem k Vašemu jistě nabitému programu jsme se hned přizpůsobili termínu 16. února, který byl Vaší kanceláří navržen jako vhodný.

Když jsme pak podle domluvy chtěli ověřit termín, bylo nám Vaší kanceláří sděleno, že jste nejen odmítl termín rozhovoru, ale že zásadně nejste ochoten vést s námi jakýkoliv dialog na zmíněné téma, a to s odkazem na rozhodnutí představenstva Rakouského odborového svazu o uvedení jaderné elektrárny Tullnerfeld do provozu.

Odmítnutí schůzky členů odborového svazu a jeho funkcionářů ze strany zvoleného prezidenta odborového svazu považujeme za tak neobvyklé, že bychom si chtěli tento snad jen domnělý postoj Vaší kanceláře nejprve potvrdit a zjistit, zda je vyjádřen jednoznačně i přímo Vámi osobně.

Naše rozhořčení ze sdělené informace vychází z následujícího srovnání:

Každý občan státu má možnost setkat se se spolkovým prezidentem i v osobních záležitostech.

Každý občan státu se může telefonicky či písemně obrátit na spolkového kancléře či na jiné členy vlády a požádat o osobní rozhovor, samozřejmě u vědomí toho, že musí být trpělivý, protože bude obtížné nalézt s osloveným funkcionářem společný vhodný termín.

Skutečnost, že každý poslanec je každému voliči na jeho žádost ve věci poskytnutí informací a rozhovoru k dispozici, patří k samozřejmostem každé parlamentní demokracie.

Vy, vážený pane poslanče Benyo, nejste pouze prezidentem Rakouského odborového svazu, ale také poslancem Národní rady a jejím prvním prezidentem.

My nejsme pouze členové odborového svazu a jeho funkcionáři, nýbrž také voliči. Když už se prezident Rakouského odborového svazu, snad proto, že je volený nepřímou volbou spolkovým kongresem Rakouského odborového svazu, cítí být dostatečně vzdálen členům svazu, aby některým z nich odmítl rozhovor, by tak činit neměl jako poslanec vůči voličům, když se nechce stavět proti zmíněným zvyklostem.

Nyní k tématu našeho rozhovoru: Vy víte, že za Vámi nechceme přijít s osobními otázkami a přáními, nýbrž ve věci, která nás naplňuje vážnými obavami o naši zemi a její budoucnost.

Díky výsledkům průzkumů veřejného mínění bezpochyby víte, že tuto obavu sdílí podstatná část obyvatelstva, zvláště pokud jde o konečné úložiště radioaktivního odpadu.

Dále víte, že toto téma je považováno za natolik důležité, aby mu byla věnována velká informační kampaň spolkové vlády a aby byla předmětem parlamentní diskuze.

V neposlední řadě také víte, že hlasování parlamentu o tomto bodu nemá podléhat „Clubzwangu“ (*něco jako povinnost poslanců hlasovat podle doporučení poslaneckého klubu, pozn. překl.*), což znamená, že rozhodnutí, zda Rakousko bude užívat atomovou energii či nikoliv, je vnímáno jako rozhodnutí svědomí, v němž je každý zavázán jen svému vlastnímu přesvědčení, a ne přesvědčení jiných lidí nebo institucí.

Jako členové odborového svazu se stejně tak cítíme být zavázáni svému přesvědčení, kterého nás žádné představenstvo (jehož rozhodnutí jste svou předchozí veřejnou deklarací vašeho osobního názoru významně ovlivnil) ani žádný jiný orgán nemůže zbavit.

Jen okrajově uvádíme okolnost, že zmíněné usnesení předsednictva svazu bylo přijato ještě před tím, než o problematice spojené s atomovou energií měli možnost diskutovat členové a funkcionáři Rakouského odborového svazu.

Tento dopis Vám adresujeme v očekávání, že jsme alespoň tentokrát hodni vaší osobní odpovědi (několik našich předchozích dopisů zůstalo bez odezvy) a doufáme, že nám v blízké době bude poskytnout rozhovor.

Pokud bychom od Vás v nadcházejících třech týdnech nedostali žádnou odpověď, museli bychom to ke své lítosti chápat jako potvrzení interpretace Vaší kanceláře, a v budoucnu se omezit na veřejnou rozpravu a upustit od osobního kontaktu.

Walter Lauber, zima 1976

K autorovi: Walter Lauber

Narozen v roce 1918. Pochází z vídeňské židovské rodiny, otec sociální demokrat. V roce 1938 útěk do Ameriky, mnoho rodinných příslušníků padlo za obětí nacistickému teroru. V roce 1949 se po těžkém válečném zranění na straně spojenců a dlouholetém pobytu v nemocnici s rodinou vrátil do Vídně. V roce 1976 mu bylo spolkovým prezidentem propůjčeno Čestné vyznamenání republiky za osvobození Rakouska od nacionálně socialistické nadvlády. V roce 1968 po potlačení „pražského jara“ vystoupil z KPÖ (Komunistická strana Rakouska). Velmi záhy se angažoval v organizacích na ochranu životního prostředí a za ženská práva. Zemřel v roce 2006.

Schani Margulies:

Nekrolog Waltera Laubera

Je jen málo lidí, kteří, aniž by věděli nebo chtěli, mají rozhodující vliv na životy druhých.

Jedním z těchto lidí byl Walter, který svým působením ovlivnil nejen mě, ale i mnohé z mé generace.

Poznal jsem ho před mnoha lety jako člena závodní rady firmy Express, kde pracovala moje matka.

Mnoho příkladných sociálních vymožeností, kterými se tato společnost vyznačovala, musí být připisováno Walterově angažovanosti.

Ale jeho tehdejší činnost se neomezovala jen na podnikové aktivity, působil jak v Komunistické straně, k níž cítil sounáležitost, tak i v odborech.

To samo o sobě by stačilo pro připomenutí jeho aktivit, ale přece jen bylo mnohem působivější to, s jakým přesvědčením se k těmto úkolům stavěl.

Charakterizovala ho solidarita, starost o kolegy, lidskost, laskavost a pochopení pro lidské slabosti.

Jednota mezi teorií a praxí byla pro něj neopomenutelná. „Kázat vodu a pít víno“ pro něj bylo nepřijatelné.

Když v roce 1968 ruské tanky rozdrtily v Československu „socialismus s lidskou tváří“, hlasitě se proti tomuto zločinu vyslovil a následně KPÖ (Komunistická strana Rakouska) opustil.

Stal se tak jedním z prvních v odborovém hnutí, kteří bojovali za odbory nezávislé na straně.

V odborové organizaci GPA (Odbory soukromých zaměstnanců) a mezi zaměstnanci obchodního sektoru naléhal na demokratizaci a transparentnost.

Odbory by si mimochodem ušetřily mnoho strastí, kdyby mu naslouchaly, místo aby ho ignorovaly, respektive očerňovaly jeho kritiku jako poškozování odborů.

Byl také jedním z těch kritických a levicových odborářů, kteří uznávali, že sociální spravedlnosti lze dlouhodobě dosáhnout pouze tehdy, pokud se podaří přežít v míru a ve zdravém životním prostředí.

Bylo proto přirozené, že se aktivně zapojil do mírového hnutí Velikonočních pochodů.

Proti odporu a nepochopení řady svých kolegů se začal zabývat otázkou jaderných elektráren a poznal, že jaderné elektrárny a atomové bomby jsou nebezpečná dvojčata.

Byl iniciátorem iniciativy „Gewerkschafter gegen AKW“ (Odboráři proti jaderným elektrárnám) a mimo jiné díky němu došlo k přeorientování tehdejší GE (*Odborová jednota/Gewerkschaftliche Einheit, v rámci odborového hnutí v Rakousku jako frakce blízká komunistickým ideálům, pozn. B.R.*) na alternativní a ekologické hnutí.

Vždy byl otevřený „novému“, ale nepřijímal vše nekriticky.

U „Zelených“ byl jedním z těch, kteří opakovaně poukazovali na to, že problémy pracovního světa a sociální otázky mají nesmírný význam.

Vždy vědomě čelil protiodborovým tendencím, i když věděl, že některá kritika ÖGB (Rakouský odborový svaz) byla více než oprávněná.

Během celé této doby byl Walter aktivní jak v GPA (Odbory soukromých zaměstnanců), tak v GE (Odborová jednota). V nesčetných zasedáních i v osobních rozhovorech se snažil zorganizovat a povzbudit ty kolegy, kteří začali pochybovat o smysluplnosti naší práce, kteří se chtěli vzdát vzhledem k přesile ignorance v naší zemi.

Byl přesvědčen, že stojí za to postavit se proti fašismu a rasismu, že stojí za to angažovat se pro demokracii a sebeurčení lidí.

Svým jednáním prokázal, že stále existují lidé, kteří vládnoucím a etablovaným tohoto světa dávají najevo: „NIKDY SE VÁM NEPODARILLO MNE KOU-PIT ANI UMLČET.“

Děkujeme mu!

K autorovi: Schani Margulies

Narozen v Bruselu v roce 1939 jako syn protifašistických odbojářů (Dr. Ida a Dr. Moritz). Po návratu rodiny do Vídně navštěvoval obecnou a měšťanskou školu do 4. třídy. Následoval učební poměr obor montážní pracovník pro silnoproud se závěrečnou zkouškou a externí maturitou. V představenstvu FÖJ (Svobodná mládež Rakouska), 1965 až 1969 člen ústředního výboru KPÖ (Komunistická strana Rakouska). Potom vyloučení. Aktivní v mírovém hnutí Velikonočních pochodů a u „Alternativních odborářů“. Tajemník v ÖGB (Rakouský odborový svaz) od roku 1974, od roku 1981 do roku 1991 člen spolkového představenstva ÖGB. Spoluzakladatel „Odborářů proti jaderným elektrárnám“, Alternativních stran kandidujících zpočátku jen regionálně, z nichž vznikla pak i celostátní strana Grüne Alternative (Zelená alternativa). V letech 1991 až 1996 poslanec za Zelené zemského sněmu ve Vídni. Nyní důchodce a iniciativní u Zelených seniorů (Zemřel 15. 9. 2015, pozn.B.R.).

Peter Ulrich Lehner

Zwentendorf viděn od kraje (SPÖ interně)

První kroky k „Zwentendorfu“ se uskutečnily bezprostředně po znovuzískání státní suverenity na základě Státní smlouvy (s okupačními mocnostmi 1945-1955, Velká Británie, Francie, USA, SSSR) z roku 1955 v letech koaliční vlády ÖVP-SPÖ.

V roce 1956 založila spolková vláda a 52 veřejných a soukromých společností „Rakouskou studijní společnost pro atomovou energii“, která se měla zabývat problematikou jaderných elektráren v Rakousku.

V květnu 1958 udělila celostátní zastřešující elektrárenská společnost VERBUND nacházející se ve vlastnictví republiky odborníkům zakázku na lokalizaci míst pro atomovou elektrárnu v Rakousku.

25. září 1960 byl v Seibersdorfu spuštěn první rakouský výzkumný reaktor, v roce 1962 byl zprovozněn zkušební reaktor „Atomového ústavu rakouských vysokých škol“ ve Vídni a v roce 1963 další studijní reaktor v Grazu.

Potom přišly volby do Národní rady 6. března 1966, ve kterých ÖVP získala 85 mandátů s pouhými 48,35 procenty hlasů, a tím poprvé v historii Druhé republiky získala nadpoloviční většinu mandátů. Sestavila vládu jedné strany a plynule pokračovala v cestě k jaderné energetice.

V roce 1967 se rakouský energetický průmysl rozhodl postavit v Rakousku jadernou elektrárnu.

Prvního března 1968 společnost VERBUND a elektrárenské společnosti spolkových zemí založily „Společnost plánování jaderné elektrárny s.r.o. (KKWP)“ a v listopadu určily Zwentendorf jako místo pro jadernou elektrárnu.

Výstavba jaderné elektrárny byla stanovena v energetickém konceptu spolkové vlády z května 1969. Hlavní výbor Národní rady 28. listopadu jednomyslně souhlasil s účastí společnosti VERBUND ve „Společnosti pro výstavbu jaderných elektráren“.

Dne 1. března 1970 se konaly volby do Národní rady, v nichž SPÖ se ziskem 48,42 procenta hlasů a 81 mandáty poprvé jasně předběhla ÖVP i z hlediska mandátů a se svou relativní většinou vytvořila menšinovou vládu (poprvé v Rakousku).

Ve volbách do Národní rady 10. října 1971, které nyní proběhly na základě vyrovnanějšího počítání hlasů získala SPÖ poprvé za Druhé republiky absolutní většinu hlasů s 50,4 procenty a vládla sama s 93 mandáty (do roku 1983).

Zachovala nastolenou cestu předchozích koaličních vlád k využívání jaderné energie, hlásila se tedy k tehdejším společným usnesením. Vklouzla do role politické „porodní asistentky“, aby mohl být zrající „plod“ skutečně přiveden na svět.

V letech 1972 až 1977 byla jaderná elektrárna, o které rozhodla předchozí vláda, postavena ve Zwentendorfu společností „Gemeinschaftskraftwerk Tullnerfeld GmbH“, založenou v roce 1970.

Zájem o provoz dostal významný impuls „ropným cenovým šokem“ z 13. listopadu 1973. Ve stejné době se hnutí občanské společnosti kritické k jaderné energii rozvinulo do takové míry, že se jasně dostalo do popředí na několika významných akcích pořádaných provozovateli Zwentendorfu a občas dokonce dominovalo.

26. října 1977 vystoupilo s velkou manifestací na náměstí Ballhausplatz a vyjádřilo svůj protest proti zprovoznění dokončené jaderné elektrárny. ÖVP se odklonila od svých někdejších rozhodnutí a naskočila do protiatomového vlaku. Doufala, že se tímto odložením politického dítěte zapomene na její autorství a bude se moci pomstít SPÖ za ztrátu moci.

Protest a rostoucí politická napětí přiměly jednobarevnou vládu SPÖ k uspořádání referenda. 5. listopadu 1978 se 50,4 procenta účastníků vyslovilo proti zprovoznění jaderné elektrárny Zwentendorf.

Zákon o zákazu atomu z 5. prosince 1978, který byl poté schválen parlamentem, vylučoval od té doby využívání jaderné energie v Rakousku. A to vše v „předvečer“ druhého „cenového ropného šoku“ v roce 1979.

Ve volbách do Národní rady 6. května 1979 SPÖ dosáhla s 51,0 procenty hlasů a 95 mandátů volebního úspěchu, který dosud (ani jinou stranou) a ani od té doby nebyl dosažen.

Politické odložení dítěte straně ÖVP nic nepřineslo, naproti tomu ale tento prvek přímé demokracie straně SPÖ pomohl.

„Matka“ stavby elektrárny stanovené v roce 1969, která se dopustila činu „odložení dítěte“, aby se pomstila „porodní asistentce“, to značně „zvorala“. Tolik ke stavu dat rekonstruovaných ze zdrojů.

Proces uvědomění

Zapojen do hnutí Velikonočního pochodu (mírové hnutí, které se v Rakousku poprvé zviditelnilo v roce 1963) v době prvních zwentendorfských milníků, jsem podpořil podstatný argument, který byl v tomto hnutí rozšířen, že je potřeba zabránit vojenskému využití atomové energie, zatímco proti jeho mírovému využití nelze nic namítnout.

Kolega Walter Stern si v jednom telefonátu 22. ledna 2007 ještě velmi přesně vzpomněl na to, že toto stanovisko mimo jiné tehdy zastával Robert Jungk, známý futurolog a budoucí kandidát Strany zelených ve spolkových prezidentských volbách.

Poprvé jsem si tento problém uvědomil v létě 1966 prostřednictvím svého přítele z dětství, Hanse Martina Steinera, (nyní emeritního univerzitního profesora zoologie), se kterým jsem tehdy podnikl výzkumnou cestu do Turecka.

Na odpočívadle jsme se dali do řeči s jedním turistou z Rakouska o tehdej-

ším nevyzpytatelném počasí. Domníval se, že to bylo kvůli neustálým pokusům s atomovými bombami. To bylo tehdy běžné rčení. Pokusy s atomovými bombami posloužily pro téměř všechna každodenní neštěstí nebo nevysvětlitelné jevy. Takže komentář tohoto turisty jsem nebral příliš vážně.

Během další jízdy mi Martin přiblížil aspekt přírodních cyklů a jejich ohrožení astronomickými poločasů rozpadu radioaktivního materiálu. Tato informace mě poprvé přiměla k zamyšlení.

Na začátku 70. let minulého století se téma Zwentendorfu stále více dostávalo v politice na denní pořádek. Protože v mé mysli ještě dále působil argument mírového využití jaderné energie, nevěnoval jsem pozornost stále hlasitějším obavám ze zprovoznění jaderné elektrárny, ačkoli se mi ve vzpomínce opět vrátila varovná slova mého kamaráda z dětství.

Setkání s Erichem Kitzmüllerem (tehdejší nezávislým spolupracovníkem na výzkumných projektech Evropského parlamentu) a Heinzem Kubym (vedoucím „Oddělení studií“ rovněž tohoto parlamentu) a také s Petrou Kelly (pozdější hvězda německých zelených), pobývajících na návštěvě v Rakousku (se kterou jsem se poznal již v Bruselu) a jejím tehdejší doprovodem, irským odborářem Johnem Carrollem, ve mně začala upevňovat hlubší pochopení také politického nebezpečí této zářící přírodní látky.

Senzibilizovala mě i ta okolnost, že stranický kolega Paul Blau, kterého jsem si vážil, vystoupil jako jeden z mála levicových odpůrců Zwentendorfu.

26. října 1977 jsem se s ním a s několika stranickými kolegyněmi a kolegy z mé domovské politické SPÖ ocitl mezi demonstranty.

Objevili jsme se uprostřed převelikého zástupu odpůrců Zwentendorfu z jiných politických a ideologických směrů a organizací.

Atmosféra ohledně Zwentendorfu v dělnickém hnutí všeobecně, stejně jako v SPÖ a uvnitř frakce socialistických odborářů zvláště, nebyla příliš nakloněna diskuzi a vůbec ne přátelská vůči jaderně kritické menšině ve vlastních řadách.

Také tomu jsem porozuměl, protože mi bylo jasné, že fetišizace rozvoje výrobní síly spolu s příslibem jistoty pracovních míst a nárůstem blahobytu měla silný motivační vliv na lidi, kteří se museli živit prodejem své pracovní síly a z toho chtěli také oprávněně dobře žít.

To bylo tehdy pro starší a střední věkové skupiny poprvé v jejich životě možné poté, co obnova po válce a potřeba dohonit dlouho zanedbaný konzum umožnily dosáhnout úroveň zaměstnanosti hraničící s úplnou zaměstnaností.

Z toho vyplývající růsty mezd umožnily širším vrstvám obyvatelstva vytvářet úspěchy kapitálu.

Proto také rádi věřili tvrzením o mírové, levné, bezpečné a čisté formě energie, a to ještě více, když jim je omílali politici vlastní strany.

Kritické hlasy, které varovaly před nebezpečím této formy energie, byly „rušivými faktory“. Agrese vyvstaly o to víc, když „narušitelé“ pocházeli z vlastních řad a argumentovali socialistickou kritikou kapitalismu.

Zabývali se nejen nebezpečími, která byla dosud známa pouze v případě ja-

derné války, ale také varovali před iluzí „transformovaného kapitalismu“, ke které tehdy (i když z historického měřítka jen dočasně) sváděla v Rakousku ještě praktikovaná keynesiánská hospodářská politika poválečného období.

Nepochopený kapitalismus

Kapitalistická akumuláční „mechanika“ zvyšuje produktivitu lidské práce pomocí strojů, respektive nasazení technologie. Toto zvyšování produktivity pokračuje v přibývajícím potlačování „nespolehlivé“ lidské pracovní síly („variabilní kapitál“) pomocí spolehlivějších technologií („konstantní kapitál“).

Výrobní zisky se na základě kapitalistických vlastnických poměrů, které určují politické, ekonomické a provozní vztahy, se po posílení základního kapitálu, přenášejí do větších zisků – a nejsou využívány pro demokratizaci světa práce, pro zkrácení pracovní doby (při plném vyrovnání mzdy), pro větší svobodu a tvůrčí rozvoj výdělečně činných.

Skutečnost, že posilování základního kapitálu, respektive růst „konstantního kapitálu“ má za následek stejně rostoucí potřebu energie, nebyla ve velké části dělnického hnutí vnímána nebo nebyla prohlédnuta nebo pochopena nebo brána v úvahu.

K čemu také, když přece dosud bylo možné naplňovat touhu po růstu blahobytu a profesním postupu pro stále významnější profesní vrstvy a zaměstnanecské skupiny v obecném hospodářském růstu.

Ochotně se proto nechali zapřáhnout do káry energetiky, která nyní byla s ohledem na stále dražší energetický zdroj ropu využívána k propagaci štěpného materiálu. Znovu se tak stali očitými svědky a podílníky na svém vlastním znevýhodnění.

Nikdo menší než tehdejší prezident ÖGB Anton Benya to nechtěně přiznal, když si na jednom odborovém shromáždění na podporu záměru Zwentendorfu dne 21. září 1978 s velkou nelibostí stěžoval (na nízkou míru podpory ze strany známých průmyslníků a nečinnost ÖVP), „že odbory tahají za průmysl kaštany z ohně“.

Jen poněkud teoreticky vyškolené menšiny v dělnickém hnutí si uvědomovaly, že kapitalistická akumuláční „mechanika“ stojí v cestě k uskutečnění snu o blahobytu pro všechny.

V kapitalistických podmínkách vede nahrazení lidské energie nelidskou k vytěsnění podílu lidské práce na tvorbě hodnot ve prospěch velkých technologických forem energie (představovaných v podnikové ekonomice jako „snížení nákladů práce“).

Zároveň se však také zvyšují náklady kapitálu, takže stále větší části přidané hodnoty, která se zvýšila v důsledku pokroku ve výrobě, nemohou vlastníci kapitálu přímo inkasovat jako zisk, ale musí použít k financování technologií a energie. Další zostření této potíže vyplývá z mikroelektronické „revoluce“, která se po průmyslovém sektoru rozšířila také do sektoru služeb.

To vše sice probíhá různě v závislosti na odvětví a zemi a v rozdílném čase, ale z toho vyplývající konkurenční boj mezi jednotlivými frakcemi kapitálu („mrtvé práce“) proti sobě je veden globálně vždy na úkor „živé práce“, závislých zaměstnanců, kteří tvoří veškerou hodnotu (a která je tedy zdrojem kapitálového financování).

Společensko-politicky vyvolaný proces, který směřuje k osamostatňování, a tím se jeví jako „mechanismus“. Skutečnost, že ho ti, kdo z něj profitují, pomocí podřízených patolízalů zlehčují heslem „neexistuje žádná alternativa“ (there is no alternative), a tím ho reinterpretovali jako „naprostou nutnost“, nyní řeší stále více protiglobalizačních hnutí.

Nelze však všechno přičítat kapitalismu, protože i nekapitalistické společnosti měly a mají své vlastní problémy. Ale kapitál jako „příkaz k neplacené práci“ je nedemokratický poměr: vláda přivlastňovací menšiny nad pracující vyvlastněnou společenskou většinou.

Spočívá ve vykořisťování, které se dnes skrývá ve zdánlivě nepodezřelých směnných procesech.

V důsledku toho je růst v ještě poněkud feudálně uspořádaných společnostech, který je sám důsledkem už pouze globálního populačního vývoje, překryt zájmy a strategiemi vládnoucí menšiny (a jí spřízněnými vrstvami) k zajištění a rozšíření jejich nadvlády.

Motiv zisku se povyšuje nad orientaci pokrýt potřebu a vlastní náklady a stává se prvkem, který řídí poznání a určuje jednání.

Tento zájem byl a je prosazován nejen proti většině lidstva, nýbrž také na úkor přírody.

Mimolidská energie vždy hrála roli při dobývání a válkách (otevřené násilí), stejně jako při směnečných procesech a burzovních kurzech (násilí skryté ve strukturách).

Kriticko-kapitalistický přístup vědeckého socialismu proto také u atomové energie otevírá cestu k souvisejícím společenským problémům jako jsou nebezpečné změny přírodních cyklů nadměrným využíváním přírodních zdrojů, bezpečnost, nezaměstnanost, rostoucí chudoba, ohrožení demokracie a podobně.

Je to fundovaný základ pro debaty o jaderné energetice, který by mohl mnoha „jednoúčelovým hnutím“ nabídnout celospolečenskou perspektivu.

Propasti způsobené třídní bariérami

Ani dnes nedokážu posoudit jakou váhu mělo toto kapitalisticko-kritického hledisko v protizwentendorfském hnutí, přece jen jsme podle mých tehdejších dojmů ale byli pouze menšinou.

Pokud mě paměť neklame, KPÖ (bez ohledu na její teoretické vhledy do funkčního kontextu kapitalismu) prosazovala tehdy ke Zwentendorfovi „kritické Ano“, vždyť v Sovětském svazu byly také jaderné elektrárny.

Naproti tomu byli vedle nás rozptýlených členů SPÖ zastoupeni také disidenti

a bývalí členové KPÖ, z nichž se dnes hodně nachází u Zelených. A tehdy už přece jen vznikala dodnes existující iniciativa „Odboráři proti jaderné energetice“.

Čím více se blížil den referenda, tím emotivnější byly rozpravy na obou stranách.

Diskuse se mezitím zasekla v mantrickém omílání vyznávané víry na obou stranách.

Významně k tomu přispěl vznik četných protiatomových skupin nepocházejících původně z dělnického hnutí.

Protože většině z nich nebylo společensko-politické pochopení problému vlastní, viděli v každém příznivci Zwentendorfu někoho, koho koupila jaderná lobby a kterému připisovali všeobecně nečestné osobní motivy.

Z řad příznivců Zwentendorfu bez ohledu na politické směřování jim kontrovali „argumentem“ „nepřátelství k prosperitě“ a výčitkou, že chtějí „zpět do doby kamenné“.

Při jedné velmi živé diskusi v Linci, kterou přenášela i televize, projevila velká část zwentendorfských odpůrců vůči příznivcům, kteří ovšem byli v menšině, stejně velkou nesnášenlivost, jako tomu bylo i naopak.

V pořadu „Klub 2“ obhajoval tehdejší ekonomický referent ÖGB Ernst Schmidt aktivní podporu Zwentendorfu známým argumentem „blahobyt pro všechny“.

Jedna matka ze střední třídy s aristokratickým jménem se na něj vrhla, „že ji to vůbec nezajímá“, protože nechce „své dítě“ vystavit nebezpečné budoucnosti.

Úzkoprsá víra v nezpochybnitelný růst se setkala se stejně úzkoprsým rodinným sobectvím.

Uvnitř SPÖ bylo jen několik málo vrcholných představitelů, kteří měli alespoň tu slušnost, aby zajistili autentickou prezentaci argumentů pro i proti Zwentendorfu.

Jedním z nich byl tehdejší starosta Vídně Leopold Gratz, který obě pozice přiměřeně prezentoval v oficiálních tiskovinách spolkové metropole. Se svými přáteli Walterem Eckhartem a Ewaldem Hanzlem jsme se v naší podnikové odborové práci pokoušeli neúspěšně čelit masívní propagandě. Také odkaz na publikace města Vídně nám byl k ničemu.

Kontrast mezi příznivci a odpůrci Zwentendorfu nenechal to či ono desetiletí trvající osobní přátelství bez újmy, některá dokonce skončila. Kdo si pamatuje jak velkou váhu tehdy měla loajalita ke své „vlastní straně“, respektive vůči vlastnímu společensko-politickému „táboru“, ten dokáže také ocenit, jakou psychickou zátěž znamenalo veřejně vystoupit proti většinovému názoru.

Nebylo pro mě snadné vysvětlit svým rodičům, socializovaným dělnickým hnutím, aby pochopili, že bych v referendu hlasoval proti Zwentendorfu. Nevedlo to sice k žádnému rodinnému konfliktu (protože oba pocházeli z pedagogické sféry a měli v sobě dostatečný toleranční potenciál), ale přece jen litovali, že nechám ve štychu rodnou stranu. (SPÖ, kterou rodina tradičně volila, pozn. překl.)

Kamarádka z mládí, která vystudovala zoologii, se mi naopak „přiznala“, že z důvodu své stranické disciplíny vůči SPÖ „zradila“ svůj přírodovědecký obor a (proti svému lepšímu vědomí) hlasovala pro Zwentendorf. „Loajalita“ a „neloajalita“ tak byly vidět i uvnitř stranických struktur.

Nepříjemná situace

Na velké demonstraci proti Zwentendorfu 26. října 1977 jsme se, několik odpůrců jaderné energie z SPÖ a jiní levicovní, znenadání ocitli mezi velkým počtem dalších odpůrců Zwentendorfu.

Mezi nimi se nacházeli i mnozí z pravicových skupin, mezi kterými jsme se cítili velmi nesví. Mnozí z nich nám tak dali vědět, co si o nás „levicovém ksindlu“ myslí.

Skandování a transparenty jako „Staribacher, Ehrbacher-Krebsmacher“ („strůjce rakoviny“) (tehdejší ministr obchodu a generální ředitel společnosti VERBUND) ukázaly, že osobní znevažování a obviňování z nečestných motivů byly pro mnohé důležitější než vysvětlení a argumentace související s problémy.

Z druhé strany tomu nebylo jinak. Nám odpůrcům jaderné energie z dělnického hnutí bylo našimi vlastními funkcionáři vytýkáno, že děláme společnou věc s kdekým.

Paul Blau oponoval, že stejné věci dělají oni „s Krejci a Plejci“ (pan Krejci byl v té době generálním tajemníkem Sdružení průmyslníků).

Navzdory této zdařilé parafrázi denunciačně užívaného rčení jsem se už tehdy nevyhnul své vnitřní úctě Herbertu Krejci, protože jako jeden z mála na druhé straně zastupoval svůj názor otevřeně a upřímně a byl také ochoten vést dialog.

S ohledem na tehdejší vyhrocenou atmosféru rozhodně nelze Krejci vyčítat použití některých drastických (nikoli však dehonestujících) formulací; vzhledem k „táboru“ odpůrců také některé výrazy nebyly zrovna košer.

To, že se nakonec hlasovalo proti Zwentendorfu, je jen okrajová zásluha nás odpůrců, v lepším případě jsme to byli my, kdo byl jazýčkem vah.

Pokud by ÖVP zachovala svůj dřívější postoj k Zwentendorfu, prohráli bychom při hlasování na celé čáře.

Skutečným (i když jen krátkodobým) vítězem se stala ÖVP. Své rozhodnutí z roku 1969 o Zwentendorfu popírala a toužila po pomstě SPÖ a jmenovitě jejímu předsedovi Brunu Kreiskymu.

Volební reformou prosazenou v roce 1970 (s podporou FPÖ) (s níž byla odstraněna větší váha hlasů vládnoucí ÖVP v západních spolkových zemích) a následná volební vítězství zbavovala ÖVP vládní moci už téměř jedno desetiletí.

Vzhledem k tomu se ukázala možnost lidového rozhodnutí o Zwentendorfu jako rafinované maření: o půl roku později mohla SPÖ rozšířit svou absolutní parlamentní většinu ve volbách do Národní rady.

Brzy po hlasování ve Zwentendorfu (ale ještě před volbami do Národní rady

v roce 1979) proběhla v Institutu Dr. Karla Rennera akce, na jejíž téma se už přesně nepamatuji.

Náš zasloužilý a vysoce ceněný stranický kolega Manfred Ackermann v diskusi řekl, že jsme uškodili SPÖ tím, že jsme hlasovali proti Zwentendorfu.

Tato výčitka mě zbolela, a tak jsem v jednom vystoupení připomněl, že SPÖ svého času vyčetla i Friedrichu Adlerovi, že jí uškodil.

Friedrich Adler, syn zakladatele strany Victora Adlera, zastřelil 21. října 1916 premiéra Karla Stürgkha na protest proti tomu, že Rakousko-Uhersko vstoupilo do První světové války za zády parlamentu, že od té doby platí výjimečný stav a že na bojištích umírá stále více rakouských vojáků, aniž by tomu národní shromáždění mohlo zabránit.

Jakkoliv nelze tuto vraždu ospravedlnit, přece tento čin ve střednědobém horizontu zburcoval mírové povědomí pracujícího lidu a podstatně přispěl k zachování jednoty sociální demokracie.

Friedrich Adler byl později ctěn generací Manfreda Ackermanna jako jedna ze zářných osobností dělnického hnutí.

I když jeho čin a naše odmítnutí Zwentendorfu nelze zmínit „jedním dechem“ a ve srovnání s Friedrichem Adlerem nejsme v žádném případě významní, přece je na jeho příkladě patrné, že výčitka z poškozování strany je nanejvýš problematická.

Dopis Paulu Blauovi

Po referendu panovaly u většiny odpůrců Zwentendorfu jásot a radost, a i já jsem cítil určité zadostiučinění, že válcování propagandistické jaderné lobby nepřinesl očekávaný úspěch. Přesto jsem byl naplněn jistým neklidem ohledně mé politické domoviny SPÖ.

Kromě funkce redaktora podnikových novin frakce socialistických odborářů podniku, ve kterém jsem působil (kde jsem mohl autenticky zažít popsané averze vůči odpůrcům Zwentendorfu), jsem v SPÖ neměl žádné funkce.

Nešlo mi ani o úvahy o kariéře a také ne o vztah k vedení strany, nýbrž o obnovení dialogu uvnitř strany mezi důvěřivými členskými masami a kritickou menšinou.

Proto jsem v dopise Paulu Blauovi ze 7. listopadu 1978 mimo jiné napsal:

„Drahý soudruhu Blaue, bitva skončila, referendum bylo vyhráno. Ty a Freda, vy spolu s mnoha dalšími, kteří s vámi v posledních několika týdnech velmi úzce spolupracovali, jste odvedli naprosto neuvěřitelnou práci s nebývalým nasazením a obdivuhodnou vytrvalostí.

Už jsem ti také po telefonu řekl, jak moc tě za to obdivuji, že jsi vždy znova našel sílu vypořádat se s velmi povrchními, částečně ale také s velmi fundovanými argumenty ze strany příznivců.

To také zahrnovalo spoustu emocionálního úsilí a to byl právě tvůj, vás všech, velký výkon. Za to si zasloužíte poděkování všichni, kteří ze speciálnějších dů-

vodů než většina ostatních odpůrců jádra byli nejen proti zprovoznění Zwentendorfu.

Přece jen jsme vyhráli, a tak jsme také mohli trochu aktivněji podat ruku našim poraženým soupeřům a smířlivějšími prohlášeními jsme mohli připravit vytvoření klimatu, ve kterém bychom mohli opět najít trochu více vnitrostranické pospolitosti.

Ve společnosti většiny ostatních odpůrců jaderné energetiky se necítím vůbec dobře – ty, Freda, Peter Kreisky a další jistě také ne.

Neměli bychom se nyní přece jen zamyslet nad tím, co bychom mohli udělat, abychom méně emocionálně s většinou ve straně projednali chyby, kterých se obě strany dopustily a které možná byly nevyhnutelné?“

Odpověď Paula Blaua

Také jsem si asi úplně neuvědomoval, že Paul Blau a Freda jako hlavní aktivisté SPÖ proti Zwentendorfu byli vystaveni docela jiným nevráživostem z jejich vlastních řad než já jako bezvýznamná okrajová postava.

Nakonec byl nejen dlouholetým souputníkem Bruna Kreiskyho od doby hnutí mladých socialistů, ale působil i přímo v aparátu ÖGB.

Odpověděl mi dopisem z 5. prosince 1978, ve kterém také ještě zpětně rekapituloval atmosféru, mimo jiné: „Píšeš, že se ... stavíme proti naší straně. Už tento názor nesdílím. Mám pocit, že spolustraníci, kteří se postavili proti jaderné energetice, jsou přinejmenším stejně strániční jako ti, kteří vehementně prosazovali jadernou energetiku ve spojení se Svazem průmyslníků Spolkové hospodářské komory, velkými západními koncerny a v neposlední řadě s Komunistickou stranou.

Navrhl jsi ..., aby byl vůči vedoucím představitelům strany přijat „smířlivý“ přístup a nebylo podniknuto už žádné veřejné vystoupení před referendem.

Nikdy jsme nezastávali nesmířitelný přístup, ale naopak jsme byli odporně uráženi a pomlouváni. Měli bychom se za to omluvit?

Propaganda za Zwentendorf běžela na plné obrátky ve všech stranických a odborových tiskovinách – s primitivními argumenty a nejošklivějšími podezřeními a výhrůžkami – až do dne referenda.

Pro značný počet soudruhů a odborářů by pasivní setrvání v klidu znamenalo, že buď bychom kapitulovali pod tlakem (tedy měli strach), nebo že bychom se ocitli v pozici kompliců Kaddáfího, ropných koncernů nebo také komunistů ...

Nyní píšeš, že chyby udělaly obě strany a že by tyto chyby měly být projednány se stranou. Jak známo, k diskuzi jsou vždy potřeba dva.

Mimo jiné jsem se už týden po hlasování pokusil domluvit schůzku se soudruhem Czettemem v jeho funkci předsedy Institutu pro sociální politiku, protože akce v institutu byly zrušeny s poukazem na to, že se „odborníci“ nechtějí účastnit akcí, kterým předsedám já...

Nemám však v úmyslu nadbíhat soudruhům, kteří proti mně vedli a vedou

pomlouvačné kampaně, a zoufale je prosit o objasňující rozhovor... První krok by měli udělat oni.

Možná je to proto, že jako jeden ze znovuzakladatelů SPÖ po druhé světové válce a jako soudruh, který se prakticky celý svůj vědomý život snažil pracovat v zájmu dělnického hnutí, docela dobře vydržím to, když se někteří na mne zlobí kvůli jinému vysvětlení účinku jaderné energie...

Na závěr ještě jedna věc, kterou možná tak nepocituješ: Během desetiletí plné integrace rakouského dělnického hnutí do stávajícího systému se podstatně změnil jak charakter jeho instituce, tak i typ lidí, kteří v něm dominují – což je pro každého, kdo byl vyškolen v sociální psychologii a politice téměř nevyhnutelné.

Tato skutečnost vede k tomu, že strana a odbory bezradně čelí novým problémům, které se objevují nyní, na konci jedné éry, a že drtivá většina jejich nejvyšších představitelů věří, že vše může pokračovat podle starých receptů.

Tato jejich bezradnost je také nutí reagovat ustrašeně, když jsou konfrontováni s tvrdou realitou a žádá se od nich korekce kurzu.

Proto se také otevírá propast mezi nimi a těmi z nás, kteří tuto tvrdou realitu poznáváme díky svým zkušenostem a své práci, a možná i proto, že je nezahlcuje každodenní politická žabomyší válka.

Zato se setkávají s lidmi z jiných vrstev a kruhů – jmenují vědce i levicové katolíky, sedláky spojené s přírodou atd. – s těmi, kteří novou situaci uznávají a jsou připraveni podpořit potřebnou korekci kurzu. Především však jmenují mládež a ženy.

Analýza v souvislosti s referendem ukázala, že tento nový duchovní proud, který k nám přichází ze Západu, dnes zasáhl zhruba třetinu rakouské populace. To není vůbec tak málo a nemáme důvod se cítit izolováni.

Naše korespondence by samozřejmě měla pokračovat v osobním rozhovoru.”

Socialistické stanovisko

K dopisu Paula Blaua z 5. prosince 1978 byl také, jak je zmíněno, přiložen text stanoviska „Výboru socialistů proti atomové energii“, který nemá být v rámci tohoto pokusu o vzpomínku zapomenut.

Zejména proto, že ukazuje, že i po úspěšném hlasování jsme dali jasně najevo, že naše „Ne ke Zwentendorfu“ nebylo nepřátelským postojem k socialistické politice, nýbrž se týkalo pouze části politiky SPÖ.

„Výbor Socialistů proti jaderné energii“ zaujímá k referendu stanovisko:

„Výbor Socialistů proti atomové energii“ vidí své názory potvrzené výsledkem referenda.

Je však přesvědčen, že tento výsledek sice představuje hlas proti energetické politice, nikoliv však hlas proti celkové politice Kreiskyho vlády, která se vyznačuje velkým úspěchem.

V každém případě to platí pro všechny socialisty, kteří řekli NE ke Zwentendorfu.

Nevyřešené problémy využívání jaderné energie přiměly Rakušany ponechat si otevřené všechny možnosti energetické politiky, které by byly uvedením Zwentendorfu do provozu zablokovány.

Výbor nyní vidí úkol SPÖ v prokázání, že je schopna vyvinout a prosadit alternativní energetickou politiku a je schopna zajistit plnou zaměstnanost.

Výbor se bude snažit ze všech sil spolupodílet se na řešení tohoto úkolu.

V jeho očích může pouze socialistická vláda zaručit, že smysluplné využívání energie nepůjde na úkor sociálně slabých a že se kvalita života Rakušanů bude v budoucnu nadále zlepšovat.“

Mezitím uplynulo téměř 30 let. Debata o jaderné elektrárně Zwentendorf byla pro mnohé významným procesem učení. Co se týče jejich vlivů na energetickou politiku si s ohledem na svou neinformovanost netroufám hodnotit. Je dost kompetentních, jejichž úsudky budou snad také zastoupeny v této knize.

Co se týče společenského hlediska byl vstup velkých organizací dělnického hnutí, jmenovitě SPÖ a frakce socialistických odborářů, jakýmsi zlomem pro jadernou elektrárnu Zwentendorf.

Stále oddána svému historickému poslání dosáhnout společnosti „dobrého života pro všechny“ (beztržní společnosti) se obrátila však zřetelněji než dříve k technokratickému řešení tohoto úkolu (mírová, levná, bezpečná a čistá forma energie pro všechny).

Technokratická náchylnost sociálních hnutí není nic zásadně nového, existovala v zárodku již v buržoazním osvícenství a zaznívá (jako buržoazní dědictví) i v raných socialistických spisech, dokonce i v dílech vědeckého socialismu.

Nejde o protimluv, protože politická vůle (jako výsledek zájmově řízené analýzy společenských podmínek) také vyžaduje odpovídající dovednosti („techné“), aby mohla být úspěšně realizována.

Problematickým se to celé stává, když se v dělnickém hnutí schopnost konat stává samoučelnou a odnaučí se své schopnosti analyzovat a vytratí se „lidský a globální horizont“ socialismu.

Proto se zpětně ukazuje, že Zwentendorf je symbolem janusovské tváře: na jedné straně znak života plebiscitní demokracie, kterou se pestrý svazek hnutí mohl stát jazýčkem politických misek vah, na druhé straně předznamenává cestu SPÖ nastolenou v roce 1986 do osudového objetí s neoliberalismem ničícím demokracii.

Jak ukazují volby do Národní rady dne 1. října 2006 a následná koaliční smlouva, zatím se od toho nedokázala přesvědčivě osvobodit.

K autorovi: Peter Ulrich Lehner

Narozen 1941. Průkopnický badatel konceptu obecně prospěšného hospodářství, nyní v důchodu. Spolupůsobil ve dvou mezinárodních vědeckých

komisích pro družstevnictví a spolky. Publikace v médiích dělnického hnutí a obecně prospěšného hospodářství. Bez nároku na odměnu redigoval 18 let odborové podnikové noviny.

Zakládající člen a čestný výkonný redaktor časopisu „mitbestimmung. zeitschrift für demokratisierung der arbeitswelt“ („spoluurčení. časopis pro demokratizaci světa práce“), vycházejícího od roku 1972.

Spolubojovník „iniciativy pro socialistickou politiku spö“ (isp). Člen představenstva a vedoucí semináře „Institutu pro vědu a umění“.

Wilfried Leisch

Odboráři a odborářky proti jaderné energii a válce

Když jsem v roce 1975 jako student žurnalistiky vstoupil do odborového svazu (ÖGB, novináři), demonstrovaly právě v témže roce ve Vorarlbersku tisíce lidí proti jaderné elektrárně Rüthi plánované ve Švýcarsku. Tehdy jsem si toho ještě úplně nevšiml, ale pamatuji si na televizní záběry a rovněž na záběry silných protestů proti atomu v Německu a ve Francii.

Jako studující komunikační vědy máme přirozeně zvláštní zájem o to, jak jsou určitá témata uchopena a prezentována v médiích.

Jaderná problematika byla stále častěji jedním z nich a také na našem institutu ve Vídni probíhaly diskuse na téma atom a speciálně k atomové elektrárně Zwentendorf, které organizovali zástupci studentů. Řečníci z „Vídeňské pracovní skupiny Jaderná energie“ nebo později z „Iniciativy rakouských odpůrců jaderných elektráren“ (IÖAG) nebyli žádnou vzácností.

Jestliže jsem v době pochodu do Zwentendorfu v horkém letním dni 12. června 1977 ještě seděl na víkendovém semináři ve Waldviertelu, nic mi nebránilo zúčastnit se velké celorakouské demonstrace na náměstí Ballhausplatz v den státního svátku 1977 ani mě od toho neodrazovalo.

Zvláště si vzpomínám na očerňování demonstrantů spolkovým kancléřem Brunem Kreiskym: „Vždyť jsou to všechno všiváci nebo teroristé“. Vzhledem k tomu, že jsem se stále více zajímal o jadernou problematiku a stále aktivněji se zapojoval do protestu, dostal jsem se konečně do kontaktu s iniciativou „Odboráři proti jaderné energii“, se kterou spolupracuji dodnes.

Iniciativa přesahující stranické frakce „Odboráři proti jaderné energii“, která se v roce 1980 konstituovala jako spolek a působí dodnes, vznikla na jaře roku 1977.

V této době bylo stále zřetelnější, že vedení odborů zaujímá postoj k otázce využívání jaderné energie, který nebere na vědomí názorovou různorodost obyvatelstva a členů odborů.

V červnu a září 1977 přijalo spolkové předsednictvo ÖGB rozhodnutí o rychlém uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu, ke kterým se později připojily řídicí orgány jednotlivých odborových organizací. Naším nejdůležitějším požadavkem v té době byly:

„Široká diskuse a svobodné utváření názorů ve firmách, odborných a místních skupinách atd. na základě rovnoprávného šíření informací v médiích ÖGB a jednotlivých odborech.

Pokud nebude každému členu odborů poskytnut dostatek informací a dána možnost ovlivnit tak závažná rozhodnutí, mají být usnesení vedení odborů zrušena.“ (jaro 1978).

Ale reakce vedení ÖGB na stále sílící hnutí proti jaderným elektrárnám v Rakousku i mimo něj byla bezprecedentní kampaní Za atomovou energii – zahájená zvláštním vydáním časopisu „Solidarität“ v listopadu 1977. Ruku v ruce s Hospodářskou komorou a Federací rakouského průmyslu (Industriellenvereinigung) vedení ÖGB vyzývalo k přijetí jadernou energetiku. Od té doby se vedení odborů stále více vzdalovalo od procesu demokratického, informačního, názorového a nalezení konsensu, a dokonce od základní myšlenky odborového hnutí, skutečně zastupovat zájmy pracujícího lidu (viz skandál BAWAG).

Hlavním východiskem kritiky a četných aktivit „Odborářů proti jaderné energii“ bylo až do referenda vystupování proti propagandistickým lžím, že jaderná energie je bezpečná, „mírumilovná“, levná a neškodná a zajistí pracovní místa.

Naopak jsme podrobně ukázali, že spoléhání se na jadernou energii nezajišťuje pracovní místa, brání nové orientaci výrobních cílů, vytváří závislost na zahraničí, znamená ohrožení života a zdraví lidí, omezuje demokracii (klíčové slovo policejní resp. jaderný stát – viz Robert Jungk) a že jaderné elektrárny a atomové bomby jsou siamská dvojčata, tj. že válečné a tzv. „mírové“ využití jaderné energie jsou dvě strany téže mince, tedy neoddělitelně spojené, a navíc že je otázka skladování jaderného odpadu zcela nedořešena.

Řadoví členové odborů různými způsoby a úzce spolupracovali s personálními zástupci a podnikovými radami jak z řad dělníků, tak i zaměstnanců („Informační kampaň Jaderná energie“ spolkové vlády) na vlastních i cizích akcích, letákových kampaních, diskusních akcích a společné tvorbě plakátů, letáků, výzvách a brožurách.

V závěrečné fázi před referendem také probíhala úzká spolupráce především s mladými aktivisty ze „Socialistů proti jaderné energii“, se kterými jsme zvlášť po nocích o sobě dávali vědět ve Vídni tím, že jsme nespočet propagandistických plakátů s „ANO“ neúnavně přelepovali nálepkami „NE“.

Čím více se blížil den referenda, tím vehementněji probíhala celá vlna propagandy, včetně té vedení ÖGB.

Namísto osvěty byla proti odpůrcům jaderných elektráren podněcována většina obyvatel, kteří v té době o životě nebezpečných problémech jaderných elektráren ani neuvažovali. Vláda například oznámila, že poslední „diskusní akce“ „Kampaně za jadernou energii“ ve Wiener Stadthalle musela být zrušena, protože „bylo třeba obávat se nepokojů“.

Nebo se konala „konference energetiků“, kde se probírala „nouzová opatření“ pro případ, že by se jaderná elektrárna ve Zwentendorfu neuvedla do provozu. S dočasnými odstávkami elektřiny by se muselo počítat už v roce 1978, protože bez jaderné energie by to nešlo.

To znamená, že pokud je propaganda k ničemu, pokud by „demokracie“ vládnoucích neměla vést ke kýženému výsledku, pak byl už před referendem preventivně (a ještě více poté – viz níže) vytipován obětní beránek: odpůrci jaderné elektrárny. Připomínalo to podněcování.

Přítom byly již tehdy odpovědným osobám známy četné studie o nebezpečí jaderné energie.

Například studie německého „Institutu pro bezpečnost reaktorů“ Technických kontrolních spolků (TÜV), která byla veřejnosti tajná a která se ale poté dostala do médií.

Něco podobného, co se pak stalo skutečností v roce 1986 při nejhorší katastrofě v jaderné elektrárně v Černobylu, bylo popsáno v této studii TÜV v roce 1977 mimo jiné takto: Pokud selže chlazení skladovací nádrže v zařízení na přepracování vyhořelého paliva, stačí to, aby byla radioaktivně zamořit oblast o velikosti střední Evropy! Což přimělo jednoho účastníka akce v roce 1977 k otázce:

„Čtou vlastně vrcholní politici a kapitáni průmyslu studii, kterou sami zadávají? A pokud ano, proč jsou proti veškerému rozumu i nadále pro výstavbu jaderných elektráren? Jde jim, jak pěkně říkají, o „elektřinu pro všechny“? Nemyslím si.

Těch pár megawattů, které vyrobí taková civilní atomová bomba, dodá také konvenční neškodná elektrárna.

Pravda je mnohem jednodušší: V jaderném průmyslu lze dnes docílit opravdu hodně velkého zisku, jinými slovy: Nejen nebezpečí, ale také možnosti profitu v tomto odvětví průmyslu jsou přímo hrozivé.

A pokud jde o peníze, jak známo, „čestný muž“ rád podstupuje trochu „podnikatelského rizika“.

Mírové účely ani náhodou

Po desetiletí mluvili provozovatelé jaderné energie o jejím „mírovém využití“ a vyčítali jaderným odpůrcům, že neoprávněně děsí lidi poukazováním na souvislost s atomovými bombami.

Ale už dodatek „mírové“ ukazuje, že vznikla z válečného využití jako vedlejší produkt atomové bomby (ve 40. a 50. letech 20. století).

Dodnes slouží jaderné elektrárny také obchodu se zbraněmi.

Slouží zlevněné výrobě atomových bomb, neboť se vyhořelé palivové tyče jaderných elektráren v zařízeních na přepracování vyhořelého paliva používají k získání plutonia, které bylo určeno téměř výhradně pro výrobu jaderných hlavíc resp. atomových bomb, aniž by musel být přerušen provoz, jako tomu bylo u jiných typů.

9. listopadu 1977 rozhodlo předsednictvo ÖGB o svém „ANO Zwentendorfu“, aniž by se dotázalo členů nebo je informovalo o jaderných elektrárnách. Místo toho byly v členských novinách „Solidarität“ publikovány články pro jaderné elektrárny s výhrůzkami a zastrahováním, líčením hrozícího nedostatku energie, ztráty pracovních míst a štváním proti odpůrcům atomu. Jedním, který zvláště vyčínal, byl Heinz Kienzl, bývalý ekonomický referent Rakouské odborové federace a bývalý ředitel Národní banky.

Nejenže šel v ÖGB-Postille (Postila ÖGB), nýbrž i zasedal – a také po referendu – ve výborech provozovatelů atomových zařízení spolu s představiteli průmyslu, energetického hospodářství a jaderné energetiky a poskytoval se svou Sociálně vědeckou studijní společností (SWS) provozovatelům jaderných zařízení střelivo v názorovém boji proti obyvatelstvu.

Nejaktivnější byl „Výbor pro Zwentendorf“, který založili Heinz Kienzl a Herbert Krejci (Sdružení průmyslu) a který byl financován z bankovních peněz.

Zvláště pobuřující, ale vysvětlující a pro roli odborového vedení v rakouském politickém systému příznačná je skutečnost, že by propaganda Zwentendorfu prováděná především ÖGB ve spojení se Sdružením průmyslníků, Siemensem a Hospodářskou komorou v „sociálním“ partnerství, nebyla možná bez „nasazení“ vedení ÖGB.

Potvrzují to jak prohlášení tehdejšího generálního ředitele Siemensu Waltera Wolfsbergera, tak i šéfa ÖGB Antona Benyi. Například v rozhovoru pro „Kronen-Zeitung“ z roku 1978 si Wolfsberger stěžoval na výčitku, že podporuje aktivity ve prospěch jaderných elektráren, že také průmyslu musí být povoleno agitovat, tím spíše, že je v naprosté menšině ve rovnání obyvatelstvem.

Co nemohou jaderní bossové, měli by za ně obstarat špičky ÖGB: namluvit pracujícím lidem, že jsou jaderné elektrárny nezbytné.

Jistě, miliony zaměstnanců, ty mohly SPÖ a především ÖGB lépe a snadněji oslovit a získat u lidí ještě více důvěryhodnosti než průmyslníci, kteří provozují jadernou propagandu.

O Zwentendorf se tedy zasazovala zejména ÖGB.

Benya jednou dokonce malicherně kritizoval, že není možné, aby se průmysl spíše halil do mlčení, zatímco ÖGB musí při svých pro-zwentendorfských akcích nést hlavní tíhu „přesvědčovací práce“.

Co je to za zástupce odborů, kteří se více zasazují pro věc průmyslu než průmysl samotný?!

Výstavba jaderných elektráren v Rakousku byla pro domácí i zahraniční průmysl již dlouho rozhodnutou věcí. Usnesení o tom padlo tehdy ještě ve všech politických stranách.

Když se přiblížil čas uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu, mělo být obyvatelstvo zmanipulováno „informační kampaní“ (1976-1977).

„Informační akce“ vlády ale měly bumerangový efekt a odpor vůči jaderným elektrárnám překotně narůstal.

Obvyklé vládnutí legitimizované volbami s „lidem proti lidu“, jež bez ohledu na to, která strana je u kormidla, zajišťuje zájmy podnikatelů a průmyslu, pro které se tak nic podstatného změnami vlád nemění na jejich ziskovém rozpětí, hrozilo, že se kvůli narůstajícímu odmítání jaderné energie u obyvatelstva poprvé v dobách republiky bude hroutit a stane se napadné.

Z pohledu provozovatelů jaderných zařízení a jejich politických poskoků ve stranách, odborech a komorách by se to nesmělo stát.

„Ztížením“ pro provozovatele jaderných elektráren bylo, že strany sice byly v podstatě všechny orientovány na jádro, ale v soutěži o parlamentní většinu, tedy v boji o dobré posty, lukrativní obchody a další prebendy, nebyly samozřejmě jednotné, protože „většinová strana“ z toho může vyinkasovat více než stávající menšinová/é strana (strany)“.

Vzhledem k tomu, že se volby do Národní rady konaly na jaře 1979, ÖVP a FPÖ nechtěly téma jaderné elektrárny z volební kampaně vyloučit. SPÖ jako veřejně projaderná straně hrozilo, že kvůli jaderné otázce ztratí většinu, stejně jako sociální demokraté ve Švédsku v roce 1976. Navzdory intervenci „sociálních partnerů“ prostřednictvím prezidenta ÖGB Antona Benyi a prezidenta Hospodářské komory Rudolfa Sallingeru byly ÖVP a FPÖ v parlamentu proti „trojstranné dohodě“ s SPÖ pro jaderné elektrárny.

SPÖ pak zatáhla za záchranou brzdu: Na konci června 1978 se kancléř Kreisky pokusil dostat se z této situace a přijal požadavek Socialistické mládeže na referendum o jaderné elektrárně Zwentendorf.

Provozovatelé počítali s tím, že si díky svým obrovským možnostem manipulace mohou být jisti většinovým Ano ve veřejném mínění. Jen energetické společnosti za to zaplatily miliardy (šilinků).

KPÖ, jejíž „sesterské strany“ na východě byly zodpovědné za výstavbu a provoz jaderných elektráren, doporučila ke Zwentendorfu „kritické Ano“.

ÖVP a FPÖ byly proti jaderné elektrárně z důvodů volební taktiky. Jak těžké bylo pro ÖVP působit důvěryhodně jako „protijaderná strana“, se ukázalo nejen po referendu a až dodnes, ale už i tehdy.

Například se jejich plakáty proti Zwentendorfu rozšířily jen až po řeku Enži, kde se černým zemským hejtmanům Maurerovi (Dolní Rakousko) a Niederlovi (Štýrsko) zdály být příliš protiatomové a jednoduše je strčili do šuplíku, resp. do popelnice.

V té době byla FPÖ příliš malá na to, aby byla rozhodující pro výsledek referenda, ale také se snažila získat hlasy prostřednictvím protijaderného řečnění.

Deklarovaná projaderná strana SPÖ ztratila rychle v posledním měsíci před referendem podporu mezi vlastními voliči.

To se jasně ukázalo ve volbách do vídeňského obecního zastupitelstva, které se konaly v říjnu 1978. Zejména stranická mládež se tehdy přes všechny výhrůžky nenechala usměrnit shora nařízenou disciplínou.

Vyjádřila, že si svou budoucnost představuje jinak, což vedlo šéfredaktora Manfreda Scheucha v Arbeiterzeitung (Dělnické noviny) k závěru: „Strana bez mládeží nemá budoucnost“. Jak pravdivé! Stejně tak v referendu statisíce členů odborů – v té době měla ÖGB ještě 1,6 milionu členů – po celém Rakousku hlasovaly proti „doporučení“ vedení ÖGB! V té době jsme výsledek shrnuli ve „výzvě“ takto:

„NE Zwentendorfu bylo a je velkým vítězstvím obyvatelstva proti zdánlivě všemohoucím provozovatelům gigantického obchodu s jadernou energií doma i v za-

hraničí, od Svazu průmyslu po vedení ÖGB, od energetického hospodářství a vlády až po nadnárodní (jaderné) koncerny s armádou jejich „manipulátorů“ a „expertů“. Výsledek referenda je ohromným úspěchem odpůrců atomu, kteří se opírajíce se především o vlastní sílu dali do boje proti mocné manipulační mašinérii jaderné lobby a jejich přísluhovačů a důvěřovali pravdivosti a přesvědčivosti svých argumentů.

Jejich úspěšná činnost – navzdory očerňování jako nepřátele pokroku, resp. demokracie – jasně ukázala, že odpor vůči nespravedlnosti je nejen nutný a oprávněný, ale také se vyplatí a vede k vítězství.

Většinové NE je ještě ke všemu výrazem nezávislého myšlení a protestu mnoha pracujících proti „těm tam nahoře“ u kormidla moci.

Jejich nekontrolovatelná politika ve službách zisku stále zřetelněji ohrožuje existenci člověka samotného, a především uzavírá mládeži budoucnost, v níž stojí za to žít; a to zejména systematickým ničením životního prostředí a životních podmínek v době míru nebo přípravou na válku absurdní výrobou zbraní na Západě i na Východě.“

Odpor proti jaderné elektrárně Zwentendorf a výsledek referenda jasně poukázaly na skutečné zlomy v naší společnosti, a ne ty obvykle – zejména ve volbách – fingované mezi politickými stranami:

Ukázalo se, co znamená výrok „ti tam nahoře“, a že nemá nic společného se „zatuchlým smradem“, jak média často ráda hovoří o protestech zdola.

Na jedné straně stojí veškerý ekonomický a politický establishment, na druhé straně obyvatelstvo, jehož zdraví a životy ohrožují jaderné elektrárny.

Establishment byl výsledkem referenda šokován a v prvním okamžiku šoku ukázal, že velmi dobře pochopil, co se stalo. To bylo prokázáno – bez ohledu na stanovisko v této otázce – reakcemi veřejnosti:

— Výsledek referenda byl nejen obrovským úspěchem odpůrců atomu, nýbrž také zadostiučiněním pro všechny pracující, kteří mohli jednou konečně ukázat, že jsou proti těm nahoře“, jak to analyzoval sám Kreisky.

— Aparáty a byrokrati byli otřeseni a „Kurier“ (Kurýr) ze 6. listopadu 1978 přinesl titulky: „Nastal úplný soumrak expertů.“

— Velká část obyvatelstva si začíná uvědomovat „fenomén nehospodárneho hospodářství a konsumní společnosti“, napsaly 7. listopadu 1978 „Kronen Zeitung“.

— Výsledek referenda vyvolal obdiv i v mezinárodním měřítku, NE signalizovalo, že existuje i jiná cesta. „Kurier“ v těchto dnech označil Rakousko jako „zářný vzor“.

Mezinárodní význam NE vůbec nelze dostatečně ocenit – bez arogance – např. tehdy v boji německých odpůrců atomu proti plánovanému úložišti Gorleben, nebo později proti zařízení na přepracování vyhořelého paliva ve Wackersdorfu.

Švédsko se rozhodlo upustit od jaderné energie zhruba v roce 1980. Stejně

jako nám v Rakousku pomohl obětavý odpor německých a francouzských jaderných odpůrců proti „jejich“ jaderným zařízením.

A NE poskytlo důkaz, že nejlepším mezinárodním přínosem – nejen v boji proti jaderné energii – je vystoupit proti provozovatelům právě ve vlastní zemi a stát se aktivními.

Ale „šok z poznání“ politických stran, institucí a médií nevydržel dlouho. Establishment se přirozeně nechtěl smířit se svou porážkou. Paralelně se „zákonem o komerčním využití jádra“ přijatým v parlamentu 15. prosince 1978 se vládnoucí špičky znovu pustily do toho, aby z NE udělaly opět ANO.

Důležitou roli opět sehráli lídři SPÖ, ÖGB a AK. Už ve vydání měsíčníku AK a ÖGB „Arbeit und Wirtschaft“ (Práce a hospodářství) z 12/1978, který byl zaslán především podnikovým radám, udával směr veterán ÖGB Fritz Klenner ve svém článku nazvaném „Zkušenost je poučná“:

Lží, podvodem, hrozbou a zastrašováním, např. ze strany mužů vůči ženám, přivést co nejdříve změnu myšlení.

Z následujícího reprodukováného úryvku příspěvku je vidět veškeré pohrdání – ano, nutno říci veškerou nenávist – vůči obyvatelstvu a vlastním členům:

„Po nezdařeném referendu o Zwentendorfu si nyní politici a podnikatelé lámou hlavu, jak... to má pokračovat... „demontovat“ Zwentendorf by bylo šílenství, takže pravděpodobně nejlepší bude ho nejdříve zakonzervovat... už s ohledem na to, že téma Zwentendorf zase někdy přijde na tapetu ...

Brzy totiž přijde pro domácnosti rasantní zdražení elektřiny... Bud' jako odběratelé elektřiny nebo jako daňoví poplatníci budeme požádáni, abychom zaplatili...

Zkušenost je poučná. Dříve nebo později bude téma jaderné energetiky znovu diskutováno... Mnoho věcí se v případě Zwentendorf pokazilo... Statisíce vyděšených žen a matek zmařily výzvu tisíců členů závodních rad, aby byly rozumné...

Pokud by časem došlo ke změně atmosféry, může o budoucnosti naší energetické politiky rozhodnout pouze další referendum...

Ale mezitím draze zaplatíme zkušenost.“

Odmítnutí výsledku referenda Benyou, Klennerem a Kienzlem lze také sledovat v měsíčníku ÖGB „Solidarität“ pro 1,6 milionu členů v číslech 1 a 2/1979.

Pracujícím měl být zprostředkován dojem, že hrozba zvýšení tarifů, opatření na úsporu energie a „zhoršení ekonomické situace obecně“ (Kienzl) byly způsobeny odmítnutím Zwentendorfu.

V „Solidaritě“ ÖGB ze září 1979 vystoupil „soudruh generální ředitel“ Kienzl s ještě těžší municí, která měla skutečně pracující naučit strachu:

„... Boj o suroviny, zejména boj o primární energii, se přitvrdí... Boj o energetiku zesílí... i mezinárodně, nezbyvá než doufat, že se nebude bojovat vojenskými prostředky, ale pouze válčit na trzích...“

Poselství je jasné: bez jaderných elektráren by hrozila energetická nouze, a na konec i válka. Byl tak připraven protiútok, který měl proměnit vítězství odpůrců profitujících z atomu v porážku; nejen v porážku jaderných odpůrců, ale vůbec všech, kteří se začali bouřit.

Tímto způsobem měl být „zwentendorfský duch“ odporu proti vládnoucím špičkám vyhnán z pracujícího lidu dříve, než se mohl stát zásadní hrozbou pro jejich moc.

Po referendu proběhla debata také mezi odpůrci atomu, kteří se angažovali v odborové oblasti, zda se nyní mají zase soustředit na práci uvnitř odborů, nebo se má debata nadále vést také ve veřejné rozpravě s vedením SPÖ a ÖGB.

My „odboráři proti jaderné energetice“ jsme se rozhodli pro druhou cestu a mohli jsme tak přispět k odrazení následných útoků na NE ke Zwentendorfu, které politicky přicházely zejména ze strany ÖGB a SPÖ.

Společnost Siemens, která postavila jadernou elektrárnu Zwentendorf a měla opci na dalších 5 jaderných elektráren v Rakousku, průmysl a energetické hospodářství viděly v atomovém NE poškozování obchodu a až do té doby, než došlo ke strašlivé jaderné havárii v Černobylu v roce 1986 se s pomocí vlády SPÖ resp. SPÖ-FPÖ a sociálních partnerů několikrát pokusili Zwentendorf oživit.

Pro tyto pány demokracie evidentně končí tam, kde se obyvatelstvo postaví za své zájmy a proti obchodním zájmům koncernů.

Vedla černobylská katastrofa, ke které by podle vyjádření „jaderných expertů“ vůbec nemělo dojít, ke změně myšlení?

U odpovědných: Ne! Rakouská protiatomová politika, ke které se přihlásily všechny strany ústavním zákonem a ke které by je zavazovalo referendum, prakticky neexistuje – viz Temelín; nebo EURATOM a IAEA, za které každoročně zaplatíme mnoho milionů eur.

Ani vedení ÖGB dodnes nezměnilo smýšlení, jak mnozí ještě po roce 1978 doufali. Nestačí, že dnes ÖGB jadernou energii otevřeně neobhájí. Nikdy také nevzal zpět usnesení svého předsednictva pro atom z roku 1978.

ÖGB svou vehementní podporou vstupu Rakouska do EU – a tedy i do EURATOMu – byla a je de facto stále zaměřena pro atom. Základní slabinou odborového vedení je, že bez „sociálních partnerů“ na straně ekonomiky nevidí žádnou vlastní perspektivu pro jednání, resp. oprávnění existence.

Proto jsou špičky ÖGB – za předpokladu, že se již socializací a obchody nestaly samy zastánci, resp. součástí ideologie kapitálové strany – ještě rychleji než dříve ochotny dále udržovat své pozice v systému, zastupovat zájmy strany kapitálu!

A zároveň nalhávat obyvatelstvu, že jedná v jeho zájmu. Skandál BAWAG byl pouze předběžným vyvrcholením tohoto vývoje.

Proč zacházet do takových podrobností toho, co se stalo před 30 lety? Vyhrožovaly-li tehdy vládnoucí skupiny, že bez jaderných elektráren údajně nastane nedostatek energie, nezaměstnanost a válka, byla-li tehdy atomová energie vychvalována jako východisko ze špinavého uhlí nebo jako pomoc proti odumírání

ní lesů, tak dnes znova dochází k pokusu ukázat jadernou energii jako „zachránce“: má ochránit před klimatickým oteplováním nebo závislosti na „islámských státech“ nebo „ruském plynu“.

Ne otevřeně, ale pod zeleným nebo klima ochraňujícím, resp. mír zajišťujícím pláštíkem je vytvářena nálada pro jadernou energii. Ale počet jaderných havárií se znepokojivě množí a podle IAEA radioaktivní odpad dnes už činí 165 000 tun; za deset let by to mělo být již 280 000 tun!

Změnili lidé názor? Ano! Dnes odmítání jaderné energie v Rakousku obnáší více než 80 procent a většina chce vystoupit z jaderné agentury EU EURATOM.

„Technika a technologie se nesmí projevit jako lidem škodlivá“ (Alfred Dallinger). A lze dodat: veškeré hospodářství nesmí být pro lidi škodlivé, jak se to dnes stále více děje. „Základem hospodářství má proto být služba pracujícím, a ne zisk několika málo vyvolených“ (z: „Výzva - Odboráři a odborárky proti jaderné energii“). Náš odpor vůči jaderné energii je nadále nezbytný a bude muset pokračovat.

K autorovi: Wilfried Leisch, Dr.

Narozen 1951. Politolog, novinář a poradce v oblasti životního prostředí a energetiky, publicista a redaktor na volné noze. Dřívější působení mj. ve společnostech zabývajících se bezpečností silničního provozu, ochranou životního prostředí a klimatu. Dobrovolná odborová a ekologická angažovanost od poloviny 70. let, včetně podnikové rady. Jízda na kole do práce i ve volném čase, dále: turistika, tanec, malování, četba. Od roku 1977 dobrovolná práce u „Odborářů a odborárek proti atomové energii a válce“ finančně a politicky nezávislých na stranách a ÖGB.

www.atomgegner.at

Karl Baumgarten

Hvězdicový pochod k jaderné elektrárně

Zwentendorf dne 12. června 1977

Na jaře roku 1977 se protijaderné hnutí v Rakousku rozrostlo v pozoruhodnou sílu a vytvořilo silnou a dobře organizovanou zastřešující organizaci v podobě IÖAG (Initiative Österreichischer Atomkraftwerks-gegner = Iniciativa rakouských odůrců jaderné elektrárny).

Ale právě v Tullnerfeldu se dosud nepodařilo sjednotit odpor jednotlivců do silných občanských iniciativ. Aby tyto lidi povzbudila a demonstrovala sílu celého hnutí, rozhodla se IÖAG 16. dubna 1977 na konferenci delegátů v Tullnu svolat na červen celonárodní hvězdicový pochod k jaderné elektrárně Zwentendorf.

Byl to odvážný plán, ale už bylo načase. Před vídeňskými skupinami, které se sdružily především v AKAE (Arbeitskreis Atomenergie = Pracovní skupina proti jaderné energii), stál velký organizační úkol, který se nedá srovnávat s úsilím potřebným k uspořádání velkých vídeňských demonstrací, jako byla ta 24. března v rámci celorakouského akčního dne.

Na několika takzvaných setkáních akční jednoty, která svolala AKAE ve Vídni, se prakticky všechny protijaderné síly ve městě dohodly na společném postupu.

Díky pravidelné spolupráci různých skupin a skupinek v rámci vídeňské oblasti s AKAE, která v některých případech trvala již dva roky, se až na občasné drobné hašteření vytvořila pozoruhodná rutina ve vzájemném jednání a společném postupu.

Jen tak bylo možné zorganizovat pochod k jaderné elektrárně Zwentendorf mnohem lépe, než při dnešních sporadických demonstracích ve Vídni.

Politické spektrum odpůrců jaderných elektráren bylo vždy velmi široké a sahalo od krajní levice přes liberály až po konzervativce či dokonce „apolitiky“.

To je patrné i ze seznamu skupin, kterým byly v květnu 1977 přiděleny plakáty na vylepování:

AKAE - Pracovní skupina proti jaderné energii, 11 skupin, 950 plakátů

AUF - Akce nezávislých žen, 150 plakátů

FÖJ - Svobodná rakouská mládež, 200 plakátů

ÖNJ - Rakouská mládež pro ochranu přírody, 300 plakátů

GRM - Skupina revolučních marxistů (trockistická), 300 plakátů

Micko, Müller a kol. (konzervativní), 120 plakátů

KB - Komunistická liga (maoistická), 500 plakátů

Kromě nejzákladnějších dohod, jako je společný politický cíl demonstrace, časový itinerář cesty do Tullnu a pochodu k areálu jaderné elektrárny, muselo být projednáno a rozděleno velké množství důležitých organizačních úkolů.

Bylo nutno dosáhnout dohody o nejdůležitějších společných požadavcích a textech transparentů a společných heslech.

Bylo třeba připravit mobilizaci Vídeňanů a nakonec vytvořit všeobecně uznávané vedení demonstrace, včetně služební posádky. Nakonec bylo třeba zorganizovat příjezd do Tullnu.

Protože se shromáždění do Zwentendorfu nemělo zvrhnout v automobilovou demonstraci, bylo najato 21 autobusů a pronajat zvláštní vlak, který 700 lidí odvezl z vídeňského nádraží Františka Josefa do Tullnu.

Společně s řidiči autobusů a organizovanou skupinou cyklistů vyrazilo 12. června ráno za jasného počasí ze shromaždiště Julius-Tandler-Platz směrem na Tullnerfeld asi 2 000 odpůrců AKW.

Již několik dní před shromážděním vyzývaly plakáty a informační stánky ve všech vídeňských čtvrtích k účasti na shromáždění a prodávaly jízdenky na autobus a vlak za určitý příspěvek.

Během tří týdnů před 12. červnem měla AKAE téměř každý den jeden nebo více agitačních stánků ve všech částech města a mnoho dalších v různých ústavech univerzity.

Nejobtížnější bylo odhadnout, pro kolik lidí by se měla jízda uskutečnit, protože jízdenky se prodávaly ještě těsně před odjezdem. K našemu vlastnímu překvapení však vše dopadlo skvěle, vlak i autobusy byly plné. Když se poslední autobus rozjel směrem na Tullnerfeld, bylo v něm jen několik volných míst.

V té době byla jaderná elektrárna prakticky dokončena. Dodávka palivových tyčí se očekávala v zimě a poté hrozil zkušební provoz jaderné elektrárny.

Na politické úrovni potvrdila stranická vedení SPÖ i ÖVP teprve v květnu své odhodlání uvést jadernou elektrárnu Zwentendorf do provozu a požadavek na brzké zprovoznění vznesla i spolková rada ÖGB. Společnost VERBUND a průmysl vyvíjely stále větší tlak.

Naším politickým cílem proto bylo zabránit budoucímu zkušebnímu provozu a především se postavit proti hrozícímu rozhodnutí parlamentu o uvedení jaderné elektrárny do provozu.

Po katastrofálním propadáku vládní „informační kampaně o jaderné energii“ ve všech spolkových zemích (říjen 1976 až leden 1977) a současném růstu protijaderného hnutí si kancléř Kreisky již netroufal postupovat sám a usiloval o konsenzus, zejména s ÖVP, jehož výsledkem bylo společné parlamentní rozhodnutí co největšího počtu stran.

My jsme však řekli, že toto rozhodnutí je příliš důležité na to, než aby bylo ponecháno na parlamentních stranách, a že by o něm měli mít možnost rozhodnout sami občané.

Mimoходом, tento požadavek IÖAG vedl o dobrého půl roku později, 4. února 1978, na celorakouské konferenci delegátů IÖAG ve Vídni k historickému rozhodnutí požadovat referendum o jaderných elektrárnách v Rakousku.

Kreiskymu se to samozřejmě nelíbilo a teprve poté, co se později na jaře 1978 nedokázal dohodnout s ÖVP a vicekancléřem Tausem, byl nucen se ujmout iniciativy a v červnu se rozhodl uspořádat referendum.

V souladu se situací v květnu 1977 byly na setkáních akční jednoty několik týdnů před hvězdicovým pochodem stanoveny požadavky a cíle.

Jestliže staré heslo ještě znělo „Jaderné elektrárny ne! - žádné rozhodnutí parlamentu nesmí být jiné“, nyní to bylo „Ať nerozhoduje parlament - ať rozhoduje lid“, zkratka „Nechceme jadernou elektrárnu, vláda se tomu musí podřídit!“.

Nejvýznamnější transparenty IÖAG se přirozeně obracely proti plánované dodávce uranových palivových tyčí a pozdějšímu zkušebnímu provozu. Každá zúčastněná skupina navíc mohla používat vlastní transparenty a vznášet požadavky, pokud nebyly v rozporu s určitými zásadami, jako je například nepoužívání násilí.

V mnohaleté historii protijaderného hnutí v Rakousku bylo totiž po celou dobu jasné:

jaderný program společnosti VERBUND a spolkové vlády, který vedle téměř dokončené jaderné elektrárny ve Zwentendorfu počítal s dalšími dvěma reaktory v St. Pantaleon an der Enns a v Bogenhofenu am Inn, se podaří zhatit pouze politickým tlakem na odpovědné strany v názorovém souboji.

S bojovými střety, které byly dříve téměř na denním pořádku, zejména v SRN a Francii, se nikdy nepočítalo a nikdy k nim ani v zárodku nedošlo.

To ovšem neznamenalo, že by policie nebo v případě Zwentendorfu dolnorakouské četnické jednotky jako prodloužená ruka státní moci nemusely být považovány za protivníky.

Kromě zajištění řádného průběhu demonstrativního pochodu do Zwentendorfu to byl také hlavní důvod, proč byla pro celý hvězdicový pochod zorganizována poměrně přísně regulovaná pořádková služba.

Demonstrační průvod, který se na výstavišti v západní části Tullnu zformoval z různých skupin ze všech spolkových zemí, byl již předem rozdělen do 15 sekcí A až O.

Odpůrci jaderné elektrárny v Tullnerfeldu a vedení demonstrace IÖAG tvořili frontu, za nimi se v sekcích C-F zformovaly skupiny ze spolkových zemí a v sekcích G a K se shromáždilo mnoho lidí, kteří přijeli z Vídně autobusem a vlakem.

Každý úsek měl přidělenou pořádkovou službu o 10 lidech, která - což je velmi důležité - byla vybavena speciálně zapůjčenými vysílačkami.

To, co se nyní může zdát „odstrašující“ nebo dokonce směšné, mělo zcela rozumný důvod: z místa setkání v Tullnu do areálu jaderné elektrárny na severozápadě města Zwentendorf to bylo asi 15 kilometrů po klikatých polních cestách a přes městečka jako Aspern, Pischelsdorf a Erpersdorf a samotný demonstrační průvod se časem protáhl na dva kilometry.

Mnoho lidí překonávalo část dlouhé trasy zajištěnými autobusy.

Demonstraci provázelo i mnoho cyklistů obou pohlaví, kteří se zastavili někde na silnici nebo kterým obyvatelé vesnic podávali vodu.

I tak bylo pro vedení demonstrace proto již nesmírně obtížné udržet si přehled a zajistit, aby pochod šesti až osmi tisíc odpůrců jaderných elektráren působil jako pokud možno jednotný celek.

Důležité bylo také ukázat nově nabytou sílu protijaderného hnutí v Rakousku, a to jak dovnitř, tak navenek.

A opravdu, byl to nesmírně působivý, pestrý a osvěžující obraz, který jsme prezentovali na silnicích do Tullnerfeldu, sobě, obyvatelům Tullnerfeldu a nakonec i rakouské veřejnosti.

Nejdůležitější však bylo dosáhnout našeho cíle, areálu jaderné elektrárny, a na četnictvo jsme se spoléhat nemohli.

Bylo by pro ně příliš snadné, kdyby s motorkami v čele nasměrovali demonstrační pochod špatným směrem nebo ho rozdělili.

Proto byl kladen velký důraz na vytvoření vlastní organizační struktury s dobře vybavenou pořádkovou službou a dalšími posly na kolech, kteří zajišťovali plánovaný průběh celého hvězdicového pochodu.

Na klíčových místech, jako je odbočka ze spolkové silnice č. 19 směrem na Zwentendorf a přírodní silnice k jaderné elektrárně, tak byli rozmístěni nejen četníci, ale také lidé z IÖAG.

Můstek přes potok Perschlingbach v polovině cesty k jaderné elektrárně „obradila“ včas skupina cyklistů.

Nakonec však vše nabralo „spořádaný“ průběh, mnoho tisíc lidí pochodovalo krajinou a společně odhodlaně a vesele vyjadřovali své názory ve verších.

„Cílem našeho pochodu je, že ta jaderná elektrárna musí odtud pryč!“

„Mnozí mohou dosáhnout hodně, jaderný program musí zmizet!“

A nevyhnutelně platí: „Kde se nespravedlnost stává právem, tam se odpor stává povinností.“

„Bojujte, postavte se na odpor, proti jaderné elektrárně v zemi, pevně se spojte, pevně se spojte.“

A tak jsme zpívali v kánonu a neúnavně v den, kdy bylo horko a na rozlehlé pláni Tullnského pole a stal se z toho pro nás všechny krásný, úspěšný a nezapomenutelný den.

Toho dne jsme vynechali jadernou elektrárnu Zwentendorf bez úhony, ale do jisté míry jsme narušili plány provozovatelů jaderné elektrárny a spolkové vlády.

Ukázali jsme sobě i světu, že máme v rukou možnost zmařit spuštění atomové elektrárny a celého jaderného programu.

Sotva rok a půl poté se nám to skutečně podařilo: Rakousko zůstalo bez jaderných elektráren.

K autorovi: Karl Baumgarten

Narozen v roce 1950 ve Vídni. Neukončené (...) studium matematiky a fyziky.

Vzdělání v oblasti sociální pedagogiky. Dodnes slouží věrně v Úřadu mládeže ve Vídni.

Politicky aktivní nejprve v levicových žákovských a studentských organizacích Spolku socialistických středoškoláků (VSM), Marxisticko-Leninský Studentský svaz (MLS).

Později v alternativní odborové organizaci „Konsekventní zájmové zastoupení“ (KIV).

V letech 1975-81 činný v Protiatomovém hnutí „Pracovní skupiny atomová energie“ (AKAE) Vídeňské organizace proti atomovým elektrárnám (WOGA), v Iniciativě rakouských odpůrců atomové elektrárny (IÖAG).

Po dočasné přestávce politické činnosti z rodinných důvodů se od roku 1995 angažuje u Vídeňských zelených. Od roku 2001 okresní zastupitel Zelených ve Vídni-Floridsdorfu.

Freda Meissner-Blau

Zwentendorf jen vítězství jedné etapy?

(Osobní příběh)

Francie, konec 50. let minulého století. První grafitové reaktory byly právě připojeny k síti, nadšení Francouzů nakloněných technicky důmyslným záležitostem zachvátilo celou zemi, všechny politické strany, všechny vrstvy.

Vládla téměř atomová euforie: „Too cheap to meter“ (příliš levné pro měření/nestojí za to měřit/zapínat elektroměr) bylo všeobecným heslem, neomezená energie slibem pro svět, pionýrský duch, který nebylo (prozatím) možno zpochybnit.

Právě po návratu do Paříže z několikaletého pobytu ve Střední Africe jsem byla také já uchválena nadějnými vyhlídkami. Cítila jsem stále v sobě hluboké pohnutí nad osudem Afriky, zvláště Konga: Obrovská země bohatá na nerostné suroviny se propadla do chudoby a chaosu postkolonialismu.

Doufala jsem, že s touto novou, směšně levnou energií by mohly být nerostné suroviny konečně zpracovávány k užítku původního obyvatelstva země, místo vykořisťování lidí a zdrojů severoamerickými a evropskými koncerny. S velkým zájmem a nikoliv bez sympatie jsem proto sledovala vývoj jaderného průmyslu.

Brzy jsem však měla být z těchto naivních představ vytržena. S malým dítětem jsem byla odkázána na to, abych místo vykonávání klasického zaměstnání dělala doma překlady.

Náhoda tomu chtěla, abych se dostala k atomovému průmyslu, který své reaktory nabízel prostřednictvím výběrového řízení potencionálním zákazníkům. Měla jsem překládat jejich technické údaje do angličtiny a do němčiny.

Abych toho byla schopna, vysvětlili mi inženýři způsoby fungování různých částí reaktoru. Několik měsíců bylo všechno v pořádku, než jsem se jednoho dne zeptala – zdálo se mi to logické –, co se dělá dále s vyhořelými palivovými tyčemi, vzhledem k jejich vysoké radioaktivní toxicitě.

Reakce na mou naivní otázku byla nečekaná. Jeden z inženýrů opustil rozzlobeně místnost, druhý, přátelský starší muž, mi vysvětlil, že už to mají téměř vyřešeno. Od té doby uplynulo půl století a nejsme ani o krok blíže definitivnímu, plně zodpovědnému řešení!

Tehdejší vysvětlení znělo: Roboty rozřezané palivové tyče se ponoří do tekutého skla, skleněný blok se zakryje ocelovým pláštěm a tento se zalije silnou vrstvou betonu.

A potom? „Do moře“, řekl. To mě zvedlo ze židle: „Kolik let to vydrží? Mořská sůl přece všechno zkoroduje!“ Lhostejná odpověď: No ano, přirozeně se to nedá testovat v laboratoři, jistě ale 500 let“.

Nevěřila jsem svým uším a zvolala jsem: „Tak to musíte od toho dát ruce pryč, okamžitě, to je monstrózní, Vy zamoříte svět!“

To byl nejen konec mé činnosti pro tuto společnost, od tohoto okamžiku jsem se angažovala proti této, v žádném případě levné technologii.

A brzy jsem také měla pochopit, že její mýtus o vytvoření míru a spravedlnosti vyšel z hlav promotérů a jejich reklamních manažerů a že se nachází v příkrém rozporu se k životní realitě.

S každou novou jadernou elektrárnou ukazoval atomový stát nepokrytě svou ohavnou tvář. Ve Francii se to vyvíjelo tak, jak nám popsal náš přítel Robert Jungk. Když byl v Creys-Malville konečně postaven takzvaný množivý reaktor (Fast Breeder Reactor), došlo k prvním demonstracím proti této ještě hrozivější technice. A zároveň k první francouzské oběti: Brutálně zasahující policie zastřelila mladého učitele, který se nacházel mezi demonstranty.

Tehdy jsem se také dozvěděla, že byli především severoafričtí, španělští a portugalská migrující dělníci za dobré platy posíláni asi na šest týdnů do horkých (radioaktivních) zón jaderné elektrárny. Když byli „ozáření“, tak je propustili a jestliže onemocněli, neměli žádnou ochranu, žádné sociální pojištění.

Francie se tak stala atomovou velmocí. Již generál de Gaulle oznámil, že jeho stát bude disponovat atomovou Force de Frappe a Francouzi byli hrdí na to, že jsou ještě před Anglií první atomovou mocnotí v Evropě.

Když jsme se na podzim roku 1972 vrátili do Rakouska, byla první moje otázka, jestli jsou také u nás atomové elektrárny. „Ne“, řekl Paul (Blau), můj muž, „u Zwentendorfu je jedna v docela pokročilé výstavbě. Proti tomu se asi už nedá nic podniknout, protože se to stalo záležitostí vládní koalice. Ale bylo jich naplánováno ještě šest (!), další zase na Dunaji u města Enns. Existují také úvahy o zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva; tomuto nesmyslu se musí v naší malé, hustě obydlené zemi bezpodmínečně zabránit“.

Postupně jsem se seznámila s vídeňskými odpůrci atomových elektráren, s Peterem Weishem a jeho příliš záhy zemřelým spolubojovníkem Gruberem, Berndem Lötschem a profesorem Tollmannem. Fritzem Witzanym vystižně popsané fáze začaly: intervenování, ignorování aktivistů a jejich počínů, vypovězení ze schůzí zástupců atomové lobby a sdružování se stejně smýšlejícími.

Zpočátku to byla hrstka angažovaných, přesto se ale mezitím vytvořil kontakt s vorarlberskými, kteří se úspěšně angažovali proti jaderné elektrárně Rüthi ve Švýcarsku, a především s německými přáteli, jejichž zkušenosti v boji proti atomové elektrárně Whyl byly pro nás cenné. Tak se postupně budovala síť odpůrců.

Když ale na počátku léta 1977 mezitím vytvořená skupina „Iniciativa rakouských odpůrců atomových elektráren“ vyzvala k pochodu proti Zwentendorfu z Tullnu, neočekávali jsme ani tisíc spolubojovníků.

Jaký omyl! Tísnil se na sluncem zalitým hlavním náměstí Tullnu a stále přicházeli noví, z Tyrolska, Vorarlbergu, ze Štýrska a Horního Rakouska, ze všech spolkových zemí a z Bavorska. Dlouhý průvod o zhruba 10.000 lidí s transparenty a slogany se dal do pohybu. Byl to barevný a veselý průvod, radost z počtu účastníků pozvedla náladu solidarity.

Horka stále přibývalo, až jsme se konečně přiblížili k vesnici Zwentendorf. Očekávali jsme rozhodný protest obyvatelstva proti nám, vždyť přece byly obyvatelům Zwentendorfu slibována lukrativní zaměstnání v jaderné elektrárně a přísun peněz pro obec.

Ano, bylo jich několik, většinou muži, kteří nadávali a reptali, ale k našemu překvapení postávalo mnoho místních na svých zahradách, podávali nám vodu, nebo dokonce zahradní hadice, abychom se ochladili.

Nakonec jsme stanuli před pevně uzavřeným betonovým monstrem a dovnitř křičeli své NE. Pronášely se plamenné projevy, mezi jinými hovořil i Robert Jungk.

Ve stínu kaštanovníků jsme se vzájemně poznávali. Já sama jsem se dostala do skupiny žen, kolem kterých pobíhaly děti s obnaženými břichy pestře pomalovanými hesly „Atomová energie! Ne. Děkuji“. Podělily jsme se o to, co jsme měly k jídlu a pití.

Dohodly jsme se na další společné práci. Jaké jméno jsme si měly dát? Zvažoval se název „Ženy proti atomové energii“. Toto pojmenování však už měla jiná skupina a pamětlivý Maova výroku jsme se shodly na „ať rozkvete tisíc květů“ v podobě aktivních žen.

Rozhodly jsme se, že naše dva hlavní cíle jsou na jedné straně osvěta obyvatelstva a na druhé straně politici, kteří jsou „zodpovědní za nuklearizaci Rakouska.“

Tehdy mě napadlo jméno: „Matky proti atomové elektrárně“. Ne proto, že jsme všechny byly matkami, ale pro politika je nevýhodou chovat se k matkám nepřátelsky, nepřijmout je, nebo je dokonce nechat vyhodit.

A jak aktivní jsme se staly! Využily jsme veškeré své schopnosti duchovní, bohaté na představivost a fantazie žen: Navázaly jsme kontakty s umělci, vyprosily jsme si obrazy, které jsme potom s ostatními dary prodávaly na bleších trzích, což nám vyneslo potřebné peníze na osvětové letáky.

Jedna nadaná grafička navrhla řadu pohlednic, které vážně a i vesele poukazovaly na atomový průmysl s jeho slabostmi a nebezpečími, a z těchto jsme jich tisíce rozeslaly po celé zemi. Možná, že z hlediska demokraticko-politického bylo nejrozsáhlejším výsledkem našich snah, že ženy, které dosud žily spíše v ústraní ve svých rodinách a pro své povolání, se naučily oslovovat lidi na ulici, vtáhnout je do diskuse o jejich názoru na atomovou energii a vedle osvěty, kterou při tom prováděly, rozvíjely se stoupající sebejistotou jiné pojetí sebe sama.

Když se konečně spolkový kancléř Kreisky rozhodl, že vzhledem k rostoucímu propojení odpůrců jaderné elektrárny v zemi nechá v parlamentu odhlasovat zprovoznění elektrárny ve Zwentendorfu – a přál si pro to dvoutřetinovou většinu, začala divoká politická hra intrik. Všechno, co bylo ve státě mocné, tuto atomovou elektrárnu chtělo: Spolková hospodářská komora, Odborový svaz, Svaz průmyslu, Zaměstnanecká komora, Energetika, stejně tak i strany ÖVP a SPÖ. Avšak ÖVP, jejíž parlamentární souhlas byl nutný pro dvoutřetinovou většinu, chtěla kancléřovi, proti kterému se ve volbách neprosadila, udělat potíže

a nastolila otázku likvidace vyhořelých palivových tyčí. Oprávněně z hlediska věci, neoprávněně pouze z mocensko-politické kalkulu.

Začalo vzrušené hledání odběratele. Byly podniknuty nejnemyslnější pokusy někoho takového najít: Jednalo se s vládou šáha, jehož paví trůn se dávno otrásal a který musel následně hledat azyl v zahraničí. V jednání byl i Egypt (zakopání pod Cheopsovými pyramidami?), a když všechno ztroskotalo, vyjednávalo se s komunistickou Čínou, neboť se předpokládalo, že tato země disponuje množstvím písečných pouští. Číňané nebyli hloupí a požadovali za případné převzetí vysoce radioaktivního odpadu astronomické sumy a jednání skončila bezvýsledně.

Byly jsme přesvědčené, že bylo politicky odsouzeníhodné, takřka kriminální, uložit odpad v nějaké zemi, třeba rozvojové, v níž v žádném případě neexistuje (pokud vůbec něco takového může být!) bezpečný dohled a záruka nezávadnosti ukládání. A ženy ze spolku „Matky proti atomové energii“ se vydaly na cestu do parlamentu.

Napsaly jsme všem poslancům a požádaly o termín pro rozhovor ve věci hlasování o Zwentendorfu.

Přijala nás skoro třetina, z toho spíše zase těch několik málo poslankyň. Žádaly jsme jasnou odpověď, jestli by ohledně uvedení do provozu hlasovaly ANO, nebo NE. Všechny se vykrucovaly, vždy zaznělo zároveň trochu ANO i NE. Jedna štýrská poslankyně upřímně přiznala, že ničemu o atomové energii nerozumí, ale její manžel je inženýr, a proto bude hlasovat pro ANO. Oznámily jsme, že jsme připravily velkou černou mramorovou tabuli, která bude umístěna na soukromé budově v centru města se jmény všech těch, kteří hlasovali ANO pro spuštění atomové elektrárny Zwentendorf, a tím pro nuklearizaci Rakouska. To vyvolalo pochopitelně zděšení a také rozhořčení mezi poslanci a došlo k vnitřní diskusi. Přesně to jsme zamýšlely.

K příslušnému hlasování ale nedošlo. Kancléř Kreisky, který viděl, že se dvoutřetinová většina v parlamentu nedá prosadit, byl přece příliš chytrý, než aby se spokojil s těsnou absolutní většinou, se rozhodl pro referendum, tedy pro uspořádání celostátního lidového hlasování o Zwentendorfu.

V březnu jsme takové hlasování požadovaly, ale Kreisky mínil, že nelze nechat lid hlasovat o takové složité záležitosti. Jsa na to dotázán, odvětil svým přemýšlivým způsobem: „Nyní se lidé už informovali a proto...“

Těšilo nás, že tím bylo parlamentární hlasování shozeno ze stolu, a s větší vervou jsme se daly do práce. Vzhledem k téměř prázdným pokladnám jsme se soustředily na rozhovory s obyvatelstvem, cestovaly jsme po celé zemi a kdekoliv skupiny proti atomové energii zorganizovaly setkání s veřejností, pořádaly jsme přednášky. V srpnu jsem si před lidovým hlasováním například vzala čtyři týdny neplacené dovolené ve svém zaměstnání u ÖMV a objížděla jsem na kole od statku ke statku v okruhu asi 50 kilometrů v region Waldviertel. Byla jsem hrdá, že pouze v jedné obci vyhralo ANO, když došlo k hlasování.

Mnoho podpory se nám dostalo od matek, které zrovna čekaly na své děti před školami. Rády a hodně jsme hovořily také s ženami a muži na trzích. Udržovaly jsme kontakty s kritickými atomovými vědci jako Klausem Traubem v Německu, nositeli Nobelovy ceny Hannesem Alfvénem (Švédsko) a Georgem Waldem (USA), který také několikrát přijel do Rakouska, aby nás podpořil.

Bylo pozoruhodné, jak rychle se odpůrci atomové energie vypořádali se všemi těmi technickými a společensko-politickými problémy atomové energie, a také ženy v naší skupině překvapily svými odbornými znalostmi. Dávno jsme se ale vzdaly diskuse o remech (*česky biologický ekvivalent röntgena, pozn. překl.*), miliremech, roentgenech nebo bequerelech. Připravily jsme si mnohem jednodušší a přesvědčivější argumenty. Třeba když náš protivník říkal, že stát už nyní vydal sedm miliard (šilinků) za tu elektrárnu, že by to bylo neodpuštělné rozhazování toho nevyužít, zeptaly jsme se ho nebo jí, jestli by konzumovali houby jen proto, že byly koupeny na trhu za drahé peníze, někdo by ale vyjádřil svou domněnku, že by se mezi nimi mohla nacházet také nějaká jedovatá.

Často jsme se ptaly sedláků, jestli by si postavili statek, aniž by plánovali hnojiště, což vždy zděšeně odmítali.

Nuže, místo pro likvidaci radioaktivního odpadu stále neexistovalo.

O „vládní kampani kolem atomové energie“, která se vždy navzdory přesile zastánců stala jednoznačným vítězstvím argumentů odpůrců, snad na tomto místě nepotřebuji nic říkat, jistě je to téma spoluautorů této knihy.

Ale přece jen slovo k médiím. Od začátku nám bylo jasné, že vláda dokáže do jisté míry řídit média, i když třeba jen opakováním nápadné reklamy „Pro atom“. Avšak vedle toho byla samozřejmě také řada žurnalistů, kteří byli naprosto přesvědčeni o hodnotě atomové energie, zvláště v hospodářských novinách. Z naší strany jsme se například snažily, pokud možno ve všech novinách, najít žurnalisty, kteří s námi možná sympatizují a které bychom mohly zásobovat fakty. To se podařilo v pozoruhodné míře. Média byla tehdy všeobecně ještě liberálnější a nezávislejší než dnes a například „Kurier“ zřídil kolonku pro a proti, v níž mohli zastánci a odpůrci přinášet své argumenty. Protože zastánci jádra pocházeli většinou z atomové lobby, byly jejich články odpovídajícím způsobem strohé a těžko pochopitelné. My jsme oproti tomu mluvily o důvodech, proč považujeme atomovou energii za špatný a ohrožující vývoj pro naši zemi a její obyvatele. Přírozně jsme také zmiňovaly četné případy poruch, které se už objevily jak v USA, tak i v SSSR, a těsné spojení atomové energie s atomovým zbrojením. Několik napínavých diskusí v legendárním „Club 2“, kde se vzájemně setkali odpůrci a zastánci jádra, přispělo také k osvětě obyvatelstva. Vedle toho byli žurnalisté, jako nezapomenutelný Friedrich Graupe z novin „Kronenzeitung“, který zveřejnil znamenitou brožuru o smyslu a nesmyslu atomové energie s nanejvýš přesvědčivými údaji a argumenty. Zdálo se, že jsou pryč ty časy, kdy u příležitosti malé demonstrace jeden žurnalista před Rennerovým institutem, v němž si kancléř Kreisky nechal radit od mezinárodních vědců (mj. od Viktora

Weißkopfa), odpověděl cynicky na mou otázku, zda by také podal zprávu o naší demonstraci:

„Ano, paní Meissner-Blau, když se nyní upálíte.“

Přesto jsme měly důvod k obavě: V týdnech – celé tři měsíce - před hlasováním byla země zahlcena pro-propagandou nejpoptulističtějšího ražení.

Bylo vyhrožováno, že při většinovém Ne hrozí ztráta pracovních míst, lidé by zchudli a měli by nouzi a bídu, byl by k očekávání „návrat k louči a svíče“, jako by se Rakušané a Rakušanky bez atomové elektrárny opět stali mrznoucími, hladovějícími jeskynnými obyvateli.

Možná, že to bylo příliš silně podáno a někteří lidé už jednoduše nevěřili, čím je jim tu vyhrožováno, ale přece jen u ostatních zapůsobila propaganda strachu (jak se také stalo u příležitosti referenda pro vstup Rakouska do EU: „Raději společně, než osaměle...“).

Na dotaz, jak odhadujeme své možnosti, jsem odpovídala podle pravdy, že 33 procent hlasů proti by bylo nadějným znamením vzhledem k finanční přesile zastánců jádra. Přispívaly jsme ze svých peněženek tolik, kolik jsme mohly, abychom měly alespoň jeden celorakouský plakát, vedle toho ale přispívala řada místních iniciativ, které velmi vtipně a s obrovskou fantazií slovně a obrazně dokumentovaly svůj odpor proti atomové energii.

Vůbec se vytvořila velkolepá síť, vznikaly početné skupiny od fyziků, lékařů, žen v domácnosti, právníků, studentů, umělců až po nanejvýš aktivní skupinu sedláků a lesníků z region Waldviertel.

Protestovali především proti záměrům skladovat dočasně nebo trvale jaderný odpad v žule v regionu Waldviertel, než by se někdy někde našlo konečné úložiště.

Den hlasování se stále přibližoval a my jsme zintenzivnily naše rozhovory s kolemjdoucími na ulici, naši přednáškovou aktivitu, rozeslaly a rozdaly jsme tisíce letáků. Dokonce si náš pes Toufi vykračoval jako sendvič mezi dvěma plakáty z kartonu „Vyměním Zwentendorf za buřt!“ Přišel pátý listopad 1978 a začal se zástupy před hlasovacími místy. Byly jsme příliš vzrušeny, než abychom mohly čekat doma. Odpoledne byla ulice Ringstraße velmi živá, první předběžné odhady se objevovaly kolem 17. hodiny. Vyšplhaly jsme se ze 46 na 48 procent, nemohly jsme tomu uvěřit. Komentátor ve vysílání ORF patrně také ne.

A potom přišla neuvěřitelná, nejkrásnější a nejvíce potěšující zpráva: 50 procent pro NE bylo překročeno, zvítězili jsme. Propukl neuvěřitelný jásot. Zdálo se, jako by na ulici byli pouze odpůrci, všichni se smáli, padali si kolem krku.

O půl hodiny později se objevilo asi 60 odpůrců atomové elektrárny v našem obývacím pokoji, přicházelo jich stále více a své vítězství jsme slavili až do raních hodin.

Jak pro vládu tak i atomovou lobby to byl škok, přibližně stejně velký jako byla naše radost. Bylo to poprvé, kdy veřejnost odmítala vykonávat to, k čemu byla tlačena.

Jak dobré ponaučení v demokracii! Od tohoto okamžiku se mi obyvatelstvo Rakouska, které bylo dříve spíše poslušné úřadům, zdálo sebevědomější; uvědomilo si, že není tak bezmocné, jak se vždy myslelo. Zvláště, když kancléř učinil svou politickou budoucnost závislou na pozitivním závěru referenda pro vládu. Hrozbou, že by při Ne odstoupil, vydíral své spolustraníky, aby zachovali stranickou disciplínu. Už ale bylo známo, že někteří z nich měli tendenci vybočit z řady. Tak třeba Paul Blau založil iniciativu „Sozialisten gegen Zwentendorf“ (Socialisté proti Zwentendorfu) a stal se tím velmi neoblíbeným. Ke cti Kreiskyho budiž řečeno, že respektoval nejen Ne, ale že se postaral o to, aby využití atomové energie pro výrobu elektrické energie bylo ústavně zakázáno. To bylo ostatně v parlamentu jednohlasně rozhodnuto.

Nezabránil ale tomu, že také poté bylo nastartováno několik pokusů, především ze strany prezidenta ÖGB (Rakouský odborový svaz) Antona Benya, prosadit druhé hlasování.

Ale potom došlo k téměř-nejhorší jaderné havárii v elektrárně Three-Mile-Island, která také některé dosavadní zastánce jádra podnítila k zamyšlení. A definitivně byla otázka Zwentendorfu „dána k ledu“ po nejničivější katastrofě v Černobylu v roce 1986.

Četné dobré návrhy pro smysluplné využití stavby nebyly nikdy akceptovány a „dílko“, které nikdy nebylo radioaktivní a jehož palivové tyče byly vráceny dodavateli do Německa, je za nemalé peníze udržováno.

A dnes? Atomový průmysl zažívá po desítky let trvající abstinenci a neúnavném lobbingu nový rozvoj. Uvnitř Evropy s jistou opatrností, v Asii prožívají zakázky boom. Lidmi způsobená nebezpečná změna klimatu je krásná záminka pro opětné velkolepé zapojení do dění a dalších obchodů.

Nemluvě vůbec o její vojenské variantě (ochuzený uran), kterou už nasadila armáda USA v bývalé Jugoslávii a rovněž i v Iráku. V této technice spočívají velké peníze spolu s mocí, jak pro prodávající, tak pro kupující. Zato se vědomě počítá s hrozbou radioaktivního zamoření naší planety Země. Že se proti tomu čínské obyvatelstvo bude bránit, nelze předpokládat. Není potěšující myšlenkou, že se snad opět musí stát nehoda jako v Černobylu, aby se nařídil zákaz vývoje.

Zvláště negativní roli hraje EU s EURATOMem a cítím to jako velkou ostudu, že se právě za rakouského předsednictví Rady ztrojnásobil rozpočet na podporu EURATOMu a nebyl podniknut ani nejmenší pokus naší vlády ÖVP-BZÖ vytvořit alianci s ostatními státy Evropské unie bez jaderné elektrárny, aby zabránila tomuto skandálu.

Kdo ale říká, že celý systém, který je stále více programované společnosti vnučován, vydrží ještě dlouho? Duch doby, mechanizace myšlení, triumf zdánlivé racionality? Stále více lidí se dozvídá, že zdroj pravdy nespočívá jen v samotné technice a přírodní vědě, a protestuje proti tomu. Scházejí se po celém světě, aby našli jiné, nové cesty pro spravedlivější a mírovější život.

Pro život ve svobodě, bez obscénního plýtvání a opulence a bez právě tak obscénní chudoby a nouze. Vědomi si možnosti, jak lze dosáhnout angažovanosti stejně smýšlejících, jsme se postavili proti atomové energii v Rakousku a učinili důležitý, nadějný a směřodatný krok pro NE vůči Zwentendorfu.

K autorce: Freda Meissner-Blau

Narozena dne 11.3.1927 v Drážďanech. Navštěvovala gymnázium ve Vídni a Reichenbergu (dnes Liberec). Studium medicíny ve Frankfurtu nad Mohanem, sociologie a psychologie v Londýně a ve Vídni. V letech 1962-68 byla generální sekretářka Institutu vyšších studií a vědeckého výzkumu ve Vídni, v letech 1968-72 činná v UNESCO v Paříži. Od roku 1973 intenzivní angažovanost v rakouském hnutí žen, hnutí pro ochranu životního prostředí a v proti-atomovém hnutí. Kandidátka na Úřad spolkového prezidenta, posléze vedoucí kandidátka a předsedkyně klubu „Zelená alternativa“ v parlamentu. Od roku 1989 předsedkyně, resp. čestná předsedkyně evropské sítě ECOROPA. Četné publikace k tématům ekologie a společenská politika.

Zemřela 22. 12. 2015

Johann Hisch

Učitel náboženství proti atomové elektrárně

Představ si, že jedeš do Egypta a navštívíš pyramidu v Gíze. Stojí tu tři velké pyramidy – Cheopsova, Chephrenova a Mykerinova.

A vedle nich stojí čtvrtá velká budova, označovaná jako atomová elektrárna faraona Cheopse (2.620 až 2.580 před Kristem).

Už z ní mnoho nezbylo, již žádná vedení, ale vnitřní zařízení je téměř plně funkční. Strážci se tu pohybují v neobvyklém osázení.

Už se tu nevyrábí žádný proud, ale po 35 letech trvání provozu je třeba stavbu dalších 4 a půl tisíce let hlídat a udržovat, dokud se záření nesníží na méně než 1 %. To může trvat dalších 150 tisíc let. (1)

Otázky žáků a žákyň

„Pane profesore, co říkáte ke hlasování o Zwentendorfu? Jak budete hlasovat? Jste pro atomovou energii, nebo proti?“

Podobné otázky by asi kladli žáci a žákyně v roce 1978 učitelům náboženství, mimo jiné i na tehdejší vyšším reálném gymnáziu v ulici Hegelgasse 12 v 1. vídeňském městském obvodu.

Otázky žactva byly vždy středobodem autorovy výuky, v souladu a v kontextu s podněty tehdy platného učebního plánu.

Autor vždy pokládal toto téma za aktuální, 70. léta 20. století nevyjímaje. V té době populárním „Holandským katechismem“ (2) v kapitole „Pozemský úkol“ stálo, že je život člověka na tomto světě spojen se závazkem.

Dřívější představa, že „dobrý úmysl“ je dostačující, protože v každé době přináší ovoce, byla na základě nového chápání pozemské skutečnosti doplněna:

„Je nám stále více zřejmé, jak velkou měrou právě práce na hmotných věcech samotného člověka formuje, rozvíjí a obohacuje. Nové možnosti k rozvíjení všeho lidského konání, zvláště lásky, jsou tvořeny prací.“

Vytváření pozemských věcí tudíž vytváří životní prostor pro lásku a představuje tak naší spolupráci na tom, co nám Bůh přislíbil.“

A z toho se odvozuje, „že se také práce vykonává přiměřeně podle pravidel a zákonů, které spočívají v každém povolání.“

Téma zodpovědnosti za stvoření nebylo ještě na počátku 70. let 20. století v teologických disciplínách příliš tematizováno.

Přesto bylo pro autory vnímání závažnosti důsledků a dopadů neregulovaného hospodářského růstu jejich hlavním motivem.

V časopise „Werkmappe Mission“ (3), známém učitelům náboženství všech typů škol, najdeme tehdy často citovanou baladu:

„Posledních sedm dnů“ (4)

PRVNÍ den posledních sedmi dnů ON viděl svět a řekl: „Vraťte mi květiny a stromy, neboť nejste hodni užívat si jejich krásy.“ Viděl své dílo opovržené, neslyšel žádnou modlitbu a nikdo ho nevolal. Začal další den.

A DRUHÉHO dne posledních sedmi dnů viděl svět a řekl: „Vraťte mi všechna zvířata, neboť je máte rádi jen jako hračku svých nálad.“

A TŘETÍHO dne posledních sedmi dnů viděl svět a řekl: „K čemu potřebujete hvězdy, měsíc? Chcete je jen zničit, a to se nesmí nikdy stát.“

Viděl své dílo opovrhované, neslyšel žádnou modlitbu a nikdo ho nevolal. Začal další den.

A ČTVRTÉHO dne posledních sedmi dnů viděl svět a řekl: „Vraťte štěstí a lásku, neboť si je nezasloužíte, tyto ze všech nejkrásnější dary.“

A PÁTÉHO dne z posledních sedmi dnů vzal světu světlo a slunce, které kdysi vytvořil, zmizelo z nebeské oblohy.

Země se ponořila do tmy. Ještě nebylo pozdě, a přesto žádná modlitba, jen klení a křik. Tak přešel den.

A ŠESTÉHO dne posledních sedmi dnů učinil těžký krok. Spálil Zemi, svůj svět a také lidstvo, které ho nikdy neuposlechlo.

A v den POSLEDNÍ ze všech byla země pustá a prázdná, a potom plakal.“

Autor neznámý.

Žáci dostali zadání srovnat tuto baladu s biblickým úryvkem o stvoření Gen 1,1-2,4a a najít příslušná zdůvodnění pro jednotlivé fáze příběhu.

Obraz, který je jako fotomontáž Breughelova obrazu „Stavba babylonské věže“, spojen s atomovou elektrárnou (5), dává do kontrastu příběh stavby věže jako aktualizaci gigantomanie a nekontrolovatelnosti atomové energie a vizualizace jako stavbu v krajíně fantazie.

Tyto a podobné texty a obrazy autor rád a opakovaně používal, aby podle svého vědomí a svědomí vyzýval k zodpovědnosti a zprostředkoval věcné znalosti.

Zda vůbec a jak o tom žáci a žákyně dnes přemýšlejí? Doufejme, že řeknou: Atomová energie – Ne, děkuji. (6)

(1. Jednoduchý myšlenkový experiment: Osvědčené pravidlo říká, že se musí radioaktivní materiály izolovat od životního prostředí po desetinásobnou délku jejich poločasu rozpadu, dokud nejsou neškodné. Pro konečné úložiště vyhořelých palivových článků by to bylo – vypočítáno podle poločasu rozpadu plutonia – na dobu asi 250.000 let. Aby bylo možné po tuto dobu úložiště permanentně sledovat a střežit dvěma zaměstnanci, je potřeba odpracovat okolo 4,4 miliard pracovních hodin. Při výdajích na plat 20 euro na hodinu pro zaměstnance jsou to náklady na personál na celkem 100 miliard euro.

www.dieneuepoche.com/articles/2006/03/12/10685 (2007-01-22)

(2. Zvěstování víry pro dospělé. Německé vydání Holandského katechismu. Nijmegen, 1968, 392 a násl.)

(3. *Werkmappe Mission – dnes Werkmappe Weltkirche* – je čtvrtletník pro utváření povědomí o otázkách světové církve a je vydáván papežskými misijními díly ve Vídni.)

(4. Johann Hisch, *Anders leben, damit andere überleben* (Žít jinak, aby ostatní přežili). Model pro AHS (gymnázium), BMHS (odborná střední škola) a vzdělávání dospělých na téma: *Usmíření člověka s přírodou, se světem a se sebou samým*. In: *Werkmappe Nr. 57/1985,31.*)

(5. Autor neznámý. In: *Katechetische Blätter* (Katechetní listy) 1986, 166.)

(6. Lidové hlasování uspořádané 5. 11. 1978 zabránilo s 50,4 % hlasů uvedení do provozu dokončené atomové elektrárny Zwentendorf. Od 5. 12. 1978 neumožňuje „Zákon o zákazu atomu“ (Atomsperrgesetz) využití jaderné energie v Rakousku. Snahy o zprovoznění jaderné elektrárny ve Zwentendorfu byly po katastrofě reaktoru v Černobylu (26. 4. 1986) zastaveny.

<http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyklop.a/a806267> (2007-01-22))

K autorovi: Johann Hisch, Dr.

Narozen v roce 1946 v Kalladorfu v Dolním Rakousku. Učitel náboženství na základních a vyšších školách ve Vídni. Autor nábožensko-pedagogických pomůcek a spoluvůrce učebnic pro výuku náboženství. Ředitel Nábožensko-pedagogického institutu Arcidiecéze Vídeň v letech 1996-2007. Od srpna 2007 na penzi. Iniciátor PILGRIM Schule, založené v roce 2003: „PILGRIM - vědomě žít - budoucnost tvořit“ (www.pilgrimschule.at). Vedoucí spolku „Verein der Freunde der PILGRIM-Schule“ (Spolek přátel Poutní školy). Vyznamenání: „INTRA-Preis 2004“ za komplementalitu náboženství, certifikace jako „Top nabídka“ roku 2004/2005 od Zemské akademie Dolního Rakouska.

Hannes Augustin

**Žáci z okresu Ried im Innkreis proti
atomové elektrárně**

Non scholae, sed vitae discumus. - Pro život, ne pro školu se učíme.
(*Seneca, citát - pozn. překl.*)

Začalo to pódiovou diskusí. Při vyučování. Sedmá třída gymnázia. Školní rok 1976/1977. Docela neobvykle pro tehdejší vyučovací praxi nechal profesor chemie Lothar Bodringbauer z Altheimu v Horním Rakousku vystoupit několik svých žáků ve státním gymnáziu Ried v okrese Inn – více méně dobrovolně – jako řečníky „pro“ a „proti“ v jedné pódiové diskusi. Zbývající žáci třídy tvořili publikum.

Vybraní diskutující obdrželi o něco dříve několik informací, které tehdy existovaly ohledně „pro“ respektive „proti“ atomové energii, aby se seznámili s tématem.

Výsledkem srdnatě vedené diskuse, nebylo, pokud si vzpomínám, žádné jednoznačné vítězství ani „pro“ ani „proti“, zůstala však řada otázek nezodpovězená.

A při mnoha pozdějších, „řádnych“ veřejných diskusních akcích s energetiky, politiky a vědci nebylo také méně neobjasněných otázek (např. ke skladování jaderného odpadu, k riziku radioaktivity, k nebezpečí havárií...), spíše více a stále více!

Školní pódiovou diskusí bylo v každém případě téma Zwentendorf u mne a několika mých kolegů zažehnuto.

Raději dnes aktivní...

Z mé strany následoval příspěvek ve školních novinách „Mülleimer“ (Nádoba na odpadky) s titulkem: „Lieber heute aktiv als morgen radioaktiv“ (Raději dnes aktivní, než zítra radioaktivní). Zde je úvodní pasáž textu:

„Spor o jaderné elektrárny v Rakousku se stává stále aktuálnější, protože má jedna být uvedena do provozu ve Zwentendorfu, další ve Steinu – Sankt Pantaleon je ve výstavbě a třetí se plánuje v Bogenhofenu v okrese Braunau.

Také my se chceme touto otázkou zabývat a diskutovat o ní...“

Nezůstalo ale jen u publikační činnosti, následovaly také jiné aktivity. Zvláště tři žáci naší třídy:

Christian Mayr (Taiskirchen), Herwig Peterlik (Waldzell) a já, Hannes Augustin (Mettmach), jsme se s kreativním profesorem výtvarné výchovy, Erichem Plettenbacherem (Tumeltsham), následně pokusili objasnit poznatky o nebezpečích atomové energie také spoluobčanům v letácích, dopisech čtenářů v novinách a akcemi.

Horká demonstrace

Účast na demonstraci proti atomové elektrárně Zwentendorf dne 12. června 1977 se měla stát jednou z nejvýznamnějších událostí pro můj život a pozdější angažovanost pro ochranu přírody a životního prostředí.

Na pozvání již v úvodu jmenovaného profesora chemie jsem s ním jel do Tullnu – soukromě, nutno připomenout – do výchozího bodu velké demonstrace. Odtud se jelo autobusy na pochod do Zwentendorfu. Poprvé účastni velké demonstrace jsme v tomto nesmírně horkém dni pochodovali nejprve s trochou stísněného pocitu kolem žaludku, který ale při dobré náladě, připomnající lidovou veselici, mezi mnoha stejně smýšlejícími cestou od obce Zwentendorf k území jaderné elektrárny rychle zmizel. V průběhu celé akce se přitom z megafonů a nakonec z mnoha hrdel skandovala různá hesla, například „Kdo se nebrání, nežije správně“.

Zdalo se, že zwentendorfské obyvatelstvo dění ve své obci a velké množství účastníků vzalo na vědomí sice poklidně, ale přece jenom s jistým údivem. Někteří přihlížející zvědavci přátelsky poskytovali kolemjdoucím v průvodu a pro velké horko po vodě toužícím demonstrantům ochlazení vodou z konví na zalévání nebo zahradních hadic.

Při pozdějších protiatomových demonstracích, např. ve Wackersdorfu, měli být demonstranti také poléváni vodou, to ale v tom případě ze strany policie a s věru méně přátelským úmyslem a většinou při nižších venkovních teplotách – z vodních děl! V každém případě to v přeneseném významu také ještě „žhavě“ probíhalo při mnoha pozdějších manifestacích, kterých jsem se zúčastnil – třeba proti zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva ve Wackersdorfu nebo proti jaderné elektrárně Temelín, podobně jako při obléhání v pohoří Reichraminger Hintergebirge nebo v ledově studené nivě Hainburger. (*V obou posledně jmenovaných lokalitách bylo plánováno obětovat původní přírodu, určenou pro vědecké účely, pozn. B.R.*)

Tehdy ve Zwentendorfu jsem byl uchvácen nikdy nekončícím průvodem demonstrantů, který se teprve mimo vesnici na okresní silnici směrem k atomové elektrárně ukázal v celé své délce. Naprosto pokojný průvod demonstrantů vedl až k území atomové elektrárny ohraničenému plotem, který mne měl později ještě vícekrát přilákat k návratu.

Čumilové u atomové elektrárny a zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva

Plot zjevně chráníci atomovou elektrárnu před námi občany mi tehdy ve Zwentendorfu připadal masivní, ex post je to nutné relativizovat, protože s pouhým domácím řemeslnickým náradím (*quod erat demonstrandum-což mělo být dokázáno – pozn. překl.*) by ho bylo bývalo možné snadno překonat.

V každém případě žádné srovnání se skutečně masivně vystavěným plotem kolem staveniště pozdějších atomových zařízení, třeba zařízení na přepracová-

ní vyhořelého jaderného paliva v Wackersdorfu, které by sice podle někdejšího předsedy bavorské vlády Franze Josefa Strauße bývalo bylo tak bezpečné „jako továrna na výrobu paprsků jízdních kol“. Jaký technický pokrok tedy také v pouhé technologii stavby plotů!

Zmíněný staveništní plot ve Wackersdorfu se stal pak dokonce symbolem odporu.

Protiatomoví aktivisté ze Salcburku – mezi nimi jako hnací síla Richard Hörl – rekonstruovali jeden kus tohoto ohrazení staveniště už v 80. letech 20. století jako symbol odporu a postavili jej ve staré části Salcburku, stejně jako uprostřed dálnice u Walserbergu.

Později, v roce 2000, byl postaven umělecky ztvárněný „plot úrazu“ (nejen) na památku na nasazení salcburských občanek a občanů proti zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva ve Wackersdorfu – povolený, potažmo postavený dokonce s podporou salcburské městské politiky.

Tento památník zařízení na přepracování vyhořelého jaderného paliva lze stále ještě ve městě Salcburk obdivovat na prominentním místě mezi rohem náměstí Mozartplatz a ulicí Mozartsteg.

Pracovní skupina Atomová energie Ried im Innkreis se aktivizuje v regionu Innviertel

Zpátky do roku 1977, do Zwentendorfu. Tam byla probuzena „chuť demonstrovat“. Bylo pak takřka samozřejmé, že příští velkou manifestaci, která se bude konat na den státního svátku 26. října 1977 ve Vídni, je třeba také propagovat, aby měla velkou účast.

A to už společně s celým zájezdovým autobusem plným účastníků z Innviertelu a s nezbytnými, vlastnoručně vytvořenými transparenty. Odpor se stal profesionálnější. Mezitím byl po navázání kontaktu s již déle společensko-politicky aktivními představiteli „Demokratické iniciativy“ v Schärdingu – shora uvedenými žáky a učiteli – neformálně založena pracovní skupina „Atomová energie“ (později: und Umwelt/a životní prostředí) Ried i. I. Tato pracovní skupina organizovala týdenní schůzky. Občas více než 20 zúčastněných pracujících bez nároku na odměnu (ti všichni by si zasloužili zde jmenovat) a někteří další sympatizanti měli k dispozici již značně širokou síť spojenců na mnoha místech okresu.

V centru Riedu si troufl jeden oděvní obchod, „Shop 13“, fungovat jako kontaktní adresa odpůrců atomu. Až do lidového hlasování se vytvořila celá řada dalších skupin v Innviertelu, s nimiž jsme byli jako pracovní skupina „Atomová energie - Ried“ alespoň čas od času ve spojení.

Důležité pro nás v Innviertelu bylo, mít případně za účelem výměny informací také kontakty do Salcburku, např. na „Akci Životní Prostředí“ a na organizaci IÖAG (*Iniciativa rakouských odpůrců atomových elektráren - pozn.překl.*) kolem Heinze Stockingera, do Lince (Friedrich Witzany, Dr. Tisserand) a také na ak-

tivisty v jihoněmeckém prostoru, např. na Občanskou iniciativu proti atomové elektrárně Pleinting.

(Ne)dobrovolné kontakty se strážci zákona

Vstup do role aktivisty byl spojen s leckterými poučnými zkušenostmi. Už při pouhém rozdávání letáků se daly poznat tenké hranice občanských práv: Zatímco tehdy v Riedu im Innkreis směla být komerční reklama bez námitek umístěna na předních sklech aut, bylo to u letáků informujících o atomové energii jinak. Byly považovány za „pochybné. Místní policie používala prostě jiný metr.

Jeden kolega byl proto přímo od rozdávání letáků předvolán na četnickou stanicí. Setkání s exekutivou se ale měla stát v následujících letech jakousi rutinou. V době před zwentendorfským hlasováním a ještě dlouhá léta potom bylo mnoho (ne)dobrovolných kontaktů s četnictvem a policií (dokonce státní policií), které - ilegálně - sbíraly údaje pro spisy ministerstva vnitra o „neukázněných“ občanech.

Je třeba ale také vyzdvihnout, že se vztah se státními strážci v průběhu let (většinou) stal méně napjatým a zčásti dokonce přátelským.

Vždyť jsme se už znali osobně z četných vystoupení, setkání a rozhovorů.

Nálepkování: levicově/pravicově radikální a politika falešných slibů

Od spíše politicky naivních spoluobčanů jsme dostávali my aktivisté při veřejných vystoupeních často atributy, které sahaly od levicových radikálů po pravicové radikály a také další nelichotivá označení. Tyto ve velké většině nepřípadné kategorizace však beztak sotva někoho trápily. Aktivisty ale neodrazovalo ani nesouhlasné pokřikování odpurců u informačních stánků a při demonstracích (jsou někdy slyšet ještě dnes): „Jděte radši něco dělat!“

Faktem je, že zvláště měsíce před hlasováním o Zwentendorfu vyžadovaly intenzivní, denní i noční nasazení.

V neposlední řadě bylo nutno také najít a využít atraktivní laciná stanoviště pro plakáty. Jestli to shora uvedení křiklouni považovali za práci, „o tom žádná“.

Zatímco v průběhu sporů kolem atomové energie náš protestní duch proti provozovatelům atomové elektrárny (energetické hospodářství, průmysl, odbohy...) rostl, klesala na druhé straně důvěryhodnost politiků a politických stran. Komu je stále něco namlouváno, ten si také rozmyslí - doufejme! - koho bude volit, nebo zda vůbec k volbám a hlasováním ještě půjde.

Sice vytoužený, ale nakonec přece neočekávaný pozitivní výsledek referenda proti Zwentendorfu posílil sebevědomí ve vlastní a společné síly. Společně s mnoha stejně smýšlejícími se tedy podařilo dosáhnout takřka nemožného, přinejmenším málo pravděpodobného.

Aktivity se „stejně smýšlejícími“, kteří se při bližším pozorování jeví jako vůbec ne ve všem tak stejně smýšlející, každopádně podporovaly akceptaci, respektive toleranci vůči jiným názorům.

Všelijaký odpor v zemi ...

Vzápětí po úspěchu hlasování se 11.-12. listopadu 1978 v Grazu konalo „sestkání alternativ“:

Sešel se tam rozmanitý dav lidí, aby se poradil o budoucích strategiích. Tam se už podle mne konkretizovalo také vytvoření „ekologických politických stran“ – nazývám je jednoduše tak –, jednak levicové „zelené alternativní“, jednak konzervativní strana „Vereinte Grüne Österreichs/Spojení zeleni Rakouska“ (VGÖ) a různé komunální nezávislé iniciativy.

Sešla se tam ale také celá řada individualistů, kteří se nadále věnovali tématům energie, rozvojové pomoci, zemím třetího světa, sociálním otázkám, životnímu prostředí, přírodě atd., aniž by vstoupili do stávajících nebo nových politických struktur.

Zvláště s těmito individualisty a „protestními bojovníky“ z řad někdejších odpůrců atomové elektrárny Zwentendorf se cítím být osobně svázan.

S mnohými z nich zůstaly po desetiletí zachovány dobré vztahy. Zwentendorf a později Hainburg změnily Rakousko a politickou kulturu země – z dnešního pohledu ale ne dost důkladně. První (Zwentendorf) byl bezpochyby milníkem v debatě o energii a životním prostředí, druhý (Hainburg) navíc obratem v diskusi o ochraně přírody, obojí má ale neocenitelný význam pro vytváření civilní a občanské společnosti v naší zemi, která při bližším pozorování je stále ještě v plenkách.

Na závěr jedno (lehce modifikované) motto, často užívané při protiatomových demonstracích. Téměř jsem v pokušení říci „školní moudrost“, protože jsem se přece jen přes školní vyučování (viz shora) dostal k demonstraci proti Zwentendorfu:

„Braňte se, protestujte, (nejen) proti jádru v našem Rakousku...“

K autorovi: Hannes Augustin, Dr.

Narozen v roce 1959 v Mettmachu (Rakousko). Spoluzakladatel „Pracovního kruhu Atomová elektrárna v Riedu (1977). Doktorské studium biologie (zoologie a botanika) v Salcburku. Od roku 1983 ve vedení Rakouského spolku na ochranu přírody, regionální skupina Salcburk. V roce 1986 spoluzakladatel Platformy proti nové výstavbě zařízení ve Wackersdorfu (WAA), dnešní Platformy proti atomovému nebezpečí (PLAGE). Angažovanost v četných žalobách na ochranu přírody a životního prostředí, jakož i zasazení se za práva občanů spolurozhodovat a za posílení přímé demokracie.

NE jaderce v Zwentendorfu:

Hudba: tradiční

změna textu: Hnutí proti atomovým elektrárnám

*NE jaderce v Zwentendorfu i té v St. Pantaleonu!
Zemi zamořenou nechcem, máme toho už dost,
NE jaderce v Zwentendorfu,
NE odpadu v Allensteigu!
Náš boj musí pokračovat,
dokud se vláda nepodvolí.
Lidi v St. Pantaleonu dávno už se rozhodli,
když tehdy v listopadu hlasovali, byla už většina proti.
Pak dalších 200.000 podepsalo „NE“.
Uši politiků už musí být ucpány prachama.
Když ani většina lidí proti jaderce, s nimi nepohne.
Stát a politici slouží kapitálu!
Budoucnost, říkají, by měla být zabezpečena, když bude elektřina z jádra.
Atomové elektrárně s.r.o. o profit jenom jde.
Tak se zpívá v St.Pantaleonu, však ne jen pouze tam,
kam až oko dohlédne, tam jsou lidé, co jaderku nechtějí!*

*Vláda chtěla diskusí jen uchlácholit hněv,
však v každé spolkové zemi ji zesměšlili a vyhnali.
A projeví-li lid svou vůli, pak určitě se ukáže,
jestli je to vláda, která o jaderné elektrárně rozhoduje, nebo my lidé!
A proto nesmíme teď polevit, pak také výhra bude naše,
a zabráníme atomovému zamoření naší země.*

Kurt Winterstein:

Písničkář hovoří o písničích

Komu vlastně písňe patří?

Pojem „letákové písňe“ jsem převzal od Waltera Mossmanna. Má to znamenat, že se s těmito písňemi má zacházet jako s letáky.

Člověk se jimi tedy může cítit obšťastněn nebo je může zahodit, si je zazpívat, změnit je, vybrat si některé části, krátce: Tyto písňe nejsou duševním vlastnictvím autora nebo autorky.

Tedy, obsahy jistě, ty přeci vznikly v hnutí.

Nemohu přece dobře spolupracovat ve hnutí proti jaderné energii, vymýšlet se svými spoluprotestujícími obsahy a tyto pak pokud možno prodat právě těm, kteří je se mnou spoluvytvářeli.

Walter Mossmann není členem GEMA (odpovídá české organizaci OSA-ochranný svaz autorů) a ani já nejsem proto členem AKM, rakouské organizace, která chrání autorská práva skladatelů.

A jak je to pak se zpěvem? Může si za to člověk dát zaplatit?

Hm, jistě existují tací, kteří z toho chtějí být živi.

Ale jsou také lidé, kteří demonstrují, dělají noviny a kolportují je, letáky píší a distribuují ... všechno práce, ne vždycky zvlášť radostná. Nezaplatitelná!

Považuji formulování obsahů svých písni za politickou práci, stejně tak jejich zpívání.

Proto jsem se rozhodl, že si budu své peníze vydělávat jinak a pracuji jako učitel matematiky.

Měl jsem proto opakovaně konflikty se svými kolegy a kolegyněmi, skládajícími písničky, spojivšími se ve Spolku kritických písničkářů (VERKL - VERein Kritischer Liedermacher) a chtějícími si vyjednat minimální gáže. To pro mne nebylo.

S AKM jsem ale měl pak přece jenom dvakrát co do činění. Když jsme natáčeli „První rakouskou desku proti jaderným elektrárnám“, vzdali se všichni spoluúčinkující gáže.

Musel jsem ale přesně stopnout, kolik procent desky je chráněno AKM a odvést odpovídající podíl na správní poplatky.

Při akci Anti-AKW-Bus nás po určitý čas pronásledoval zaměstnanec AKM, aby zjistil, že hrajeme písňe z auta vybaveného reproduktorem, aniž bychom zaplatili poplatky AKM.

Vysvětlil jsem mu, že se jedná o mé písňe, které nejsou chráněné, a proto ani zpoplatněné, což se vůbec nehodilo do představ tohoto dobrého muže.

Také to úplně nesouhlasilo, protože jsme hráli i jiné písničky. V každém případě jsme neplatili nic.

Velký padělek

„Konrad Lorenz musí bezpodmínečně na „První rakouskou desku protestující proti jaderné elektrárně“. Snadný požadavek, těžká realizace.

Nekonečně dlouho jsme prohledávali všechny zvukové záznamy z různých akcí, našli i nahrávky Konrada Lorenze, které, holt, řekneme, nebyly zrovna zvlášť promyšlené.

Pak jsme konečně našli půl věty, kde chybělo na začátku slovo „Es“ („to“ nebo „ono“), aby se z toho stala celá věta. Sedl jsem si pak do nahrávacího studia a řekl „Es“ a pak o něco hlubším hlasem „Es“ a pak trochu rychlejší „Es“.

Na tomto místě budiž toto poprvé sděleno „celému světu“: zmíněné „Es“ nepochází od Konrada Lorenze.

Elektrárenská společnost kupuje desku s písněmi protestujícími proti atomovým elektrárnám

Doklad na 100 šilinků, které mi elektrárenská společnost poukázala, jsem už bohužel nenašel.

Ptali se mě totiž, zda by jednu desku mohli dostat. A já jsem odpověděl: „Když zaplatíte, tak jistě!“ Zaplatili. A já jsem desku poslal.

Ještě něco k výrobě této desky

Stále více lidí má potřebu spojit své osobní zájmy se svou prací.

To je ale velmi těžké. Neboť v zaměstnání buď nevíme, proč něco děláme nebo je nám to jedno, nebo nás to rozhořčuje.

Jediná možnost, kterou známe, tuto „odcizenou situaci“ alespoň částečně zmírnit, spočívá v tom, zabývat se aktivně věcmi, které bychom chtěli změnit, ve volném čase.

Takový pokus o vykonání „neodcizené práce“, je vyrobení této desky.

Rakouské hnutí proti jaderným elektrárnám zplodilo v posledních letech množství písniček, zpívaných při demonstracích, akcích a pouličních agitacích.

Kromě těchto písní tam zazní také dvě skladby německého hnutí proti atomovým elektrárnám, upravené pro použití v Rakousku.

(Především AKW-Nein-Rag). Živé nahrávky byly pořízeny v Tullnu a především při demonstracích v Zwentendorfu.

Nemůžeme bohužel nabídnout nijaký recept pro boj proti jaderným elektrárnám, protože žádný neexistuje a nám nezbývá než společně dále rozvíjet svoji bojovou strategii.

Tato deska má dokumentovat rostoucí odpor proti jadernému průmyslu, dbát o šíření písní jako jedné z možností zprostředkování a výzvy, aby se pokud mož-

no hodně lidí zbývalo problematikou jaderné energie a podílelo na našem boji proti atomovým elektrárnám.

Vídeňská píseň

Text a hudba:

Andy Haun, Harald Huscava, Kurt Winterstein, Roland Neuwirth

*Tam dole v Tullnerfeld se za drahý peníze
staví jaderná elektrárna mohutná na pohled
Z Vídně bude ráj, jak bude život sladký
jenomže technice nemůžeš úplně důvěřovati.
Odborníci z oboru praví: jen se tak nevytahujte.
Jo, takovou jaderku, postavíme bezpečně.
Ale, žel bohu také víme, že jsou dobře zaplacení,
proto bys expertům raději neměl důvěřovati.
Refrén: malý třas/otřes, těsně vedle, pak netřeba hudby a ani vína
Když natáhneme bačkory, spolu zdechneme, tak nám nebude stačit ani ústřední
hřbitov.
Haló!*

Pravděpodobnosti

Text a hudba:

Kurt Winterstein

*Pravděpodobně stoupne spotřeba energie
pravděpodobně pak stoupne také inflace
pravděpodobně bude ještě léta vše ovládat zisk
Pravděpodobně se odboráři budou spolupracovat
Pravděpodobně
Pravděpodobně budeme už zítra potřebovat elektřinu z jádra
Jinak energie nebude stačit
A zítra zhasnou světla....
Pravděpodobně
Pravděpodobně věda
problém s odpadem brzy vyřeší
Pravděpodobně jsou také účinky radioaktivního záření pro člověka a zvíře skoro
neškodné...
Pravděpodobně
Je velmi pravděpodobně, téměř jisté*

*že v Seveso nikdy neunikly jedovaté zplodiny
Bezpečnostní předpisy jsou velmi přísné, pouze Hoffmann-La Roche příliš šet-
řil....*

Pravděpodobně

*Abych to nezapomněl, právě mě napadá
most Reichsbrücke se pravděpodobně nikdy nezřítí*

*A konečně pravděpodobně, vím to přesně, nikdy pravděpodobně nedojde k su-
per jaderné katastrofě...*

Bummm

NE-JÁDRU-RAG

Text: Walter Mossmann

Změněný text: Protijaderné hnutí

Hudba: tradiční

*U snídaně sedí tři kapitalisté a úředník vlády,
odborník na jádro, vysoký policajt a jeden odborář, kterého všichni znají
První promluví průmyslník: „Pro nás je zisk stále příliš malý.*

Proto postavíme průmyslovou zónu v Tullnerfeldu.“

*„K tomu pro vás chystám,“ řekne odborník na jádro, „jadernou elektrárnu, no
jasně, že je to škodlivé a asi svinstvo, na to zapomenou když se podívám na svůj
honorář.“*

*Policejní náčelník vysvětluje: „Nemohu chránit lidi před sajrajtem, ale mohu
chránit sajrajt před lidmi - pokud se vzbouří - dejte mi zbraně a já je rozpráším.“*

*„Aby bylo vše v pořádku,“ říká vládní úředník, „dávám vám jménem lidu po-
žehnání, za to si já udržuji parlament.“*

Všech šest pak sborově zazpívá: „Vytváříme! Pracovní místa, jak úžasné!“

Odborář je šťastný a říká: „Pak mohu odejít bez obav.“

*„Bohužel to smrdí až do nebe,“ říká odborník, „v našem plánu je cosi shnilého.
Potřebujeme chlapa, který ho navoní pěkně prořízlou lživou hubou.“*

„Žádný strach,“ říká vládní úředník, „k čemu je tu svobodný tisk?

Když se pak z Dunaje stane žumpa, volá pokrok, pokrok ano, hurá.“

*Tento pokrok jde přes mrtvolu, jeho mozek řídí chamtivost po zisku
jeho huba požírá tvou práci, ty máš konzumovat jeho sračky.*

Mramor, kámen, železo se zničí

Hudba: Drafi Deutscher

Text: Kurt Winterstein

*Neptej se tak hloupě, jestli bude pršet
Dam dam, dam dam.
Zeptej se radši, zda vydrží jaderka,
Dam dam, dam dam,
Mramor, kámen, železo se zničí
Jaderka však vydrží do soudného dne
Všechno, všechno, všechno pomine,
Jenom účinky záření ne.
Vezmi si tady ten Geigerův dozimetr,
Dam dam, dam dam.
Budeš ho potřebovat, věř mi,
Dam dam, dam dam.
Velmi bych tě chtěl obejmout jednou rukou Dam dam, dam dam.
Bohužel už ale žádnou nemám,
Dam dam, dam dam.
Refrén:
Na hlídání jaderky potřebujeme mnoho strážců
Dam dam, dam dam.
Je tedy zase vidět, že jaderka vytváří pracovní místa
Dam dam, dam dam.
Mramor, kámen, železo se zničí,*

*jaderka však vydrží do soudného dne
Všechno, všechno, všechno pomine,
Jenom účinky záření ne.
PS.: melodie odpovídá české písni „Její láska“, zpívá Jaromír Mayer*

K autorovi: Kurt Winterstein, Mag.

Narozen v roce 1948 jako syn židovských komunistů. Učitel matematiky, fyziky a informatiky. Aktivní v organizacích Komunistické strany Rakouska (KPÖ): „Sturmvoegel“ (bouřňáci, 6-10 let), „Junge Garde“, mladá garda, 10-14 let), člen Svobodné rakouské mládeže (FÖJ). V roce 1968 vstup do Komunistické strany Rakouska, kdy tato protestovala proti vstupu států Varšavské smlouvy. Po půl roce, když tato strana provedla obrat o 180 stupňů, jako člen Svobodné rakouské mládeže z organizace vyhozen. Odchod z rodného domu byl obtížný. Zpěv a hru na kytaru převzal od svého otce. Psal vlastní písně, které nazýval podle svého velkého vzoru Waltera Mossmanna „Flugblattlieder“ (letákové písně). Psal písně o problémech, které nám nebyly lhostejné: Aréna, Hainburg, mír, Zwentendorf, štvání na cizince atd.

Harald Huscava:

Hudební vystoupení v Alberndorfu

Jedním z dodnes stále ještě nevyřešených problémů při využívání atomové energie je ukládání jaderného odpadu. Tehdy (tedy cca v roce 1976 nebo 1977) existovalo mnoho pokusů o zřízení alespoň meziskladu vyhořelých palivových článků v Rakousku.

První úvahy se týkaly regionu Waldviertel. Vycházelo se z představy, že waldviertelská žula, označovaná v geologii jako „český masiv“ (Böhmische Masse), je zvláště stabilní geologická útvar,

Výsledky průzkumů ukázaly, že tomu tak nebylo, protože tam je poměrně značné množství linií zlomů.

V důsledku toho existuje nebezpečí kontaminace podzemní vody radioaktivním odpadem v případě zemětřesení.

Nakonec se tenkrát nenašla ani jedna obec, která chtěla takový mezisklad mít, ačkoliv možnost zřízení s tím spojených dlouhodobých dosti jistých pracovních míst, byla velmi lákavá.

Na základě této výhodnosti nabídl někdejší starosta Zottel obce Alberndorf im Pulkautalu (blízko české hranice) stanoviště jako deponii pro meziskladování.

Pro osvěžení své paměti se vydávám na internet za účelem rešerše a nacházím pod <http://www.unet.univie.ac.at/~a9406114/aai/zwentendorf/austellung/aai-02.html>

(poslední přístup 4.10.2008) následující text:

„Stanoviště pro konečné úložiště nebo alespoň mezisklad se hledala v regionech Wald- a Weinviertel, Innviertel a v Tyrolsku.

Protesty následovaly okamžitě: „Nespískám si v regionu Waldviertel žádnou občanskou válku“ prohlásil Krejsky po traktorové demonstraci u obce Allenstein 25.6.1977, které se účastnilo asi 3.000 protestujících.

A když v únoru 1978 starosta obce Alberndorf v regionu Weinviertel nabídl (zřízení) deponie, vyvolal tím několik výhrůžek vraždou, načež byli starostovi přiděleni dva osobní strážci“.

Na tyto výhrůžky se již nepamatují, zato ale mi v mysli zůstává vystoupení spolu se svým přítelem, Kurti Wintersteinem.

Doslechli jsme se z médií o nabídce tohoto prozatímního úložiště a rozhodli jsme se tam zajet a tamní obyvatele informovat způsobem, jak jsme to dělali: pro tehdejší dobu typická akce.

My, to byl co do velikosti variabilní mobilní pohotovostní orchestr, v největším obsazení nás bylo dokonce pět hudebníků na střeše autobusu VW, který patřil Leo Buchnerovi (náš basista), v nejmenším složení jsme byli jen dva (dva zpěváci s kytarami).

Mohli jsme účinkovat tenkrát bez dalšího pro okruh 150 lidí také bez elektrického zesilovače. Kurti složil rychle vhodnou píseň, spolu jsme krátce zkoušeli

a ještě trochu vylepšovali text i melodii.

Také ještě byly vyrobeny letáky. Kopírování bylo poměrně drahé. Používali jsme tenkrát obvyklé voskové matrice.

Pokud se pamatuji, jeli jsme s pouhými dvěma osobními automobily do obce Alberndorf.

Když jsme vjížděli do regionu Weinviertel, měl jsem smíšené pocity. Možná, že jsme vetřelci, kteří najednou vtrhnou do vesnice a mají chytré řeči a ohrožují slíbená pracovní místa v úložišti jaderného odpadu.

Tyto obavy byly liché. Lidé v Alberndorfu projevovali tenkrát velký zájem, ale i velký údiv nad tím, že na jejich území má být zřízeno úložiště vyhořelého paliva.

Pak se konala dvě venkovní vystoupení, která začínala písní, zvláště pro tento účel zkomponovanou a pokračovalo programem, sestaveným podle nálad a reakce publika.

Ten obsahoval mezi jiným také písně, uveřejněné na „První rakouské desce proti atomovým elektrárnám“.

Alberndorf :

Text a hudba:

Harald Huscava a Kurt Weinstein

Píseň, jejímž motem je „NE úložišti jaderného odpadu v Alberndorfu“

Ve dne v noci přemítají Krejsky a spol.:

Problém odpadu, je trápí.

Ve Waldviertelu se jim také nedaří.

Alberndorf však všechno vytrhne,

Zottel si odpad sebou domů vezme.

Refrén:

Nemáme zde žádný cestovní ruch a žádný průmysl, proto nám ke štěstí chybí už jen sklad vyhořelého jaderného paliva

Žije se draze, dluhy jsou značné, trocha jaderného odpadu stačí a my se jich zbavíme.

Obchod, při kterém nejste vítězi, na který doplatíme jen svým zdravím, jenomže ...

Proto tu dneska u vás jsme a míníme, že je záležitostí nás všech, zda smí být zřízen sklad jaderného odpadu v Alberndorfu nebo zprovozněn Zwentendorf.

K autorovi: Harald Huscava

Narozen v roce 1953 ve Vídni, kde také žije. V letech 1961/2 výuka zobcové flétny v rámci školního vyučování zpěvu města Vídeň (náměstí Keplerplatz).

Od roku 1968 samouk hry na kytaru, následně hraní v různých skupinách orientovaných na folklórní hudbu.

V letech 1974-79 společensko-politická angažovanost v rámci protiatomového hnutí, hudební a organizátorská účast na produkci První rakouské desky proti atomovým elektrárnám (především spolupráce s Kurtem Wintersteinem).

Od roku 1982 se zabývá elektrofonickou hudbou. Experimentální hra na elektrofonickou kytaru např. se soubory „Substandard“ a „Driool“, filmová hudba k „Tarkovskému“ od Rudolfa Müllera a „Uarei“ od Marca Adriana. Od roku 1982 se jako samouk zabývá hrou na altovou zobcovou flétnu a „starou“ (předklasičnou) hudbou, od roku 2008 veřejná vystoupení se souborem „aromabarocco“.

Alexander Tollmann:

**Jaderný odpad: Konečné úložiště
je nevyřešený problém**

Vláda správně uvedla bezpečné konečné uložení radioaktivního odpadu jako rozhodující podmínku pro uvedení do provozu jaderných elektráren v Rakousku.

Základním odborným posudkem, z něhož vycházely všechny další úvahy a šetření, byla oficiální studie o geologickém výběru těchto lokalit v Rakousku, předložená 30. června 1975.

Jako zvláště vhodný region byl v tomto ohledu označen Waldviertel a bylo zmíněno i několik zvláštních úseků pro konečné úložiště, jako například Binderberg u Karlstiftu, Wachberg u Großpertholzu atd., které byly charakterizovány jako „staré horské klidové zóny bez regionálních poruch“.

Na základě tohoto odborného posudku a dalších studií prováděných konvenčními metodami je proto Waldviertel stále favoritem pro ukládání jaderného odpadu.

Znalecký posudek je zastaralý. V poslední době se na základě nových výzkumných metod objevily nové geologické poznatky, které tento předchozí názor zásadně převracejí.

Nedávno nám byly poskytnuty satelitní snímky pořízené americkou vesmírnou agenturou NASA pomocí družic LANDSAT z výšky 915 kilometrů. Odhalují trhlinově-tektonické členění oblasti lépe, než je kdy možné zachytit pozemními snímky - zejména v oblastech pokrytých vegetací.

Již první speciální, zlomově-tektonické vyhodnocení těchto satelitních snímků, které jsem provedl, jasně ukazuje - zejména na mapě - překvapivou skutečnost, že Waldviertel a Mühlviertel jsou oblasti Rakouska nejvíce rozčleněné dlouhotrvajícími zlomy klesajícími do velkých hloubek!

Skutečnost, že četné hlavní zlomy v této oblasti mají hloubku mnoha kilometrů, lze odvodit mimo jiné z toho, že některé z nich se zespondu prokopírovaly do nadloží alpských hornin.

Zlomy ve Waldviertelu vznikly přibližně před 250 miliony let.

Mezitím se nezhojily, tj. nebyly konsolidovány rekrystalizací.

Rozdrcená hornina mylonitizovaná podél puklinových zón spíše ponechala tyto uvolněné oblasti jako pohyblivé zóny až do současnosti.

Hluboké zvětrávání rozpadlých hornin, rovněž ve spojení s erozí, způsobuje, že jsou viditelné na satelitních snímcích.

Taková oblast není vhodná pro skladování radioaktivního odpadu z několika důvodů.

— Těsný zlomově-tektonický rozpad odstranil stabilitu horniny.

— Hluboké zvětrávání podél puklinové sítě zajišťuje v těchto zónách hluboké pronikání podzemní vody.

To v podstatě uznává i v úvodu zmíněný zásadní odborný posudek k této problematice, který na straně 5 správně uvádí:

„Nakonec byly vyloučeny oblasti s nepříznivou tektonickou situací jako zásadně geologicky nevhodné, čímž je třeba rozumět jak přítomnost zlomových zón (zlomové zóny, nadloží atd.) coby důkaz o pohyblivosti hornin, tak i seismicity.“

Jenže v té době takové zlomově-tektonické rozpadání hornin ve Waldviertelu, konkrétně i ve zmíněných oblastech včetně Allensteigu, ještě nebylo známo.

Není tedy zaručeno, zda lze radioaktivní materiál bezpečně uložit v žulové a rulové oblasti Waldviertelu.

Naopak. V podmínkách, které zde panují - při absenci neustálé údržby po nepředstavitelně dlouhou dobu - dochází k nebezpečné interakci následujících faktorů:

1. Hluboké pronikání podzemní vody do horniny, která je těsně a hluboce rozčleněna zlomy a puklinami a protkána mylonitovými zónami,
2. pohyby, které se na těchto zlomech opakovaně vyskytovaly v geologické historii, a lze tedy očekávat, že budou pokračovat, a
3. destrukce jemné struktury vloženého materiálu koncentrovaným radioaktivním materiálem, kterou lze očekávat v důsledku dlouhodobého účinku.

Únik radioaktivních látek hlubinnými vodami do biosféry lze tedy očekávat, takže z odpovědného geologického hlediska je třeba před tímto experimentem co nejdůrazněji varovat.

Situace je však deprimující, když ani po zjištění těchto nových faktorů nevyvíjejí odpovědné orgány žádné vážné úsilí o získání podrobnějších zkušeností s ukládáním jaderného odpadu ve Waldviertelu.

Rakouská společnost pro studium atomové energie (Österreichische Studiengesellschaft für Atomenergie), která je pro tuto záležitost jistě příslušná, byla o této zprávě informována odborníky v červenci 1977 s doporučením, aby se obrátila na mne jako vedoucího Geologického ústavu Vídeňské univerzity, ne-reagovala.

Ani ostatní strany neprojevíly zájem vyslechnout varovné hlasy v této pravděpodobně rozhodující otázce.

Alternativní řešení, jako je konečné úložiště ve vysokohorských oblastech Rakouska, však nelze tak snadno nabídnout ad hoc.

I v tomto případě přinesla analýza satelitních snímků nové cenné poznatky, takže nyní máme k dispozici zásadní doplňující informace o významu a délce trvání tohoto jevu (tím, že zasahuje od hlavních poruch do velmi mladých sedimentů na okraji Alp), které varují před unáhlenými rozhodnutími v alpské oblasti.

V každém případě je třeba v souvislosti se jmenováním rakouských alpských zón ihned uvést jednu věc:

Solné dómy, které jsou jinak díky své suchosti v mimoalpské oblasti preferovány, rozhodně nejsou vhodné jako konečné úložiště jaderného odpadu v alpské oblasti Rakouska, protože i v současnosti - stejně jako v geologické minulosti - vykazují překvapivě vysoký stupeň částečné mobility.

Na příkladu hory Hallstätter Salzberg geodetické měření provedené Technickou univerzitou ve Vídni v letech 1954 až 1973 ukázalo, že se útvar („Gehänge“) v tomto období posunul horizontálně o 4,4 metru, tj. o 23 centimetrů za rok.

Tento pohyb je v solném dole silně cítit až do hloubky 100 metrů.

Pozorování lze rozšířit až do hloubky jednoho kilometru pod povrchem, takže lze předpokládat, že v tomto reprezentativním příkladu je v čilém a nepřetržitém pohybu masa o objemu přibližně 60 milionů metrů krychlových.

Zatímco moderní metody přinesly nové aspekty ve výše uvedené otázce, samotná otázka ochrany jaderné elektrárny Zwentendorf před zemětřesením vychází z dobře známých skutečností, které jsou v zásadě platné i dnes:

Především se v minulosti vyskytovala silná zemětřesení v oblasti východního okraje Alp, částečně v oblasti Vídeňské pánve, zejména také v oblasti Neulengbach, kde např. zemětřesení v roce 1590 dosáhlo intenzity devíti stupňů Mercalliho stupnice (dosud nejsilnější zemětřesení v Rakousku: Villach v roce 1349 s deseti stupni dvanáctičlenné Mercalliho stupnice).

Zemětřesení s epicentrem v Neulengbachu byla podrobně zaznamenána například i v minulém století.

Energie těchto zemětřesení na východním okraji Alp se však - z důvodů charakteru hlubší zemské kůry, který podrobně neznáme - šíří přednostně severním až severozápadním směrem, takže byla přednostně zasažena oblast v Tullnerfeldu mezi Zwentendorfem a Traismauerem, jakož i dolní Kamptal a východní Waldviertel. Rozsah takového účinku zemětřesení nelze podrobně předpovědět:

V jedné ohrožených oblastech s dostatečně dlouhou akumulací a náhlým rozptýlením energie může dojít ke zcela nečekaným katastrofám, jak ukazuje příklad Furlánska z nedávné minulosti, kde zemětřesení takové intenzity dosud nebylo známo.

K autorovi: Alexander Tollmann, Univ.Prof. Dr.

Narozen v roce 1928. Geolog a paleontolog na Univerzitě ve Vídni. Vědecké publikace na téma struktura východních Alp. Posudkové práce pro Zwentendorf (bezpečnostní opatření proti zemětřesení). Veřejná kritika při schvalovacím řízení vedla brzy k přesvědčení, že nastal čas pro založení strany pro životní prostředí. Jím založená strana „Vereinte Grüne Österreichs“ (VGÖ, „Spojení Zelení Rakouska“) ale jasně ztroskotá při volbách do Národní rady roku 1983. V pozdějších letech se věnoval stále více ezoterickým a eschatologickým tématům. Předpovídal světovou katastrofu v srpnu roku 1999. Zemřel v roce 2007.

Eberhard Wobisch

Waldviertelský odpor proti skládce jaderného odpadu

Jak vše začalo

Když na jaře roku 1977 vešlo ve známost, že jedna tajná studie Státního geologického ústavu vyhodnotila Waldviertel jako „nejvhodnější“ - ochota zemského hejtmána Burgenlandu Theodora Keryho ke skladování jaderného odpadu se kvůli nevhodné geologii projevila jako bluf - procitli jsme.

Ne, že bychom předtím byli spali, ale zabránit Zwentendorfu nám do té doby připadalo utopické.

Když ale tajná studie vykazala „neobydlenou lesní oblast u Göpfritzu an der Wild pro její geotechnickou stabilitu a nosnost“ jako mimořádně vhodnou pro podzemní, nadzemní nebo kombinované úložiště odpadu“, začali jsme být aktivní a bdělí, a to podzemně, nadzemně a kombinovaně.

Kdo jsme byli „my“? Nyní po 29 letech není vůbec lehké vybavit si hrdiny prvních okamžiků. Necht' nám proto vážený čtenář laskavě odpustí případné přehlédnutí. Vzpomínám si na Franze Haubenbergera (Lengenfeld), Petera Kastnera (Zwettl), Franze Schustera (Groß Pertholz), Waltera Crammera (Neupölla), Antona Krause, Johanna Weixlbergera, Wolfganga Maistera (Allensteig), Gerharda Büchelmana, Heinricha Stangla, Josefa Schwaba, Rolanda Meingasta (Horn), Franze Breitenедера (Gmünd), Josefa Schrefela (Gerweis), Josefa Pointstingla (Hörmanns), Erwina Jurrazcoviche (Mörtersdorf), Thomase Kainze, Eberharda Wobische (Waidhofen an der Thaya).

Zcela záměrně tak byly zastoupeny všechny čtyři okresy horního Waldviertelu a kromě toho všechny tři tradiční politické strany (SPÖ, ÖVP, FPÖ). Zelení, nacházející se ve stavu zrodu – tehdy ještě skutečně zelení – byli zastoupeni váženou dámou Fredou Meissner-Blau, která nás stejně laskavě jako chvályhodně podporovala.

Rychle byl založen spolek a samozřejmě řádně přihlášen u příslušného úřadu a „Jelení salonek“ (Hirschenstüberl) u Leutmezera v Allensteigu, který už také dávno neexistuje, ustanoven jako „lokál spolku“.

Osvěta je nutná!

První kroky byly namáhavé – jak bychom měli své spoluobčany přesvědčit o hrozícím nebezpečí jaderného úložiště? Dr. Peter Weish, radiální biolog na Boltzmannově institutu, nám v restauraci Feiler v Drosendorfu podal první informace. Erwin Jurrazcovich navrhl náš transparent v podobě ruky „Jaderný odpad, NE děkuji“. Josef Schwab zorganizoval přednášku s diapozitivu a my jsme kočovali zemí jako před léty putovní kina.

Vykřičeni jako „levičáci“ (většina z nás ale byli konzervativní funkcionáři

ÖVP), zatracování jako „ničitelé strojů“ („Bez Zwentendorfu se musíme holit zase namokro“) jsme často museli trpělivě čekat přede dveřmi, třeba dokud Spolek strážců přírody v Hei- (*asi – myšleno v Heidenreichsteinu, pozn. B. R.*) ... nerozhodl státotvornou otázku, jakou barvu by v budoucnu měly mít kravaty spolku, teprve potom jsme mohli začít se svým referátem!

První úspěchy

Naše osvětové a přednáškové aktivity začaly pomalu přinášet ovoce. První obecní zastupitelstva začala přijímat usnesení proti úložišti jaderného odpadu ve Waldviertelu – starostové vedeni panem Biegelbauerem ve Zwettlu začali pozorně naslouchat, velmi nás podporovala tiskárna Buschek ve Waidhofenu an der Thaya, stále více občanů se aktivně podílelo na „obranném boji“.

12. června 1977: Zwentendorfská Demontrace

Člověk se sám divil, jak rychle mu ze rtů plynuly ne tak běžné výrazy jako „demontrace“, „nálepka“, „informační stánek“, „protestní shromáždění“ atd. Protože k řádné demonstraci patří i transparenty, byly tyto vyrobeny. K tomuto účelu se musela obětovat prostěradla. Skládaly se rýmy a náš „umělecký vedoucí“ Christl Kainz začal malovat

V onu žhavou červnovou neděli jsme tedy jeli do Zwentendorfu. Tři autobusy plné lidí z Waldviertelu, pestrá skupina všech věkových kategorií a původu.

Hudební skupina „Motýlí“ (Schmetterlinge) nás přivítala na přívěsu traktoru „Zwentendorfskou písní“, po které herec Burgtheatru Richard Eybner, jistě už starší než 80 let, pronesl plamennou řeč.

Ale když jsme na rudých vlajkách radikálních marxistů viděli také ještě srp a kladivo, přece jen toho na nás bylo moc. „Buď vlajky zmizí, nebo jedeme zase domů“, zněl jednomyslně náš hlas.

Ale zde jsme podcenili organizačního genia levice, ejhle, srp a kladivo byly odnímatelné, akceptovali jsme nyní už pouze rudé prapory a zařadili jsme se do dlouhého šiku k plotu jaderné elektrárny.

Že často právě „levicoví“ byli prvními, kteří podporovali naše waldviertelské sedláky, oděné v „poctivém“ (= teplém) svátečním obleku, také nesmí být zamlčeno.

Při zpáteční cestě jsme počkali u Naderera na Maissauerbergu na televizní reportáže o naší demonstraci, samozřejmě, že jsme při tom opět rozvinuli svoje transparenty. Byli bychom se toho také odvážili o tři měsíce dříve?

25. června 1977: Demontrace traktorů v Allensteigu

Věděli jsme, že 5. července byli starostové pozváni (předvoláni?) k doktoru Kreiskymu, a tak jsme museli podpořit naše starosty při objasnění otázky:

„Chtějí obyvatelé Waldviertelu jaderný odpad, nebo ho nechťejí?“ V naší pracovní skupině jsme se proto rozhodli uspořádat velkou akci v sobotu 25. června 1977 v Allensteigu. Protože by úložiště jaderného odpadu nejhůře postihla sedláky („Můžeme se odstěhovat, ale svá pole si s sebou vzít nemůžeme!“; „Nikdo si nekoupí brambory ze zamořeného regionu!“), byl naplánován příjezd konvoje traktorů.

Hned na úvod - úspěch byl obrovský. Z očekávané „skvělé tisícovky lidí a 50 traktorů“ bylo nakonec 3.000 demonstrantů a více než 200 traktorů.

Svatý Petr musí být odpůrcem jaderného odpadu – zase jednou nám počasí vyšlo. Shromaždiště byla u vjezdů do města. Měli jsme připravené plakáty a nálepky pro asi 50 traktorů, se kterými jsme počítali.

Věřili jsme, že traktoristy dokážeme oslovit vyvěšováním plakátů na „sběrnách mléka“ a u dveří tehdy ještě běžných „sdílených chladíren“. Vždyť mobilní telefon, SMS a e-mail ještě nebyly vynalezeny.

Ale to jsme podcenili našeho člena představenstva Johanna Weixlbergera, předsedu Agrární komory v Allensteigu. Zmobilizoval své kolegy zemědělce. Hansovi bylo zcela jedno, jestli se to zalíbí „vyšším místům“, nebo ne. Tento rovný a čestný muž se těšil plně důvěře svých kolegů.

Stal se mimochodem nejslavnějším rakouským „všivákem“, když ho, téměř šedesátiletého, a další „předvolané“, spolkový kancléř vykázal ze dveří se slovy „Se všiváky se nebavím“.

Podání ruky od Hanse Weixlbergera platilo víc než všechny smlouvy. Tak došlo k tomu, že konvoj traktorů, které ve skupinách přijížděly ze svých vesnic, předčil všechna očekávání. Náš „demonstrační materiál“ byl již dávno spotřebován a stále ještě přicházela hlášení: „Odtamtud a odtamtud přijíždí ještě mnoho dalších“. Za zvuku hudby spolku Carl-Michael-Ziehrera z Zwettlu a městské kapely z Allensteigu jsme uspořádali hvězdicový pochod do Allensteigu. I když jsme s traktory najížděli v řadě po třech, musela poslední skupina, bylo jich 40 z Neupöilly, čekat před městem.

Toto čekání bylo na konci shromáždění odměněno čestnou přehlídkou, přičemž více než 3.000 přítomných hlasitě tleskalo.

Moderování se ujal Anton Kraus, náš předseda Dr. Franz Haubenberger zahájil pořadí řečníků. Se slavnostním projevem vystoupili starosta Erich Schaffarik, jako hostitel v Allensteigu, a starosta Biegelbauer z Zwettlu, kteří se vehementně vyslovili proti plánovanému úložišti jaderného odpadu.

Mluvčí našeho spolku Josef Schwab spustil zprudka a ohromně zvedl náladu, mimo jiné i proto, že v publiku viděl všechny poslance Národní rady a poslance Zemského sněmu Waldviertelu.

Slib vyřídit kancléři názor obyvatel Waldviertelu při schůzce starostů se setkal s obrovským souhlasem a byl opakovaně vyjádřen zvláštním potleskem.

Když se na závěr společně zpívala Waldviertelská píseň („hymna regionu“), objevily se v mnohých očích slzy.

1. července 1977: Tajná schůzka a stříbrňáky

Bylo všeobecně známo, že 5. července byli všichni starostové Waldviertelu pozváni ke spolkovému kancléři Dr. Kreiskymu.

Ale že již 1. července měli starostové SPÖ, posílení o waldviertelské poslance Národní rady SPÖ, členy Zemské vlády SPÖ a poslance Zemského parlamentu SP museli předstoupit před samotného předsedu strany, se vědělo jen interně v SPÖ.

Jestli chtěl být spolkový kancléř svými stranickými kolegy informován o náladě ve Waldviertelu, nebo chtěl nabídnout členům své strany jako prvním šanci zpravit obyvatele Waldviertelu o plánovaném „Vezmeš-li jaderný odpad – dostaneš od Kreiskyho miliardu“, historie zamlčuje.

Faktem je, že se příběh o Jidášovi neopakoval. Obyvatelé Waldviertelu nechtěli prodat svou vlast za miliardu šilinků. Naopak; mnozí, kteří dosud ještě pochybovali, si pomysleli: „Jestli to má pro Kreiskyho hodnotu miliardy, musí to být mimořádné svinstvo.“

5. července 1977: starosta Waldviertelu u Dr. Kreiskyho

Druhé setkání se starosty rozzlobilo „patriarchu“ Kreiskyho ještě mnohem více než soudružská návštěva čtyři dny předtím. Posílení Černými (lidovci, ÖVP), zemským hejtmanem Maurerem a náměstkem zemského hejtmana Ludwigem a Rudými (SPÖ), náměstkem hejtmana Czettelem a krajským radním Körnerem se v 11:00 dostavili starostové Waldviertelu pod vedením poslance Romedera, starosty ve Schweiggersu, starosty Biegelbauera (Zwettl) a starosty Schaffarika (Allensteig) ke spolkovému kancléři.

Věcná diskuse byla jen krátká, obavy obyvatel byly předneseny, bylo vysloveno, že miliarda by byla akceptována nanejvýš jako „financování prvotřídního pohřbu tohoto projektu“ (starosta Winkelhofer ze Schwarzenau). Navzájem si skákali do řeči a emoce sílily.

Ani rajska hudba („Nejlépe se hodí waldviertelská žula“, „Zkrátka se budou mezinárodní společnosti rvát o jaderný odpad“) linoucí se z úst Dr. Staudingera (ředitel Zwentendorfu) a Dr. Janiceka (plánování jaderné elektrárny) nemohla naše starosty přesvědčit. Tím méně, když prof. Grün (Seibersdorf) nechal kolovat kostku mírně aktivního jaderného odpadu se slovy: „Nedejte se zmást samozvanými odborníky, na celém světě v současné době pracuje kolem 80.000 akademiků ve 195 jaderných elektrárnách, to také nejsou žádní idioti“.

Naši starostové po tajném plánování, tajných vrtech a tajných dohodách o tajných miliardách úplně ztratili důvěru ve vědu. Mezi zemským hejtmanem Maurerem a spolkovým kancléřem Kreiskym došlo k prudké hádce, když Maurer nabídku miliardy odsoudil: „To není morální - materiálními nabídkami rozhodnout jinak neřešitelný problém.“

Na závěr Kreisky uvedl, že se Rakousko bude sotva moci vzdát jaderné energie, pokud se nechce stát „zaostalým sousedem“ moderních průmyslových zemí. Kreisky dále uvedl: „Budeme si muset ještě promluvit se zemským hejtmanem a jeho lidmi.“

17. září 1977: Zemský hejtman Maurer zastaven

Náš člen představenstva Walter Crammer z Neupöllu, nazývaný „atomový Crammer“, měl podnětnou myšlenku. 17. září měl být v Neupöllu zemským hejtmanem vykonán slavnostní akt propůjčení obecního znaku.

To by byla příležitost. Krátce předtím v Německu zastavil dětský kočárek auto prezidenta německého Svazu zaměstnavatelů Martina Schleyera (1915-1977, za 2. světové války také delší dobu v Praze, pozn.B.R.), ten byl unesen a následně bohužel zavražděn.

Protože naše spolková činnost byla zamýšlena především také pro budoucí generace, rozhodli jsme se také jejich jménem poprosit zemského hejtmana o podporu, rovněž jsme chtěli osobní vůz zemského hejtmana zastavit kočárkem.

Jak řečeno, tak provedeno. 17. září 1977 byla nádherná podzimní neděle, čekali jsme nedočkavě s dětským kočárkem se sotva dvouletou holčičkou, pro zemského hejtmana byl připraven přípitek na uvítanou, atomový Crammer mával černo-červeno-zlatou, ne německou, nýbrž neupöllerskou vlajkou, nápadně nenápadní pánové (*Stapo, rakouská státní policie, pozn. překl.*) poletovali kolem nás. Se slovy „Šetřete si svůj fotomateriál, vždyť už jste nás fotili tak často“, jsme chtěli pomoci ozdravit finance Ministerstva vnitra. Jeden z přítomných četníků řekl svým kolegům: „To by se bývalo za Hitlera nestalo.“

Vtom se převalil přes kopec černý Mercedes zemského hejtmana, zjevně už varován vysílačkou. Stáli jsme od něj asi 300 metrů, kočárek postavený do silnice byl už zdaleka viditelný, atomový Crammer stojící uprostřed silnice mával vlajkou, nalévali jsme sklenky, policie fotila.

Mercedes zastavil, zemský hejtman vystoupil, kalhoty klasického dolnorakouského obleku Andrease Maurera se viditelně třásly.

Chvění okamžitě ustalo, jakmile jsme se sklenkou veltlínského v ruce hejtmana poprosili, aby se dále zasazoval proti ukládání jaderného odpadu ve Waldviertelu.

Náš otec vlasti – vzápětí opět dokonalý státník – nám to slibuje, připíjí s dětskou láhví s čajem té dvouleté v kočárku, sahá do levé kapsy saka a podává mladé dámě padesátišilinkovou stříbrnou minci.

S přáním všeho nejlepšího je akce asi po deseti minutách ukončena, zemský hejtman jede dál k propůjčení obecního znaku.

Zase jednou si myslíme, že jsme obětovali nedělní dopoledne pro naši dobrou věc, přítomní policisté to nemohou pochopit, možná některý od Černobyli uvažuje jinak.

26. října 1977: Pochod k náměstí Ballhausplatz

26. říjen 1977 – státní svátek – byl našimi zastřešujícími organizacemi určen jako den velké akce. Pochod přes ulici Ringstrasse k náměstí Ballhausplatz s audiencí u spolkového kancléře Kreiskyho.

Pro nás Waldviertlery to znamenalo zorganizovat znovu autobusy a aktivisty, stanovit časy nástupů, autobusy odpovídajícím způsobem „vyštafírovat“, abychom mohli využít také cestu do Vídně k „reklamním účelům v naší věci“ a vydat se do Vídně s takovou časovou rezervou, aby nám „náhodné“ četnické kontroly nebo podobné akce nemohly zabránit dorazit včas.

Když jsme na shromaždišti zaparkovali naše waldviertelské autobusy a zeptali se řidičů, jak bychom se mohli po demonstraci setkat, spontánně prohlásili: „Jdeme s vámi, vždyť jde i o náš domov“. Tak jsme věděli, že práce posledních měsíců nebyla zbytečná.

Přesunuli jsme se z ulice Schottengasse na Okružní (na „Ring“) – proti nařízení dnešního jednosměrného provozu – když právě od votivního kostela odbýjelo dvanáct hodin. Samozřejmě jsme měli s sebou své transparenty proti jadernému odpadu, všichni jsme byli spíše „venkovsky oblečení“, předseda Peter Kastner s manželkou samozřejmě ve štýrském obleku a dirndlu, atomový Crammer v „jankeru“ (sako, součást wachauerského vinařského stejnokroje) s hráběmi a vidlemi na rameni.

S námi herec Burgtheatru Richard Eybner, přítel a podporovatel od samého začátku, a Rosa Müller, pravděpodobně jedna z nejlegendárnějších protiatomových bojovnic, jaká kdy existovala.

Když dozněl dvanáctý úder zvonu z věží votivního kostela, náš mluvčí zvolal přes megafon: „Právě odbila dvanáctá hodina, útok na jaderný odpad začíná.“

Rýmování bylo vůbec v těchto dnech velmi aktuální. Jeden z nejjadernějších výroků na této demonstraci zůstává nezapomenutelný: „Zwentendorf když září na cukrovku, míří Kreisky jistě na Mallorcu.“

Tak jsme se dostali k úřadu Spolkového kancléřství na náměstí Ballhausplatz, vedle nás paní Elisabeth-Schmitz – manželka bývalého ministra financí –, téměř makabrozní, celá v černém se symbolickou dětskou rakvičkou na rameni.

Předseda naší Agrární komory Hans Weixlberger byl předurčen jít také ke spolkovému kancléři. Stejně tak krátká, jako nesmyslná návštěva mu dopomohla, jak již bylo zmíněno, k čestnému titulu „všivák“ z úst šéfa vlády.

Rok 1978

Když se v únoru 1978 starosta Zottl v Alberndorfu (Weinviertel) údajně vyjádřil, že si dokáže dobře představit jaderný odpad v Alberndorfu – zda to skutečně řekl, jsme my z pracovní skupiny Waldviertel nikdy nemohli ověřit –, rozhodli jsme se uspořádat informační akci v Haugsdorfu.

Téma bylo očividně žhavé, protože naše akce byla hojně navštívena. Jak jsme

se později doslechli, byl starosta Zottl vystaven masivnímu telefonickému teroru, dokonce prý došlo k výhrůžkám smrti, takže četnictvo nabídlo ochranný doprovod.

Dále jsme se snažili pomocí naší osvětové práce poukázat na jaderná nebezpečí, ale všimli jsme si, že zastánci byli stále aktivnější. Personál Energetické společnosti NEWAG – nebo už to byli zaměstnanci EVN – se musel Zwentendorfu rázně zastat. Tento nátlak shora způsobil, že se ne jeden stal odpůrcem jaderné energie.

Byla to doba, kdy se sice nedostal žádný průpis „tajných dokumentů“, ale použitý modrý kopírák. Stačilo ho podržet proti světlu a zpráva se dala snadno rozluštit.

Byla to doba, kdy nám firma předsedy Kastnera poskytla vlastního zmocněnce pro pracovní skupinu, kdy pro nás tiskárna Buschek ve Waidhofenu an der Thaya vyžebrela papír a my jsme do 3 hodin ráno pro celou oblast Waldviertel pro 96.000 domácností připravili informační letáky k expedici v balíčcích po 50 kusech, seřazených podle PSČ.

Byl červen 1978 a s ním přišlo takticky chytré oznámení, ať o atomové elektrárně Zwentendorf rozhodnou lidé.

Kreisky byl evidentně přesvědčen, že se podle průzkumů dvě třetiny pro a třetina proti už nezmění.

Zpočátku nás to odradilo. Jak bychom měli my, odpůrci jaderné energie, dosáhnout celorakouské většiny, ve srovnání s obrovskými peněžními prostředky, které byly použity ze zdrojů energetického hospodářství? Mohli jsme reagovat pouze dary a idealismem.

Ale nevzdali jsme se. Informace, informace a ještě jednou informace bylo naše heslo. Když Kreisky pohrozil rezignací, pokud prohraje, přineslo nám to v „černém“ Waldviertelu mnoho hlasů. „Abych se zbavil Kreiskyho, hlasuji také proti Zwentendorfu“, bylo nezdárka slyšet.

Tak přišel listopad 1978. V sobotu 4. listopadu v roce 1978 jsme plánovali jako poslední velkou akci protestní jízdu aut přes celý Waldviertel. S nejvýkonnějším reproduktorovým zařízením, jaké se dalo zapůjčit, jsme projeli s asi 30 auty celou zemi.

Mozartovo Requiem se nám zdálo být nejvhodnější pro vyjádření našeho protestu. V každé vesnici se z reproduktoru ozvalo „Hlasujme zítřka NE“. Poslední tečkou byl opět Allensteig. Bylo pošmourné sobotní odpoledne, město bylo liduprázdné, nad vyvýšeninou Spitalsberg se hlasitě rozléhalo Mozartovo Requiem, naše nálada se mu velice podobala.

V neděli 5. listopadu 1978 jsme znovu zkontrolovali, jestli naše stojany na plakáty s NE přežily noc, obvolali jsme všechny možné známé, jejichž NE jsme si byli jisti, aby určitě nezapomněli na hlasování a setkali jsme se kolem 16:00 v kruzích aktivistů v různých obývacích pokojích.

Když Dr. Bruckmann oznámil v 17:00 první výsledky sčítání, byli jsme už optimističtější. Ani náznak o dvou třetinách ku jedné třetině. Jak se naše šance

stále zvyšovaly, přicházelo k našim aktivistům stále více sympatizantů.

V jednom obývacím pokoji ve Waidhofenu an der Thaya bylo nyní více než 40 lidí, kteří byli tak hluční, že bylo nutné poprvé (a jenom jednou) nastavit na televizoru plnou hlasitost, jinak bychom snadno byli přeslechlí těch 50,4 procenta. Radost byla nekonečná.

Mnozí plakali radostí, už jsme to doma nevydrželi: Táhli jsme městem a museli všem sdělit svou radost. Telefon drnčel nepřetržitě ještě i po půlnoci, gratulovali nám, byli jsme šťastni, že jsme dosáhli cíle.

O autorovi:

Eberhard Wobisch, prof. Dr.

Narozen v roce 1945. Vystudoval práva na Vídeňské univerzitě. Roku 1976 převzal otcovu kancelář daňového poradenství; do roku 2006 nezávislý daňový poradce. Od té doby v penzi.

Maria Summer:

Hladovka matek z Vorarlberska

proti jaderným elektrárnám (s.162-164)

Zatímco my, Vorarlberčané, jsme ze všech sil bojovali proti jaderné elektrárně Rütthi u hranic, v Dolním Rakousku - pouhých 30 kilometrů od Vídně - se stávala jaderná elektrárna Zwentendorf, proti které se zvedl poměrně malý odpor.

Miliardový jaderný objekt, jehož stavba se blížila dokončení, měl být brzy uveden do provozu. Když jsme se vymanili z nebezpečí Rütthi, okamžitě jsme obrátili svoji pozornost k východu. Pro nás, kteří jsme si to dobře uvědomili díky mnoha vzdělávacím aktivitám, existovala jediná povinnost: museli jsme přispěchat na pomoc lidem v Dolním Rakousku a ve Vídni.

Napsali jsme informační letáky a rozeslali je na příslušné úřady a do domácností. Podnikli jsme výlety do Zwentendorfu a Tullnerfeldu.

Mluvili jsme tam s lidmi, prováděli osvětu a varovali před jadernou budoucností, která by ohrozila životy příštích generací.

Samozřejmě jsme navázali kontakt s protestujícími skupinami, které se v oblasti již zformovaly, a úzce s nimi spolupracovali.

Znovu a znovu jsme byli dotazováni, proč jsme se my Vorarlberčané po těžkém vítězství v Rütthi pustili do náročné práce proti Zwentendorfu, když nás vzdálenost téměř 700 kilometrů vůbec neohrožovala.

Věřili jsme tomu, a věřili tomu pravděpodobně všichni, dokud nás událost v Černobyli - o několik let později - nepoučila o opaku. Naše odpověď měla tři části:

1. Prvním krokem mělo být uvedení do provozu jaderné elektrárny ve Zwentendorfu a pak bychom pokračovali dál. St. Pantaleon u Ennsu v Horních Rakousích se již připravoval a Braunau na Dunaji byl také pevně plánován. Když jsme zabránili zprovoznění Zwentendorfu, nešlo nám nakonec o nic menšího než o Rakousko bez jaderné energie.

2. Zwentendorf se nachází ve velmi úrodné krajině Tullnerfeld. Stálé jaderné emise by kontaminovaly pěstované plodiny i v případě, že by nebyl narušen běžný provoz. Z toho plynoucí zdravotní rizika by prostřednictvím potravinového řetězce ohrožovala i lidi v širším okruhu. Chtěli jsme tomu zabránit.

3. Naším tvrdým a vytrvalým bojem proti plánované jaderné elektrárně v Rütthi se nám podařilo zabránit její výstavbě. Pokud by byl Zwentendorf uveden do provozu, byly by v Rakousku postaveny další čtyři jaderné elektrárny. Švýcaři by se pak se zřízením své jaderné elektrárny poblíž hranic již nezdráhali; kauza Rütthi by opět byla aktuální.

Hladovka devíti žen před Spolkovým kancléřstvím

Připravili jsme oznámení o časově neomezené hladovce devíti žen na náměstí Ballhausplatz. Naším požadavkem bylo závazné prohlášení spolkového kancléře Kreiskyho, že zkušební provoz jaderné elektrárny nesmí v žádném případě proběhnout před projednáním v Národní radě.

Rádi bychom uvedli přísnější podmínku, a sice slib, že jaderná elektrárna nebude vůbec uvedena do provozu.

Bylo nám však řečeno, že to z právního hlediska nelze. Proto jsme se uchýlili k tomu, co bylo v našich silách.

Jednak by tím odpadla hrozba 1. září. Navíc jsme očekávali, že naše poněkud spektakulární akce vyburcuje mnoho spících lidí ve Vídni, což by mohlo mít významný vliv na debatu v Národní radě na konci podzimu.

Oznamovací dopis jsme zaslali spolkovému kancléři Dr. Brunovi Kreiskymu. Byl vzat na vědomí bez výhrad.

Rozhodnutí držet hladovku, o kterém informoval deník „Vorarlberger Nachrichten“, vyvolalo v zemi i mimo Vorarlbersko značný rozruch. Novináři mě nenechali na pokoji. Nejvíce zvědavců zajímala jména plánovaných stávkujících.

V žádném případě jsem je však neprozradila. Dotčené ženy a jejich rodiny byly rovněž zavázány mlčet.

Prozradit jejich jména by bylo příliš riskantní. Mohly by existovat snahy o zvrácení jejich rozhodnutí.

Na druhou stranu - k mé velké nelibosti - bylo známo, jak se jmenují a jak vypadám. Nikdy jsem nebyla ustrašený typ.

V této situaci jsem však postupovala nadmíru opatrně. Požadovala jsem, aby mne vyzvedli na vídeňském nádraží Westbahnhof a dva dny jsem neopustila dům bez mužského doprovodu.

Pak přišlo pondělní ráno. Náš příjezd byl ohlášen na osmou hodinu před vládní budovou. Bylo velmi zajímavé, kolik policistů tam stálo. Bylo nás přeci jen devět prostých žen, z nichž nejmladší bylo 18 let a nejstarší 68 let.

Očekávali nás plni zvědavosti a velmi pozorně nás sledovali. Okamžitě jsme ukázaly své průkazy totožnosti. Ty byly velmi pečlivě prostudovány.

Postavily jsme se - jak bylo oznámeno v dopise - před zdí vládní budovy.

Už ráno, když jsme přijely, bylo náměstí Ballhausplatz plné lidí a každou hodinou se zaplňovalo víc a víc. Zvědavost Vídeňanů byla velká. Především se to tam hemžilo tiskovými i rozhlasovými reportéry.

Před hladovkou se celý rakouský tisk - s výjimkou deníku „Vorarlberger Nachrichten“ - vyjadřoval k jaderné elektrárně Zwentendorf a k jadernému nebezpečí obecně velmi zdrženlivě.

Najednou tam byli všichni: velké důležité noviny, malé plátky, z krajní levice, z krajní pravice, až po církevní noviny.

Nikdo si nechtěl nechat ujít dění na Ballhausplatzu.

Novináři z nás chtěli doslova vydobýt slova - pokud možno každý jako první.

Nebylo tak snadné vnést do toho nějaký řád. Nebylo ani snadné chránit se před otupěním.

Pozdě odpoledne mě dva policisté odvedli do kancelářství.

Nějaký pán mi tam vysvětlil, že jsme si pro stávkou vybraly velmi nevhodné datum, protože spolkový kancléř není zrovna ve Vídni, ale na dovolené na Mallorce.

Měli bychom se vrátit domů, a pokud bychom ještě chtěly, stávkovat ve vhodnějším termínu.

Samozřejmě jsem nesouhlasila s tím, že protest přerušíme a vrátíme se domů, a trvala jsem na odpovědi z Mallorky.

S tím jsem se vrátila zpět na Ballhausplatz.

Na toto náměstí postupně přicházeli kromě zvědavců a senzacechtivých také lidé, kteří se o věc skutečně zajímali.

Otázka ohledně nebezpečí jaderného zamoření začala být žhavá.

Mnozí návštěvníci se na nás obraceli s velkým zájmem o vědomosti a s mnoha dotazy.

Den na Ballhausplatzu byl nekonečně dlouhý a já byla unavená k padnutí.

Chtěla jsem si jen lehnout a spát. Pak mě kontaktoval jeden pán z rozhlasu a řekl mi, že mám jít s ním do budovy rádia.

Chtěl se mnou udělat rozhovor v rámci pořadu „Zeit im Bild“. Otázky a odpovědi v našem dialogu s mým reportérem plynuly tak hladce, že nesledoval čas a značně se mnou přetáhl vymezenou dobu.

Důsledky tohoto interview jsem pocítila druhý den ráno. Na náměstí Ballhausplatz se objevilo ještě mnohem více lidí. Chtěli diskutovat a kladli mnoho otázek.

Zájem dosáhl vrcholu. Kromě mnoha skutečně bezradných lidí a těch, kteří hledají řešení a pomoc, jsem si však všimla velké skupiny mužů. Měla jsem silný dojem, že je poslali provozovatelé elektrárny.

Zdálo se, že jejich úkolem je obtěžovat a znechutit nás. Častovali nás slovními urážkami.

Měla jsem spoustu práce, abych ochránila ty, kteří se mnou drželi hladovku, před frustrací.

Ten den jsem však zažila i několik velmi příjemných momentů. Bylo příjemné zjišťovat, jak vznikaly poznatky a jak narůstaly vědomosti o aktivní práci.

V tento den jsme také obdrželi mnoho pozdravů z celého světa - z domova i ze zahraničí.

Bylo zábavné sledovat změnu stylu, která se odehrála na Ballhausplatzu.

Několik úředníků mělo plně ruce práce s tím, aby nám předávali poštu, a dokonce i květiny.

Druhý den ráno jsem byla opět uvedena do úřadu spolkového kancléře.

Tentýž pán z předchozího dne mi sdělil, že špičkový odborník a zmocněnec pro rakouské ústavní právo Dr. Adamovic celou noc pátral, pracoval a zjistil, že spolkový kancléř nemá žádnou pravomoc - ať už je zrovna na dovolené nebo ne - zaujmout k otázce zprovoznění stanovisko.

Teď jsem opravdu potřebovala pauzu, abych si věci ujasnila. Kdo je tedy zodpovědný? Někdo to být musí.

Odpověď: „Ministryně zdravotnictví, paní Leodolter.“ Odpověděla jsem: „Tak půjdu rovnou za ní.“

Odpověď: „Ne, to nemůžete, protože je momentálně také na dovolené.“

Já: „Kde?“ Odpověď: „V Korutanech.“

„Pak tam chci za ní jet.“ Poté byl učiněn pokus ji vyhledat v Korutanech.

Krátce předtím však odjela a byla ve Štýrsku.

Zjevně pak existovaly skutečně zábrany hnát tuto hru dál. V poledne pak byla paní Leodolter ve své vládní budově.

Okamžitě jsme napsali paní ministryni Dr. Leodolter dopis o vyhlášení stávký s žádostí o příslušnou odpověď.

V brzkém odpoledni jsme obdrželi vytouženou odpověď, i když s poněkud zamlženým formulacemi.

Proto jsme již čtvrtý den hladovku ukončily. Zpráva se šířila rychlostí blesku. Celý Ballhausplatz se v mžiku zaplnil lidmi, zejména novináři všeho druhu.

K autorce: Maria Summer

Narozena v roce 1921. Logopedka, věnovala se především péči a podpoře dětí a mládeže s vadami řeči. Zakladatelka soukromé léčebny řeči v Rankweilu. V roce 2000 získala cenu „Toni-Russ“ Spolkové země Vorarlberg. Jejím velkým přáním bylo navzdory nemoci dokončit příspěvek pro tuto knihu. Zemřela v roce 2007.

Erich Kitzmüller:

Vyučovací hodiny (O štýrském trojlístku)

Síla paměti, filtr vzpomínek

Léta kampaně proti vydání života na pospas jadernému průmyslu – narážka na Zwentendorf - byla utvářející pro mou osobu a, jak vím, pro mnoho dalších také.

Takže vzpomínka na ně by měla jen probublávat. A to činí, ale každá jednotlivá vzpomínka je okamžitě překryta dnešními znalostmi, které vše třídí a zabarvují podle těchto znalostí.

Navíc je toto poznání nejednoznačné a rozporuplné. Víím, všichni vííme, že kampaň byla v jistém smyslu úspěšná: Zwentendorf nebyl uveden do provozu.

Takže každá jednotlivá vzpomínka připomínala prehistorii, cílevědomou etapu úspěchu.

Tomu odporují další poznatky - snad všichni tehdejší účastníci kampaně nemohou nepřiznat, že nejenže se jaderný průmysl na celém světě chystá stát opět rozhodujícím, ale že především hybné síly jaderně-fosilní posedlosti zvyšováním energetické intenzity se nestaly nebo jen stěží stanou předmětem individuální a kolektivní povědomosti a změny.

Vzpomínání je tak ohroženo zvrácenou zkušeností zdánlivého úspěchu.

Jistě, můžeme se utěšovat a nemusíme se za své vzpomínky stydět:

Koneckonců se díky našemu zásahu podařilo oddálit některé špatné trendy a otestovat a v zárodku realizovat některé alternativy; koncepčně je vše připraveno na energetickou transformaci.

Optimisté mezi námi již vidí, že vstupujeme do otevřených dveří, ať už prostřednictvím zvyšování energetické účinnosti („faktor 10“, „obhospodařování zdrojů“) s cílem technokraticky řízené udržitelnosti, nebo pevněji a ambiciózněji jako - státem ukotvené - různorodé přesměrování k tvůrčím formám ekonomiky a života, které neusilují o zvyšování energetické intenzity, ale o výhodné energetické služby.

Budoucnost, v níž jednotlivci a společnost směřují svou ctižádost k úspěšnému životu s elegantní nízkou spotřebou energie. Ale to jsou jen naděje.

Takové protichůdné poznatky a projekce nevyhnutelně překrývají paměť.

Jiná cesta neexistuje, musím se oprostít od vzpomínek, jako by se jednalo o přibarvování pozdějšími poznatky - což se jistě může podařit jen nedokonale a příležitostně.

Pomohlo by, kdybych vynesl krabice a bedny, v nichž jsou uloženy nevyužívané letáky, protokoly, tiskové zprávy a mediální výstupy?

Události a plány, každý s místem a časem - tedy fakta.

Vím, že někdo musí, nebo by měl, takové materiály třídít, pořádat a vyvozovat z nich závěry. Přeji jim hodně štěstí.

Ale zatímco fakta šustí, chybí mi zvuk a emoce těchto pohnutých let.
Je to východisko: hledat v paměti jen to, co utkví jako vlastní zkušenost a poznatky? A je to skromnější, nebo náročnější?

Jak se vůbec stát všímavým?

Pro mě to začalo někdy v roce 1976 v Bruselu, kde jsem tehdy žil. Konference celosvětově vznikajícího protijaderného hnutí, tři odborníci, nikdo z nich mi nebyl znám, jeden z nich rakouský biolog Peter Weish.

Tehdejší setkání s Petrem Weishem mě spontánně a trvale vyburcovalo:

Jasně a upřímné myšlení, vycházející z vlastních zkušeností, i když jsou nutně omezené, a vyvozující rozhodné závěry pro vlastní jednání.

Později jsem někdy vyjadřoval výhrady k tomu, co mi připadalo přehnané černobílé myšlení.

Rodící se hnutí však nepotřebuje nic naléhavěji než vnímat příhodný čas (kairos) vlastního rozhodnutí uprostřed neznámých a nejistých skutečností.

Ve stejný den přišla další zkušenost. Druhý odborník, statistik z USA, informoval o svém výzkumu, podle něhož se případy rakoviny množí v blízkosti jaderné elektrárny.

Dospěl k závěru, že tyto případy rakoviny mohou mít příčinnou souvislost s činností jaderné elektrárny.

Takový výzkum, a dokonce i takové závěry byly v té době zcela neobvyklé.

Třetí odborník, fyzik a nukleární lékař, to důrazně popřel. Všechno to prý byly jen statistiky a zjevně zfalšované.

Protože jeho vlastní výzkumy nade vše pochybnost prokázaly, že takové účinky je třeba s vědeckou jistotou vyloučit.

Komu věřit? Nebo raději nikomu? Není to neobvyklá situace, když se má člověk spoléhat na odborníky. Nyní mi zásah Petera Weishe situaci objasnil a tato zkušenost mi mohla být užitečná po celá desetiletí.

Zeptal se obou, jak financují svůj výzkum.

Americký statistik se přiznal, že na svůj výzkum téměř nepoužil peníze navíc, takže je skutečně potřeboval rozšířit.

Jeho oponent nejprve odmítl odpovědět na takto nevěcnou otázku, ale publikum ho k tomu donutilo: Jeho výzkum financoval provozovatel jaderného průmyslu.

Jednoduché zjištění, dnes běžně známé, ale tehdy, po desetiletích velkého mlčení o mnohonásobném zapletení se do národního socialismu, kdy víra v autority, v neposlední řadě v autority odborné, patřila k dobrým mravům, to byla neslýchaná novinka.

Kdo je financován zainteresovanými stranami, nemusí nutně mluvit pravdu.

Materiální závislosti nebo výhody však nabízejí silná vodítka; často stačí k tomu, aby si člověk vytvořil výstižný obraz.

Zkušenost: už se nebudu vymlouvat na různé odborné názory a prchat před odpovědností.

Čím více začínám chápat, co je důležité, tím lépe mohu posoudit, kterým odborníkům mohu věřit a kterým ne.

Jak se zapojit?

Brzy poté jsem se ve Štýrsku setkal s Manfredem Heindlerem, fyzikem z Technické univerzity ve Štýrském Hradci, jedním z prvních a pravděpodobně nejvýznamnějších iniciátorů nejen protijaderného, ale ekologického hnutí obecně; zároveň si hluboce uvědomoval sociální rozměr, který byl pravděpodobně také jádrem jeho pozdější angažovanosti.

Jeho přednáška (předtím jsem ho neznal), krátký rozhovor po ní: ani rozumbrada, ani svůdník, ale oddaný lepším tradicím vědy, kladoucí spíše naléhavé otázky než oznamující hotové odpovědi.

A přesto - nebo právě proto? - vyzvat posluchače a partnera k vlastnímu zapojení.

Byl to velmi krátký a spěšný rozhovor. On, Manfred, by odjel na nějaký čas do Severní Ameriky a já, spolu s jeho kolegou fyzikem Walterem Papouskem, bych nyní musel vzít věc do vlastních rukou ve Štýrsku. Nenapadlo mě zdráhat se a odmítnout.

Pro mě tím začala vzrušující, vyčerpávající léta, která pohltila spoustu času a energie, spojená také se starostmi a nevratnými finančními výdaji. Tento začátek byl však spojen s cennou zkušeností získanou z učení.

Každý z nás potřebuje přes všechny své nároky na osobní suverenitu jiné lidi, kteří nás pooprčí a s nimiž naváže vztah důvěry.

To je jediný základ spolehlivého angažmá; všiml jsem si toho u mnoha úspěšných i neúspěšných dobrovolných aktivit.

Nestačí se opírat o údajně jistá faktická zjištění, že osobní účast je prostě nutná, že směr je již vytyčen;

a už vůbec nestačí očekávat prestiž nebo materiální výhody (které v případě protijaderného hnutí nehrály žádnou roli).

Jde o víc než jen o přežití nebo dokonce výhody, jde o správný život, jen tak se zakoření angažovanost.

Rozhodování, jak jsme si uvědomili na začátku, je záležitostí člověka, nejde do úplného bezpečí, o to důležitější jsou partneři.

Jedním z nejpotěšitelnějších zážitků těchto let bylo, že jsem to byl já, kdo mohl dát některým ze svých kolegů k tomu podnět.

Častěji takové podněty přicházely od jiných, především od Petera Pritze.

Peter Pritz (již dávno zesnulý; od roku 2006 také Manfred Heindler) dokázal v různých prostředích nastartovat a udržovat proces, který nyní nazrál: hledání

poznatků a informací, především také spojenců, organizování metod spolupráce a působení směrem ven, v neposlední řadě obtížný úkol, rozdělit nastalé aktivity a příslušná motivace.

Riskoval, že osloví etické jádro člověka, že mu dá příležitost zamyslet se nad čímkoliv co v něm lze nalézt.

Fascinující byla nepodmíněnost rozhodnutí vydat se na cestu.

Radost ze společné práce znovu a znovu obnovovala síly.

Jiní činili totéž ve svém prostředí a ideologicky vymezených kruzích, zejména také v tehdy velmi aktivním „Svazu komunistů“, tzv. maoistech.

Z těchto počátků se hnutí mohlo také začít rozvíjet ve Štýrsku, zpočátku v hlavním městě Štýrském Hradci.

Jak oslovit lidi?

Cíl byl jasný: každý by měl vědět o nebezpečích a podvodech, každý by měl mít možnost vyjádřit se!

Ale jak to udělat? Média zatím nespolupracují, jsou zaměstnána jinde.

Takže nezbyvá než chodit „po vesnicích“, do škol, na farnosti, do spolků a na nespočet ad hoc akcí na venkově i ve městech.

Ani příprava není snadná. Mnozí z nás se mají co učit. Někteří to dělají levou zadní, jiní pracují celé noci.

Vzpomínám si na první předběžný rozhovor s Walterem Papouskem, fyzikem a kolegou Manfreda Heindlera.

Zpočátku se mu třesou ruce, musí o všem přemýšlet znovu a v souvislostech.

Námaha však stojí za to. Když my, většinou dva, Walter Papousek a já, předkládáme své obavy, argumenty a návrhy, reakce je většinou matoucí.

Propaganda provozovatelů jaderných zařízení zabeďňuje mnoho hlav. Ještě obtížnější je, že s některými souhlasy přicházejí argumenty, s nimiž nemůžeme souhlasit.

Ale čas od času se s tím dokážeme vypořádat lépe a zhruba po roce pravidelně převládá věcná a souhlasná výměna názorů. Baví to všechny, aktivisty i diváky.

Mohlo by se zdát, že to vše je samozřejmé. Ale v těchto letech tomu tak není. Ani pro naše publikum, které se nám daří přilákat ve stále větším počtu. Ani pro sebe. Jako dítě třicátých let (narozené v roce 1931), kdy jsme byli formováni střídavou lázní fanatismu a nedůvěry; po válce jsme byli deprimováni a napůl udušeni pod tlakem nedůvěry a tuposti - odvrácenou stranou nedostatečného skládání účtů o účasti předchozí generace na fašistickém a nacistickém systému bezpráví.

Tam není zasahování do veřejných záležitostí zdaleka samozřejmé.

Jistě, Rakušané se již stali spořádanými členy a voliči, a především solidními spotřebiteli.

Jistě, i v Rakousku byl „osmašedesátý rok“ a pak projekt „pronikání demokracie do všech oblastí“, ale staletí podřizování se vrchnosti, pokrytectví a reptavého mlčení nelze tak snadno vymazat.

Iniciování veřejného odporu nebo volání po inovacích, které se odchylovaly od konsensu, bylo pro většinu v té době příliš velkým rizikem.

K tomu chybělo také školení a vzdělání.

O to povzbudivější jsou rostoucí zkušenosti s přibývajícím účasti: Přece jen se vyplatí lidi oslovit.

Jak se prosadit na veřejnosti?

Propagační akce, kterou vláda a provozovatelé jaderných zařízení prezentovali jako informační, se tentokrát konala ve Štýrském Hradci v sále Komory pracujících. Na pódium byli dosazeni odborníci, pravděpodobně slušní lidé, kteří budou prezentovat svůj odborný názor.

Například (při jiné příležitosti) může odborník na kotle vysvětlit, že reaktor jaderné elektrárny Zwentendorf je nepochybně bezpečný za takových a takových podmínek.

Na otázku, zda je tedy jaderná elektrárna bezpečná, odborník nejprve zdůrazní, že je expertem na kotle, a pak, pokud na něj dále směřují šikovně položené dotazy, připustí, že z jeho hlediska je elektrárna bezpečná. Principem je odvádění pozornosti od „pravdy“ prostřednictvím tříštění problému.

Součástí metody je, že jsou povoleny i dotazy z publika. Ale tentokrát, ani tentokrát (!) publikum nefunguje.

Mladá žena, Heidi Pucher, nyní Heidi Walther, v té době uznávaná mluvčí maoistů, začne vznášet zneklidňující, otevřené otázky, a když ji předseda přeruší, řekne:

„Teď mám mikrofon já, teď si ho nechám.“

V tu chvíli se všechno rozhoduje. Místností proletí sotva znatelný nádech a pasivní publikum se v okamžiku promění v sebevědomé shromáždění, které chce, aby byly pokládány jeho otázky a aby se jimi někdo zabýval.

Přednastavená pravidla hry jsou na krátkou dobu přerušena, hala je autonomní.

Honorace, kteří chtějí rychle opustit místo činu, jsou ve dveřích přivoláni zpět a podle krajského hygienika:

„Ano, je pravda, že některé problematické látky nelze zneškodnit, nebo jen za extrémně vysokých teplot a nákladů, pokud vůbec.“

A v sále se objevují informace a názory, které vůbec nezapadají do koncepce organizátorů.

Co se stalo? Kontroverzní téma se na dlouhý okamžik dostalo na veřejnost.

Veřejnost, nejdůležitější politický zdroj.

Co jsme nevěděli: Ve sklepě se tísnily pořádkové síly v plné výstroji, připravené v případě potřeby použít sílu k obnovení pořádku.

Shromáždění je však, alespoň na krátkou dobu, mocné.

Nebo to bylo způsobeno jen lidským přístupem předsedajícího? Nebo nedostatek rozhodnosti.

Tuto zkušenost nebylo snadné interpretovat. Věc potřebuje publicitu a ta není samozřejmostí.

Ti, kteří si na ni činí nárok, riskují násilí.

Jak se však vypořádat s hrozbou násilí, tedy jak si počínat při „tvorbě veřejnosti“, je znepokojivá otázka, kterou nelze předem vyřešit.

Změna scény: Velká manifestace ve Štýrském Hradci (v Rakousku se tomu říká „demonstrace“), pečlivě připravená a dohodnutá, řádně domluvená s úřady.

Ale co se stane? Mnoho aktivistů a samozřejmě i vševědoucích médií to prý věděli předem: dojde k násilí.

Neměli jsme už precedenty jinde, Brockdorf a další (a neměli jsme později Mutlangen a Gorleben?)

Bylo tedy reálné připravit se na nevyhnutelnou eskalaci násilí! Když to i média předpověděla!

Někteří z nás však říkali, že předpověď násilí je sebenaplňujícím se proroctvím, a vyzývali nás, abychom se na násilí nepřipravovali.

Koneckonců se dosáhlo toho, že nedocházelo k žádnému, ani „neškodnému“ ozbrojení.

Hrstka lidí udělala víc. Čtyři z nás pracovali mnoho hodin na přípravě spousty svazečků květin a také sladkostí, druhý den procházeli po okraji manifestačního průvodu a rozdávali je s přátelskými slovy kolemjdoucím, v neposlední řadě čekajícím policistům.

(Teprve později jsme si všimli, že i tentokrát na nádvoří radnice čekaly na rozkaz k nasazení výkonné síly v plné výstroji).

Ať už k tomu přispělo cokoli, manifestace proběhla pokojně a díky tomu úspěšná. Několik hodin nám patřila ulice, a protože nebyl porušen klid, lidé se s námi mohli ztotožnit.

Co na tom, že si státní policie (teď už se vzájemně poznáme) na okraji akce zapsala registrační značku auta, ve kterém jsme přivezli svazečky květin, sladkostí a dalších dárků.

Nechte je! Větší než obavy a úzkosti, dokonce i strach ze státní moci, je uspokojení z prožitého dne.

Další změna scény: celostátně významná manifestace ve Vídni na náměstí Ballhausplatz, sídle spolkového kancléře.

Na kraji vidím známého sociálního etika, který ho téměř proti jeho vůli vtahuje do demonstračního průvodu; „Jen žádné násilí!“, je jeho hlavní starostí.

S policií je dohodnuto, že se nebude demonstrovat v zadní části sídla vlády; jak se dalo čekat, některé skupiny manifestantů dohodu nedodrží: „Obklíčíme je!“

Naproti ve spěchu nastupují bledí žáci policejních škol, samozřejmě nevytvořeni, nejistí, a právě proto, pokud dojde k incidentům, nepředvídatelní a náchylní k násilí.

„Žádné násilí!“, jistě, ale co teď dělat, zaklíněný tu v houstnoucím davu obklíčených lidí, tam ve zdi nedovzdělaných policejních posíl?

Tentokrát se vše daří. Stačilo by však pár zkrvavených hlav, aby se potvrdily všeobecně rozšířené předsudky.

A dokonce, kdyby byl nějaký mrtvý, jaký nárůst obratu!

A jaký přínos pro ty, kteří se mobilizovali proti referendu!

Násilí ve všech podobách, policisti, kteří se potí v suterénu debatního sálu, pochopitelně rozzuření, čekající na nasazení; domnělí „realisté“ z řad manifestantů, počítající s násilím; třesuté násilí při obklíčení spolkového kancléřství - jak se s tím vypořádat?

Zkušenost z těchto dramatických okamžiků byla, alespoň pro mě, následující: kdo se angažuje pro nějakou věc, musí chtít publicitu, kdo chce publicitu, riskuje násilí.

Pokud se násilí stupňuje, bez ohledu na to, jakým způsobem je vyvoláno, je vlastní věc ohnuta nebo zablokována.

Ale my, a tím nemyslím jen protijaderné hnutí a Rakušany, jsme se sotva naučili, jak se vyhnout eskalaci násilí.

Zwentendorfské tažení bylo při troše štěstí a dobré vůle ukázkou možného úspěchu.

Jak začít s politikou?

Tisková skupina Štýrské iniciativy se schází jednou týdně.

Cílem jsou společné tiskové zprávy a za tímto účelem je nevyhnutelné dohodnout se především na tom, co je společné.

To je však mnohem obtížnější, než se očekávalo.

Na začátku je zvláštní zkušenost: členové této malé koordinační skupiny se k sobě chovají jako idioti nebo neosvícení lidé.

Člověk potřebuje ty druhé za účelem žádoucího soustředění sil, ale už ví, že jejich ideologické zaměření je scestné a hloupé.

To platí recipročně, komunisté proti křesťanům, konzervativní zastánci života proti všem druhům „levičáků“, vlastně všichni proti všem.

Rychle se však ukáže, že s idioty nelze podnikat společné kroky.

Na druhou stranu se zdá, že důkladné pokusy o osvětu či konverzi ostatních jsou marné.

Přinejmenším by byly příliš časově náročné;

Tisková zpráva musí přece vyjít zítra.

V této trapné situaci si politiku vymýšlíme sami - zcela ve smyslu pojetí politiky Hannah Arendt.

Přestože základní hodnoty, dlouhodobé cíle, programy a strategie zůstávají nezměněny, ba dokonce se stále zdají být neslučitelné, vymýšlíme to, co nás spojuje, když spolu mluvíme a píšeme další tiskovou zprávu.

Tím, že na sebe vzájemně, rozpoznáváme zajímavé rysy v myšlení druhých a pravděpodobně také měníme některé věci ve svém vlastním myšlení a vnímání.

Toto objevení nového pojetí politiky se děje mimochodem, ale jen díky němu je možné produktivně se vypořádat s různými zájmy a názory - které tak často paralyzují a brání spolupráci.

Jistě, to společné bylo dáno v širších obrysech již cílem hnutí, ale teprve naše konkrétní minipolitika jej činí jasným a rozšiřitelným, stává se závazným.

Jistě, celá věc byla pouze jednouúčelovým podnikem.

Má-li však získat určitou hloubku a především šíři, musí se rozšířit i zdůvodnění a jednotlivé cíle a především musí být formulovány jasně a způsobem, který je přijatelný pro různé adresáty. Začíná takhle politika? Takto začíná politika!

Kontrast s tím, co se obvykle považuje za politiku, nelze dostatečně zdůraznit.

A to také a zvláště zjevně ve vnitřních vztazích protijaderného hnutí.

Extrémní příklad: První, zásadní brožura hnutí neodmítala jaderné elektrárny jako takové, ale pouze ty „na hranicích Rakouska“.

Protože (dnes se na to člověk stydí vzpomenout) skupina maoistů, která byla od počátku zdatná, disciplinovaná, a nejprve vše řídila, si tehdy myslela, že čínské socialistické jaderné elektrárny jsou neškodné.

Ve štyrském shromáždění aktivistů jsem dosáhl usnesení o odstranění tohoto nesmyslného zúžení, předložil tento návrh, stručně odůvodněný, celostátnímu shromáždění a, jak se dalo očekávat, získal většinu.

Zástupci původní vedoucí skupiny, kteří mají kontrolu nad směřováním shromáždění, si však tohoto omylu všimnou a nechají hlasování opakovat, dokud si své chyby nevšimnou i poslední příznivci strany; můj návrh je zamítnut. (To mohlo být revidováno až při pozdější příležitosti).

Tento příklad nás mohl poučit, že „politika“ je obvykle jen synonymem pro manipulaci. A to nejen na straně mocných.

Naše zkušenost s politikou v miniskupině z toho vědomě vybočuje.

Pracuje se nám dobře a naše setkání nás baví.

Brzy mám dojem, že se scházíme spíše kvůli dobrému jídlu a atmosféře než kvůli poslání.

Zároveň (nebo právě proto?) funguje i mediální práce.

Vnější dopad naší činnosti je však stále malý. Média se věnují pouze několika našim produktům.

Tam převládá nálada ve prospěch jaderného průmyslu.

Dlouhé výlevy, u nichž často není jasné, zda pocházejí od redaktorů, nebo přímo z PR oddělení provozovatelů.

To se trochu změní až ke konci kampaně před referendem.

Tato zkušenost z okraje mediální sféry nebyla nejmenším přínosem těchto let. Měli jsme co do činění s úplatnou novinářinou ve dvojím smyslu.

Tehdejší média se (téměř bez výjimky) stávají spoluviníky ve službách většiny elit, které pravidelně táhnou jedním směrem, což v té době znamenalo jaderné elektrárny, více energie obecně pro větší růst pro... no: prostě pro více „stále více“.

Média se tenkrát až na výjimky stala ochotnými komplici této velké koalice napříč stranami, zájmovými skupinami a ideologickými tábory.

A to i přesto, že v té době byli do této koalice ještě ne tak přímo - prostřednictvím vlastníků a významných klientů - zapojeni.

K tomu se přidal a stále přidává druhý korupční jev.

Dokonce i tam, kde nebyla pouhými poskoky mocných vlastníků a inzerentů a měla novinářskou volnost nebo si mohla zachovat svobodu, média ekologická a sociální hnutí vůbec umlčovala nebo zesměšňovala.

Média, jak vyplynulo z tiskových prací, se za své selhání ve všem odvolávají na veřejnost, kterou tímto způsobem klamou a ohlupují.

Nuda a senzacechtivost diváků prý způsobují, že je nutné ušetřit diváky námahavých informací o pozadí a především – jen to ne! - s výzvou, aby si na základě informací udělali vlastní názor.

To právě si žádá mandát čtenářů a diváků.

V tomto případě nemůže pomoci nic menšího než vytvoření „proti-veřejnosti“.

To je ovšem pro čtveřici, která se jednou týdně snaží svými tiskovými hlášeními oslovit veřejnost, trochu moc.

Ale oni v tom pokračují. Mnozí v tom pokračují.

A přesto se ke čtenářům a posluchačům dostávají letáky, plakáty, občas i rozhovor, a především zprávy o velkých manifestacích.

Pod velkou veřejností se objevila nejasná poloveřejnost; v malých rozhovorech, ve vnímání a výměně malých signálů se objevuje jiná realita než realita provozovatelů a jejich mediálních kompliců.

Konečně i média mění názor, ať už byl motiv jakýkoli.

Najednou máme příliv z úplně jiné strany. Již ne zcela nepravděpodobný úspěch v nadcházejícím referendu nám přinese mnoho nových dosud neangažovaných podporovatelů.

Například představitelé jedné státotvorné strany (v této spolkové zemi dominantní), kteří nyní obratně a účinně vedou kampaň za hlasování NE v referendu.

Několik z nich je v tomto angažmá docela důvěryhodných, jen se divíme, proč své nadšení neobjevili dříve, v obtížných fázích.

To je poměrně důležitá zkušenost, kterou jsme získali v týdnech před hlasováním. Bez přeběhlíků není úspěchu, a přistoupivší dobře naznačují pravděpodobnost úspěchu.

Celé týdny jako by politika, jaká mezi námi čtyřmi začala, byla nyní možná i v jiné dimenzi.

Úspěch nebo neúspěch

Den referenda. Tisková zpráva na zítřek je napsána. Je realistická, vysvětluje důvody těsné porážky a vybízí k pokračování boje proti jaderným elektrárnám.

Zítřra bude rozeslána (e-mail ještě není k dispozici) poštou do redakcí.

Tentokrát ji alespoň částečně otisknou. A zalijí ji dávkou opovržení a zloby odpovídající příslušnému médiu.

V Rakousku je totiž odjakživa zvykem častovat poraženého zpětně posměchem a opovržením.

Večer pak předběžný výsledek referenda: ne, přece jen to není porážka? Většina, i když těsná, hlasuje proti uvedení Zwentendorfu do provozu.

Pryč se starým textem, nová tisková zpráva se píše skoro sama.

Vysvětluje důvody úspěchu a vyjadřuje přesvědčení, že nyní budou provedeny rozsáhlé změny.

Následují hodiny a dny stále bobtnajícího štěstí.

Na dlouhý okamžik se zdá, že všichni jsou sjednoceni ve stejném duchu, aktivisté, ale nejen oni, a nejen vítězná většina, nýbrž všichni, včetně poražené menšiny, která se respektováním výsledku hlasování svým způsobem přidala k nám.

Na okamžik prožíváme historickou událost. Hlasování ve Zwentendorfu jako článek řetězce bojů a inovací:

bez Pařížského května by nebyl Zwentendorf, bez Zwentendorfu nebude budoucí transformace energie a ekologie - to se zdá být jisté.

Nic neslibuje větší úspěch než úspěch sám. Najednou se budoucí úspěchy zdají být naprogramovány jako nezbytné.

Pravděpodobně jen několik aktivistů z Zwentendorfu bylo (zůstalo) natolik omezených, že si mysleli, že neuvedení tohoto jediného reaktoru do provozu bude stačit.

Teprve nyní, s podporou většiny v referendu, by se začaly řešit pozitivní cíle, odpovědná energetická politika, ekologický obrat, udržitelná změna politického rozložení - a kdo ví, kam až nás nový vzestup zavede.

Ještě předtím se však objevila druhá verze tiskového textu, vysvětlení porážky.

Angažmá bude pokračovat navzdory neúspěchu - i tento postoj, zaměřený na udržitelnější činnost, byl zahrnut do emocionálního bujení těchto dnů.

Nakonec záleželo jen na tomhle: Pracovali jsme pro dobrou věc, pracovali jsme efektivně a každý si mohl říct: našel jsem přátele nebo dobré partnery.

O autorovi: Erich Kitzmüller, Dr.

Narozen v roce 1931, žije poblíž Štýrského Hradce. Nezávislý sociální vědec, honorární profesor pro hospodářskou filozofii na Univerzitě Klagenfurt. Výzkum a publikace k otázkám dynamiky společnosti, speciálně k teorii mimetické moci, k roli peněz, ke změně společenské práce a základnímu příjmu.

Sam Arnold Kreditsch:

**Vybrojeni harmonikou proti
jaderným elektrárnám**

Následující řádky vyjadřují názor autora a činí si veškerý nárok na subjektivitu.

Seděl jsem v kině ve Štýrském Hradci. Už si ani nepamatuji, na kterém filmu, asi to byla „Škola rybáře“. V té době běžel před každým filmem „Fox stöhnende Knochenschau“ (žurnál od americké filmové společnosti FOX, zde zesměšněný název), jak jsem mu říkal. Vítězoslavně patetický, věcný hlas hlasatele mi stále zní v uších.

Toho dne byl hlavním tématem pořadu „Fox“ triumf techniky: „Otto Hahn“ (výzkumná loď na jaderný pohon) byla pompézně uvedena do provozu. První loď s jaderným pohonem na světě, a to německá. Dnes už to vím lépe: byla to první německá jaderná loď, předtím tu byly ruské.

Mohutná bílá loď plula po celém plátně a to klouzání, vznášení plovoucí ob-ludy mě zasáhlo. Tento obraz mám dodnes vrytý do paměti.

(Někdy tento žurnál nesnáším, po válce fungovala goebbelsovským způsobem dál).

„Otto Hahn“, ta mizerná loď pro přepravu rudy, neví, jak moc se mi vryla do paměti. A autor „Fox reportáže“ neví, jak moc tím dosáhl pravého opaku toho, co chtěl.

Německo začalo znovu získávat sebevědomí, bylo na sebe hrdé a začalo se chovat „německy“. Hrozně! A právě tato zpráva na to byla zaměřená, měla říci: svět může přijít, máme mírové využití jaderné energie!

Já jsem to pochopil jinak. Přesněji řečeno jsem vůbec nic nechápal, ale vnímal jsem tu na celé plátno roztaženou krásnou bílou loď, která se ke mně blížila, jako hrozbu, aniž bych o tom dál přemýšlel.

Racionální myšlení nemohlo vyvolat toto odmítnutí.

(Až o mnoho let později jsem se také dozvěděl, že téměř současně byla založena společnost pro plánování jaderných elektráren).

O ničem jsem neměl tušení. Výuka dějepisu skončila před maturitou první světovou válkou (a i ta byla chybně interpretována). Už žádné myšlenky na meziválečné období, austrofašismus a Třetí říši.

To ušetřilo naše profesory dějepisu nepříjemných otázek o Adolfu Hitlerovi Zbytečném a případně i o jejich vlastní minulosti.

Konec druhé světové války nám tedy nebyl vyličen, ale o atomové bombě jsme se dozvěděli letmo a ani ta se nedočkala našeho souhlasu.

Právě si uvědomuji, že jsem od „já“ přešel na „my“. „Já“ bylo součástí „my“.
(Nějak se ještě dnes počítám mezi „my“).

My, Korl, Charl, Fredl, Franz a já, jsme byli tou částí třídy, která měla na svědomí její špatnou pověst. Ani ta špatná pověst nebyla normální špatná pověst, jen se profesori navzájem před „tuhle třídou“ varovali.

Je špatným znamením mnoha našich profesorů, že nás takto špatně hodnotili. Jediné, co jsme udělali, bylo, že jsme se na věci kriticky vyptávali.

A toto kritické zpochybňování nebylo ve škole zrovna populární a vytvářelo nám mnoho dalších překážek, které však jen posílily naše kritické myšlení.

Matura odškrtnuta, nyní se jede do Štýrského Hradce.

Je téměř samozřejmostí, že jsme si našli bytové společenství, a také příslušný byt.

(Já osobně jsem nic nenašel, byl jsem pozván, abych se připojil.)

Tento byt měl být nejen naším útlukem po dobu studia, ale také takříkajíc pupek světa.

Díky politickým aktivitám členů WG (bytového společenství) se zde brzy rozvinul čilý život.

Tento byt byl bytem, nouzovým ubytováním, průchozím táborem, partajním lokálem, plánovací kanceláří, studovnou, diskusním fórem a centrem dobré studentské kuchyně.

(Pokud pomineme nádobí ve vaně).

Zde se setkávalo všechno. Političtí myslitelé, politicky myslící tuzemští občané, politicky myslící cizinci, myslící i už nemyslící alkoholici, učitelky v mateřských školách i studentky psychologie, strojaři i studenti pedáku, teologové i komunisté, podchycení potřební i nepodchycení, skuteční parazité.

Kouřem a alkoholem naplněné noci plné diskusí se střídaly s dny plnými učení. Byli jsme aktivní. A byli jsme kolektiv – s předsunutým názvem ulice, ve které se nacházel náš společný byt.

Byl jsem součástí tohoto kolektivu, i když jsem vždy rozhodně zdůrazňoval svou linii křesťanského sociálního učení. (Zvláště když šlo o to provokovat horlivého komunistu.)

Politické práce pro nás bylo dost, protože svět by se měl změnit k lepšímu. Také jsme nedýchali jen vydýchaný vzduch, ale často jsme trávili noci na čerstvém vzduchu ve Štýrském Hradci.

Zvláště když jsme se oddávali naší hlavní oblíbené sportovní činnosti: vylepování plakátů. Kromě politické motivace bylo vylepování plakátů především sportem, přičemž sportovním soupeřem byl i soupeř politický, totiž policie.

Už jen pomýšlení na to ve mně vyvolává takový pocit, takové chvění mezi sportem a zakázaným dobrodružstvím.

Také pivo chutnalo mnohem lépe, když jste se z takového výletu do modrobílého bytu vrátili bez úhony.

A pak jsme najednou byli uvnitř. Určitě to nebyla žádná vážná událost, která by k tomu vedla, alespoň já si ji nepamatuji. Byli jsme prostě uvnitř protijaderného příběhu. A také jsme byli opět venku - na nočním vzduchu ve Štýrském Hradci.

Byli jsme častěji venku i z jiného důvodu: ústředím hnutí nebyl náš byt. Protijaderné hnutí mělo několik centrál.

Úspěch hnutí spočívá právě v tom, že neexistovalo žádné „ústředí“.

„Úspěch má mnoho otců“, říká se někdy, když se mluví o lidech, kteří se rádi chlubí cizím peřím. V případě odpůrců jaderných elektráren je to však pravda v pravém slova smyslu. Hnutí se nakonec rozšířilo natolik, že se i pomalu mluvící kancléř ve svém odhadu zmýlil a jeho junktim („Jaderná energie - nebo já odcházím...“) mu nevyšel.

Odpůrce jaderné energie označil za „podivnou alianci reakcionářů, fašistů a maoistů“. Byl jistě dobře informován, ale několik skupin mu bylo zjevně zatajeno.

Možná však státní policie podcenila i určité skupiny, jako mládež, katolické uskupení, zemědělce, ekologické organizace a Vorarlberčany.

Také zeleň se teprve začínala měnit z barvy na stranu. Možná jich státní policie také příliš mnoho zařadila mezi příživníky, protože v různých podobách skutečně existovali.

Státní policie byla vůbec věc. Věděli jsme, že jsme tam byli známí. Koneckonců, jejich tváře nám už také nebyly cizí. Na každé demonstraci jsme u silnice a uprostřed shromáždění nacházeli tytéž ksichty. Byl to zvláštní pocit, mít takový nádech kriminality a muset si dávat pozor, aby se v určitých situacích neřeklo něco „nepřístojného“.

Věděli jsme také, že státní policie se neomezuje vždy jen na pozorování, jak ukázal příklad Waltera Soyky, který byl při schvalovacím řízení pro Zwentendorf vyveden ze sálu jako nežádoucí oponent.

Odpůrci a příznivci již nemohli být ztotožňováni s určitými profesními skupinami, marginalizovanými skupinami, kastami nebo třídami. Stejně jako řetězová reakce, která měla být spuštěna v reaktorech ve Zwentendorfu a St. Pantaleonu, byla spuštěna řetězová reakce malých kruhů, v níž polemika v užších kruzích známých rezonovala v dalších vrstvách společnosti.

Jak již bylo zmíněno, naše bytové společenství nebylo oficiálním ústředím odpůrců proti jaderným elektrárnám. V jednom ohledu jsme však byli opět v centru dění: v hudbě. Nejen od doby trubačů z Jericha je hudba součástí válečného řemesla. Navázali jsme tedy na tisíciletou tradici, jen se nyní jmenovala Agit-Prop Group.

Tento kolektiv byl již odjakživa předurčen k tomu, aby vystupoval jako hudební skupina. Fredl hrál na kytaru a výborně zpíval, já jsem hrál na akordeon, Korl zpíval a Charl hrál Franka Zappu naplno. A zpíval k tomu, což ho také kvalifikovalo do okruhu agitátorské skupiny (Agit-Prop).

V úlu, jakým naše bytové společenství bylo, je téměř nevyhnutelné, že se brzy

přidají další aktivisté. Adi s kytarou, Gerhard s houslemi, Wagner-Biro-Kurtl, atd.

Brzy se vytvořila fungující skupina bez vlastního jména, která se skládala z tvrdého instrumentálního jádra a proměnlivé skupiny zpěváků.

Co dělá „agitační skupina“ (agit-prop)? Jednoduše: agitaci a propagandu. Na pár amatérů to zní hezky a nabubřele. Vezmu-li doslovný smysl výše uvedených slov, musím už u prvního z nich udělat několik odboček, abych vystihl jeho významu. „Agitovat“ tedy znamená: hecovat, podněcovat, pobuřovat, rozdmýchávat ...

Tím může být míněna jenom harmonika. Ačkoli se jednalo o velmi malý nástroj s 32 ks (koňskými silami), tedy s 32 basy, byl to velmi burčující, bičující nástroj s velmi daleko nesoucím se hlasem a bez námahy zasáhl celé hlavní náměstí ve Štýrském Hradci.

Tímto byli pravděpodobně lidi vyburcováni, byli zvědaví, co je to za hudbu.

Někde by se dalo i tančit. A lidé už byli v pasti a zasaženi propagandou.

Vycházím opět z původního latinského významu: rozprostřít, roztahovat, šířit. Přesně tak. Chtěli jsme šířit náš pohled na věc a rozmnožovat fakta, která byla v propagandě zastánců záměrně přehlížena.

Byly rozdány informační materiály a organizovány podobně pobíhající diskuse. A pak se zase zpívalo.

Zpočátku se zpívaly hlavně známé veselé popěvky, které měly jasně politický charakter.

Postupně jsme začali tvořit vlastní verše, a nakonec jsem psal vlastní písně.

Jedno staré přísloví říká: „Ústa mluví to, čím přetéká srdce“. Mně překotně mluvila ústa až v druhé řadě, v první řadě to bylo pero.

Nedokázal jsem psát na objednávku, jen když jsem byl něčím zcela naplněn, tak se to takříkajíc vylilo ven a já byl schopen dát píseň na papír během chvilky.

Jedna z těchto písní například vznikla v autobuse cestou na velkou demonstraci ve Vídni.

Některé melodie byly tradiční. Někdy prostě vytryskly, když jsem hrál, jako když „vzkypí mléko v hrnci“.

Byl to druh muzicírování, bez konceptu, bez myšlenek, nevědomé pohybování prsty po klávesách a tlačítkách.

Slavní skladatelé prodávali takové věci jako fantazii, pro mě to nebylo nic víc než hudební snění ve dne.

Agitace, propagace, plakátování, hudba a snění za bílého dne - není pochyb o tom, že moje studium ne vždy stačilo držet krok.

To, co mi chybělo v odbornosti, jsem se snažil nahradit výmluvností získanou v nesčetných diskusích na náměstí a sebevědomím, které jsem tam také nabyl.

Ne vždy se to však setkalo s pochopením mých profesorů. Tedy, lépe řečeno, většiny z nich.

Jen tři příklady: „Vaše obrazy jsou spíše politické než malířské!“, „Nejste hu-

debník, jste muzikant!“, „Jste asociální subjekt!“

Kdyby řekl, že jsem nepředstavitelné hovado, souhlasil bych. Ale sociolog by něco takového nikdy neřekl. Vlastně jediné, co mi vadí, je to „asociální“, protože i dnes jsem raději subjektem než objektem.

Nikdy jsem si nemyslel, že jsem hudebník, ale dodnes se mi stává, že si mě staří známí pletou s hudebníkem.

Hudbu dělám, když mě to baví, takže jsem amatér v tom slova smyslu. Členové skupiny Agit-Prop-Group Graz byli amatéři.

Přesto jsme se stali známými.

Alespoň v příslušných kruzích. Během té doby se okruh mých známých rychle rozšířil a stále se objevují vztahy s lidmi, které jsem poznal v souvislosti s protestem proti jaderným elektrárnám. A mnozí z nich byli skutečně hudebníci.

Rok 1977 byl rokem velkých akcí, které se konaly pod záštitou ÖIAG.

Víkend 11.-12. června 1977 jsme strávili u příležitosti celorakouské hvězdicové jízdy do Tullnu a Zwentendorfu. Tuto horkou neděli pochodovalo asi 6 000 lidí z Tullnu k jaderné elektrárně ve Zwentendorfu.

Nesmazatelný zážitek pro každého, kdo tam byl. Rozhodující nebylo jen horko, ale i nálada.

Nebylo to vnucené nadšení, bylo to podle mého pocitu prožření, svobodné poznání a rozhodování.

Nebyl to však jen zážitek z demonstrace, který ve mně zůstal. Spíše jde o večer předtím a o setkání, ke kterým došlo toho večera.

Utábořili jsme se na nějakém poli v okolí. Všude se hrálo, zpívalo, diskutovalo.

Setkali se tu všichni opravdoví muzikanti, byli tu bratři Resetarits, Sigi Maron, (už víte, „Fäkalien-Maron“) hned vedle nás tábořili „Schmetterlinge“.

(A stále sním o hlase Trixi Neundlinger a jejích nepředstavitelně krásných vlasech).

Slyšeli jsme písně vyjadřující odpor proti jaderným elektrárnám ze všech možných regionů, od Cilli Miculik, Kurta Wintersteina, Martina Auera, Andyho Hauna a Rolanda Neuwirtha, Waltera Mossmanna, od Fritze a Helmuta a jejich skupiny „Auflauf“ atd.

Jak zpívá Reinhard Mey v jiné souvislosti: „Bylo mi dovoleno vyhřívát se a pást se v jejich nádheře...“. Byl to neuvěřitelně krásný večer. Byli to skuteční hudebníci a my jsme byli nikdo. Ale na věc jsme měli stejný názor a byli jsme tam.

S naším jednoduchým čtyřakordovým doprovodem jsme nemohli mluvit jejich hudebním jazykem a skutečnost, že písně, které jsme zpívali, se nedostaly nikam do literatury a hudebních publikací, je jistě způsobena právě touto jednoduchostí melodie a jazykem textů, které postrádají jakoukoli jemnost a vybroušenost.

„Jsi a zůstaneš Grobnbölli“ (= neotesaný obyvatel horského údolí), říkali mi často. Ale ani Grobnbölli nemusí být zcela bez nápadů.

Já své písně stále přijímám, i když některé pasáže nejsou zcela politicky korektní (jak říká Charl ohledně indického malomocenství).

Ale jsou tolik výrazem mé vlastní osoby a způsob, jak reaguji na nesmyslný argument sarkasmem, by mně ani dnes nešlo líp.

Ten večer jsme si hodně zpívali, báječně si popovídali a z temného pozadí zářily oči státní policie.

O čtyři měsíce později byl státní svátek. Před vídeňským parlamentem opět demonstrovalo asi 6 000 lidí. A my jsme byli opět plně aktivní. Když nás odpoledne pozvali na velké oficiální pódium, byli jsme už pěkně ochraptělí.

A spíš špatně než řádně jsme zpívali naši nejnovější píseň, která vznikla a byla nacvičena až během cesty.

Spolkový kancléř, kterému byla tato píseň také určena, ji jistě neslyšel. Vyслеchl však další výzvy, aby jako zástupce lidu vyjádřil před demonstranty své stanovisko.

Nechal se slyšet: „Jsou to metody, které používají teroristické skupiny, a já se jim nebudu podřizovat. Nemám zapotřebí, aby se ke mně takhle chovalo pár všiváků...“

To neměl říkat.

Viděl jsem ty „všiváky“, mladé i staré, prosté rolníky, vědce jako Konrad Lorenz, mladé lidi, rodiče s dětmi, vojáky i dělníky.

Myslím, že toto prohlášení mělo posílit hnutí pro rok 1978. Pro mě to bylo období, kdy jsem se tímto tématem neustále zabýval. Jednak jsem se pohyboval mezi kamarády ve Štýrském Hradci, jednak mezi všemi svými příbuznými a snažil se je přesvědčit, stejně jako to dělali všichni moji známí.

Až do podzimu byly informační stánky na ulicích a náměstích měst k vidění téměř každý den a hodně se pracovalo i na venkově.

V mé rodné obci jsem také uspořádal pódiovou diskusi proti jaderným elektrárnám, pro kterou jsem si pozval Elmara, Markuse a Augusta jako podporu ze Štýrského Hradce.

Poté přišel 5. listopad a první referendum druhé republiky. Večer jsem byl zpátky ve Štýrském Hradci.

Všichni horečně očekávali výsledky sčítání hlasů. Byl jsem na cestě na místo setkání svých kolegů spolu-odpůrců.

Někde před hospodou poblíž univerzity mě potkal známý a padl mi s jásosem kolem krku: 0,5 procenta většina pro odpůrce jaderné energie.

Vzpomínám si ještě, že jsem dorazil na místo, kde se shromáždilo mnoho protijaderných aktivistů. Jinak si z toho večera nepamatuji už nic.

Spolkový kancléř a ministr obchodu prý ještě téhož večera prohlásili: „Zwentendorf nebude uveden do provozu.“

Dne 15. prosince 1978 byl v Národní radě schválen zákon o zákazu atomové energie a následující rok se hlavní strany dohodly na možnosti jeho změny až po referendu a s dvoutřetinovou parlamentní většinou.

Žádná věda na světě nedokáže určit, čí bylo těch 30 068 hlasů, které přinesly rozhodnutí proti všem (dokončeným i plánovaným) jaderným elektrárnám v Rakousku. Takže každý, kdo se aktivně zapojil do odporu proti jaderným elektrárnám, může vycházet z toho, že to byli ti, které svou prací přesvědčil, aby toto rozhodnutí učinili.

Možná to byli právě obyvatelé Vorarlberska, díky nimž byl dosažen tento výsledek. Klobouk dolů před nimi, kde při nejvyšší volební účasti hlasovalo pro jaderné elektrárny pouze 15,6 % voličů.

(Ostatně Vorarlberčané stále dokazují svou inteligenci tím, že vše, co není pro Vorarlbersko dobré, posílají do Vídně).

V každém případě to byla práce každého jednotlivce, která přispěla k vytvoření většiny proti jaderným elektrárnám na Západě a k tomu, že se menšiny na Východě ještě více nezmenšily.

Tím končí kapitola o jaderné energii, kapitola rakouských dějin. A já jsem se na tom podílel. Ale je opravdu ukončená? Já jsem skeptický.

Když se dívám na iránský konflikt, který v současnosti plní média, plně si uvědomuji omyl Otty Hahna: mírové využití jaderné energie neexistuje.

To již dokázala stejnojmenná loď, která směla zavítat jen do několika málo přístavů a nyní je přestavěna na diesellovou nákladní loď plující pod řeckou vlajkou.

Když rakouská vláda souhlasí s navýšením půjček EURATOMu ze čtyř na šest milionů, když hrůza z Černobyli už natolik vyprchala, že 13 evropských zemí uvažuje o výstavbě atomových elektráren a v tichosti usiluje o renesanci jaderné energetiky pod rouškou ekologie, nedá mi to spát.

Znovu se mi před očima zjevuje ta plující obluda „Otto Hahn“.

Proto bych se nedivil, kdyby se otázka jaderné energie najednou znovu objevila i v Rakousku.

Jsem si vědom toho, že práce proti tomu pak bude mnohem obtížnější.

Ale budu tam znovu. Možná ne jako zpěvák agitky, ale alespoň jako starý „všivák“. A já už mám po svém boku tři hlasy proti: svůj „Dreimäderlhaus“ (použití názvu operety Franze Schuberta).

Moje dvě dcery jsou sice ještě příliš malé na to, aby pochopily politický rozměr. Ale znají můj starý akordeon, na kterém jsou stále nálepky symbolizující odpor proti jaderným elektrárnám ze 70. let, a vědí, že ten nástroj není jen tak harmonika.

Jaderná energie

Text: Agit-Prop Group Graz, Sam Arnold Kreditsch

Hudba: trad.

*Atomový proud je láce, atomový proud musí bejt,
I když budeme potom žít už jen poloviční dobu.
Holladaridio holada bez jádra-holadari – NESTAVTE JADERKU V ZWENTENDORFU!*

*Nevíme, co si počít s jaderným odpadem,
stavíme jaderky však v každém případě.
V Zwentendorfu dostali školu a nový bazén,
aby se pak mohli koupat, v případě, že jsou kontaminovaní.
Kdopak má zisk z toho atomu?
Jsou to ti, kteří už stejně mají všechno.
Neptali se nás, nic nám neřekli,
možná, že když zemřeme, dodatečně nám to sdělí.
Uhlí bychom měli dost, ale Fohnsdorf zavřou.
Zwentendorf otevřou, to je energetický cyklus.
Byl jsem v Sevesu a v Severním moři také,
teď bych ještě rád věděl, co by se stalo ve Zwentendorfu.
Co můžeme v takové situaci dělat?
Nenecháme se podvést,
budeme proti tomu
demonstrovat,
Kreisky je pro, Benya je pro,
ale ani jeden neví, jestli to projde.
Kery, slyšeli jste, myslím, že je blázen.
Řekl, že odpad vezme, protože je Burgenlandan.
Jeli jsme do Vídně a tam demonstrovali,
aby vláda také o nás věděla.
Lorenz je terorista a König také.
A my všichni jsme všiváci, co tomu říkáte?
Když už bude jaderka jednou v provozu a uran hořet,
pak budeme ztraceni, proto musíme dnes ještě něco udělat.*

Ve Zwentendorfu

Text: Sam Arnold Kreditsch

Hudba: trad.

*Ve Zwentendorfu na břehu Dunaje by měla elektrárna dodávat proud.
Však nepohání ji voda z Dunaje, ale jádro.
Celá bestie září a pak se znovu rozzáří odpad.
A zítra budou znovu zářit mrtví,*

když nebudeš proti.
Kreisky a jeho vláda ještě nevědí dost.
Nyní zvou k balamucení lidí také i odborníky.
Co Vám chtějí říci? Chtějí z toho mít jen profit.
Než zemi zničíte, raději se lidí dříve zeptejte!
Vám supům je to jedno, když nás veme čert.
Dokud se vám do pokladny budou kutálet naše ruble.
Myslíte si, že jsme tak hloupi, že nevíme, co se děje.
Ale my se tady postaráme o to, aby to takhle nešlo dál.
Proč by to naše děti měly zaplatit svým zdravím?
Pro vaše tučná břicha a smrtelné záření.
Ne, ne, my nechceme zemřít. Elektrárna je krám.
Udělejte z ní muzeum, může tam být výstava.
Proč potřebujeme jaderku s nebezpečným atomem?
když stejně máme ještě vodu a hodně uhlí?
Vy říkáte, že jaderka je hotová a myslíte, že my k tomu neřekneme nic.
My z vás ty vaše chiméry vymlátíme. Sakrafix!
S těmi pracovními místy si myslím, že je to pravda,
počet hrobařů se bude určitě zvyšovat.
Budou kopat tak dlouho, dokud nezůstanou žádní lidé.
Pak si ještě vykopou vlastní jámu, tak je to s atomem.
Myslíte si, že nás můžete zastrašit policií a armádou;
A za vašim ostnatým drátem můžete být klidní.
Myslíte si, že nás můžete roztrhnout a dále nás ještě podvádět.
My vám vaši jaderku hodíme na hlavu.
Myslíte si, že vlivem ozáření narostou člověku tři ruce.
Aby pak mohl na pásu ještě rychleji makat.
To by přineslo větší zisk, ale my, my to nechceme.
A teď se budeme bránit,
toho už se nezúčastníme!
V Rusku mají jaderku, v Německu též.
V Indii mají malomocenství, my ho chceme také.
Ne, ne, nejsme blbí, abychom neviděli, co se děje.
Když to musí být, musíme se prát, aby život šel dál!
Aby nás ti nahoře netlačili ještě víc dolů, musíme být všichni proti.
Budeme-li všichni držet spolu,
můžeme dosáhnout mnohem více.
Vstupte do IÖAG - stejně víte, co to je.
Potřebujeme vás, abyste se postavili proti Kreiskymu, jeho lžím a vychytralosti!
Jsem toho názoru

Texty písní; Sam Arnold Kreditsch
Hudba: trad.

*Jsem toho názoru, říká, potřebujeme atom, říká.
Protože s elektrinou, říká, se nevystačíme, říká.
Bez atomu, říká, nemůžeme být, říká,
proto musí jaderka také začít žít.
Jsem si jistý, říkám, že to nepotřebujeme, říkám,
protože s jaderkou, říkám,
bohatí ještě zbohatnou, říkám.
My vám na to, říkám, nenaletíme, říkám.
Když si myslíte, že vám na to hned kývneme, tak se mýlíte.
Podívejte se sem, říká, nemluvte tak hloupě říká,
už jsem několikrát, říká, mluvil s odborníky, říká.
A ti říkají, říká, že se nemůže nic stát, říká.
Hecujete můj lid, když jste proti.
Ano, koupení experti, říkám, podvádějí, říkám,
ale my, chudáci dole, říkám, máme také mozek, říkám.
A my víme, říkám, víc než dost, říkám,
že jaderka září furt, když je v provozu.*

K autorovi: Sam Arnold Kreditsch

Narozen v roce 1954 v Knittelfeldu. Od středoškolských let nazýván „Sam“. Základní škola v Kleinlobmingu, střední škola na biskupském gymnáziu a na BRG (Spolkové reálné gymnázium) ve Knittelfeldu. Maturita ve Knittelfeldu, vyšší odborná škola oboru strojírenství nedokončena. Studium na Pedagogické akademii na Hasnerplatz (Hasnerovo náměstí) ve Štýrském Hradci, učitelské místo v roce 1979. Při tom a posléze studium etnologie a sociologie, nedokončeno. První zaměstnání na druhém stupni základní školy v Bad Radkersburgu, od roku 1989 „vesnický kantor“ na národní škole v Perchau/Sattel. (Já jsem učitelský sbor.)

Walter Papousek (in memoriam Manfred Heindler) :
Socialisti proti jaderné energii

Dne 14. září 1978 představili členové a funkcionáři Sociálně demokratické strany Rakouska (SPÖ) na souběžně konaných tiskových konferencích ve Štýrském Hradci a ve Vídni akční výbor „Socialisté proti atomové energii“. Cílem této iniciativy bylo revidovat linii strany SPÖ, která byla pro jadernou elektrárnu Zwentendorf, a zabránit zprovoznění tohoto zdroje energie.

Rozhodnutí parlamentu podmínit uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu referendem bylo přijato kladně.

Bylo oznámeno, že členové strany a rakouské obyvatelstvo obecně budou informováni o důsledcích nadcházejícího referenda 5. listopadu a že ve straně, podnicích a médiích proběhne debata o zdravotních, technických, ekonomických a sociálně-politických rizicích jaderné energie a s ní spojeného zbrojního průmyslu.

Členové Akčního výboru „Socialisté proti jaderné energii“ byli přesvědčeni, že diskuse o jaderných elektrárnách a celém energetickém problému je diskusí o cílech naší společnosti zítřka.

To znamená, že jsme byli toho názoru, že otázka využívání jaderné energie není otázkou čistě „technickou“, ale především také otázkou morální, etickou.

Nebo jak to někteří politici v té době nazývali: otázka svědomí.

Akční výbor „Socialisté proti jaderné energii“ chtěl 5. listopadu 1978 zabránit členům a funkcionářům SPÖ, aby z nepochopení stranické disciplíny učinili rozhodnutí v rozporu se svým svědomím.

Chtěli jsme zabránit tomu, aby rakouské obyvatelstvo nabylo dojmu, že hlasování 5. listopadu je otázkou stranické příslušnosti.

V první výzvě akčního výboru signatáři prohlásili, že jsou odpůrci jaderné energie, a tedy i odpůrci uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu - protože:

— je vědecky prokázáno, že trvalé uvolňování radioaktivních látek drasticky zvyšuje výskyt rakoviny, leukémie a genetického poškození;

— vážné jaderné havárie by si vyžádaly nespočet obětí a rozsáhlé oblasti by se staly na desítky let neobyvatelnými;

— nebezpečí sabotáží a teroristických činů proti jaderným zařízením a přepravě jaderného materiálu je třeba potírat co nejpřísnějším policejním a politickým dohledem. Cesta k jadernému státu je cestou k policejnímu státu.

— problém konečného uložení radioaktivního odpadu zůstává celosvětově nevyřešen;

— jaderný průmysl ovládá několik nadnárodních společností, které chtějí přinutit státy a celé regiony k ekonomické závislosti, a to i prostřednictvím dodávek energie. Jaderná elektrárna ve Zwentendorfu by naši energetickou závislost

na těchto společnostech ještě zvýšila, místo aby ji snížila;

— Rakousko může zajistit pracovní místa a zaručit skutečnou kvalitu života pouze tehdy, pokud bude rozumně využívat energii a přeměruje investice na využití svých vlastních zdrojů (voda, vítr, slunce, energie biomasy);

— ANO provozování jaderné elektrárny ve Zwentendorfu by vytvořilo podmínky, které by nevyhnutelně vedly k ANO dalším jaderným elektrárnám v Rakousku;

— proti cizím jaderným elektrárnám v blízkosti našich hranic se můžeme účinně bránit pouze tehdy, pokud takové elektrárny nebudeme provozovat na našem území.

Kromě mě (v té době jsem byl činovníkem SPÖ v oblasti vzdělávání, odborovým funkcionářem a vysokoškolským učitelem na Ústavu teoretické fyziky a reaktorové fyziky na Technické univerzitě ve Štýrském Hradci) výzvu podepsali Paul Blau, Josef Cap (v té době předseda Socialistické mládeže Rakouska), Fritz Edlinger (v té době předseda Mladé generace ve vídeňské SPÖ), Manfred Heindler (v té době vysokoškolský učitel na Ústavu teoretické fyziky a reaktorové fyziky na Technické univerzitě ve Štýrském Hradci), Erich Kitzmüller (novinář zaměřený na ekonomiku a společnost ve Štýrském Hradci), Peter Koller (v té době vysokoškolský asistent na Univerzitě Karla Františka ve Štýrském Hradci), Helmut Kramer (v té době vysokoškolský pedagog na Vídeňské univerzitě), Peter Kreisky (syn tehdejšího spolkového kancléře), Peter Pelinka (v té době student), Ortwin Weiss (chemik).

O roli SPÖ

V roce 1978 jsem přednášel a vedl semináře „Dějiny dělnického hnutí“, „Principy a základní hodnoty demokratického socialismu“ a „Základy marxismu“ v rámci Institutu Dr. Karla Rennera SPÖ Štýrsko.

Během mých přednášek a seminářů se účastníci opakovaně zabývali tématem jaderné energie a jaderné elektrárny Zwentendorf a já jsem vždy otevřeně vyjádřil své obavy a kritiku průmyslového využívání jaderné energie obecně a uvedení Zwentendorfu do provozu zvláště.

To bylo samozřejmě porušením oficiální prozwentendorfské stranické linie SPÖ a tehdejší zemský ředitel Institutu Dr. Karla Rennera SPÖ Štýrsko Hans Knoll dostal od předsedy strany SPÖ Štýrsko příkaz, aby mě již nezaměstnával jako lektora a vedoucího semináře.

Hans Knoll nevyhověl. V té době jsem byl na přednáškách, seminářích nebo diskusních akcích třikrát až čtyřikrát týdně po dobu několika měsíců.

Hlavními aktivisty výboru „Socialisté proti jaderné energii“ ve Štýrském Hradci byli Erich Kitzmüller (byl motorem), Manfred Heindler a já. (*Univ.-Prof. Dr. Manfred Heindler zemřel na leukémii ve Štýrském Hradci 13. května 2006,*

v době psaní mého příspěvku. Podle ošetřujících lékařů byla nemoc Manfreda Heindlera velmi pravděpodobně způsobena jeho pobytem v kanadských a francouzských jaderných elektrárnách v letech 1970-1980).

V prvním letáku jsme se podrobně zabývali prohlášeními stranického programu SPÖ v otázkách jaderné energie. Zastávali jsme názor, že socialistická politika by měla být politikou, která musí v každé situaci usilovat o řešení daných problémů ve smyslu základních hodnot a základních práv zakotvených v programu strany. Tyto základní hodnoty a základní práva by měly být měřítkem, podle kterého se budou posuzovat všechna politická rozhodnutí. To platí i pro rozhodnutí pro nebo proti Zwentendorfu v referendu 5. listopadu 1978.

Kromě formulace základních hodnot a práv zaujímal program SPÖ také stanoviska ke konkrétním sociálně-politickým a hospodářským otázkám. Mimo jiné se zabývala také otázkou dodávek energie a problematikou jaderné energie.

Byli jsme proto toho názoru, že členové a funkcionáři SPÖ nemohli při svém rozhodování u příležitosti referenda 5. listopadu 1978 přehlížet také tato programová prohlášení strany.

Program SPÖ zaujal v kapitole „Energetika“ následující stanovisko k jaderné energii:

„Ani v Rakousku se nelze obejít bez určitého omezeného využívání jaderné energie, její využití však přichází v úvahu pouze při mimořádném zohlednění zvláštních bezpečnostních požadavků. Dále je třeba dbát na to, aby bezpečnostní opatření vyžadovaná v souvislosti s jadernou energií nevedla k omezení základních demokratických práv.“

Výbor „Socialisté proti jaderné energii“ ve Štýrském Hradci byl toho názoru, že u jaderné elektrárny Zwentendorf nebyly zohledněny žádné mimořádné bezpečnostní požadavky (Zwentendorf se nachází v jedné z oblastí Rakouska nejvíce ohrožené zemětřesením; z hlediska hydrologických podmínek je Zwentendorf mimořádně nepříznivou lokalitou; Zwentendorf se nachází v hustě osídlené oblasti; nebyl vyřešen problém konečného uložení jaderného odpadu; neexistoval žádný obranný plán pro případ havárie.).

V žádné jaderné elektrárně na světě se zanedbávalo tolik základních bezpečnostních požadavků.

Zprovoznění jaderné elektrárny Zwentendorf by proto bylo nejen v rozporu s programovými prohlášeními SPÖ, ale její uvedení do provozu by bylo nezodpovědností.

Štýrský výbor „Socialisté proti jaderné energii“ také zastával názor, že bezpečnostní opatření vyžadovaná v souvislosti s jadernou energií povedou k omezení základních demokratických práv, což je v rozporu s cíli a myšlenkami programu strany a demokratického socialismu.

V roce 1978 jsme s Manfredem Heindlerem přednášeli na Ústavu teoretické fyziky a reaktorové fyziky na Technické univerzitě ve Štýrském Hradci. V té době

byl k našemu univerzitnímu ústavu přidružen „Reaktorový ústav“ Sdružení pro podporu využití jaderné energie. Reaktorový ústav se staral o malý výzkumný reaktor, který financovala štyrská vláda.

Vzhledem k našim odborným aktivitám měly naše argumenty a kritika průmyslového využívání jaderné energie určitou váhu na všech stranách.

Pro mnoho funkcionářů SPÖ jsme proto s Manfredem Heindlerem představovali ne úplně předvídatelné nebezpečí pro žádaný výsledek referenda 5. listopadu 1978, a byli jsme opakovaně vyzýváni, abychom naši „soukromou“ a „osobní“ kritiku využívání atomové energie a uvedení Zwentendorfu do provozu nevynášeli na veřejnost.

Nakonec, několik týdnů před referendem, dosáhl tlak uvnitř strany na Manfreda Heindlera a na mě vrcholu.

Celostátní vedení strany SPÖ pověřilo Heinze Kienzla (tehdejšího prezidenta Národní banky a militantního zastávce jaderné energie), aby si se mnou a Heindlerem „vážně promluvil“.

Heinz Kienzl nás pozval do Vídně a za přítomnosti několika členů celostátního vedení strany SPÖ nás požádal, abychom se s okamžitou platností zdrželi všech veřejných prohlášení proti jaderné energii a proti Zwentendorfu.

Nevyhovění této žádosti by mělo za následek řízení o vyloučení ze strany.

Manfred Heindler a já jsme byli nejdřív zaskočeni a požádali jsme o přestávku v jednání, abychom se poradili. S Manfredem jsme se však rychle dohodli: jako socialisté i jako fyzikové jsme cítili povinnost nadále sdělovat veřejnosti naše stanovisko k otázce jaderné energie a uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu.

Když jsme Heinzovi Kienzlovi a přítomným členům vedení strany SPÖ vysvětlili, že vyloučení ze strany by nás velmi bolestně zasáhlo, ale že budeme i nadále z plného přesvědčení všude vyjadřovat své obavy a kritiku využívání jaderné energie, byli nyní ti druzí zaskočeni a vyžádali si přestávku na poradu.

Po této přestávce nám bylo řečeno, že je to celé nedorozumění. SPÖ je demokratickou stranou a existuje v ní prostor pro různé názory. Samozřejmě také názory Manfreda Heindlera a mé.

O úloze odborů

V roce 1978 jsem byl také odborovým funkcionářem. Byl jsem členem „Gewerkschaft Öffentlicher Dienst“ (GÖD) (Odbory veřejných služeb) štyrského regionálního sdružení sekce vysokoškolských učitelů.

V brožuře nazvané „Proč potřebujeme Zwentendorf“ ÖGB jednoduše převzala argumentaci provozovatelů jaderných elektráren a euforicky vychvalovala jadernou elektrárnu Zwentendorf jako symbol prosperity a technického pokroku.

Anton Benya, tehdejší předseda ÖGB, se v září 1978 v interview pro ORF ve Štyrském Hradci znovu vyslovil pro uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf

do provozu.

Na dotaz tazatele ohledně nesouhlasného stanoviska výboru „Socialisté proti jaderné energetice“ Benya odpověděl logicky: „Na rozdíl od názoru tohoto výboru se většina socialistů technického pokroku nebojí.“

Akční výbor ve Štýrském Hradci pak v tiskovém prohlášení uvedl:

„Nevystupujeme proti zavádění jaderné technologie v současném stavu vývoje a zejména proti uvedení Zwentendorfu do provozu, protože se obáváme technického pokroku.“

Myslíme si totiž, že Zwentendorf není technický pokrok, ale technologická slepá ulička.“

S Antonem Benyou jsme tehdy nesouhlasili i z dalšího důvodu:

i kdyby jaderná technologie představovala „technický pokrok“, nebyl by to dostatečný důvod pro její zavedení v Rakousku.

Atomová bomba byla jistě „technickým pokrokem“ ve srovnání s ostatními zbraněmi hromadného ničení. Přesto odmítáme výrobu atomových pum.

Akční výbor „Socialisté proti atomové energii“ ve Štýrském Hradci oponoval Antonu Benyouvi, že zejména pro socialisty není „technický pokrok“ nejvyšší hodnotou. Vrcholným cílem socialistů je spíše uskutečnění jejich základních programových hodnot: svobody, rovnosti, solidarity a demokratizace všech oblastí života.

Průzkum veřejného mínění, který si v roce 1978 dala vypracovat ÖGB, ukázal, že 72 % všech členů ÖGB chtělo v referendu 5. listopadu 1978 hlasovat pro uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu.

V posledních měsících před referendem již nebylo možné na pracovištích a v odborových komisích získat věcné informace, protože obavy proti zprovoznění Zwentendorfu nebylo možné vůbec vyslovit.

Byly použity propagační materiály provozovatelů elektrárny, včetně filmů ukazujících, jak zhasínají světla a vypadáva televize - ačkoli i podle oficiálního programu rozvoje elektroenergetiky by bylo možné zajistit nezměněný nárůst spotřeby elektřiny nejméně do roku 1985, a to i bez Zwentendorfu.

Několik týdnů před referendem jsem se zúčastnil schůze socialistické frakce ÖGB Štýrsko.

Byl promítán film provozovatelů elektrárny, který teatrálně končil slovy: „Jaderná elektrárna nevyzařuje radioaktivitu do okolí. Jediné, co jaderná elektrárna vyzařuje, je: Bezpečnost!“

Když jsem se snažil vystoupit, bylo mi řečeno, že dnešní schůze není diskusní.

Jediným účelem schůze bylo přijetí usnesení o rychlém uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu.

Moji straničtí a odborářští přátelé mi ten večer důsledně bránili, abych se k tomuto usnesení vyjádřil.

Socialisté za alternativní energetickou politiku

V referendu, konaném 5. listopadu 1978 řeklo 1 606 308 Rakušanů NE Zwentendorfu, což bylo 50,47 % platných hlasů při volební účasti 64,1 %.

Den po referendu, 6. listopadu 1978, komentoval akční výbor „Socialisté proti atomové energii“ výsledek referenda v tiskových zprávách ve Vídni a Štýrském Hradci.

V tiskovém prohlášení výboru ve Štýrském Hradci, podepsaném Manfredem Heindlerem a mnou, se uvádí:

„Ústup od průmyslového využívání jaderné energie vyžaduje, aby v Rakousku dosavadní politiku dodávek energie nahradila politika využívání energie.

K tomu bude nutné odstranit strukturální příčiny dosavadního plýtvání energií a surovinami v našem hospodářském systému.

Štýrskohradecký výbor „Socialisté proti jaderné energii“ je přesvědčen, že socialistická strana se svým stranickým programem k tomu má potřebný fundament a je k tomu schopna, a dokonce povinna více než kterákoli jiná politická síla.“

Výbor „Socialisté proti jaderné energii“ ve Štýrském Hradci si předsevzal vyvíjet další aktivity v tomto smyslu a za tímto účelem se transformoval na pracovní skupinu „Socialisté za alternativní energetickou politiku“.

Pracovní skupina považovala za svůj hlavní úkol podpořit změnu myšlení a přispět k úspěchu nové, socialistické energetické politiky prostřednictvím práce v rámci SPÖ a v solidaritě s příslušnými stranickými gremii.

Pracovní skupina „Socialisté za alternativní energetickou politiku“ pak v letech 1978 až 1983 skutečně významně ovlivnila diskusi o energetické politice ve Štýrském Hradci, Štýrsku a v Rakousku.

V roce 1983 jsem byl zvolen do zastupitelstva hlavního města Štýrska Štýrský Hradec a ve spolupráci s tehdejším radním za SPÖ Klausem Gartlerem jsem dosáhl toho, že Štýrský Hradec bylo prvním městem v Rakousku, které zřídilo vlastní „energetický odbor“.

Během funkčního období radního Klause Gartlera byla v mnoha diskusích se všemi politickými a hospodářskými činiteli vypracována průkopnická energetická koncepce, jejíž základní myšlenky byly v následujících letech převzaty mnoha rakouskými a evropskými městy.

K autorovi: Walter Papousek, Univ.-Prof., Dipl.-Ing. Dr.

Narozen v roce 1938 v městě Eisenerz ve Štýrsku. Otec horník, aktivista Republikánského ochranného spolku, matka v domácnosti. Základní a střední škola v městě Eisenerz, poté Keplerova reálka ve Štýrském Hradci, maturita v roce 1956. V letech 1956-68 studium technické fyziky na Technické univerzitě ve Štýrském Hradci. V letech 1965-1980 asistent na Institutu pro teoretic-

kou fyziku a reaktorovou fyziku na Technické univerzitě ve Štýrském Hradci. Od roku 1980 univerzitní profesor pro teoretickou fyziku na Institutu pro teoretickou fyziku tamtéž. V letech 1999-2005 vybudování a vedení Institutu nanostrukturovaných materiálů a fotoniky výzkumné společnosti Joanneum Research Štýrsko. V roce 1965 předseda Svazu socialistických studentů ve Štýrském Hradci. V letech 1983-1998 městský zastupitel SPÖ v hlavním městě Štýrska Štýrský Hradec.

Doris Pollet-Kammerlander:

Vzpomínky na Štýrský Hradec

Nyní je tu kniha o Zwentendorfu – konečně, mám chuť říct – a to dokonce taková, v níž události, motivy a děje z let 1974 až 1978 vysvětlujeme my, aktivisté, sami.

I když kniha dokumentuje dobu, kdy mnohé bylo ve srovnání s dneškem jinak - je důležitým příspěvkem k obecnému mlčení, které dnes panuje.

Mohlo by se znovu opakovat podobné hnutí jako proti Zwentendorfu nebo později proti Hainburgu? Těžko říct, vnější okolnosti se každopádně změnilly.

Nebylo to tak dávno, co se odehrál bouřlivý rok 1968.

Nejen studující, ale i občané se učili a začali se sami vyjadřovat, brát své zájmy do vlastních rukou tam, kde jim je tradiční politika upírala - občanské iniciativy byly odpovědí na zkosnatělost politického zřízení.

Byla to doba všeobecné - a především veřejné - politické debaty.

Nebyl internet ani mobilní telefony, ale setkání občanů, akce, diskusní kroužky, pracovní skupiny a spousta vlastnoručně vyrobených brožur a letáků vytvořily velmi účinnou protistranu.

Ale také oficiální média, kterých bylo ve Štýrsku v té době ještě více a byly rozmanitější, poskytovala větší platformu pro diskurz, než je dnes obvyklé.

Po Zwentendorfu se ještě jednou podařilo zastavit důležité politické rozhodnutí, a to v případě Hainburgu (*plánovaná vodní elektrárna v dunajské nivě východně od Vídně s velkými protesty, zejména v roce 1984, pozn. B.R.*).

Krátce poté se Zeleným podařilo dostat do parlamentu. Velká část aktivního zapojení nyní přešla do stranické práce.

Hodně práce převzaly ekologické iniciativy jako Greenpeace, WWF (World Wildlife Fund = světový fond na ochranu přírody) a další organizace či instituce.

Změnila se komunikace a styl debat.

Internet otevřel svět, globalizace sblížila mnohé v jejich obavách a odporu, rychlá liberalizace trhů a takzvaná „nová ekonomika“ vytvořily rozdíly ve vývoji, které už politika nemůže kontrolovat ani řídit, ale kterým se podle jejího mínění musí přizpůsobit.

Už nediskutujeme, ale necháváme diskutovat.

Různá média pořádají diskusní fóra s představiteli politiky, ekonomiky, zájmových skupin, výzkumů veřejného mínění atd., kteří se vždy profesionálně tvářili, že zastupují širokou veřejnost, široká veřejnost sleduje dění na obrazovce nebo bere na vědomí souhrnné výsledky v denním tisku.

Do této antikomunikace nyní přichází kniha o Zwentendorfu.

Ohlédnutí zpět budiž dovoleno, ale moje naděje spočívá v tom, že otevře oči našim dětem, generaci, v jejímž věku jsme tehdy byli my, a zостří jejich vnímání toho, kdy se politická akce stává nutností a odpor povinností.

Jak to všechno začalo

Jak to všechno začalo, může vždy odrážet jen velmi osobní pohled.

Byli jsme bytové společenství, všichni jsme se nějakým způsobem zabývali otázkami současného dění, architektury, bydlení nebo účasti na bytové výstavbě, kultury a tak dále.

Pestrá společnost, někteří z nás už pracovali, mnozí ještě studovali.

Přirozeně jsme věděli o rostoucím odporu proti jaderné elektrárně Zwentendorf a proti lokalitě St. Pantaleon, zejména z Horního Rakouska.

Když se pak tento úžasný „vládní cirkus“, takzvaná informační akce, pořádal v roce 1976 také ve Štýrském Hradci, všichni jsme tam samozřejmě šli.

Zpočátku to bylo poměrně dost hlasité a skončilo to podobně jako ve všech ostatních městech - totiž ad hoc založením „Občanské iniciativy proti jaderným elektrárnám“ (BIGA).

Naším mluvčím byl Elmar Heinzle, vysokoškolský asistent na Technické univerzitě.

Od počátku jsme byli velmi pestrou platformou, mnoho konservativních z prostředí katolické studentské koleje, jako například Peter Pritz a Jörg Steinbach, zemský pověřenec pro ochranu přírody ve Štýrsku, poměrně významní jaderní fyzici jako Manfred Heindler a Walter Papousek, kteří byli spolu s Erichem Kitzmüllerem v té době všichni tři známými členy SPÖ (a později založili skupinu „Socialisté proti jaderným elektrárnám“), členové Komunistického svazu a trockisté, stejně jako mnoho politicky nevyhraněných studentů.

Při takto nehomogenním složení docházelo mezi nimi přirozeně opakovaně k třenicím.

Debatovalo se především o strategii a požadavcích.

Celkově však rozdělení práce a úkolů fungovalo dobře.

Technici a ekonomové přispěli svými odbornými znalostmi, levicové skupiny přinesly organizační know-how a ovládali diskuse o politické analýze, mnozí studenti byli mezi námi těmi kreativními.

Ve Štýrském Hradci jsme měli opravdu dobrou hudební skupinu - iniciovanou Humboldtovým bytovým společenstvím (WG) – ve složení akordeon, kytara, housle a zpěv, která byla atrakcí na mnoha pouličních vystoupeních.

Byla to velmi aktivní a bouřlivá doba. Nechci opomenout žádnou z těchto četných diskusí a naučila jsem se během nich spoustu politických strategií a analýz.

Vývoj v hnutí

Práce probíhala ve velkých pracovních skupinách (dnes bychom řekli oblastech), jako jsou univerzity nebo odbory a podniky.

Zde byly projednány další kroky skupiny, připravovány akce a vyráběny letáky.

Týdenní schůzky BIGA sloužily k výměně informací, koordinaci a plánování větších nebo celorakouských aktivit.

Na začátku každého setkání proběhla analýza a zhodnocení událostí a diskuse o další strategii.

Rok 1977 přinesl vzestup.

Všechny celorakouské demonstrace, jako například do Zwentendorfu, v Allensteigu a nakonec ve Vídni, byly pro celorakouskou platformu všech iniciativ - IÖAG (Initiative österreichischer Atomkraftwerks-GegnerInnen / Iniciativa rakouských odpůrců proti jaderným elektrárnám) naprostým úspěchem.

Klíčovým zážitkem pro nás všechny byl určitě hvězdicový pochod do Zwentendorfu a demonstrace na státní svátek.

Na hvězdicový pochod do Zwentendorfu byl poměrně brzký odjezd od opery ve Štýrském Hradci. Na nás obyvatelé tohoto města čekalo pět nebo šest autobusů. Když jsme přijeli do Zwentendorfu, byli jsme všichni docela vzrušení.

Kolik jich přijde z ostatních spolkových hlavních měst a provincií?

A vůbec, nikdy předtím jsme se s objektem našeho odporu nesetkali tváří v tvář.

Když jsme šli po nábřeží před mimo obec, mohli jsme poprvé zjistit, kolik nás vlastně je.

Byli jsme ohromeni, průvod jako by neměl konce. Všechno ostatní bylo druhořadé, vedro, dlouhý výšlap, pozdní cesta domů - to všechno nemělo ve srovnání s úspěchem žádnou váhu.

Noviny a ORF (rakouská rozhlasová a televizní stanice) informovaly velmi opatrně, počet účastníků bezostyšně snižovaly – přesto se dění dostalo do pohybu.

O práci BIGA se zajímalo stále více lidí.

Naše bytové společenství (Stainzerhof) se pro celé Štýrsko stalo ústředním sběrným a distribučním centrem všech publikací a produktů, jako jsou samolepky, odznaky, později trička a tašky.

26. října se ve Vídni zúčastnilo ještě více lidí. Úzkými uličkami centra města se ozývalo volání „Kreisky, už jdeme“.

Na náměstí Ballhausplatz jsme se nevešli, nebylo pro nás všechny dost místa. Bylo tam velké pódium a poprvé pro nás kromě „našich“ hudebníků a umělců vystoupili i známí reprezentanti kulturní scény.

Kreisky, od něhož pocházelo pro nás označení „všiváci“ - stejně jako předchozí informační akce - dosáhl opačného účinku.

Přidalo se k nám ještě více lidí, známé osobnosti v médiích s hrdostí hlásali, že jsou také „všiváci“.

Rozhodující zlom ve Štýrsku přineslo oficiální zapojení různých složek katolické církve. Katolická akce převzala organizaci proti-informačních akcí na mnoha místech prostřednictvím farností.

Katolická mládež, Katolická venkovská mládež, Dělnická mládež, Vysokoškolská obec a Katolický svaz mužů se koordinovaly s BIGA jako nezávislé organizace.

Přijali naši brožuru („Jak je to doopravdy s jadernými elektrárnami“), naše letáky a propagační materiály.

To byl průlom. Od té doby jsme byli přítomni doslova v každé vsi.

Samozřejmě jsme nebyli naivní a dobře jsme věděli, že bychom v referendu sotva měli šanci.

Přesto na jaře 1978 bylo po dlouhých debatách v IÖAG rozhodnuto vsadit vše na požadavek referenda.

Pokud lze hnutí ještě zachránit - poté, co už byly palivové tyče dodány - a odpor měl být úspěšný, museli jsme vsadit všechno na jednu kartu a především zmobilizovat všechny síly.

Lidové hlasování

Myslím, že jsme si v té době ani neuvědomovali, jak moc jsme toho jako hnutí už dosáhli. Koalice mezi SPÖ a ÖVP, která v otázce Zwentendorfu vše určovala, stejně jako sociální partnerství mezi podnikateli a odbory, byly tím křehčí, čím déle veřejná debata pokračovala.

V SPÖ vznikly po celém Rakousku skupiny („Socialisté proti jaderným elektrárnám“) a v ÖVP platforma „Rakousko bez jádra“.

To jsme samozřejmě zaregistrovali, ale teprve výsledek referenda ukázal, jak křehká už tato koalice byla, držíc pohromadě jen společnou vůli.

V červnu Kreisky vyhláší referendum, parlament se rozhodne předložit návrh zákona o referendu, který nám to usnadňuje.

NE je logická odpověď v odporu, zde není třeba toho moc vysvětlovat.

Od té doby až do listopadu jsme v akci téměř nepřetržitě.

V bytovém společenství vzniká denní služba, tak velká je poptávka po informacích v tištěné podobě.

Naše finance pocházejí výhradně z prodeje brožur, samolepek, odznáčků, triček a tašek.

Kampaň přináší větší tržby, můžeme znovu tisknout další letáky a objednávat plakáty ve Vídni.

Jaderná lobby má peněz jako smetí a vydává je oběma rukama. Vláda vysílá celostránkové reklamy a upoutávky v televizi.

Ve srovnání s tím nebyl David proti Goliášovi vůbec nic.

Stojíme na ulici u skládacích stolků, město Štýrský Hradec napřed pošle exekutora do našeho bytového společenství, který tam nenajde nic, co by se dalo zhodnotit.

Po několikerém zazvonění v šest hodin ráno se s exekutorem dohodneme, že přijde v osm hodin a posnídá s námi.

Poté, co se exekuci nepodařilo provést, nás chce město Štýrský Hradec žalovat. Naplánujeme tiskovou konferenci.

V osm hodin ráno mi volá náměstek primátora ÖVP, chce se mnou mluvit, bezpodmínečně okamžitě, a to ještě před tiskovou konferencí - přece ještě najdeme způsob, říká, a chce, abychom tu trapnou tiskovku zase zrušili.

Ne, to neuděláme. Jsme v právu, protože jsme účastníky této kampaně - jsme partnery všech, kteří jsou proti jaderné elektrárně.

Město Štýrský Hradec by mělo své rozhodnutí zrušit, protože mu chybí právní základ.

Tento pokyn je určen odpovědnému radnímu a stranickému kolegovi telefonicky před našima očima a ušima. Politici jsou čím dál nervóznější.

Tisková konference se stává (téměř) našim triumfem. My jsme v tomto sporu stranou a od nynějška můžeme pořádat akce, aniž bychom o tom město Štýrský Hradec informovali (ale stále ještě tenkrát i státní policii, a to 24 hodin před akcí).

5. listopad

Krátce před referendem jsme společně s katolickými spolky oslovili lidi před četnými hřbitovy na svátek Všech svatých a Všech zesnulých (Dušiček).

Byl to odvážný krok, ale nikdo nám to neměl za zlé.

Pak přišel 5. listopad. Věděli jsme, že se kampaň začíná vyvíjet v náš prospěch. Zastánci elektrárny dopadli ve všech pódiových diskusích hůře.

Politici si sami přivodili některé nezdary, naposledy spolkový kancléř, který si myslel, že svou autoritou opět vše zachrání.

Ti, kteří hlasovali proti Zwentendorfu, hlasovali také proti němu - Kreiskymu. Bude to všechno ale stačit, naše skromné prostředky, naše osobní nasazení proti dobře promazané mašinérii zastánců jaderných elektráren?

Dnes víme, že politici během těchto dvou let od takzvaných informačních schůzek špatně odhadli informační akce.

Hnutí bylo posuzováno podle nedostatku finančních prostředků, přičemž se přehlížel fakt, že právě rozmanitost a pestrost hnutí byla jeho silnou stránkou.

Dvě velké strany, SPÖ a ÖVP, se tak domnívaly, že si vystačí s osvědčenými politickými hrátkami.

ÖVP (tehdy v opozici) takřikajíc na poslední chvíli svěřila rozhodnutí do rukou svých členů.

Neexistovalo žádné oficiální stranické doporučení, každý by měl hlasovat podle svého svědomí.

Zároveň se v něm odrážela velká bezradnost stranického aparátu.

Stratégové strany se zoufale snažili uspokojit všechny tábory nebo je krmit hesly - a padli přitom na hubu.

Stranicko-politické škádlení - zejména nerozhodnost ÖVP - samozřejmě vyčhlilo misky vah.

Při bližším pohledu však zjistíme, že tento výsledek přineslo velmi široké hnutí proti jaderným elektrárnám.

Všichni jsme svou silou, energií a odvahou přispěli k tomu, že hnutí proti jaderným elektrárnám vůbec získalo takovou politickou váhu a stalo se faktorem při úvahách o politické taktice.

Doufali jsme, že se dostaneme alespoň nad 45 % - možná dokonce nad 48 nebo 49 %.

V každém případě ukázat sílu, s kterou by vláda nemohla tak snadno zamést.

Během již známého odhadu v televizi, při němž dokonce profesoru Bruckmannovi na chvíli selhal hlas, vypukl ve studentské hospodě, kde jsme se všichni sešli, jásot.

Spontánně se rozhodujeme, že se vydáme na radostný pochod na náměstí.

Všichni aktivní členové BIGA jsou rychle informováni, někteří si přinášejí pochodně a v mžiku se z nás stane majestátní průvod lidí, kteří s pochodněmi v rukou krácejí přes Glacis na hlavní náměstí.

Auta zastavují, posádka v nich se ptá na výsledek, někteří spolucestující vystupují a přidávají se k nám, doprovází nás hlasité souhlasné troubení, nikdo se vlastně nezlobí, že jdeme uprostřed ulice.

Na hlavním náměstí se koná krátké shromáždění. Všichni poukazují na to, že je třeba i nadále sledovat, jak bude výsledek referenda realizován. Najednou je tu i policie - náš přítel a pomocník.

Nezasahují, nechávají nás dokončit naši (neohlášenou) demonstraci.

Pak si opíše mé osobní údaje a odcházejí

O několik týdnů později jsem dostala od policie úřední dopis určený do vlastních rukou (Rsb).

Místo pokuty obsahuje velmi oficiální varování, aby se něco takového už neopakovalo - totiž pochodňový průvod Štýrským Hradcem uprostřed noci a následné shromáždění na hlavním náměstí.

Výhled

Nějakou dobu jsme pokračovali v práci. Nejprve jsme museli realizovat výsledky referenda.

Se zákonem o zákazu jaderné energie jsme si oddechli.

Lidové hlasování, které iniciovali její příznivci o dva roky později, nemělo od počátku šanci, že by ji bral někdo vážně.

V následujících letech jsme se zabývali otázkami alternativní energie, ale také obecnými problémy životního prostředí.

Byly založeny navazující spolky, jako například Arge Müllvermeidung (Arge = pracovní sdružení pro zabránění vzniku odpadu), iniciativa kritických spotřebitelů, Bio-Bauernladen für Direktvermarktung, (obchody ekologických sedláků s přímým prodejem), Arge Rad atd. Odtud už je jen kousek k založení

strany Alternative Liste Graz - 5. listopadu 1981, a brzy poté k založení Alternative Liste Steiermark und Österreich.

Večer 5. listopadu 1978 se ukázalo, že hnutí proti Zwentendorfu je mnohem víc než jen občanská iniciativa - rozvinulo a ukázalo politickou sílu a vyvolalo politická rozhodnutí.

Povedlo se nám uskutečnit nemožné (zastavit dokončenou jadernou elektrárnu). Z tohoto pohledu stál Zwentendorf u zrodu Zelených, Hainburg byl odrazovým můstkem do parlamentu.

Zadařilo se vytvořit novou politickou sílu - Zelené.

K uskutečnění našich vizí solidární, ekologické a demokratické společnosti však zbývá ještě dlouhá cesta.

K autorce: Doris Pollet-Kammerlander

Narozena v roce 1949. V letech 1974-90 práce ve výzkumu bytové výstavby, územního a regionálního plánování. V letech 1976-78 členka Občanské iniciativy proti atomovým elektrárnám ve Štýrském Hradci. V letech 1983-86 také členka městského zastupitelstva strany „Alternative Liste Graz“.

V letech 1990-96 ve Spolku Alpen Adria Alternativ. V letech 1994-99 poslankyně Národní rady za Zelené. V letech 1999-2002 zastupující vedoucí Úřadu pro bezpečnost a spolupráci OSZE v Černé Hoře. Od roku 2002 konzultantka pro projektový rozvoj s těžištěm v jihovýchodní Evropě. Žije a pracuje jako socioložka ve Štýrském Hradci a ve Vídni.

Franz Sölkner:

Jak jsme my Tauplitzerští porazili atom.

Podzim 1978

Ze studijních důvodů jsem žil již několik let v oblasti Štýrského Hradce, měl ale ještě poměrně silné vazby na Tauplitz, místo, kde jsem se narodil. Mým skromným a jasným politickým cílem bylo, dosáhnout tam dobrého výsledku při lidovém hlasování o atomové elektrárně Zwentendorf.

ÖBB – Rakouská spolkové dráhy

Několik týdnů před lidovým hlasováním jsem jel „domů“, abych tam konal přípravy pro diskusní akci proti Zwentendorfu.

Ve vlaku jsem rozdával letáky proti atomové elektrárně – a byl jsem přistižen průvodčím. Přísně se zeptal mám-li povolení od Rakouské spolkové dráhy (ÖBB). Nemám.

Požadoval předložení průkazu, zapsal si jméno a adresu a nabádal mě, abych s tím rozdáváním přestal, protože jinak by mě musel na příští zastávce z vlaku vysadit. S jedním exemplářem jako „předmětem doličným“ (corpus delicti) šel dál.

Asi o 20 minut později přišel znovu a pravil, že teď jde „dopředu“ a nemůže tedy přirozeně vidět, co se v zadní části vlaku odehrává. Ten leták musel být dobrý!

Sál v Peeru

Asi deset dní před lidovým hlasováním: diskusní akce v sále hostince Peer. Přibližně 50 osob. Werner Ainhirn, student fyziky na technické univerzitě ve Štýrském Hradci, pocházející z města Gröbming, zastupuje naši věc na pódiu. Dobrá volba.

V Tauplitzu sympatizuje většina obyvatel s SPÖ. Wernerův otec je znám jako „rudý“ okresní školní inspektor. Také syn se hned na úvod deklaruje jako „socialista“. Říká ale, že v „v této věci musí z důvodu odborných znalostí a pocitu zodpovědnosti“ své straně vypovědět poslušnost.

U piva

Následně argumentuje v lokále Armin Geier jun., mladý levičák, tvrdohlavě „pracovními místy“.

Neústupně mu oponuji. I kdyby se na celém Grimmingu (hora ve vápencovém pohoří) zřídilo elektrické osvětlení, vytvořila by se pracovní místa, a přesto by to byla „pěkná blbost“.

Hřbitov

Na Všechny svaté rozdávají můj nejmladší bratr Erich a Ewald i Isolde Heidler letáky u východu ze hřbitova. Argument: Pracovníci „Černého kříže“ tam stojí také a sbírají peníze pro hroby vojáků.

My rozdáváme letáky, abychom nemuseli později sbírat peníze pro oběti atomové katastrofy. Ti tři stateční sklízíjí agresi. Starosta ze strany SPÖ a člen svazu veteránů Raimond Geier st. jim vmete výtku: „Todle sem nepatří!“

Výpadek proudu

Neděle, 5. listopadu 1978, den lidového hlasování. Návštěva kostela. Během mše svaté na několik minut vypadne proud. Zešeřelým kostelem se šíří šeptanda.

Mnozí lidé v kostele mají podezření na úmyslný politický pokus o zastrašování krajskou energetickou firmou Stewag „To už je příliš!“ Voda na náš mlýn.

Vítězství

V Tauplitzu byl zaznamenán nadprůměrně dobrý výsledek hlasování. O několik týdnů později opět v Ennstalu potkávám starostu Geiera.

Hovoří ke mně našťvaně: okresní vedení strany ho extra zavolalo, co že se to dělo. A to na tom hřbitově bylo „zneužití památky zesnulých pro politické účely“.

Ze Zwentendorfu do Hainburgu

Mé angažmá ve věci Zwentendorf bylo skromné, ale úspěšné. A proto pro mé politické povědomí trvale účinné.

Volně podle Rudi Dutschkeho jsem se naučil: „Poměry se dají i změnit, pane sousede!“

Anebo vyjádřeno vídeňským nářečím:

„Zemřeli už i větší páni!“ To, co začal Bruno Kreisky svou politikou jaderné energie – moje pocitové a intelektuální částečné odvrácení od SPÖ – měl dokončit Fred Sinowatz, jeho následovník.

Dne 21. prosince 1984 bezprostředně poté, kdy četníci fyzicky napadli demonstrující v Hainburger Au, jsem jel z Kalsdorfu, kde jsem tenkrát bydlel, do Štýrského Hradce do takzvané „decentrály“, abych se stal členem levičácké strany zelených Alternative Liste Österreichs / ALÖ.

K autorovi: Franz Sölkner

Narozen v roce 1950. Studium teologie a historie, orientace na levicově křesťanskou proudy, zabýval se teologií osvobození. V roce 1988 mu biskup Weber

zakázal výuku náboženství. Aktivity v oblasti sociální práce a komunálního politického poradenství. Od roku 2003 činný převážně v prekérním poměru soukromého podnikatele, aktivista v různých hnutích, především v mírových a sociálních iniciativách (např. Hnutí proti stíhacím letounům v letech 1984-88, někdejší předseda spolku BAN, toho času předseda Štýrské mírové platformy). Od roku 1990 obecní zastupitel strany „Alternative Liste“ v Thalu u Štýrského Hradce. Po volebním úspěchu v roce 2005 (21 %, to znamenalo 3 mandáty) finančním referentem tamtéž. Životní motto: „Člověk je“, jak mnil Immanuel Kant, „od přírody křivák“, s Ernstem Blochem však zastávám názor: Naše „poslání je rovný krok a rovná páteř“!“

Carl Manzano

Demonstrace ve Vídni 26. 10. 1977

„Obklíčili jsme úřad kancléře“

O demonstrování a podvracení

„Jako obvykle se mezi opravdové odpůrce atomové energie vmísily také silné skupiny levicových extremistů, které zneužily demonstraci pro své účely“, napsal deník „Die Presse“ dne 27.10. 1977 o velké demonstraci proti Zwentendorfu v den státního svátku.

„Die Presse“ se mylíla. Levicoví extremisté se nejen vmísili mezi bodrý lid odpůrců atomu. Oni seděli rovnou ve vedení demonstrace.

Iniciativou rakouských odpůrců atomové elektrárny (IÖAG) byly organizovány velké demonstrace dne 12. června 1977 ve Zwentendorfu a dne 26. října 1977 ve Vídni.

V roce 1976 se rakouské skupiny odpůrců atomu v této iniciativě spojily, nejprve volnou formou. Od dubna 1977 měla iniciativa IÖAG pevnou a závaznou strukturu s konferencí delegovaných a voleným „Všerakouským koordináčním výborem“ (GÖK).

Ten organizoval společné akce. Jako člen výboru jsem byl pro policii a úřady oficiálním pořadatelem a vedoucí demonstrace. Z této pozice jsem triumfálně prohlásil:

„Úřad kancléře je obklíčen“. Byl jsem také členem Marxisticko-leninistických studentů (MLS), „masové organizace“ (maoistického) „Komunistického svazu“ (KB).

Zvláštností rakouského protiatomového hnutí – a zároveň podstatným předpokladem úspěchu bylo, že se spojily prakticky všechny skupiny odpůrců atomu do jedné zastřešující organizace a „společně pochodovaly“.

To nebylo v žádném případě samozřejmé, jak např. ukazuje pohled na Německo (tehdy v čase aktivit RAF a skupiny „Baader-Meinhof“).

„Iniciativa rakouských odpůrců atomu“ (IÖAG) a také její jednotlivé skupiny byly nadstranické.

Odpůrci byli sjednoceni společným cílem, ale velmi rozdílní v sociálním a politickém pozadí.

Spolupráce v Iniciativě mohla fungovat, protože to byla skupina osob, která přicházejíc z rozdílných „táborů“ mezi sebou a vůči aktivistům vybuodovala dostatek důvěry, aby skutečně mohla společně jednat.

Moje pozice nebyla úplně jednoduchá. V Protiatomovém hnutí jsem byl aktivní od roku 1975, na Vídeňské Univerzitě jsem spoluzaložil „pracovní skupinu Atomová energie“. Jako zvolený mluvčí hnutí jsem byl celému hnutí a ak-

tivistům zavázán a velmi dobře jsem věděl, co hnutí snese a co ne. Na druhou stranu jsem byl jako člen organizace MLS vázán interní stranickou disciplínou. Po mém prvním proslovu mi jedna aktivistka spontánně padla kolem krku, protože jsem – známý jako maoista – opomíjel vlastní revoluční požadavky a mluvil jménem všech.

Ale přesně to, „integrovat se do hnutí a zříci se tudíž samostatné ideologické, politické a organizační práce komunisty v akční jednotě“, bylo zase vedením Komunistického svazu považováno za „tvrdošijně vystupující oportunistickou odchylku“.

Ohledně rozsahu a formy „akční jednoty“ probíhala průběžně diskuse a vznikaly konflikty. Jak moc mohl každý upřednostnit své vlastní požadavky nebo měl být dokonce někdo vyloučen? Většina odpůrců atomu, také ti bez zvláštních obav z kontaktu s lidmi třeba i opačných názorů, nebyli zvláště žádostiví pochodovat pod rudými transparenty jako „Vpřed v boji za práva pracující třídy a lidu“.

Na druhé straně připadalo mnohým těžké aplaudovat „reakcionáři“ jako byl Konrad Lorenz (kterému zazlívali jeho minulost v Třetí říši) nebo dokonce jít za černou rakví odpůrkyně potratů Elisabeth Schmitz (která však v Iniciativě nikdy nepracovala).

Výběr oficiálních řečníků na demonstraci musel být dobře vybalancován.

Všichni se v tom měli sami nějakým způsobem najít: Město – venkov, západ – východ, mladí – staří, „konzervativní“ – „levicoví“ atd.

Dobře vyvážená byla také dvojice delegátů, která byla 26. října poslána ke spolkovému kancléři Kreiskymu: starší, dobře situovaná matka z Vídně a levicový student z venkova. Také mé vlastní proslovy musely být dobře formulovány: V popředí společný požadavek, bojovně, nadstranicky – a přece mělo být zřetelně vyjádřeno „ideologické vedení dělnickou třídou“ se znatelným „zaostřením“ na politické otázky rozhodující pro revoluci.

Oč při tom šlo? Boj proti atomové energii nebyl klíčovým požadavkem Komunistického svazu. Vždyť byl pokrok výrobních sil základem pro komunismus – a atomová energie byla vlastně jedna taková síla. Přirozeně, že v kapitalistických poměrech byla určována myšlenkou zisku a rozvíjena bez ohledu na potřeby lidu. Proto byl boj proti atomovým elektrárnám v Rakousku legitimní. Co ho pro všeobecný třídní boj vlastně dělalo zajímavým, byly „praktické zkušenosti samostatně organizovaných lidových mas v boji proti buržoaznímu státu“. Tento „rozpor se státem“ bylo potřeba „přiostrit“ a spojit s „bojem za konečný cíl“.

Rozhodnutí o uvedení Zwentendorfu do provozu bylo na spolkové vládě. Přesto se spolkový kancléř Kreisky relativně brzy rozhodl neučinit toto rozhodnutí sám, nýbrž se zaštitit samostatným usnesením parlamentu. To nemohli odpůrci atomové elektrárny akceptovat, tím jim přece jen měla být zároveň odebrána vlastní demokratická legitimita.

My, soudruzi Komunistického svazu, jsme se snažili, aby se „boj proti parlamentnímu podvodu“ stále více dostával do středu pozornosti, aby se tím parlamentarismus jako takový mohl zpochybnit.

To byl pro mne také skutečný důvod, proč spolkový kancléř (před zapnutými televizními kamerami) tak prudce a emocionálně reagoval na demonstrace před svými okny: „To je ad hoc demonstrace svolaná lidmi, kteří žádným způsobem nereprezentují rakouský lid a v žádném případě nemají jinou legitimitu, kromě té, kterou si sami dali... To jsou metody používané teroristickými skupinami, tomu nejsem ochoten se podřídit. Nemám zapotřebí, aby pár všiváků takhle se mnou zacházelo.“

Samozřejmě, že bylo nyní dobře, že na demonstraci mluvili nejenom lidé jako já, nýbrž i Konrad Lorenz. I když si i jako starý muž opravdu uchoval něco uličnického, tak nebyl vůbec žádným všivákem, nýbrž důstojným a váženým starým pánem, a k tomu ještě nositelem Nobelovy ceny. Tomu odpovídalo i rozhořčení, s kterým byly Kreiskyho „výpadky“ v protestních rezolucích odmítány.

Ale útoky společně s masivním hlasem tisku přece jen měly jistý účinek. Interní diskuse byly intenzivnější, nově se objevila stále latentní nesouhlas s dominancí členů Komunistického svazu. Proběhl dokonce „pravicový“ pokus o puč v IÖAG a další velké demonstrace 9. dubna 1978 se už nezúčastnily všechny skupiny. Akce tohoto dne proběhla už pod novým heslem: „lidové hlasování!“

„Vyhrocení“ na „boj proti parlamentnímu rozhodnutí“ přineslo hnutí skutečně nanejvýš účinnou politickou dynamiku. Požadavek lidového hlasování byl logickým důsledkem. Bude-li parlamentním rozhodnutím odpůrcům jaderné elektrárny odebrána legitimita, tak náš požadavek zase zbaví legitimacy parlamentní rozhodnutí. Požadavek byl přednesen vážně, ale my jsme rozhodně vycházeli z toho, že by se ho také žádná vláda neodvážila realizovat. Kreisky ale tu hru obrátil. Dobře si vzpomínám na večerní vydání „Kurýra“ s titulkem o lidovém hlasování a na pocit překvapení, bezradnosti a trochu i porážení. Nejprve jsme byli rozhořčeni. Bylo nám ale rychle jasné, že by nemělo velký smysl polemizovat s tím, že kancléř náš vlastní požadavek splnil.

Skutečně přišlo lidové hlasování v pravý čas. Všechny vnitřní neshody odpůrců atomové elektrárny byly bezpředmětné. Otázka, kdo s kým v jaké organizaci společně působil, byla irelevantní, neboť se všude spontánně vynořovali noví aktivisté i nové skupiny. Byl jen společný cíl.

Vítězství 5. listopadu 1978 bylo naše velké přání, ale vlastně přece neuvěřitelné.

Byl to tak na vlas těsný výsledek, že, jak Peter Weish trefně poznamenal, každý jednotlivec si mohl díky své vlastní angažovanosti právem připsat vliv na vítězství.

Do radostného opojení v noci 5. listopadu se mi vtíral i pocit nelibosti, který jsem si tehdy neuměl vysvětlit. Něco se dneškem změnilo, nic už nebude tak jako předtím. Vyhráli jsme, ale kdo skutečně zvítězil – „politicky“?

Nakonec se rakouský demokratický systém ve Zwentendorfu osvědčil. Rakousko je dodnes „bezatomové“. O rok později slavil Kreisky největší volební vítězství Druhé republiky. Komunistický svaz, který navzdory své vedoucí roli v „masovém hnutí“ dokázal kandidovat jen v „proletářské baště“ městské části „Vídeň vnitřní město/Wien Innere Stadt“, při těchto volbách žalostně propadl. O rok později se organizace téměř zcela rozpadla, členové zbaveni iluzí byli rozptýleni do všech stran.

Politika a tisk stále varovaly „pravé“ odpůrce atomu, že jsou využíváni extremisty. Ve skutečnosti to bylo spíše obráceně. Ekologické myšlenkové bohatství „rozložilo“ extrémní levici 70. let minulého století. 80. léta minulého století byla ve znamení hnutí za životní prostředí. V prosinci 1984 sice existovala v hainburgské nivě „Viktor – Adler – barikáda“, ale nikdo se nesnažil o to, být „vedení dělnickou třídou“. Ti, co okupovali nivu, mnozí z nich zde byli poprvé, nešlo jen o nivu, šlo jim především také o demokracii. Mně nikdo tentokrát nemohl upírat, že jsem „pravým“ odpůrcem elektrárny.

Znal jsem tu nivu dobře a v minulých letech při mnoha výletech lodí jsem se ji naučil cenit a milovat.

19. prosince 1984 jsem se krátce po půlnoci ukryl uprostřed nivy se skupinou 15 až 20 lidí, když se náhle objevilo světlo ze světlometů četnického auta.

Musel jsem se bezděčně smát. Byla to všechno skutečně pravda, nebo jsem se nějak dostal do partyzánského filmu? Konflikt se státním aparátem se tedy „přiosťřil“, zcela bez přispění nějaké marxistické avantgardy. Zato vedle mne v noční nivě ležel jeden známý městský radní vídeňské ÖVP, zástupce konzervativních lidovců.

K autorovi: Carl Manzano, Mgr.

Narozen v roce 1953, studoval obory biologie a zeměpis na Vídeňské univerzitě a politické vědy na „Institutu pro vyšší studia“, univerzitní asistent, sekretář ekologické komise spolkové vlády, jednatel „Fora rakouských vědců pro ochranu životního prostředí“ a plánovací skupiny pro národní park Donau-Auen a spolku „Distelverein“. Od roku 1977 ředitel národního parku Donau-Auen, v roce 1975 spoluzakladatel „pracovní skupiny Atomenergie Wien“, 1977-1979 člen všerakouského koordinačního výboru „Iniciativy rakouských odpůrců jaderných elektráren (IÖAG)“.

Elisabeth Schwarz:

„Mlčení znamená souhlas“

Jak jsem prostřednictvím Zwentendorfu
dospěla k politickému myšlení

Když mi zavolala Sigrid Schönfelder a zeptala se, zda bych chtěla napsat příspěvek k její knize fotografií, slíbila jsem to, sice bez velkého nadšení – protože všechno už je tak vzdálené – ale přeci, protože toto téma je bohužel opět aktuální.

Bylo mi hned jasné, že v této krátké době nebudu moci poskytnout objektivní popis tehdejších událostí.

K tomu by byly nutné podrobnější rešerše, i když byl člověk přímý účastník.

Mohu tedy vylíčit pouze selektivně a subjektivně, jak to tehdy probíhalo a co se dělo.

Proč jsem se stala odpůrkyní jaderných
elektráren

Na konci léta roku 1976 mě vyzval můj bratr, který byl tehdy státním zástupcem v Linci, abych podepsala výzvu proti stavbě jaderné elektrárny v St. Pantaleonu.

Protože jsem neměla páru, proč bych měla být proti, zahrnul mě informačním materiálem.

Už ho existovalo velké množství, například vyšla v srpnu brožura „Jak je to s jadernými elektrárnami doopravdy“. Po prostudování podkladů se mě zmocnil velký úlek. Do té doby jsem nebrala na vědomí, že v blízkosti Vídně, v Zwentendorfu, by měla být brzy uvedena do provozu jaderná elektrárna. Bylo mi jasné, že využití jaderné energie, která nám měla přinést provždy nevyčerpatelný zdroj energie, má svou cenu a své záludnosti a že to se zodpovědností politiků není slavné.

Bezpodmínečně jsem také chtěla něco proti tomu dělat – měla jsem děti ve věku pěti a osmi let.

Můj bratr mi radil, abych se obrátila na dr. Petera Weishe. Když jsem zase byla ve Vídni, zavolala jsem mu a sdělila svou prosbu. Poradil mi, abych šla do Burggasse č. 12, že se tam v bytovém společenství schází pravidelně pracovní skupina.

„Většina aktivistů tam jsou komunističtí studenti, proto by bylo velmi dobré, kdyby k tomu přišlo také pár normálních lidí.“

Za to „normální“ jsem zřejmě měla co děkovat svému bratrovi.

Putovala jsem tedy se smíšenými pocity do ulice Burggasse. Přijal mě laskavý mladý muž - byl to Günther Pfaffenwimmer – a mé počáteční rozpaky byly překonány.

Skupina byla poměrně velká, patrně několik nových. Účastníci byli vyzváni, aby se představili. Poté co padlo několik jmen, přišla řada na rázného mládence: „Mé jméno je N.N. Jsem německý nacionalista. Nikdo nereagoval. Seděla jsem tedy mezi nácky!

K mému ulehčení zachránila později situaci při uvádění některých jmen Lydia Brandstätter. „Já nejsem německá nacionalistka“ řekla velmi rozhodně.

N. N. byl jediným náckem ve skupině a bytové společenství také nebylo komunistické. Tato adresa se stala našim důležitým opěrným bodem, později se k tomu přiřadila tiskárna Neuf v ulici Bennogasse, skoro jako pracoviště.

Okolnosti tohoto večera v Burggasse byly typické pro sestavení hnutí proti jaderným elektrárnám.

Mnoho, mnoho lidí ze zneprátelených politických táborů rozdílného sociálního původu, rozličného stáří a z četných regionů se podílelo z nejrůznějších důvodů na tomto boji proti využití jaderné energie.

Jedinečný úspěch hnutí spočíval v tom, že vlastně měli všichni společný cíl: vyhrát lidové hlasování.

Než se ale tato pospolitost uvedla v život, znamenalo to dlouhou a trnitou cestu, pro kterou bylo třeba výdrž a vůli k diskuzi.

Osobní rozpoležení nikoho nezajímalo. Také na ně nemohl být brán zřetel, protože by nás nikam neposunulo.

„Vysvětlovací kampaň“

V roce 1966 byla v Rakousku založena společnost pro plánování jaderných elektráren, již v roce 1967 se k plánu objevili první varovné hlasy. Aktivitám obou stran, provozovatelů i odpůrců, se tenkrát nevěnovala vůbec žádná pozornost. Od roku 1971 docházelo ve Švýcarsku a ve Vorarlbersku k velkým akcím proti stavbě jaderné elektrárny v Rütli, a ačkoli tam v roce 1974 demonstrovalo deset tisíc osob, mnoho lidí ve Vídni to nezajímalo.

Zajímavým způsobem (jako Hornorakušanka mám na mysli typickým způsobem) se odpor spustil ve větším měřítku teprve při plánování jaderné elektrárny v St. Pantaleonu (to sice leží v Dolním Rakousku, zvlášť dotčena byla ale hornorakouská města Enns a Linec).

To souviselo také s tím, že se Kreiskyho vláda cítila povinna, ozřejmit lidem i stinné stránky využívání jaderné energie, a to „vysvětlovací kampaní“.

Při těchto diskusních akcích lhali provozovatelé tak, jak nejlépe uměli, a byli pravidelně odhaleni. Od jedné akce k druhé se pochybnosti v posluchačstvu zvětšovaly a kampaň se zvrhla v opak.

K tomuto úspěchu docházelo díky vědcům, kteří měli odvahu, říkat pravdu otevřeně: Konrad Lorenz, Robert Jungk, Bernd Lötsch a Peter Weish.

Existovalo kromě toho i mnoho nejmenovaných. Vědci v Německu a ve Švýcarsku dělali dobrou práci v podobě základního výzkumu.

Informační tok přes hranice fungoval znamenitě i v následujících letech.

Boj proti využívání jaderné energie přesahoval vždy hranice, bez mezinárodní spolupráce by nemohl být úspěšný.

Iniciativa rakouských odpůrců proti jaderným elektrárnám – snaha o sjednocení

Nastoupila jsem dprostřed této kampaně. Nejprve jsem musela doplnit své znalosti. Další krok byla agitace na ulici. Na začátku to chtělo překonání nějakých zábran, musela jsem se postavit na veřejné místo a s kolemjdoucími se dávat do řeči.

Při rozdávání letáků jsme byli také hloupě oslovováni, často i zle, a trvalo nějakou dobu, než jsem to zvládla.

V květnu 1976 se nejrůznější skupiny rozhodly, vytvořit společnou platformu, která se pak nazývala Iniciativa rakouských odpůrců jaderných elektráren (IÖAG).

Jejím cílem tehdy bylo, založit co nejvíce nových skupin v celém Rakousku, aby mohli být zapojeni i lidé, kteří nebyli studenty a ani nebyli organizovaní.

Jednoho dne jsem spolu s Güntherem Pfaffenwimmerem navrhla vytvořit skupinu také pro matky.

On se při jedné informační akci seznámil s jednou ženou z regionu Weinviertel, se kterou jsem to společně měla zkusit.

Tímto způsobem jsem se v rámci konference IÖAG dne 16. dubna 1977 v Tullnu seznámila s Henriettou Jurassovich.

V sále se zběsile hádali zastupující jednotlivých skupin, zatímco my jsme se v předsálí okukovali a hovořili o tom, jak bychom s tím měly začít.

Mezitím ze sálu stále hrnuli plačící nebo hubující lidé.

Už jsme nevěřili, že z celorakouské spolupráce skupin by mohlo něco být. To v nás posílilo úmysl, založit vlastní skupinu.

Hnutí proti jaderným elektrárnám si od počátku neslo v sobě nejhorší protiklady.

První „bojovníci“ proti jaderné elektrárně Zwentendorf pocházeli ze „Svazu pro zdraví národa“. Jak už název napovídá, mělo toto sdružení své kořeny úplně napravo politického spektra.

K tomu se řadil „Světový svaz na ochranu života“. Na druhé, temně rudé straně, stály různé studentské skupiny. Tam byli soudruzi z „Komunistického svazu“ – KB. Tento ale nesmí být zaměňován s komunistickou stranou Rakouska, která logicky – mějme na mysli třeba jen Černobyl – vždy zastávala využití jaderné energie a dne 5. listopadu vyzvala hlasovat s „kritickým ANO“.

KB byla marxisticko-leninistická organizace maoistického ražení, organizovaná v podobě buněk a povinná zachovávat věrnost stranické linii co nejpřísněji.

Členové KB pohrdali členy komunistické strany Rakouska, že jsou revizionisti a stalinisti. Kromě toho existovala „Skupina revolučních marxistů“ GRM, to byli trockisté.

Mezi těmito extrémny napravo i nalevo byly ještě občanské iniciativy z Lince, Ennsu, Salcburku, Štýrského Hradce, Vorarlberska, Innsbrucku atd. a nově vzniklá pracovní skupina „Waldviertel“. Ta bojovala proti konečnému úložišti vyhořelého paliva, jehož zřízení tam bylo plánované.

A k tomu existovali ještě individualisté. Ti byli často velmi extrémní povahy. Jedna z neznámějších byla Elisabeth Schmitz, předsedkyně organizace „Pomoc rakouským ženám při katastrofě“.

Chodila na demonstrace často s dětskou rakvičkou na rameni – byla samozřejmě prázdná.

KB zaujímal v hnutí zvláštní úlohu, o které se zmíním ještě podrobněji. V Tullnu mi dosud úplně nedocházelo, co se tam při politických zákopových válkách dělalo.

Matky proti jaderným elektrárnám

Henrietta a já jsme ihned začaly hledat ženy, které s námi chtěly spolupracovat.

A našly jsme je i mezi přítelkyněmi a známými a při akcích pořádaných pro matky a děti, které tenkrát budily velkou pozornost (byly „in“) – na podporu kreativity a rozvoje osobnosti dětí.

Při velké hvězdicové jízdě do Zwentendorfu 12. června 1977 jsme už vystupovali jako samostatná skupina. Ujaly jsme se opatrování dětí.

Abychom těm malým ušetřili namáhavý pochod při velkém vedru k jaderné elektrárně, měly jsme v parku v Tullnu připravené cihly Ytong k oklepání, velké role papíru a barvy na malování.

Dne 14. července navštívila delegace matek spolkového kancléře Kreiskyho. Ten očekával dvě až tři ženy.

Já jsem tam tenkrát nemohla být, ale Henrietta mi později vyprávěla, že při předpádové akci se asi dvacet žen s dětmi vřítilo kolem vrátných spolkového kancléřství do Kreiskyho kanceláře a konfrontovaly ho s našimi požadavky.

Kreisky se měl rozzuřit kvůli způsobu, kterým vnikly ženy do jeho kanceláře. Nejvíce ho rozzlobilo, že jedna z žen měla dřeváky, které na parketách hlučně „klapaly“.

Myslím, že vztekání bylo pro něj také úhybným manévrem vůči našim požadavkům. Dnes by vůbec nebylo možno vniknout spontánně do spolkového kancléřství.

Ve Vorarlberku se v této době též vytvořila skupina matek. V srpnu držely tyto ženy před úřadem spolkového kancléře několik dní hladovku. Jakkoli velkolepé

bylo jejich nasazení, chtěla bych však poznamenat, že nepovažuji tento způsob za vhodný pro to, aby se politicky něco prosadilo. Nakonec je sebepoškození příliš velké a úspěch minimální.

Na celorakouské konferenci delegátů 1. října v Linci jsem byla zvolena do „Celorakouského koordinačního výboru“, krátce nazývaném GÖK (Hnutí mělo slabost pro složená slova.).

Tenkrát jsem byla přesvědčena, že volba bylo uznání mé dobré práce. Brzy se ukázalo, že jsem byla jednomyslně zvolena proto, že oba tábory, jak pravicový, tak i levicový, doufaly, že se dám manipulovat.

Já jsem se ale vždy rozhodla pro to, co jsem považovala za správné a přece jsem zůstala po každé volbě v GÖK, až do lidového hlasování.

V den státního svátku před parlamentem

Na jedné fotografii jsem vidět, jak stojím před parlamentem a mám proslov, to bylo 26. října 1977. Jako členka GÖK jsem tam směla promluvit, poprvé v tak velkém veřejném shromáždění.

Byla jsem tak nervózní, že mi Winfried Fessler z Innsbrucku, který stál vedle mě, musel podepřít loket, aby se moje ruka, ve které jsem držela papír, tak netrásla. Později jsem si na takové situace zvykla a už to šlo bez pomoci.

Jenom žádné dluhy

Druhá Vídeňka v GÖK, která nepřišla z žádného politického tábora, byla Helga Lorenz. Zavedla nás do tiskárny Neuf, která se měla stát pro nás nepostradatelná, a spravovala finance. Všechny akce byly financovány z vlastních prostředků. Každý aktivista, žena nebo muž, musel podle vlastních možností zaplatit měsíční příspěvky. Kromě toho se na stáncích prodávaly samolepky, nálepky, brožury, tašky atd.

Velká zásluha Helgy byla, že až trapně a s největší přesností vyúčtovala každý groš a tvrdě dbala toho, aby IÖAG nenasekala žádné dluhy. To bylo zárukou naší nezávislosti.

Potřebovali jsme přirozeně velké množství informačního materiálu. Letáky jednotlivých skupin byly vyrobeny ručně, to znamenalo matrice naklepat na stroji a pak obtáhnout na rozmnožovacím stroji bez elektrického pohonu, většinou ručně klikou, často pozdě večer, kdy všichni měli čas.

(Mladší si asi vůbec neumějí představit, že existovala doba bez počítačů a kopírek, resp. že tyto nástroje byly málokde a byly drahé.)

Tímto způsobem byl vyroben i oběžník GÖK, to byl protokol ze schůzí, který byl přibližně jednou za čtrnáct dní rozeslán všem skupinám, Letáky IÖAG a plakáty tiskl často Remaprint, později zpravidla tiskárna Neuf.

Tam jsme ušetřili mnoho výdajů, protože autorem olovené sazby tiskáren byl často Herbert Kohout, který za to nebyl placený.

Bez něj by bývalo obtížné vyrobit tolik tiskovin. Až do června 1978 bylo např. v úvodu zmíněné brožury vytištěno 47.000 kusů v asi šesti vylepšovaných vydáních.

Vlastní noviny

Tyto podmínky umožňovaly, že v prosinci roku 1977 mohlo vyjít první číslo našich novin: „Iniciativně proti atomovým elektrárnám“, pod heslem „Kde se nepravda vydává za pravdou, stává se odpor povinností“.

Vydávání novin byl důležitým krokem pro úspěch hnutí, protože takto mohly být aktivistům a sympatizantům lépe předávány informace a podněty pro všechny akce.

Toni Weish a já jsme vydávali noviny pod názvem „INICIATIVNĚ za demokracii, životní prostředí a mír“ ještě do 90. let.

Myšlenka založit noviny přišla z tábora levičáků. Kdo píše o IÖAG, musí se také zmínit o roli KB.

Když jsem poprvé přišla do Burggasse, dávno jsem už univerzitu opustila.

Neměla jsem vůbec tušení a také žádný zájem na tom, co se mezitím ve studentském prostředí dělo z hlediska ideologie.

Rychle jsme ale pochopila, že někteří aktivisti resp. delegáti byli vždy lépe připraveni a urputně se pokoušeli vnutit své názory. To byli především členové KB.

Úloha KB (komunistického svazu)

Čínská lidová republika sice neměla v té době žádný jaderný průmysl, zabránit využívání jaderné energie obecně ale, domnívám se, nebylo v programu KB.

V Evropě měl boj proti jaderným elektrárnám být pro maoisty prostředek, aby poukázali na nezodpovědný postup politiků a majitelů koncernů.

Měl uvádět názorně, že tady nemáme žádnou pravou demokracii – žádnou vládu lidu.

Členové KB měli oproti nepolitickým aktivistům vždy tu přednost, že ve své stranické buňce ožehavá témata již prodiskutovali a přicházeli s hotovými koncepty do GÖK.

Kromě toho, pokud jde o agitaci, byli velmi dobře školení a připraveni pro každé nasazení.

Nakonec to ale bylo pro všechny prospěšné, neboť, kdo nechtěl zpustnout na úrovni štafáže, byl nucený se také připravovat a své argumenty důkladně promyslet.

Požadujeme lidové hlasování

Myšlenka požadovat lidové hlasování, přišla, pokud se pamatuji z KB. Stejný požadavek byl brzy vehementně podporován i socialistickou mládeží.

Kdo s ní skutečně přišel dřív, nemohu s určitostí říci. Nesměle se objevila v prosinci 1977, v lednu 1978 pak krátce před konferencí delegátů v GÖK měla být protlačena.

Vím ještě, že mě to šokovalo.

V KB byli toho mínění, že ani Kreisky ani parlament by lidové hlasování neschválili, a že takto získané rozhodnutí pro jadernou elektrárnu by bylo odhaleno jako nedemokratické, a vláda a parlament by byly napadnutelné.

Já jsem si ale byla jista, že Kreisky tento požadavek využije, protože on a jeho strana by se tím zbavili zodpovědnosti rozhodnout pro nebo proti jaderné elektrárně.

A kromě toho jsem si byla jista, že bychom takové hlasování prohráli. Každý týden jsem stála na našem stanovišti v ulici Operngasse a znala dobře „názory lidu“.

Už jsem si toho musela vyslechnout dost.

Převážná většina delegátů se na konferenci 4. února rozhodla pro lidové hlasování. Dne 9. dubna šel demonstrující dav k parlamentu, kde byl tento požadavek veřejně vyřčen.

Dne 9. června požadoval Bruno Kreisky skutečně lidové hlasování a 28. června byl tento požadavek schválen na den 5. listopadu.

To znamenalo: žádné prázdniny, po celé léto pracovat. Jak ukazuje výsledek, nasazení se také vyplatilo.

Založení pracovní skupiny ARGE „NE Zwentendorfu“

Ale ještě jednou zpět k úloze levičáků v IÖAG.

Na začátku roku 1978 se okruh angažovaných spoluprotestujících stále zvětšoval. Nyní se připojily i osobnosti, které hrály roli ve veřejném životě, například v médiích, v socialistické straně, jako univerzitní profesori atd.

Zde je vhodné uvést jména jako Freda Meissner-Blau a prof. Alexander Tollman, který poukazoval na nebezpečí zemětřesení v Zwentendorfu.

Tito lidé nechtěli být uváděni do souvislosti s uskupeními jako KB nebo GRM.

V novinách už dlouho probíhala štvance proti odpůrcům jaderných elektráren, byli onálepkováni jako komunisté a teroristé.

Pouze noviny „Kronen Zeitung“ se v roce 1978 přiklonily k odpůrcům, což nám jistě přineslo mnoho hlasů.

K tomu ještě přistoupilo, že IÖAG se snažila v boji proti uvedení do provozu Zwentendorfu naléhat na zodpovědné politiky a s úspěchem je poštvat proti sobě – SPÖ proti ÖVP a naopak.

Velmi bylo útočeno na ÖGB pod vedením Benyi, který byl s hospodářským svazem (Wirtschaftsbund) pod vedením Sallingera a Sjednoceným průmyslem

(Industriellenvereinigung) v jedné frontě s nejsilnějšími propagátory jaderných elektráren. Mnohým tyto útoky velmi vadily.

Tak jak nám separace zprvu připadala politováníhodná, bylo v ní i mnoho dobrého. Všichni mohli svobodněji pracovat, neboť centralizace je vždy spojená s omezeními. Oba zastřešující svazy se dobře doplňovaly.

Základna odporu byla v důsledku toho širší a prostředky násobně větší, takže bylo osloveno více lidí. Také několik členů stran ÖVP a SPÖ se nyní odvažovalo prohlásit se za odpůrce jaderných elektráren.

Konec manipulace

Práce byla namáhavá, často frustrující – nikdo nevěděl, jak by to dopadlo.

Ale často byla i velká legrace a zažili jsme i pravé hvězdné okamžiky. O jednom takovém Vám ještě na závěr povím.

Kreisky pozval vynálezce vodíkové pumy, Edwarda Tellera, v červnu 1978 do Vídně.

Teller měl veřejnosti vysvětlit přednosti „mírového využití“ jaderné energie.

Na 13. června byla oznámena akce na univerzitě ve Vídni, které se směli zúčastnit pouze osobně pozvaní hosté

Pořadatelé se dopustili velké chyby, natskli pozvánky v tehdy obvyklé sazbě písma a na papíře běžné kvality. Jak již zmíněno, existovala tiskárna Neuf.

Když nám jedna pozvánka byla přihrána, dotiskli jsme jich 150 kusů a rozdali je „kvalifikovaným“ osobám.

To znamenalo, že tyto osoby musely být pro policii neznámé, musely mít oblek nebo alespoň slušné sako, resp. šaty, a pokud se jednalo o muže, nesměli mít dlouhé vlasy.

Alespoň deset z těchto vyvolených mělo tak být dost spolehlivých a odvážných, aby zabránili počtě a projevu Tellera ve slavnostní síni – samozřejmě nenásilně – a přitom strhnout všechny ostatní.

Před univerzitou jsme přihlásili protestní akci, kterou nám policie nechtěla povolit.

Už dlouho jsme měli dojem, že jsou mezi námi informanti státní bezpečnosti, a proto byly brisantní věci projednávány pouze v malém okruhu. Akce „Teller“ ale byla logicky známá širší veřejnosti.

A skutečně byla celá akce téhož dne odřeknuta.

Jsem si jista, že Kreisky nechtěl žádný střet, a už vůbec ne před tak prominentním hostem.

Měli jsme nepředstavitelnou radost, že jsme panu Tellerovi, jehož vodíková puma nepatří ve skutečnosti k vynálezům, které by lidstvo posunuly, vystoupení zmařili.

K autorce: Elisabeth Schwarz

Narozena v roce 1939 v Linci. Studium germanistiky a dějin umění ve Vídni. Od roku 1976 je v Hnutí proti atomovým elektrárnám, od roku 1977 v Iniciativě rakouských odpůrců atomových elektráren členkou celostátního rakouského koordinačního výboru GÖK. Spolupráce na časopise „INITIATIV gegen Atomkraftwerke“ (Iniciativně proti atomovým elektrárnám), později spolupráce s redakcí Toniho Wenische tohoto časopisu až do roku 1991. V roce 1984 spolupráce na „Salcburském programu požadavků na záchranu lesa“ a boj proti dunajské vodní elektrárně v Hainburgu. Roku 1985 spoluzakladatelka „Rakouského spotřebitelského svazu“, spoluvydavatelka letáků „Denk vorm Kauf“ (Mysli před nákupem). Předsedkyně spolku „Anti Atom International“ od založení roku 1986 do roku 1990. Roku 1987 v zemském výboru strany „Grüne Alternative“ (Zelená alternativa) Vídeň. Od roku 1994 omezení všech aktivit v oblasti životního prostředí.

Heidrun Pirchner

Učitelky a učitelé proti atomovým elektrárnám

Kdo se nebrání, nežije, jak by mohl – Přísun informací a záblesk poznání

V roce 1975 jsem vedle práce na škole ještě měla složit zkoušky na Vídeňské univerzitě.

Musela jsem se tu na chodbě zastavit před největší posluchárnou u informačního stánku studentů biologie, protože jsem prostě nemohla téma minout jen tak: téměř dokončená atomová elektrárna ve Zwentendorfu, vzdálená 30 km od Vídně a její uvedení do provozu v dohledné době.

Zapojila jsem se do hovoru a naslouchala, čas se zastavil, všechno ostatní mohlo počkat. Mé srdce a mozek zachvátil zdravý šok nejen z atomové energie, ale také ze mne samé – proč jsem dosud ještě nikdy skutečně nevyšimla existenci a blízkost hrozby, navzdory svému tak zvanému politickému uvědomění, na které jsem byla tak hrdá?

Sbalila jsem letáky a brožury a hned jsem se doma dala do čtení. Ležela tu přede mnou původní forma později oranžové brožury, kterou jsme potom roky používali jako jádro svých informačních kampaní.

Člověk získal poznatky počínaje technikou jaderné elektrárny, těžbou uranu, obohacování a výrobou palivových tyčí přes nebezpečí „normálního provozu“ až po neexistující konečné uložení, tedy poznatky o celém koloběhu paliva.

Byla jsem ráda za toto osvícení a skupině biologů vděčná. Bylo to jisté: Zde chci spolupracovat a něco udělat proti chybnému politickému rozhodnutí.

Jako mně, muselo to dojít i mnohým ostatním, takže po celém Rakousku brzo vznikaly skupiny aktivistů. Duch doby 70. let a pohled do Německa, Švýcarska, Dánska a Vorarlbersku – tam již delší dobu byla skupina, která se vzbouřila proti atomové elektrárně ve Švýcarsku – dodávaly odvalu.

Akce občanských iniciativ proti již zprovozněným nebo plánovaným atomovým elektrárnám působily jako vzor.

Občanská iniciativa – charismatický pojem

Mnoho aktivistů z „hnutí zdola“ (grassroots-activists) 70. let mělo nosné ideály a myšlenky hnutí přicházející z roku 68, hnutí kritizující autority jako ideový vzor: spojit se s ostatními do skupin a zabývat se tématy, která nejsou v médiích, vzdělávacích zařízeních a politice dostatečně prezentována nebo je o nich pojednáváno nekriticky, potom sami vykonávat informační práci a pokusit se ovlivňovat politiku.

Doplňený koncept základního demokratického principu se šířil na základě kritiky cílené na nedostatečné možnosti občanů spolurozhodovat. Prolomit autoritářské struktury!

Z mnoha pracovních skupin vznikalo ženské hnutí, hnutí podporující třetí svět (Dritte-Welt-Bewegung), alternativní a ekologické hnutí a také hnutí proti atomovým elektrárnám.

Ve vzájemném působení s politickými institucemi a médií vyrostlo klima živé (a ostré) veřejné diskuse, o němž se člověku může dnes jen zdát. Kdo chce něco změnit nebo ovlivnit, musí se organizovat, tato stále se potvrzující moudrost vedla ke vzniku občanských iniciativ.

To nové této organizační formy pramenilo z poznání, že konkrétních cílů je dosaženo jen tehdy, když lidé různých světových názorů bojují společně.

Stranická orientace byla pokládána – jak je patrné z mnoha každodenních politických rozhodnutí – za omezení tvorby názoru a svobody jednání.

První vídeňské pracovní skupiny proti atomovým elektrárnám si vyměňovaly zkušenosti ze svých aktivit na společných shromážděních, brzy vznikla síť okresních skupin, kromě toho skupina matek a učitelů a učitelek, která se chtěla obracet na zvláštní cílové skupiny.

Všechny nakonec našly svou platformu ve „Vídeňské organizaci proti atomovým elektrárnám“ (WOGA) a tato organizace se stala členem brzo založené „Iniciativy rakouských odpůrců atomových elektráren“ (IÖAG).

Tato celorakouská zastřešující organizace fungovala prostřednictvím konferencí delegátů (podle dohodnutého klíče pro delegované), aby byla zajištěna transparentnost při usneseních a aby se zabránilo jednostranným vlivům.

IÖAG byla zodpovědná za celorakouské aktivity (manifestace, demonstrace, sbírání podpisů, delegace k politikům...), které byly všemi podporovány.

A bylo to jednoduše skvělé, jak zodpovědní koordinovali práci a velké akce po celém Rakousku! Noviny organizace IÖAG („INITIATIV“, Motto nad titulem:

„Kde se nespravedlnost stává zákonem, stává se odpor povinností.“) byly komunikačním prostředkem směrem dovnitř a zároveň přenášením informací na venek.

Každá jednotlivá skupina tak mohla získat přehled a zaujmout svou pozici v celku.

Učitelstvo vyrábí učební pomůcky

V rámci organizace WOGA se sešlo několik učitelů a učitelek a usnesli se vytvořit pracovní skupinu, která měla zvlášť oslovit dvě cílové skupiny: žactvo a učitelstvo.

Chtěli jsme především vydat materiál pro mládež, který může být použit ve výuce.

Také někteří ne-učitelé trvali na spolupráci s námi, což nás těšilo a snad uchránilo před profesní slepotou.

Nejprve musela být zvýšena vlastní úroveň znalostí (což byl pro aktivisty samozřejmě permanentní proces) samostudiem, referáty a diskusemi.

Obstaraly se odborné knihy a informační materiál jiných iniciativ s dlouhodobějšími zkušenostmi, např. německého „Spolkového svazu občanských iniciativ ochrany životního prostředí“. Setkávali jsme se v jedné restauraci a zvali kolegy ze škol, aby rozšířili náš kruh.

Jádro aktivistů však zůstávalo po dobu několika roků docela stabilní.

Přirozeně jsme navštěvovali veřejné přednáškové a diskusní akce WOGA, které byly realizovány vlastními nebo pozvanými experty (Peter Weish, Bernd Lötsch, Carl Manzano, Alexander Tollmann...).

Rakouská půjčovna filmů FILMLADEN prezentovala v určitých programech kinech dokumentární filmy k vojenskému a mírovému využití atomové energie.

Mnohostranně aktivní duch doby podnítil také renomovaná vydavatelství, aby ve svých vydavatelských programech zachytila témata hnutí proti atomovým elektrárnám (např. v řadě „rororo aktuell“), takže nebylo možné stěžovat si na nedostatek odborné literatury.

Když došlo na tvorbu pedagogických pomůcek scházeli jsme se na pracovních setkáních, většinou v bytech, aby byly některé „výrobní prostředky“ hned k dispozici (papír, psací stroj, lepidlo) a kromě toho se mohlo tvořit v příjemné atmosféře.

Rozhodli jsme se pro publikování formou nástěnných novin. Ta měla více výhod:

Nemuseli jsme sami sebe vystavovat tak velkému stresu a mohli jsme plánovat a publikovat postupně, okamžitě začít a také jsme své publikum nepřetěžovali příliš mnoha informacemi najednou.

Přehledné dávky v názorné formě (vždy papír A3) jsme pokládali za vhodné, a i jejich účinnost je údajně nejlepší.

Kromě toho jsme zůstávali s řadou příjemců ve stálém kontaktu, zachovávali jsme charakter výzvy zabývat se pořád tímto tématem ve výuce a mohli jsme při distribuci přiložit dopisy a letáky k aktuálním akcím a demonstracím.

Rozčlenili jsme tedy souhrnné téma do dílčích úseků, od technologie reaktorů přes dávky radioaktivity v normálním provozu a jejím navýšení v potravním řetězci až k problematice těžby uranu a oběhu paliva, od nemožnosti konečného uložení přes zařízení na přepracování vyhořelého paliva až po osvětlu ohledně největších předpokládaných nehod (GAU) a absolutní katastrofy (Super-GAU).

Zabývali jsme se též argumenty propagandy pro atomové elektrárny a vyvraceli jsme je, např. že atomové elektrárny jsou ekonomické, vyrábějí levný proud a vytvářejí pracovní místa. Dokonce byly projednávány otázky energetické politiky, plýtvání energií a obnovitelné energetické zdroje. Text doplňovaly schematické, technické kresby a lákaly k němu karikaturami.

Každé vydání obsahovalo rubriku s údaji o literatuře a pramenech jako doklad serióznosti a podnětu k dalšímu studiu nebo k obstarání knih pro školní knihovny.

Celá série nesla střízlivý titulek „Informace o Atomové energii“ jako jednotné písmo na každém listu. Jako skupina vydavatelů jsme se nazývali „Arbeitsgemeinschaft Atomenergie“ (Pracovní společenství atomová energie), formálně zodpovědnou za vydání byla Eva Schmudermayer. Vedle toho stála poznámka: „Vědecké poradenství: Vědecký ústav pro životní prostředí a ochranu přírody Rakouské akademie věd“, umožněno díky kontaktu s Petrem Weishem.

Vědci, kteří se angažovali v hnutí proti atomovým elektrárnám, pro nás byli odbornými autoritami a také bezúhonnými osobnostmi.

Všechny nutné činnosti byly rozděleny podle schopností a snesitelnosti a prováděny členy skupiny – tvorba textů, přepsání na stroji, úprava (všechno nastříhat, nalepit – doba před počítači!), cesty do tiskárny, skládání a lepení adres, předání pošty...

Všechny vzniklé náklady na papír, sadu písmen (Letraset), tisk a především zaslání byly hrazeny z darů a z vlastní kapsy.

Pro šíření nástěnných novin jsme nemohli jednoduše nechat vytisknout obří náklad a pokaždé z toho poslat balík k rozdělení do škol – pro to tu nebyl dostatek peněz.

Kromě toho byly na mnoha školách jistě osoby, které by tyto zásilky byly raději hned nechaly zmizet.

Získávali jsme tedy adresy učitelů přes osobní kontakty, přes známé známých a výzvy, aby nám jmenovali další zájemce.

Že jsme tímto způsobem dali dohromady několik stovek adres, osvětluje čilou a úspěšnou komunikaci oné doby, rozmanité kontakty a propojení také napříč Rakouskem.

Mnozí učitelé a učitelky angažovaní v otázce hnutí proti atomovým elektrárnám byli aktivní také v pracovních skupinách k jiným tématům (např. třetí svět), setkávali se vzájemně, předávali dál aktuální informace... Vládla dynamická nálada naplněná všestrannou angažovaností, nadšením a pozitivní inspirací.

Možná, že učitelstvo projevilo také „speciální morální zanícení“, ne tolik na základě povinnosti formulované ve školských zákonech vychovávat děti a mládež „k pravdě, dobru a kráse“, neboť tento tradiční výchovný cíl již pro mnohé vzhledem k běhu dějin a politiky zchátral v obsahově prázdnou formuli nebo se dokonce stal podezřelým.

Ale vláda SPÖ v 70. letech vytvořila svými diskusemi ke vzdělávací reformě, školskými pokusy a novým požadavkem politického vzdělávání na školách rozšířený prostor pro pedagogickou angažovanost a inspirovala otevření školy vnějšímu světu.

Moderní výchovný cíl, který doplňovala humanistická formule, zněl takto:

Úkolem školy je výchova mládeže v sebevědomé lidi a občany státu.

To bylo dobré, to se mohlo tak brát! Odborná pedagogická literatura to nazývala „emancipovaným vzděláváním“: zprostředkovat vědomosti a dovednosti, které mládeži umožní vzít život do vlastních rukou a převzít zodpovědnost za utváření společnosti.

Nebylo tedy také divu, že se brzy na školách konaly diskuse k otázce Zwentendorfu, že žáci a učitelé společně demonstrovali a že následně vzplály také konflikty – potíže s vedením na některých školách, s kolegy, kteří byli přísně stranicky orientováni a organizováni v partajních učitelských spolecích (jak s nohsledy SPÖ, tak i ÖVP, neboť ÖVP ještě dlouho neuskutečnila svůj taktický obrat od „pro“ Zwentendorf k „proti“ Zwentendorfu).

Ovšem že se ve školách také nosily zářící slunečné etikety „ATOMOVÁ ENERGIE NE DĚKUJI“, dokud nebyly zakázány sarkastickými řediteli a inspektory.

Snad byla tato velká, společná (nás skromný přínos převyšující) a úspěšná kampaň proti Zwentendorfu tak masivním utvářením názoru, že dokonce trvale ovlivnila vědomí mnoha pedagogů.

V každém případě mohl jakýsi pan Kienzl, tehdy vysoký odborový funkcionář, tvrdý zastánce výstavby a fanatický propagátor atomu, ještě mnohem později, po své kariéře ředitele Národní banky, veřejně mluvit o „nepřátelství k technickému pokroku“ mezi rakouskými učiteli a vyjádřit svůj hněv.

Z jedné studie z 90. let totiž vyplynulo, že mládež nahlíží na technický pokrok kritickýmá očima a zajímá se o otázky životního prostředí – jaký to skandál!

A vinni tím museli být přirozeně učitelé. Za nepřátele techniky jsme se ovšem nikdy nepovažovali.

Správné oproti tomu je, že chemické nehody u Sevesu, Bhopalu a stovky dalších průmyslových katastrof, největší předpokládaná nehoda (GAU) v Černobylu (možnost výbuchu reaktoru nám lobbisté atomových elektráren stále vytýkali jako panikaření), nehody tankerů, jedovaté látky v potravě, kadmium v dětských vlasech atd. atd. nacházely také příslušné místo ve výuce 70. a 80. let.

Názorový boj v pasáži opery

Vedle velmi úspěšné výroby nástěnných novin nás zvláště potěšily zážitky a setkání na informačních stáncích.

Všechny skupiny WOGA měly svá fixní stanoviště na rušných místech nebo křižovatkách města. Tady stály dlouhé potapetované stoly, vedle toho většinou byly ještě stojany na nové plakáty vytvořené společností IÖAG, které vyzývaly k nadcházejícím demonstracím nebo informovaly o určitých tématech, jako například o plánovaném zařízení pro přepracování vyhořelého paliva ve Wackerndorfu (Německo).

Nebylo-li něco takového právě na pořadu dne, pořizovali jsme fixami psané plakáty na balicím papíře. Někdy jsme polepovali také stěny a sloupy. Tahali jsme obrovské tašky s knihami, brožurami, letáky, podpisovými archy a s ještě

narychlo donesenými nejnovějšími novinami IÖAG z tiskárny.

Na takto dobře utříděném a těžce naloženém stole stála ještě jedna důležitá věc na dobře viditelném místě – piksla na příspěvky. Spočítání jejího obsahu bylo vždy napínavým a čestným ukončením každého „shromáždění“ (všechny informační stánky musely být ohlášeny na policii jako shromáždění).

My jsme měli svůj stánek ve vídeňské operní pasáži, a tím jsme mohli oproti ostatním skupinám obsadit pro nás skutečně špičkové místo, jak jsme byli přesvědčeni (atmosféra v pasáži opery byla tehdy ještě příjemná, bez výparů z kuchyně fastfoodů).

Nejprve jsme zde pracovali pravidelně jednou za týden několik hodin.

Když se ale blížil termín plánovaného uvedení do provozu atomové elektrárny v Zwentendorfu, navezly se palivové tyče a ÖVP (která původně o výstavbě jaderné elektrárny rozhodla společně s SPÖ) svým obratem vpadla do zad spolkovému kancléři Kreyskymu, byl tento nucen hledat záchranu v ofenzivě a vyhlásit referendum požadované odpůrci atomových elektráren, tak jsme museli zvýšit svou aktivitu.

Rozhovory a diskuse se zainteresovanými lidmi, kteří se zastavili nebo k nám přišli, byly pořád poučné, naučili jsme se přistupovat k nim čím dál lépe.

Také mohutným emocím příznivců jaderných elektráren, zdatným obhájcům stranických a vládních rozhodnutí bylo potřeba čelit, střetávat se s argumenty.

Srdnaté výtržnosti kolemjdoucích nám byly milejší než nevšimavé pohledy netečných. Docházelo ale také k podivně komickým nebo lehce agresivním scénám.

Skupina lidí, která se zasazuje za nějakou věc, přitahuje zjevně nejen zájemce o tuto věc, ale i v mnoha ohledech životem zklamané, zahořklé a těž neurotiky.

Daly se provádět sociálně psychologické studie. Snesly se na nás výtky, proč jsme proti Zwentendorfu a nekonáme spíše něco proti vysokým příjmům politiků.

Měli jsme se angažovat pro bytové problémy jedné starší ženy a pro žalobu, kterou někdo podal u Vrchního soudního dvora.

To nejmírnější standardní popichování znělo, že s tím máme vypadnout a jít „tam, na východ, ke komunistům“. Tam máme zkusit změnit společnost. Nikdy jsme tuto logiku zcela nepochopili.

Bylo krásné zažít, jak cizí lidé spolu začínají diskutovat, vyměňovat si názory na zásobování energií, na atomovou politiku, demokracii, na politickou situaci v Rakousku.

V týdnech před referendem se tvořily obrovské shluky lidí, s nimiž jsme my sami hovořili méně, ale pro které naše přítomnost, informační stánek a plakáty byly dostatečným podnětem pustit se vzájemně do prudkých diskusí.

Mnoho informačního materiálu se kupovalo, mnoho darovalo.

A potom ještě něco jiného...

Jako i pro ostatní skupiny, jsme museli také i my vykovávat ještě další činnosti jako podpora akcí WOGA a IÖAG, spolupráce při přípravách shromáždění, demonstrací, přednášek a kulturních akcí s umělci.

Zmíním jen toto: malovat transparenty, ve zvláštních termínech roznášet někde letáky nebo v noci lepit plakáty (maskované tahání kbelíků s lepidlem, vyhlížení, jestli je čistý vzduch, takzvané „plakátování na divoko“ – člověk při tom nesměl být přistižen, ale přirozeně docházelo i k více či méně milým setkáním s policií a také k udáním).

O víkendech jsme vyjížděli do vesnic v oblasti Tullnerfeldu, abychom si s obyvateli promluvili o Zwentendorfu a roznesli informační letáky.

Mnohdy nás samotné udivilo, kde jsme vedle zaměstnání a rodiny vzali čas a energii pro takové nepřetržité několikaleté nasazení.

Přesvědčení o smyslu svých aktivit nám přinášelo zážitky produktivní spolupráce a pospolitosti, tím rostlo vlastní nadšení z nás všech, čím vším jsme my všichni dohromady mohli v celém Rakousku pohnout.

Radost z toho byla s každou aktivitou znova posílena a obohacena o novou motivaci. Co jsme dělali, sloužilo cíli, ale zároveň nás podněcovalo, neboť nám to přinášelo také hodně zábavy. Díky častým setkáním bylo mnoho příležitostí společně se bavit, vzájemně se poznávat, smát se.

Něčím zvláštním pro mne vždy byla vystoupení umělců k různým akcím.

Byly to společné radosti, které zase na dlouhou dobu doplnily zásobu osobní energie, euforie, i když se vedle kabaretu částečně jednalo o velmi vážné obsahy.

Jednoduše mi připadalo báječné, jak „Motýli“, Lukas Resetarits, Kurt Winterstein, Otto Tausig, Christine Nöstlinger, a ještě další dali svoje písně, texty, mluvu, hudbu do služeb odboje a života, tvořili angažované umění, mnohých se dotkli, četné zasáhli, nadchli. Vláčení, spěchání, nedostatek volného času a dlouhé pracovní večery sice byly součástí celého dění, nebyly však žádnými separátními stresovými faktory, neboť prolínaly celým procesem, z něhož jsme mohli čerpat zážitky úspěchu a pobavení.

V neposlední řadě tomu tak bylo ve velké míře večer 5. listopadu 1978, když jsme společně ve velkém pronajatém sále evangelického studentského domova sledovali v televizi výsledky referenda a potom při spontánní nadšené demonstraci zamířili v radostném opojení kolem náměstí Ballhausplatz (sídlo rakouské vlády) k náměstí Stephansplatz, kde zazněla spolková hymna, také internacionála a další písně, a kde se tancovalo.

Atomová lobby zůstává aktivní

Bohužel referendem nebylo vše učiněno ani zažehnáno. V prvních letech poté se atomová lobby pokoušela také v Rakousku opakovaně o útoky, které sondovaly šance na nové referendum.

WOGA se smrškla na jednu skupinu i nadále ostražitých, kteří toto dění sledovali.

Zabývali jsme se alternativní energetickou politikou, mezinárodním a regionálním vývojem v této oblasti a požadovali od vlády energetický plán – který dodnes neexistuje.

Jiní aktivisté a aktivistky se stali zakladateli Rakouského ekologického institutu, aby nakročili ke stabilní důležité praktické činnosti. Byl to projekt, který se nakonec stal velmi úspěšným a dodnes zpracovává zakázky jako nezávislé výzkumné místo (např. měření paprsků gama, vzdělávání poradců životního prostředí ...).

Další skupina vydávala přehled zpráv (Pressespiegel), který byl publikován ještě dalších 15 let. Novinové články ze všech možných německojazyčných novin byly uspořádány podle témat atom, energie a zbrojení a staly se velkolepým zdrojem informací.

Mnozí z tehdejších protiatomových aktivistů se mezitím angažovali v mírovém hnutí proti „dozbrojování“ supervelmocí.

Potom došlo ke katastrofě v Černobylu v roce 1986. Od rakouské vlády byly požadovány podrobné informace a opatření proti šíření nebezpečného záření v Rakousku. Staří aktivisté zorganizovali ve Vídni velkou solidární demonstraci.

Zakládaly se nové skupiny jako „Wiener Plattform für eine atomkraftfreie Zukunft“ (Vídeňská platforma za bezatomovou budoucnost). Organizace proti atomovým elektrárnám v Salcburku a Horním Rakousku jsou nepřetržitě aktivní již 30 let, především proto, aby zastupovaly rakouské zájmy vůči německým, českým a slovenským provozovatelům atomových elektráren.

V poslední době je v řadě států EU atomová lobby docela opovážlivě připravena pohnat vpřed své plány na výstavbu.

Je třeba doufat, že se mladí lidé znovu zaktivizují, budou zastupovat své zájmy o budoucnost a zformují nový odboj.

Naděje spočívá také v tom, že na úrovni Evropské unie, a i v ostatních zemích světa dále pokračuje nový vývoj a rozvoj směrem k obnovitelným energiím.

K autorce: Heidrun Pirchner, Dr.

Narozena v roce 1944 v Linci, zde také vyrůstala. Studium germanistiky, dějin umění, filozofie a psychologie pro obor učitelství ve Vídni. Nejdříve činnosti na volné noze, později učitelka na gymnáziu. Od roku 1968 nejprve v levicových protestních skupinách, potom v občanských iniciativách, nakonec účast na vzniku nadstranické, politicky nezávislé „Iniciativy personálního zastoupení a odborů“, „Iniciativy rakouských učitelů“ a „Nezávislých odborářů“, dnes uznávaná jako Odborářská frakce.

Josef Cap:

Debaty JUSO

V 70. letech 20. století se zejména v evropských průmyslových společnostech rozvinulo kritické myšlení o hospodářském růstu, který škodí životnímu prostředí, a zároveň se objevily výzvy k energetické transformaci (podle vzoru německé Energiewende).

Bezbřehý optimismus ohledně pokroku, který nastal po roce 1945, se také stále více zpochybňoval.

Došlo k rychlému nárůstu odmítání vysoce riskantní formy energie, a to jaderné energie.

Souběžně s bojem proti závodům v jaderném zbrojení rostl i odpor k tomu, co se tehdy nazývalo mírovým využitím jaderné energie.

Není tedy divu, že v zemi, jako je Rakousko, která stála před rozhodnutím uvést v roce 1978 do provozu svou první jadernou elektrárnu, probíhaly ostré veřejné diskuse.

Uznávání odborníci a univerzitní profesori veřejně se přeli o nebezpečí jaderné energie.

Neuvěřitelně vysoké náklady vedly také ke změně myšlení obyvatelstva.

Občanské iniciativy, které spontánně vznikly na mnoha místech za účasti kritických sociálních demokratů, poukazovaly zejména na náklady spojené s dlouhodobým konečným uložením jaderného odpadu.

Jiní kritizovali, že tato technologie nemůže zaručit stoprocentní bezpečnost a že navíc nelze předvídat následky, pokud by v elektrárně došlo k nehodě, nebo pokud by na elektrárnu spadlo letadlo, nebo dokonce pokud by došlo k útokům.

Mezi rakouským obyvatelstvem se začal šířit strach.

Také v rakouské Socialistické mládeži, jejímž předsedou jsem se stal v roce 1978, se vedla vášnivá diskuse o tom, zda má být uvedena do provozu jaderná elektrárna Zwentendorf; většina členů Socialistické mládeže se postavila proti jaderné energii.

SJÖ (Socialistická mládež Rakouska) tak spolu s VSStÖ (Socialističtí studenti Rakouska) převzala v rámci rakouské sociální demokracie průkopnickou roli v boji proti jaderné energii.

Většina SPÖ (Sociálnědemokratická strana Rakouska) a odborů se naopak zasadila o uvedení první rakouské jaderné elektrárny do provozu.

Neexistovala žádná okresní organizace SPÖ ani žádná z mnoha sociálnědemokratických tzv. „vedlejších organizací“, kde se z iniciativy Socialistické mládeže často nevedly kontroverzní debaty.

Ačkoli je Rakousko zemí vodních elektráren, SPÖ, která byla v té době u absolutní moci, chtěla využívat i jadernou energii, a to především z důvodů politiky růstu a zaměstnanosti.

Proto ji vždy podporovali sociální partneři a ÖVP (Rakouská lidová strana), která byla v té době v opozici.

Na základě četných diskusí SJÖ jako první požadovala referendum kvůli emocionálnosti otázky a nebezpečnosti jaderné formy energie.

SPÖ nakonec tomuto požadavku vyhověla a přijala odpovídající usnesení stranického vedení.

ÖVP se rozhodla hrát farizejskou dvojí hru a poté, co se Kreisky i osobně vyslovil pro uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu, doporučila z taktických důvodů hlasovat proti.

Také SPÖ přijala kromě toho rozhodnutí svého stranického vedení (17. října 1978), které sledovalo linii kancléře Kreiskyho a hlasovalo pro uvedení jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu.

Jako zvolený zástupce SJÖ ve spolkovém předsednictvu SPÖ jsem hlasoval proti.

Toto moje rozhodnutí vzala většina členů následně konané rady sdružení rakouské socialistické mládeže se souhlasem na vědomí a podpořila je.

Ve všech doporučeních, jak v SPÖ, tak v SJÖ, totiž platil princip svobody svědomí, každý by měl mít možnost rozhodnout se v referendu o uvedení jaderné elektrárny do provozu podle svého svědomí a přesvědčení.

Vnitrostranická debata o jaderné energii probíhala s velkým nasazením a emocemi.

Nezřídka se uprostřed noci setkávaly různé sociálnědemokratické plakátovací skupiny, které se stavěly buď proti uvedení Zwentendorfu do provozu, nebo pro ně.

Tento pestrý obraz rozmanitosti charakterizoval zejména poslední dny před referendem. Dne 5. listopadu 1978 konečně padlo rozhodnutí.

V tomto referendu bylo odevzdáno 3,183.486 hlasů.

1,576.709 bylo pro uvedení jaderné elektrárny do provozu a 1,606.777 proti.

Rakouská socialistická mládež tak spolu s dalšími odpůrci jaderné elektrárny, včetně sociálních demokratů, jako jsou Freda Meissner-Blau a Paul Blau, přispěla k výsledku referenda nemalou měrou.

15. prosince 1978 schválila Národní rada zákon o zákazu využívání jaderné energie k výrobě elektřiny a o necelý rok později se obě hlavní strany dohodly, že tento zákon může být změněn pouze po referendu a pouze dvoutřetinovou většinou v parlamentu.

Dne 31. května 1985 byl v Národní radě učiněn další pokus o změnu tohoto zákona.

Jako poslanec zvolený do Národní rady jsem s tím v rozporu s linií parlamentní strany nesouhlasil.

Jelikož tento pokus o změnu zákona zdaleka nedosáhl dvoutřetinové většiny, znamenalo to pro jadernou elektrárnu Zwentendorf definitivní konec.

Po havárii jaderné elektrárny v Černobylu 26. dubna 1986 už nebyl nikdo, kdo by jadernou elektrárnu Zwentendorf podporoval.

Nyní, o dvacet let později, se evropská jaderná lobby snaží vrátit čas a na základě chabých argumentů učinit nejnebezpečnější a nejdražší formu energie opět přijatelnou.

Boj ještě zdaleka neskončil.

K autorovi: Josef Cap, Dr.

Narozen ve Vídni v roce 1952. Studium politologie a pedagogiky na Univerzitě Vídeň. Zmocněnec Rakouského vysokoškolského žactva. V letech 1978-1984 předseda Socialistické mládeže Rakouska. V letech 1979-1985 viceprezident Socialistické internacionály mládeže.

Od roku 1983 poslanec rakouské Národní rady. V letech 1986-2003 vedoucí Dílny pro budoucnost a kulturu SPÖ. V letech 1988-1995 byl celostátní tajemník strany SPÖ (Bundesgeschäftsführer). 2001-2007 úřadující předseda poslaneckého klubu sociální demokracie. Od roku 2007 předseda poslaneckého klubu sociální demokracie.

Günther Franz Pfaffenwimmer:

Předseda vypravuje o IÖAG

Stopy počátku a první impulsy

Začalo to na podzim 1974. Válka ve Vietnamu skončila. Od roku 1972 jsem působil ve „Výboru pro jižní Afriku“ (KSA) na podporu osvobozeneckých hnutí v jižní Africe.

Po karafiátové revoluci v Portugalsku jsme zažili úspěch, osvobození portugalských kolonií, „vítězství“, a tím i pro nás (morální) odměnu za dlouholeté úsilí.

V červnu 1974 jsem složil učitelskou zkoušku a strávil léto v Kanadě. V KSA jsem se naučil „politickému řemeslu“:

Shromažďování informací především z médií a jejich kritické projednávání a hodnocení, vedení skupinových setkání a psaní zápisů z nich, sestavování mediálních přehledů, výroba a prodej letáků a novin, organizování informačních stánků a diskuse s kolemjdoucími, zápisy jejich průběhu s uvedením silných a zejména slabých stránek argumentace, které se objevily, naučit se argumentovat v hraných rolích, vylepovat plakáty, organizovat demonstrace, vystupovat před shromážděním, vybudovat organizaci složenou z několika podskupin v okresech Vídně a v některých městech Rakouska, pracovat ve společné koordináční skupině, vést rozhovory o akční jednotě a vyjednávat s dalšími, podobně smýšlejícími aktivistickými skupinami...

Dalšími zdroji mého poznání byla „Katolická vysokoškolská obec“ na začátku mých studií, studentská rada Biologického ústavu, jejímž členem jsem byl až do roku 1975, školení MLS - (marxisticko-leninských studentů, maoistů) a noční diskuse v našem bytovém společenství (WG).

Na podzim roku 1974 mě matka při návštěvě rodičů v Linci nabádala:

„Raději se angažuj proti jaderným elektrárnám“, zejména proti plánované jaderné elektrárně St. Pantaleon u Ennsu.

Její přítelkyně teta Traudl byla aktivistka a informovala/infikovala mou matku.

Jeden z mých spolubydlících v tom roce, Lois Geisslhofer, mi vyprávěl o „povstání v Ennsu“ proti jaderné elektrárně St. Pantaleon.

Pak se mi v knihkupectví na Schottenpassage dostal do rukou rororo-paperback „Atomenergie oder Ein Weg aus der Krise?“ (Atomová energie aneb cesta z krize?). Při čtení této knížky ve mně „bouchly saze“ a já jsem byl odhodlán proti jaderným elektrárnám něco dělat.

Založení pracovní skupiny pro atomovou energii, IÖAG a zahájení kampaně

Po některých předběžných diskusích s kolegy z Rady studentů biologie v zimním semestru 1974/75 jsme se rozhodli založit na univerzitě aktivistickou skupinu.

První schůzka se konala po Velikonocích 1975. Bylo nás šest. Vzpomínám si na Carla Manzana, Franze Raditse, Wolframa Tertschniga, Christiana a jednu studentku, která tam byla ale jen krátce.

Ještě v dubnu jsem napsal návrh organizace práce naší pracovní skupiny, do kterého jsem vložil všechny své znalosti a zkušenosti z KSA.

Návrh byl projednán, přijat a následně realizován.

Na druhé schůzce koncem dubna nás bylo dvanáct, na třetí pak koncem května nás přišlo 24 a v polovině června jsme měli první velkou akci s plným přednáškovým sálem v Biologickém ústavu univerzity.

Doprovázely nás nejbouřlivější události v Ennsu a Linci, kde se sešlo vždy 5 000 „řádících“ lidí, kteří dali zástupcům vlády a provozovatelům jaderných elektráren jednoznačně najevo, že jasně říkají jaderné elektrárně St. Pantaleon NE.

Údajně ale měla být jaderná elektrárna Zwentendorf uvedena do zkušebního provozu již na podzim 1975. To byl velký tlak a velká hrozba.

Jak bychom měli tuto situaci řešit? Po několika diskusích jsme se společně rozhodli, že budeme vzdorovat až do uvedení do provozu a případně i po něm až do odstavení

Významnou posilou nám byly aktivistické skupiny z Matematicko-fyzikálního ústavu, které se právě neúspěšně bránily zavedení nových studijních předpisů.

Připojili se k nám Michael Grosser z Institutu matematiky a Wolfgang Kromp z Institutu fyziky.

Na podzim 1975 jsme založili spolek „Arbeitskreis Atomenergie“ (Pracovní spolek atomová energie) a vydali první brožuru „Atomkraftwerke Pro und Kontra“ (Jaderné elektrárny Pro a proti), žlutá obálka s černým obrysem jaderného reaktoru a symbolem radiace.

Zodpověděli resp. popřeli jsme v něm deset argumentů pro jadernou elektrárnu Informačního centra Zwentendorf.

Seznámili jsme se také s „pionýrskou generací“, „Světovým svazem na ochranu života“, paní Rosou Müller a jejími spolupracovníky, Dr. Drobilem z Klosterneuburgu, Dr. Peterem Weishem, panem Dornerem z Občanské iniciativy (BI) Vídeň 20/21 proti výstavbě dálnice přes 20. okres a dalšími a zahájili první koordinační jednání všech protijaderných iniciativ ve Vídni ještě v květnu 1975.

Prostřednictvím těchto debat o jednotě akce, které probíhaly se vzájemným respektem i vůči jednotlivým zvláštnostem, našly vídeňské skupiny společnou řeč a poté spojily své síly v červenci v Ennsu na prvním celorakouském setkání.

Toto dobré vídeňské diskusní klima také v následujících letech pomohlo udržet v mezích vnitřní napětí mezi levicovými studijními skupinami a konzervativními, občanskými iniciativami (BI).

Toto napětí existovalo i ve Vídni, ale zkušenost s jednotou v akci je udržovala na rozumné a zvládnutelné úrovni.

Snažil jsem se udržet otevřenou atmosféru diskuse se všemi skupinami, a i v choulostivých situacích jsem se snažil udržet nebo obnovit rovnováhu zájmů.

1. dubna 1976 uspořádala „Pracovní skupina pro atomovou energii“ první velkou veřejnou akci v Domě Alberta Schweitzera.

Na jaře 1976 vyhlásila spolková vláda celorakouskou pro-jadernou informační kampaň jako reakci na pro ni nepříjemné zkušenosti s velmi ostrým odporem proti jaderné elektrárně St. Pantaleon na akcích pořádaných v sálech na radnicích v Ennsu a Linci.

Honorakouské iniciativy pozvaly všechny skupiny v květnu do Ennsu. Na tomto setkání jsme se velmi rychle dohodli na společném vydání brožury proti jaderným elektrárnám a na společném názvu všech občanských iniciativ, a to „Iniciativa rakouských odpůrců atomových elektráren“ (IÖAG). Tento „volný název“ platil několik následujících let, až do založení strany IÖAG v zimě 1977.

Brožuru napsala redakční skupina pod vedením Sigmunda Priglingera.

Návrhy byly projednány ve všech skupinách a byly do nich zapracovány návrhy na změny.

V srpnu 1976 vyšlo první vydání brožury „Jak je to doopravdy s jadernými elektrárnami?“.

Po celá léta kampaně ve Zwentendorfu byla společným základem argumentace a viditelným znakem naší celorakouské spolupráce.

O její kvalitě svědčí i to, že ji provozovatelé jaderných elektráren obsahově nikdy nezpochybnili a ani nenapadli.

V letech 1974/75 jsem pracoval jako dobrovolník ve Spolkovém ústavu pro kvalitu vody a připravoval se na disertaci z limnologie.

V září 1975 jsem nastoupil na zkušební rok jako vyučující.

V téže době jsem začal psát disertační práci o záplavové oblasti Lobau ve Vídni a zároveň se zintenzivnila práce v „pracovní skupině pro atomovou energii“. Tato tříkolka – „škola, disertace a jaderná elektrárna“ - mě měla držet v poklusu až do promoce v roce 1987.

Akce spolkové vlády

Na první akci informační kampaně spolkové vlády na Technické univerzitě ve Vídni v listopadu 1976 jsme se dobře připravili.

Sál jsme zaplnili aktivisty, a nakonec jsme z akce udělali „kritickou“ a mobilizační akci.

Sám jsem byl překvapen, s jak malým odporem jsme se setkali ze strany zastánců na pódiu, vyslaných spolkovou vládou.

Následující informační akce v Linci, Salcburku, Feldkirchu a Štýrském Hradci se staly výchozími body a krystalizačními událostmi pro (částečně nově vzniklé) aktivistické skupiny v terénu.

Vládní kampaň tak hnutí proti atomovým elektrárnám stále více posilovala!

Existovala však i zklamání: v Korutanech a Burgenlandu měli slovo jediné příznivci.

Nebyly tam žádné skupiny odporujících.

Na 24. března 1977, kdy se měla konat poslední informační akce spolkové vlády, kterou vláda bezprostředně předtím zrušila, svolala IÖAG první celorakouský den akcí.

Aktivistické skupiny pořádaly shromáždění a demonstrace ve všech městech. To bylo naše první veřejné vystupování v regionech.

Sám jsem tuto demonstraci zažil ve Štýrském Hradci, kde jsem byl na kurzu dalšího vzdělávání pro vyučující.

V polovině dubna se IÖAG na konferenci v Tullnu rozhodl, že se bude formovat výrazněji demokraticky:

Všechny BI získaly právo hlasovat na konferenci delegátů IÖAG 1-3 hlasy v závislosti na počtu svých členů.

O všech důležitých krocích hnutí se mělo rozhodovat na nově uspořádané konferenci delegátů.

Rozhodnutí přitom měla být přijata nejméně dvoutřetinovou většinou.

Bylo třeba se vyhnout vyhroceným hlasováním, protože ta nebyla v očích okolního světa přijatelná.

V případě hlasování 50:50 byl příslušný bod programu odložen na příští konferenci.

Na této dubnové konferenci jsme se rozhodli pro první celorakouskou demonstraci 12. června 1977.

Pro každodenní práci celé IÖAG a pro společné zastupování navenek byla zřízena celorakouská koordinace (GÖK), do které jsem byl také zvolen.

12. června 1977 se konala první celorakouská demonstrace: v Tullnu a Zwentendorfu demonstrovalo 5000 aktivistů z celého Rakouska.

Pro veřejnost, ale i pro nás, to byl silný signál vůle k odporu a značné organizační síly.

Na konferenci delegátů IÖAG v Linci 1. října 1977 jsme se rozhodli vydávat vlastní noviny „Iniciativa proti jaderným elektrárnám“.

První číslo tohoto časopisu vyšlo na začátku prosince 1977, poslední na jaře 1990.

26. října 1977, druhá celorakouská demonstrace: 6 000 demonstrantů se shromáždilo na Ballhausplatzu, kde zazněl legendární výrok kancléře Kreiskyho na adresu aktivistů:

„Všiváci a teroristé“.

Na konferenci IÖAG v únoru 1978 jsme usilovali o rezoluci, a nakonec jsme se rozhodli pro požadavek na vyhlášení referenda.

V lednu 1978 proběhla spontánní akce proti navážení palivových tyčí.

Od podzimu 1977 se stále častěji objevovaly zvěsti, že vláda chce zkušebním provozem jaderné elektrárny vytvořit nezvratné poměry.

5. ledna 1978 - právě jsem se vrátil do Vídně z vánočních svátků - jsme se sešli na rychle svolané krizové schůzi v našem bytovém společenství v Burggasse.

Náš informátor na ministerstvu hospodářství nám sdělil, že navážení palivových článků je na spadnutí. Plánovaná je přeprava nákladním autem.

Za každou cenu jsme chtěli zabránit dodávce palivových tyčí - celkem 36 tun radioaktivního materiálu.

Téhož večera jsme informovali média.

18. ledna aktivisté na dlouhý zimní den zablokovali příjezdovou cestu k jaderné elektrárně, takže navážení muselo být přerušeno.

Dodávka paliva trvala několik týdnů.

Odhalení tohoto skandálního vládního utajovaného skutku mohlo být zaznamenáno jako náš překvapivý úspěch ve vztahu k politice a médiím.

Kampaň pro lidové hlasování nyní získalo vlastní rozměr

Ministr Staribacher oznámil umístění úložiště jaderného odpadu v Albern-dorfu v regionu Waldviertel a vyvolal zejména tam bouři rozhořčení a odporu.

Na začátku dubna 1978 se před parlamentem konala třetí celorakouská demonstrace proti jaderným elektrárnám s 5 000 účastníky, kteří požadovali referendum.

Od února probíhalo v parlamentu slyšení odborníků. Národní rada rozhodla o referendu 28. června a stanovila datum 5. listopadu 1978.

V létě tohoto roku vzniklo mnoho nových skupin, které začaly působit na místě a potřebovaly naši logistickou pomoc.

Jako IÖAG jsme tyto skupiny podpořili výrobou informačních materiálů, argumentačních pomůcek atd.

V horké fázi od začátku školního roku se zapojily noviny „Kronen-Zeitung“, které pod redakčním vedením Friedricha Graupeho vydával řadu dobře argumentovaných speciálních stránek PRO a PROTI.

Už téměř nikdo nemohl uniknout této intenzivní veřejné debatě, diskutovala o ní celá země, každá rodina, každý „štamtiš“ (setkání lidí, kteří si mají co říci). A v mnoha případech v rodinách docházelo ke střetům.

I v naší rodině bylo rušno: můj otec (a jeho přátelé) nepřijali můj názor.

Vedly se vášnivé celovečerní diskuse. Moje matka a sestra byly „na mé straně“.

Zároveň jsem se ale naučil chápat svého otce, který pracoval jako inženýr v oboru silničního stavitelství: byl součástí válečné a rekonstrukční generace, v roce 1948 byl u něj doma na statku zaveden elektrický proud a o dvacet let později jsme společně zažili přistání na Měsíci.

A nyní má být celý tento rozvoj a dosažený vzestup „špatný“?

Já jsem naopak argumentoval vysokým rizikem a nepředvídatelnými důsledky a proti přesvědčení, že vše je technicky proveditelné, že složité systémy jsou bezchybné, bezpečné a stoprocentně kontrolovatelné.

Zříčení vídeňského Říšského mostu 1. dubna 1976 a velmi nepravděpodobná srážka dvou letadel (Boeing 747 jumbo jet) na zemi (Gran Canaria 1977) byly v tomto ohledu vhodnými argumenty.

Teprve po havárii v Harrisburgu v roce 1979 si můj otec uvědomil, že jsme měli pravdu, a i jemu se ulevilo, že reaktor ve Zwentendorfu nebyl uveden do provozu.

Některé důležité aspekty kampaně Zwentendorf: poučení ze zahraničí na příkladu jaderné elektrárny Wyhl

Odpor proti jaderné elektrárně v obci Wyhl v německém Breisgau, který probíhal ve stejné době jako odmítání Zwentendorfu, jsme intenzivně sledovali;

občanské iniciativy z Vorarlberska udržovaly osobní kontakt s občanskou iniciativou ve Wyhlu.

Film o obsazení areálu elektrárny ve Wyhlu byl pro nás dobrým instruktážním materiálem a důležitou argumentační pomůckou. Úspěšný odpor ve věci Wyhl ovlivnil také dvě debaty a rozhodnutí o směřování IÖAG.

Zaměřili jsme se na odpovědné politiky, kteří rozhodovali a podepisovali smlouvy o výstavbě a uvedení jaderné elektrárny do provozu - ti měli nést odpovědnost - a ne na „jaderný průmysl“.

Vyjasnili jsme definici „násilí“: násilí na osobách bylo striktně odmítnuto, „násilí“ na věcech nikoli.

Velmi jasně to vyjádřil „Atom-Meier“ jako mluvčí a vyslanec občanské iniciativy z Wyhlu při svém projevu na demonstraci 12. června 1977 v Tullnu.

Úloha odborníků

Odborníci byli nepostradatelní, a kromě odborné literatury z Německa a Ameriky nám kryli záda cennou vědeckou podporou a argumentační oporou.

Z odborníků bych rád zmínil alespoň tři:

Peter Weish spolu s Eduardem Gruberem napsali stěžejní knihu o ochraně proti radiaci, která pro nás byla „povinnou četbou“.

Wolfgang Kromp působil jako asistent ve Fyzikálním ústavu Vídeňské univerzity spolu se svým starším bratrem. S profesorem Weissem se dostali do existenčně nebezpečného konfliktu, zejména ve sporu o sváry v tlakové nádobě reaktoru a jejich pevnost a spolehlivost.

Alois Horner napsal několik kritických článků o bezpečnosti reaktoru ve Zwentendorfu a uvedl neuvěřitelné podrobnosti, které jsme průběžně otiskovali v našich novinách.

Úloha umělců

Okupace ARENY v roce 1976 v areálu jatek sv. Marxe ve Vídni zmobilizovala širokou scénu a umožnila na několik týdnů zažít utopii - byl cítit nádech Woodstocku.

Mnozí aktivisté ARENY se k nám připojili po jejím zániku na podzim 1976.

Během okupace ARENY hrálo mnoho umělců. Tato podpora pokračovala i během hnutí proti jaderným elektrárnám. Hráli na všech demonstracích a městských slavnostech IÖAG ve Vídni. Vrcholem byl koncert ve vídeňském koncertním domě (Konzerthaus) 24. října 1978.

Na podporu kampaně k referendu byl založen také výbor známých osobností, který se veřejně zasazoval o odmítnutí jaderné elektrárny Zwentendorf.

Friedensreich Hundertwasser věnoval umělecké dílo a osobně dohlížel na tisk uměleckého plakátu v tiskárně Neuf, jehož výtěžek šel na informační činnost IÖAG.

Günther Swatosch a jeho přátelé zdokumentovali demonstraci 12. června 1977 ve filmu „Wir kommen wieder“ („Vrátíme se“).

Tento filmový dokument je k dispozici také jako video.

Jako historické dokumenty a pomoc při financování naší práce z výtěžku prodeje byl v letech 1977 a 1978 vydán singl skupiny „Dreschflegel“ (<https://www.youtube.com/watch?v=HHnI393kOBI>) a dvě dlouhohrající desky (LP).

Tyto dvě LP desky ukázaly velké a široké nasazení umělců.

Srovnání obsahu ukazuje široký nárůst podpory, zejména ve fázi před referendem.

„První LP deska vyjadřující odpor proti jaderným elektrárnám“ byla vydána v létě 1977 po demonstraci 12. června 1977 a prodal se náklad 1000 kusů. Podíleli se na něm Kurt Winterstein, Eva Pilz, Leo Buchner, Harald Huscava, Helmut Neugebauer, Cilli Miculik, Sigi Maron, Anti-AKW-Theater (divadlo proti

atomovým elektrárnám) s Heini a Verenou Brossmannovými, Helmut Hafner, Ottwald John, Gerhard Schönhofer, Richard Weihs, skupina „Auflauf“ s Wolfgangem Grünweisem, Helmutem Grössnigem, Gerhardem Krillem, Fritzem Schindlerkem, Gerhardem Wunderlem, skupina „Dreschflegel“ s Martinem Auerem, Reinholdem Honoldem, Rudim Tinsobinem, skupina „Radioaktiv“.

Druhá LP deska reprodukuje legendární koncert v Konzerthausu 24. října 1978, které se prodalo více než 2000 kusů.

Zúčastnili se Wolfgang Ambros, skupina „Auflauf“, Georg Danzer, Erich Demmer, Sigi Maron, Eva Pilz, „Schmetterlinge“, Richard Eybner, Heinz Holecek, Erika Pluhar, Lukas Resetarits, Peter Schrott, Werner Schneider, Wolfgang Teuschl, Alexander Trojan, Heinrich Schweiger.

Vystoupení umělců mě vždycky dojíkala a drásala, některé písně mi prošly srdcem i duší. Na koncert v Konzerthausu vzpomínám jako na napínavý film.

Sál byl přeplněný, nálada překypovala, ve vědomí společné vůle proti jaderné elektrárně a v napětí pár dní před referendem.

Práce s informacemi a kultura protestů

Všechny informační stoly, manifestace a demonstrace byly velmi pečlivě připraveny po stránce obsahové, organizační i logistické.

Hlavními prostředky informační práce byly brožura „Wie ist das mit den Atomkraftwerken wirklich“ (Jak je to doopravdy s jadernými elektrárnami) a noviny IÖAG „Initiativ“, které se prodávaly na informačních stáncích po celém Rakousku.

Náklad časopisu Initiativ se zvýšil z původních 1 500 výtisků na více než 10 000 v době konání referenda.

Výtěžek z prodeje brožur, novin a samolepek použily aktivistické skupiny na financování své informační činnosti.

V letech 1976-1978 se prodalo více než 40 000 výtisků brožury „Wie ist das mit den Atomkraftwerken wirklich?“ (Jak je to doopravdy s jadernými elektrárnami?).

Informační stoly, manifestace a demonstrace musely být ve Vídni pokaždé ohlášeny u místní policie, v ostatních městech u magistrátu nebo u okresního úřadu a „nesměly být zakázány“.

Ohlášení a předběžná jednání s vídeňskou místní policií o větších shromážděních a průvodech probíhaly vždy ve věcné atmosféře.

Ze strany aktivistů nedošlo k žádným výtržnostem, ze strany policie nedošlo k žádnému napadení, vše proběhlo korektně a tuším, že s osobní sympatií mnoha policistů.

Některé iniciativy ve spolkových zemích však musely snášet šikanu ze strany místních úřadů.

Naproti tomu jsme s obavami sledovali paralelní vývoj v Německu, Švýcarsku a Francii.

Tam odpor proti jaderným elektrárnám nabyl podoby občanské války: Demonstrace byly napadány ze vzduchu slzným plynem (Brokdorf, Německo).

Opakovaně docházelo k tvrdým policejním zásahům, při nichž zemřeli dva demonstranti v Kaiseraugstu (Švýcarsko) a v Marcoule (Francie).

Rámcem tiskového práva

V těch letech ještě platil starý přísný tiskový zákon: každá tiskovina musela být předložena tiskové policii, zaregistrována a opatřena razítkem.

Teprve poté bylo povoleno ji zveřejnit.

Zveřejnění před registrací by mělo důsledky podle tiskového zákona.

Důležitou roli při informování veřejnosti hrály politické plakáty. Vylepování plakátů však vždy bylo riskantní záležitostí v šedé právní zóně.

Samotné vylepení plakátu bylo nezákonné. Byl-li ponechán na vylepovacím místě však nikoli.

Jednou byl IÖAG obviněn podle § 125 trestního zákoníku (StGB) - úmyslné poškození majetku.

Byl jsem předvolán k soudu jako osoba odpovědná v tiráži.

Nakonec jsme spor vyhráli, protože osoba v tiráži nemůže nést odpovědnost za nakládání s plakáty mnoha jednotlivých aktivistů.

Prokazatelně jsme však museli aktivisty seznámit s právní situací a povolenými postupy.

Práce v technologickém pravěku

V porovnání s dneškem jsme pracovali v technické době kamenné a zakrátko jsme zažili převrat v polygrafickém průmyslu:

Naše prostředky byly mechanický nebo elektrický psací stroj, voskové matrice pro rozmnožování, do roku 1978 v tiskárně olověná sazba, Letraset, samolepicí fólie, později fotografická sazba.

Naše tiskové zprávy byly médiím zasílány dálnopisem.

Za tímto účelem jsme strávili několik hodin v noci na Borseplatzu, kde jsme text vyfukávali (obvykle za asistence ochotné poštovní úřednice), děrovali, několikrát vytočili a prohnali přes děrovací pásek; každé číslo telexu se rovná číslu redakce.

Každé spuštění trvá asi pět minut v závislosti na délce textu. Seznam telexových čísel obsahoval asi 30 redakčních adres.

Noviny se musely podávat na poště ve Westbahnhofu, vždy před půlnocí, aby bylo možné stihnout noční vlak.

Noviny IÖAG musely být roztrženy a zabaleny podle poštovních směrovacích čísel.

Založení IÖAG jako strany

Koncem podzimu 1977 se vyostřily vnitřní spory, zejména ohledně referenda. Na zasedání celorakouské koordinační skupiny pohrozil kolega Stefan Micko z okruhu konzervativních skupin, že IÖAG, která do té doby měla volný název, zaregistruje jako spolek.

Tím by získal právo na jeho užívání jen on.

Název by ale už nebyl použitelný pro velkou část hnutí.

Na tomto rozhodujícím setkání jsme se rozhodli zaregistrovat IÖAG jako politickou stranu podle nedávno přijatého zákona o politických stranách.

Ve spěchu a se vši důkladností byly vypracovány stanovy na základě stávajícího jednacího řádu shromáždění delegátů a strana byla zaregistrována.

Já sám jsem byl na příští konferenci IÖAG zvolen předsedou, což byla čistě administrativní funkce.

Konzervativní skupiny odpůrců jaderných elektráren kolem profesora Tollmanna a Aloise Englandera následně založily „ARGE Nein zu Zwentendorf“ (Pracovní společenství NE pro Zwentendorf).

Založení IÖAG jako strany přineslo přehlednost uvnitř a formální pomoc aktivistickým skupinám navenek. Potvrzení o členství v oficiální politické straně často pomáhalo proti útokům místních úřadů v horké fázi roku 1978.

Role skupin v IÖAG

V letech 1970-1975 jsme byli svědky přechodu od pionýrských skupin, které působily již od roku 1970 a vyznačovaly se spíše individuálními bojovníky, ke skupinám převážně studentských, týmově orientovaných aktivistů.

Obě skupiny se podařilo v celém Rakousku spojit do IÖAG.

Tento vývoj se navzdory všem vnitřním, ideologickým diskusím až do bodu zlomu vyznačoval velkým, vzájemným respektem a vědomím nutnosti společného postupu.

Mezi aktéry byla patrná vysoká úroveň občanského povědomí, avšak velmi kritická vůči vládě.

To se zřetelně projevilo i při velké demonstraci u Hainburgu (1984).

Levicové skupiny, zejména Komunistický svaz, přinesly velké know-how, kádrovou disciplínu, technické kapacity (tiskárny Wiese a Remaprint) a koordinaci v celém Rakousku.

Přinášeli také mnoho ideologicky zbarvených argumentů, které se někdy velmi ostře střetávaly s konzervativními světonázory občanských iniciativ - někdy až k jejich roztržce.

Občanské iniciativy přivedly široké spektrum lidí a osobností, až po lékaře proti jaderným elektrárnám, umělce proti jaderným elektrárnám atd.

I zde se objevily argumenty, které nebylo vždy snadné strávit.

Bylo však možné udržet tyto spory uvnitř, zachovat vzájemný respekt - všichni byli odhodlaní! - a vždy bylo možné najít rovnováhu, která umožňovala a podporovala společnou ofenzívu vůči vnějšímu světu.

Moje role v průběhu let byla zprostředkovatelská ve snaze o dosažení této rovnováhy.

„Pracovní skupina atomová energie“, naše jádro na Vídeňské univerzitě, se koncem roku 1977 příliš zmenšila.

Společně s šestnácti okresními skupinami s více než 160 aktivisty jsme založili organizaci WOGA – „Vídeňská organizace proti jaderným elektrárnám“.

Když se ohlédnu zpět, s úctou ke všem našim úspěchům říkám, že IÖAG byla optimem profesionální práce občanských iniciativ na vysoké demokratické úrovni a zůstala v této historické konstelaci jedinečná.

Následné kampaně v osmdesátých letech podporovaly kanceláře velkých nevládních organizací (např. mírové hnutí, Hainburg).

Černobyl – definitivní konec Zwentendorfu

V roce 1979 přijal parlament zákon o zákazu atomu, který lze na základě konsensu všech stran zrušit pouze dvoutřetinovou většinou, ačkoli není zakotven jako ústavní zákon.

Následně se různé kruhy snažily otázku Zwentendorfu znovu otevřít.

A tak jsem v prosinci 1985 s našimi přáteli probíral svou do té doby poslední Zwentendorfskou demonstraci!

O reaktivaci Zwentendorfu se pokoušel předseda ÖVP Alois Mock a na jaře 1986 také předseda ÖGB Anon Benya.

Teprve strašlivá havárie v Černobyli 26. dubna 1986 ukončila spor o jadernou elektrárnu Zwentendorf.

K autorovi: Günther Pfaffenwimmer, Dr.

Narozen v roce 1951 v Linci. Studium biologie (učitelský obor přírodopis) a doplňkového oboru chemie na Univerzitě ve Vídni, pokračování v doktorském studiu, hlavní obor zoologie, vedlejší obor botanika. V letech 1974-75 jeden rok volontér na Spolkovém úřadu pro kvalitu vody.

Od roku 1976 výuka na Státní obchodní akademii ve Vídni X a na škole téhož druhu ve Vídni XXII.

V roce 1986 služební přidělení na Ministerstvo školství a vědy za účelem koordinace projektu OECD/CERI „Životní prostředí a školní iniciativy“.

V roce 1994 přechod do služeb všeobecné správy na tomto ministerstvu.

Od roku 1995 vedoucím referátu ekologické výchovy.

Aktivní člen katolické vysokoškolské obce Vídeň (1969-1972), komitétu jižní Afrika (1972-75), členství v pracovním kolektivu Atomová energie a v Iniciativě rakouských odpůrců atomových elektráren (1975-87).

Traudy Rinderer:

„Vážený pane kancléři“

Dopisy Bruno Kreiskymu

Zwentendorf mi změnil život, protože jsem mohla pomoci uskutečnit velký politický zázrak.

A to i přesto, že jsem jaderné elektrárně a pravidlům politiky vůbec nerozuměla.

Jako mladá žena v domácnosti a matka jsem žila v ideálním světě a o nic mimo domov a rodinu jsem se nestarala. Pracovat pro blaho lidu a rozhodovat v jeho prospěch bylo úkolem jiných.

Nečetla jsem denní tisk ani nesledovala zprávy v rozhlase a televizi, nikdy jsem neslyšela slova „lobby“ nebo „praktická nutnost“ (Sachzwang) a upřímně řečeno jsem také nevěděla, co znamená demokracie. Byla jsem sklíčená z hladu ve světě a z toho, že se stále válčí, ale co jsem proti tomu mohla dělat já?

Pojem „ochrana životního prostředí“ ještě neexistoval, alespoň jsem o něm neslyšela.

To se změnilo, když matka Elisabethy Wolber navštívila mou matku (oběma dámám bylo přes sedmdesát) a požádala ji, abych já se angažovala proti plánované jaderné elektrárně poblíž švýcarských hranic. Nebyla jsem doma, byla jsem na nákupech.

Moje matka se cítila velmi poctěna, že majitelka lékárny přišla za námi s prosbou a laskavě mi předala dokumenty, které líčily nebezpečí jaderných elektráren.

Tímto způsobem jsem se dočetla, že jaderné elektrárny jsou vlastně odnoží výroby atomových bomb a jsou nebezpečné i tehdy, když fungují bez poruchy.

I při běžném provozu vyzařují umělou radioaktivitu, která se může hromadit v lidském těle a způsobovat postižení novorozenců a rakovinu.

V případě havárie, kterou nelze nikdy zcela vyloučit, by mohly být kontaminovány rozsáhlé obytné oblasti, a pak je tu nevyřešená otázka konečného uložení jaderného odpadu.

Jak by mohli Švýcaři sami chtít jadernou elektrárnu? Jak se stalo, že už jich bylo na světě tolik? Také i já jsem chtěla pomoci zabránit plánované jaderné elektrárně ve Švýcarsku.

Podářilo se. Švýcaři to z vlastní iniciativy odtroubili. Obyvatelstvo se včas probudilo, i když nebylo obvyklé, aby noviny psaly proti „technickému pokroku“, který si ekonomika přála a který měl ještě více zlepšit životní úroveň soukromníků (zlevnilo by se topení).

Mým příspěvkem byl samozřejmě také podpis proti němu a varovný článek v bezplatných novinách vydávaných ve Vorarlbersku, které se však dostaly i do všech švýcarských domácností v pohraničí.

To bylo několik let předtím, než jsem slyšela o Zwentendorfu. Vědecké dokumenty jsem stále uchovávala v krabici.

Než jsem se vdala, pracovala jsem po dvou letech obchodní školy jako sekretářka a nejenže jsem na stroji uměla psát, ale dostala jsem ho jako dárek od svého tehdejšího zaměstnavatele.

S tímto nástrojem jsem začala pracovat pro světový mír a podařilo se mi publikovat několik článků v různých novinách.

Dozvěděla jsem se takto o životním díle Berty von Suttner a od té doby bylo také mým heslem „Složte zbraně“.

Byla jsem uprostřed budování mírové společnosti, když jsem se dozvěděla, že Rakousko se chystá uvést do provozu jadernou elektrárnu - konkrétně Zwentendorf - a že se plánuje více než tucet dalších. S pouhou jednou jadernou elektrárnou by nebylo možné finančně zvládnout obrovské náklady na konečné uložení odpadu.

To dávalo smysl, protože provozovatelé chtějí především vydělávat. Mezitím se nám narodily čtyři děti a já měla stále méně času, protože moje matka, která žila v našem domě, postonávala.

Mezitím jsem se ale politicky probudila a přečetla si několik deníků a týdeníků, poslouchala rozhlasové zprávy a místo toho, abych večer četla dětem pohádky, sledovala jsem „Zeit im Bild“ (televizní zpravodajství).

Shromažďovala jsem všechny podklady o jaderných elektrárnách a vojenských záležitostech do krabic a kufrů. Najednou jsem si uvědomila, že ochrana životního prostředí, zejména protesty proti jaderným elektrárnám, je také práce pro mír.

26. ledna 1978, na který si ještě dobře vzpomínám, mě zachvátil svatý hněv.

V minulých letech jsem vždy upozorňovala na nebezpečí jaderné elektrárny zdvořilými dopisy různým politikům až po spolkového kancléře Dr. Kreiskyho.

Jakkoli jsem byla naivní, věřila jsem, že mocipáni budou vděční, když jim včas poskytnu písemnosti od nezávislých vědců a dozví se pravdu.

Psala jsem také do mnoha novin a podle zásady „stálá kapka kámen vyhloubí“ jsem nosila rozhlasovým redaktorům na stůl podklady, aby alespoň věděli, že existují i čtenáři, kteří nevěří všemu, co se v inzerátech podporujících vládní politiku. píše

Z půdy jsem proto vytáhla všechny krabice, kde bylo uloženo vše, co jsem nashromáždila o jaderných elektrárnách a rozhodla jsem se, že budu svým způsobem otravovat a každý den napíšu kancléři dopis. A s trochou štěstí by tyto dopisy získaly dostatečnou popularitu a mohly by osvětlit i Rakušany ve vnitrozemí. Těmto se muselo pomoci, a to rychle.

Až už bude jaderná elektrárna Zwentendorf spuštěna, nepomůžou žádné výčitky ani opožděné nářky, nesmí být povolen ani zkušební provoz.

Díky Rütthi (Švýcarsko) jsme měli ve Vorarlbersku vědomostní náskok a bylo důležité jej přenést přes Arlberg.

Spouštěčem byla dodávka palivových tyčí vrtulníkem, protože již předtím došlo k protestům odpůrců, kteří by si lehli na silnici, aby nákladní auta nemohla projet.

Když se to dozvěděli provozovatelé, přivolali armádní vrtulníky, které by takový rozkaz přísně vzato neměly plnit.

Příkaz však vydala tehdejší ministryně zdravotnictví.

V rakouském vnitrozemí se tedy objevili odpůrci a občanské iniciativy, kteří však byli k politování. Obyvatelé Zwentendorfu si přece přáli tuto jadernou elektrárnu, která slibovala „větší prosperitu pro všechny“. Teprve později jsem se dozvěděla, že protijaderné hnutí v Rakousku začalo u jednoho člověka, Waltera Soyky.

Vystoupil jako řečník na shromáždění k jaderné elektrárně v Zwentendorfu a byl státní policií násilně vyveden z farního sálu ve Zwentendorfu, který byl plný zástupců jaderného průmyslu, což následně schválila ministryně zdravotnictví.

Protijaderné hnutí se však rozrostlo a mnozí se již nenechali zastrašit. Zejména matky byly znejistěné a chodily od domu k domu a sbíraly podpisy.

Aktivizovaly se Světový svaz na ochranu života a další organizace na ochranu přírody, ale také lékaři, vědci, učitelé, studenti, důchodci, odboráři proti jaderným elektrárnám, socialisté proti jaderným elektrárnám a mnozí další.

I sdružení na ochranu zvířat si bylo vědomo, že také zvířata jsou ohrožena jadernými elektrárnami. Odpůrci vyrostli jako houby po dešti, nebo spíše jako plevel. A každý den jich přibývalo. Přesto to byl boj s časem.

Zkušební provoz by se mohl uskutečnit v blízké budoucnosti a politici, především spolkový kancléř, tuto jadernou elektrárnu zuby nehty bránili. Jeho SPÖ se musela podřídit, což se z velké části i podařilo. Všechno, co mělo v zemi peníze a moc, jako například elektrárenský průmysl, odborový svaz, národní banka, státní podniky, hospodářství obecně a v návaznosti na to noviny a ORF (rakouský televizní kanál), sloužily provozovatelům. Protože jaderná energie byla čistá a levná a elektrárna za osm miliard šilinků, která měla být krátce na to uvedena do provozu, prostě nesměla shnít.

Zastánci pak zaznamenali několik nehod, což poskytlo látku pro kritické články.

Tehdejší dolnorakouský hejtman Maurer dokonce obhajoval jadernou elektrárnu ve Zwentendorfu jako své životní dílo.

Když se plánovalo zřídit ve Waldviertelu úložiště jaderného odpadu, přineslo mu to tolik protestů, tj. ztráty hlasů, že se postavil před obyvatele, aby je chránil, alespoň pokud jde o likvidaci tohoto vysoce toxického odpadu.

Když tehdejší vláda Rakouské lidové strany (ÖVP) rozhodla o výstavbě této jaderné elektrárny, všechny strany se shodly na tom, že tomuto technickému pokroku musí vyhovět, protože elektřina bude přece tak levná, že se již nevyplatí instalovat do domů elektroměry.

Pokud byly výpočty správné, ukázalo se, že výroba jaderné energie je nejdražší - nejen nejnebezpečnější. Ale kdo to věděl?

Jakmile se lidé vydali touto cestou, nechtěli se vrátit. Znalecké posudky nezávislých vědců tak byly zatajovány, fakta popírána a odpůrci odmítáni jako podivíni. Proč by mělo být o všem informováno i obyvatelstvo?

Když už bylo rozhodnuto, budou už na všechny problémy existovat řešení. I jiné země žijí s jadernými elektrárnami, proč by tedy mělo být Rakousko výjimkou?

Bylo by k smíchu, kdyby si silná vláda se všemi zájemci o jadernou energii, nedokázala poradit s ochránci životního prostředí, kteří jsou vzdáleni realitě.

To byl pravděpodobně názor spolkového kancléře Dr. Bruna Kreiskyho.

Teprve po havárii v Černobylu před dobrými dvaceti lety zareagoval slovy: „Zaplať pán bůh nemá Rakousko jadernou elektrárnu!“

Ale sotva deset let předtím nám chtěl spolu s každým, kdo měl ve státě nějaké slovo, vnutit jadernou elektrárnu Zwentendorf.

A tak jsem každý den psala peprný dopis kancléři a podle tehdejší technologie jsem si udělala několik průklepů.

Do těchto dopisů, které měly přispět ke změně názoru nahoře i dole, jsem vložila veškerou svou energii. V domácnosti jsem dělala jen to, co bylo nezbytně nutné. Většinou se vařila jen rychlá jídla. Uklízelo se jen někdy.

Po snídani byla nejlepší doba na psaní.

Manžel byl v kanceláři, Christoph ve škole, Mirjam ve školce, čtyřletá Rebeka si hrála sama v dětském pokoji a babičce se dávala snídaně do postele, takže mě také nerušila.

Johannes, pětiměsíční nemluvně, seděl vedle mě u psacího stolu na polohovatelné lenošce a dostal do ruky průklepový papír na hraní. Zabavilo ho to tak dlouho, dokud jsem nedopsala svůj dopis. To se velmi osvědčilo.

Pak jsem dopis hodila do poštovní schránky, ale celý den jsem myslela na Zwentendorf a Kreiskyho.

Poslední myšlenka před spaním byla: Co mu zítra napíšu?

Doufáme, že dopisy budou natolik zábavné, že si je mnozí rádi přečtou.

A možná bude mít kancléř přece jen dobré srdce a uvědomí si, že obyvatelstvo by nemělo být zbytečně ohrožováno, když existují jiné způsoby výroby elektřiny.

Psala jsem nepřetržitě až do 4. dubna 1978.

Náš nejmladší už se nespokojil s pobytem na lehátku a já musela pomalu najít způsob, jak dopisy dostat na veřejnost.

Po plánovaném referendu v létě přibývalo dopisů spolkovému kancléři, protože událostí bylo více než dost a bylo třeba sdělit mému „příteli, kterému adresuji

dopisy“ mnoho zajímavého. Jednou mi doktor Kreisky dokonce odepsal. Ano, on sám - nejen pár stručných vět od sekretáře, jak jsem to zažila v minulosti.

Nyní šlo o to, zpřístupnit dopisy širšímu okruhu lidí, což se ukázalo být ještě obtížnější než jejich psaní. Nejprve jsem musela kopie přepsat, protože nebyly vhodné ke kopírování.

Kdybych měla v té době k dispozici počítač a laserovou tiskárnu a pak elektronickou adresu spolkového kancléře a neaktivnějších oponentů jaderné energie, bylo by vše mnohem jednodušší.

Musela jsem ale dopisy znovu opsat a hledat způsob, jak je zkopírovat. Domnívala jsem se, že v Götzisu je v jedné textilní továrně kopírka. Zнала jsem dceru vedení společnosti ze školních let a požádala ji, zda bych si mohla udělat kopii. Ano, tato středně velká textilní firma skutečně měla fotokopírku, ale byl to opravdový „křáp“.

Takže jsem musela hledat dál. Nakonec jsem našla vinařskou firmu, která měla lepší kopírovací zařízení, protože na ní tiskla i nápojové lístky pro restaurace.

Trávila jsem tam celá odpoledne kopírováním a často jsem musela brát nejmladšího syna s sebou, protože jsem ho nemohla nikomu svěřit. Tyto dopisy jsem okopírovala nejméně za 15 000 šilinků a pak je rozeslala novinám a známým aktivistům.

Objevily se některé povzbudivé reakce. Teď jsem si musela dát pauzu, protože moje rodina a domácnost v posledních měsících viditelně postrádaly moji péči.

Přesto jsem pokračovala ve sbírání dalších informací a podkladů a čekala na dobré zprávy.

Krátce poté, co kancléř v létě oznámil, že se bude konat referendum, mi zavolala paní Agnes Kühne z Vídně.

Řekla mi, že její manžel, profesor Tobias Kühne, obdržel na schůzce hektografy mých dopisů spolkovému kancléři.

Takže někdo skutečně znovu přepsal mé okopírované dopisy a rozmnožil je tehdy obvyklým způsobem.

Děkuji neznámému aktivistovi! Paní Kühne řekla, že z těchto dopisů musí bezpodmínečně vzniknout kniha. Ozvala by se mi zase.

Paní Kühne od té doby volala každý den a říkala, že najít vydavatele nebude tak snadné, zvláště teď v létě, kdy má každý dovolenou.

Bylo dobré, že dopisy byly aktivisty vnímány jako jednoduché informační texty a pro referendum jako bojová munice.

Pomoc byla velkolepá, protože Kühneovi měli kontakt na Konrada Lorenze a divadelního herce z Burgtheatru Richarda Eybnera, kteří napsali skvělé předmluvy.

Paul Blau napsal také nádherná úvodní slova a originální doslov, jako by to napsal Bruno Kreisky.

Freda Meissner-Blau znala vynikajícího karikaturistu Gerzsona Kovácse. S jeho návrhy však dlouho nebyla spokojená.

Nakonec se přece jen objevil super obrázek na obálce. Kreisky sedí obklopen horou dopisů, právě jeden čte a poštovní holub už přilétá s dalším.

Ani vydavatel se nepřetrhl a čas běžel. Podle posledních průzkumů veřejného mínění bylo v září proti uvedení plánované jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu teprve 35 procent dotázaných.

V polovině září však konečně mohla být knížka představena mediím a pozvaným aktivistům v Café Landtmann.

Nadšení se zmocnilo všech. Jeden pracovník televize mě požádal, zda by mě mohl navštívit v Götzisu. Tři redaktori z „Kronen-Zeitung“ se mnou udělali rozhovor a „Kurier“ (oblíbené rakouské noviny) o mně a mých dopisech chtěl dokonce otisknout celou stránku. Šlo to jako po másle.

O výsledek referenda byl zájem i v zahraničí a o mé kampani se dozvěděl jeden spolupracovník ZDF (německý televizní kanál) který přijel speciálně do Vorarlberska. Mluvil také se spolkovým kancléřem, který měl říci, že mi s těmi dopisy někdo pomohl. A tento muž ze ZDF to chtěl vědět přesně.

Takže jsem musela před kamerou a oslnivým osvětlením a přítomnými dětmi (televizní reportéři je tam chtěli mít) napsat dopis.

Měl to mít. O mně se v domácnosti Kreiskyho muselo vůbec mluvit, protože v létě, kdy o mne ještě nikdo nevěděl, jsem byla pozvána do diskusního pořadu Klubu 2 (vysílal ORF). Bylo to téma, ke kterému jsem se při nejlepší vůli nemohla vyjádřit.

Odmítla jsem, ale zeptala jsem se, jak na mě přišli. Odpověď: Navrhl mě Peter Kreisky (syn kancléře). Dlouho před vydáním knihy vzbudila autorka zájem. To je také dobré znamení.

Odpoledne v den prezentace knihy jsem měla autogramiádu v jednom vídeňském knihkupectví (to zní skvěle).

Peter Kreisky přijel s manželkou a miminkem v kočárku. Byla pořizena pěkná fotografie, na které držím malého v náručí.

Časopis STERN mě dokonce vyhlásil „Vycházející hvězdou týdne“. Současný ředitel vorarlberského televizního kanálu ORF se mě jako mladý rozhlasový reportér ptal, jak k tomu vlastně došlo. Předtím jsem musela jít ke kadeřníkovi kvůli fotce na obálku.

Tam jsem si přečetla kritický článek o jaderných elektrárnách v časopisu STERN a napadlo mě, poslat časopisu obtah (tak se říkalo předtiskům knihy s olovenou sazbou, aby bylo možné zkontrolovat, zda ve vytištěném exempláři nejsou chyby).

Jeden obtah jsem přinesla šéfredaktorovi deníku Neue Vorarlberger Tageszeitung.

Bylo to na svátek Nanebevzetí Panny Marie a můj manžel odjel autem - kam, to už jsem zapomněla. Vlákem se všemi čtyřmi dětmi a pak taxíkem až nahoru

k domu doktora Henninga Scharsacha, který mě i přesto, že byl svátek, vlídně přijal.

Dodnes si přesně pamatuji, jak jsme zvažovali, zda lze referendum vyhrát.

Souhlasil se mnou, že odpůrci vytáhnou voliče i z nemocnic.

V deníku „Neue Vorarlberger Tageszeitung“ pak vyšla velkolepá dvoustránková recenze.

Kromě poledních rozhlasových zpráv (Mittagsjournal) na stanici ORF se objevilo také několik řádků v novinách „Die Presse“, „Profil“ a také v „Kirchenzeitung“ (možná o tom informovaly i noviny „Kleine Zeitung“, ty jsem tehdy nečetla).

Ale já jsem chtěla Rakušanům na východě země pomoci. Co jsem měla dělat? Čas byl neúprosný. Malé nakladatelství Sensen si netrouflo dát do tisku druhé vydání dříve, než o tom informovaly velké „vídeňské noviny“.

Zmocnila se mne nervozita. Nakonec jsem v říjnu, bez vlastních prostředků, dala příkaz k vytištění nového vydání, které bych pak cíleně rozesílala.

Na farním úřadě mi bylo dovoleno vytisknout na rozmnožovacím stroji průvodní dopis, v bance jsem si opatřila složenky a pak jsem na vlastní riziko rozeslala asi 6000 exemplářů. Touto cestou obdržel jednu knížku také každý rakouský starosta.

Několik žen pomáhalo s rozesíláním. Mnoho sekretářek vyplňovalo složenku a mně přišly krásné děkovné dopisy.

Dojalo mě také, že ve Štýrském Hradci se kniha půjčovala pouze na jeden den, protože nebyla k dostání v knihkupectvích.

Do referenda vyšla čtyři vydání, do kterých mi profesor Alexander Tollmann napsal pochvalný epilog.

Tyto pocty jsem nečekala, stejně jako mnoho děkovných dopisů a blahopřejných telegramů po referendu.

K mé úlevě a radosti a jistě i k radosti mnoha dalších věnovaly dva hlavní vídeňské deníky před hlasováním tématu jaderné energie velký prostor a kritické články bylo možné číst každý den. Konečně!

Nálada se změnila a muselo být hodně protestujících čtenářů.

Friedrich Graupe z „Kronen Zeitung“ vytvořil tak vynikající sérii článků, že musela být znovu vydána jako brožura, což se nikdy předtím nestalo.

Hlavní zásluhu na tom měl Hans Dichand.

5. listopadu 1978 zažilo Rakousko politický zázrak. Navzdory mnoha lžím a manipulacím ze strany příznivců elektrárny, kteří měli k dispozici spoustu peněz a obrovský aparát, zvítězil David nad Goliášem.

Jenom těsně, přesně řečeno pouze 0,47 %. Podle očekávání hlasovalo nejlépe Vorarlbersko, a to 84 % proti.

Kolik lidí hlasovalo proti uvedení do provozu Zwentendorfu, protože doufali, že se tím zbaví silného spolkového kancléře Dr. Kreiskyho jako politika, je těžké říci.

Krátce před hlasováním totiž pohrozil, že pokud výsledek hlasování nebude PRO, odstoupí.

Každopádně odpůrci vyhráli a byli šťastní a vděční. Úsilí nebylo marné.

Mnozí věnovali poslední síly, čas a finanční prostředky, aby bylo obyvatelstvo poučeno před referendem včas.

Všem děkujeme!

V průběhu několika posledních let jsem byla často žádána o brožuru „Vážený pane kancléři! Ve věci Zwentendorf“. Žádné už nezbyly.

Po úspěšném referendu v Rakousku byl zájem v Německu velký díky reportáži ZDF a příspěvku v časopisu „STERN“. Jedna učitelka si soukromě objednala 1400 výtisků - chtěla poslat po jednom každému německému politikovi.

Ale pokud bude poptávka velká, opíšu dopisy holt znovu. Mimochodem, denně jsem také psala veřejné dopisy bavorskému ministerskému předsedovi Franzi Josefu Straušovi, protože jsem byla požádána, abych pomohla zabránit výstavbě závodu na přepracování ozářeného paliva ve Wackersdorfu.

I té se podařilo zabránit také díky masovým protestům.

V oblasti světového míru jsem nedosáhla žádného pokroku. Bohužel. Válka v Iráku pro mě byla obrovskou ranou a objednávka stíhaček Eurofighter mě stále trápí.

V několika zemích se dokonce pracuje na nových jaderných bombách a provozatelé jaderných elektráren se stále nechtějí vzdát.

Navzdory Černobyli. Rezignace je zbytečná. Mír a ochrana životního prostředí jsou příliš důležité na to, abychom to mohli ponechat na rozhodnutí politiků, kteří mají omezené možnosti. Další politické zázraky musí následovat.

Především bych chtěla poděkovat svému manželovi za jeho všestrannou podporu a toleranci, protože všechen čas, který jsem potřebovala na práci pro mírové účely a v oblasti ochrany životního prostředí, chyběl v domácnosti.

Děkuji také těm nezávislým vědcům, kteří jistě odvedli průkopnickou práci za cenu velkých finančních ztrát, a mnoha dalším, kteří později svým nasazením poučili populaci.

Zpočátku byli přeci odpůrci jaderných elektráren považováni za sektáře a podivíny, protože lidé byli přece jen krmeni pohádkou o nejčistší a nejlevnější výrobě energie.

Velký dík patří také médiím, která dala čestným způsobem i odpůrcům příležitost se vyjádřit před referendem.

Ráda bych vyjádřila upřímné poděkování řádnému profesoru Tobiasi Kühnemu a jeho ženě Agnes, kteří mi významně pomohli v tom, že z veřejných dopisů Dr. Kreiskyho se stala knížka.

Děkuji také Ernstu Schwarczovi z nakladatelství Sensen Verlag, který měl odvahu ji otisknout.

O autorce Traudy Rinderer

Narozena v roce 1943. Žena v domácnosti a matka čtyř dětí z Hohenemsu, Vorarlberska. Svůj talent pro psaní věnovala po celá desetiletí ochraně životního prostředí a práci pro mír. Publikovala téměř ve všech významných rakouských novinách. Po každodenních satirických dopisech spolkovému kancléři Dr. Kreiskymu psala dopisy bavorskému předsedovi vlády Franzi Josefu Straußovi. Dopisy byly také publikovány. Třetím příjemcem veřejných dopisů byl spolkový kancléř Dr. Franz Vranitzky. V posledních letech se Traudy Rinderer ponořila do mystické literatury.

Lidia Brandstätter:

Jenom mrtvé ryby jsou unášeny proudem

Rok 1976: Hornorakušanka ve Vídni, věk 23 let, matka dvouletého chlapečka a dcery ve věku batolete. Začala právě pracovat jako učitelka biologie. Naivní a pilná, také v hnutí proti atomovým elektrárnám. Jednak katolického vyznání, protože cítí zodpovědnost za stvoření, jednak levicově zaměřená kvůli spravedlnosti pro všechny: svoboda, rovnost, bratrství!

Řadí se stále více k feministkám, aby při světové revoluci, která se očekává v blízké budoucnosti, nezůstal vedlejší rozpor opomenut.

Věřící a fanatická: po celé noci žhavé diskuse, zda „v socialismu“, tedy brzy, bude muset každý pěstovat své vlastní brambory kvůli zrušení rozporu mezi prací hlavou a rukama.

Děti s sebou na všech demonstracích, letáky stříhá, lepí, opatřuje stíracími nápisy.

5. listopadu 1978: Při těsném přesahu zamítavých hlasů: NE, a jestliže odečteme snahy novin „Kronen-Zeitung“, může každý aktivista/každá aktivistka tvrdit:

„Já jsem vítěz, já jsem vítězka nad Zwentendorfem!“ To poskytuje důvěru (sebedůvěru) pro zbytek života.

Pak ještě Hainburg. To nám umožňuje ignorovat neúspěchy jako Pyhrnská dálnice nebo elektrárna Lambach.

Gorleben, Wackersdorf, autobusové protestní zájezdy proti atomovým elektrárnám, ekologické, mírové a ženské hnutí, demokratická psychiatrie, alternativní škola, autonomní kulturní střediska. Svobodná media, alternativní odbory, bezbariérové město.

Strana „Alternative Liste“. Zelení.

Po dobu 14 let okresní zastupitelka za zelené: zachránit stromy ve městech a porost na pešunkách a kolegům zastupitelům a kolegyním v zastupitelkám jiných frakcí vštěpovat demokratické základní pojmy a přimět je uvádět obě pohlaví v písemném projevu.

Stále ještě učitelka, integrovaný projekt bydlení „Sargfabrik“ (továrna na rakve). Její děti ve třiceti letech jsou (sociálně) politicky aktivní.

Zahrada a želvy, ceděčka Hannese Wader. „Síť pro průzkum nočního tahu ptáků ve východních Alpách a projekty na ochranu ptáků.

Absence víry ve věčný život a v brzkou světovou revoluci.

Spokojená, pokud nejsou úklid a politické úkoly sisyfovská práce ani Tantalova muka.

Rok 2008: „Oni“ chtějí stále ještě a už zase větší počet atomových elektráren.

Vyrozumění úřadů k evidovaným osobním politickým aktivitám:

Rakouská republika
Ministerstvo vnitra

Paní
Lidia Brandstätter
Rustengasse 5/10
1150 Vídeň
Reg.č.: 1573

Vážená paní!

K Vaší telefonicky podané žádosti ze dne 5.3.1990 Vám ministerstvo vnitra sděluje, že záznamy v evidencích Spolkového ministerstva vnitra jakož i bezpečnostního odboru Ředitelství spolkové policie, které je podle Vašeho bydliště pro Vás příslušné, se týkají těchto zápisů státní policie:

V roce 1977 jste byla pokladní spolku „Arbeitskreis Atomenergie“ (Pracovní oddělení pro atomovou energii).

Opakovaně jste se objevovala jako organizátorka, resp. účastnice demonstrací proti jaderným elektrárnám.

Dne 26.9.1978 jste se účastnila demonstrace „Wiener Organisationskomitees gegen Atomkraftwerke“ (Vídeňského organizačního výboru proti jaderným elektrárnám) a chtěla jste s delegací navštívit vídeňského starostu.

V červenci 1980 bylo zjištěno, že máte zaparkované své osobní auto před hospodou „Rotstilzchen“ (důležité místo setkání squatterů).

V roce 1981 jste byla majitelkou, vydavatelkou, nakladatelkou, rozšiřovatelkou a odpovědnou za obsah tiskopisu „Prostředky pro řešení pedagogické situace“.

Vaše vozidlo bylo dne 4.1.1981 spatřeno u benefičního koncertu ve prospěch zatčených z arény.

V červenci 1982 jste se podílela na protestních akcích odpůrců války a spolkové armády proti vojenské přehlídce spolkové armády ve Vösendorfu.

Dne 8.12.1985 jste byla účastnicí „luční slavnosti“ na Stopfenreuther Au.

V roce 1986 jste uveřejnila zpravodajství v publikaci „akin“ o demonstracích proti závodu na přepracování vyhořelého jaderného paliva Wackersdorf (v Bavorsku).

Dne 26.6.1986 jste se jako menšinová akcionářka účastnila valné hromady akciové společnosti Steyr-Daimler-Puch-AG.

V roce 1987 jste byla zástupkyně předsedy spolku „Wiener Lehrer/innen Initiative“ (Inciativa vídeňských učitelů/učitelek).

V souvislosti se záměrným obsazením staveniště pyrhnenské dálnice dne 10.7.1987 sloužil Váš byt jako shromaždiště, resp. registrační místo pro demonstranty z Vídně.

Dne 10.7.1987 jste byla zadržena, protože jste neuposlechla výzvy k opuštění staveniště pyrhnenské dálnice.

V roce 1988 jste se angažovala pro stranu „Die Grüne Alternative Liste – GAL“ a uveřejnila jste příspěvek v tiskopisu „akin“ ze dne 19.1.1988.

Další zápisy Vám podle článku 20 BVG spolkového zákona nemohou být sděleny.

Za spolkového ministra z pověření
Rada dr. Blumauer

K autorce: Lidia Brandstätter, Mag.

Narozena v roce 1953 ve Freistadtu, Horní Rakousko. Učitelka biologie, fyziky a chemie na střední škole. Žije v integrovaném bytovém projektu („Sargfabrik“- továrna na rakve). V 70. letech se angažuje v Hnutí proti atomovým elektrárnám; v 80. letech v ekologických, ženských, mírových hnutích a hnutích alternativního školství. Od 90. let okresní zastupitelka strany „Zelená alternativa“ v Rudolfsheim-Fünfhaus.

Wolfgang J. Pucher:

Svářeč v Zwentendorfu

Slogan ÖBB „umdenken-einsteigen“ (přehodnotit – nastoupit) je přímo geniální. Někdy opravdu musíte něco přehodnotit nebo být z nějakého důvodu nuceni nahlížet věci jinak, abyste změnili své jednání.

Přesně tak na tom byli někteří dělníci se svým názorem na mírové využití jaderné energie.

Sám jsem byl dvakrát nucen přehodnot své životní priority v důsledku auto-nehody v roce 1995 a pracovního úrazu v roce 2003. A v důsledku toho jednat jinak.

Bylo to dobře, protože kvůli fyzickému omezení po pracovním úrazu jsem od roku 2006 v invalidním důchodu. A tak se ve svém nuceném důchodu věnuji svým koníčkům: jednak chovu prasat plemene mangalica, kdy moji čistokrevní kanci dělají práci za mě a já mám na starosti pouze dopravu a logistiku, a sedláci mají prasnice a starají se o krmení.

Na druhé straně pracuji jako novinář a fotograf pro internetové médium www.oekonews.at, zejména pro oddělení „Výživa a zdraví“.

„oekonews“ je čistě nezisková organizace a všichni redaktoři pracují na dobrovolné bázi, protože věc samotná je jejich zvláštní poslání.

To mi umožňuje spojit všechny znalosti a zkušenosti, které jsem získal za posledních 13 let v nesčetných školeních a vzdělávacích kurzech: na jedné straně jako zemědělec amatér a na druhé straně jako novinář.

Narodil jsem se v roce 1959 ve Schwanenstadtu a 2. 9. 1974 jsem se tam vyučil elektrikářem. Tento rok na podzim začal můj otec pracovat jako montér pro firmu Rumpel AG z Welsu v jaderné elektrárně Zwentendorf.

V té době jsem byl velmi hrdý na to, že můj otec byl jedním z vybraných kvalifikovaných pracovníků, kterým bylo umožněno pracovat v jaderné elektrárně. Mně jako patnáctiletému bylo úplně jasné, že „elektřina vychází ze zásuvky“.

Na tom, kde byla vyrobena, až tak nezáleželo. Každopádně hlavní bylo, že jí bylo vždycky dost.

Během své učební doby jsem často pracoval na velkých průmyslových stavbách, kde musel být vždy a všude k dispozici dostatek elektrické energie. Mým úkolem bylo pokládat elektrické vedení a kabely.

Takže na jedné straně můj otec pracoval v elektrárně, kde zajišťoval dodávky primární energie, a na druhé straně jsem se já zabýval pokládáním vedení odamtud ke koncovému uživateli nebo spotřebiteli.

Takže termín „úspora energie“ nebyl problém a spíše škodil mé profesi, protože méně energie znamenalo také méně kabelů k pokládání.

Když však došlo na referendum o Zwentendorfu a já se mohl informovat o nebezpečí výroby jaderné energie, najednou jsem uvažoval zcela jinak.

Na jaře 1976 jsem během služební cesty s otcem směl navštívit hermeticky uzavřený prostor jaderné elektrárny ve Zwentendorfu.

Ještě si vzpomínám na policejní uzavírku, která už stála na dálnici daleko před odbočkou k jaderné elektrárně.

Přímo před vchodem zkontroloval vrátný doklady, auto a zavazadla. Tehdy mi bylo 17 let a bylo pro mě opravdu velmi působivé vidět velikost budovy a bezpečnostní opatření i zábrany na její ochranu.

Kvůli nečekanému úmrtí mé matky a ze zdravotních důvodů jsem s otcem nemohl vést žádnou debatu o té době.

Tehdejší kolega z práce a velmi dobrý přítel mého otce mi však ochotně poskytl reportáž z pohledu pracovníka jaderné elektrárny ve Zwentendorfu.

Nyní se cítí lépe a je velmi hrdý na tuto velmi osobní fotografickou zprávu, kterou jsem o té době před 30 lety napsal.

Den v jaderné elektrárně Zwentendorf z pohledu pamětníka

Po rozhovoru s panem Friedrichem Lidlem, který zapsal Wolfgang J. Pucher dne 31. ledna 2007 v Neumarktu an der Ybbs.

Pan Friedrich Lidl z Neumarktu an der Ybbs, Köchling 35, pracoval pět let jako speciální svářeč v jaderné elektrárně Zwentendorf. Vyučený obuvník se v roce 1971 ucházel o práci ve společnosti VOEST.

Hledali se zaměstnanci, kteří by byli od ledna 1974 nasazeni v jaderné elektrárně. Tam pan Lidl začal pracovat jako svářečský asistent u nejstarší společnosti na výrobu trubek, Rumpel AG.

Jeho zvláštní zručnost při manuální práci zaujala nadřízeného.

Tak se dostal k tomu, že se vyučil svářečem metodou WIG. Dne 28. září 1976 složil s vyznamenáním svářečskou zkoušku.

Od té doby pracoval bývalý obuvník jako speciální svářeč v bílých montérkách uvnitř jaderné elektrárny, jako jeden z asi 1000 pracovníků na pravděpodobně nejlépe stráženém staveništi v Rakousku. (Místo bylo zabezpečeno dvoumetro-
vým plotem a ostnatým drátem).

Friedrich Lidl vydělával svými nově nabytými odbornými znalostmi slušné peníze a byl na ně hrdý. Ohledně jaderného štěpení a jeho dlouhodobých následků si nedělal starosti.

Lobbisté pracovníkům potvrdili, že při tom nedochází k ohrožení zdraví. A tak dělal svou práci speciálního svářeče stejně svědomitě, jako kdysi dělal svou práci ševce.

Jako montér byl od pondělí do pátku odloučen od rodiny a pracoval každý den od 7 do 18 hodin. Na rozdíl od ostatních kvalifikovaných pracovníků si tito montéři přirozeně vydělávali téměř dvakrát tolik.

A také bylo něco mimořádného na tom, když člověk mohl říct, že pracuje v první rakouské jaderné elektrárně, v jedné z nejbezpečnějších jaderných elektráren na světě, jak tvrdili lobbisté.

V té době se v Rakousku plánovaly další tři jaderné elektrárny. Například u ústí řeky Enns v Sankt Pantaleonu byl například již zakoupen pozemek.

O budoucnosti v pozici svářeče WIG si tedy nikdo nemusel dělat žádné starosti.

Na informační akci pořádané společností Siemens AG byli pracovníci seznámeni s typem a fungováním varného reaktoru.

Nebyly zmíněny žádné ekologicky relevantní problémy, kromě toho, že chladicí voda v oblasti kilometr po proudu ohřeje Dunaj přibližně o jeden stupeň Celsia.

Takže ani pro ryby by to nebyl žádný problém. Když se jeden ze zaměstnanců zeptal, jak dlouho by taková elektrárna mohla být v provozu, bylo zmíněno 20 až 30 let. A to, co přijde potom, se v roce 1976 ještě neřešilo.

A takto hovoří pan Friedrich Lidl:

„I po těchto informacích jsme druhý den normálně pracovali dál. O bezpečnost jsme se nestarali. Sami jsme byli zvenčí dobře zabezpečeni ochrankou a policií.

Pracovní den začínal brzy ráno v sedm hodin vstupní kontrolou na vrátnici, která ověřovala průkaz s fotografií a příruční zavazadlo, také tašku se svačinou, zda v ní nejsou věci, které se do areálu nesměly vnášet.

Například fotografování bylo co nejpřísněji zakázáno. Také při odchodu z areálu jsme byli kontrolováni.

V pracovním kontejneru jsme se převlékli. Tam jsme si museli obléct sterilní kombinézu.

Pro nás, asi 15 až 20 lidí, platil přísný šatní řád.

Nesměli jsme se stýkat s ostatními dělníky, kteří pracovali v tzv. černé zóně.

Měli jsme také vlastní uklízečku, která nám čistila pracovní prádlo.

Museli jsme též nosit speciální bavlněné a kožené rukavice, abychom holýma a zpocenýma rukama nesahali na trubky NIRO (nerezová ocel).

Po plánované přípravě práce, kterou prováděl jeden kolega, a po obdržení příkazu na svařování pro mě začala zodpovědná práce.

Trubka byla zepředu i zezadu utěsněna a naplněna směsí vodíku a dusíku, aby uvnitř trubky nemohla vzniknout koroze.

Po dokončení mé práce byl svár zkontrolován rentgenem.

Ve zkušební zprávě bylo velmi přesně zaznamenáno, kdy, kdo provedl jakou práci.

Další detail: Pokud byl například z šestimetrové tyče odříznut kus trubky, musela to technická kontrola předem zaprotokolovat a odříznutý kus trubky označit číslem zbylé trubky.

Jen tak bylo možné zajistit, aby byly použity pouze testované materiály. Taková byla moje každodenní rutina od ledna 1974 do listopadu 1978.

Po rozhodnutí referenda proti uvedení do provozu bylo staveniště naší firmou Rumpel AG vyklizeno během tří týdnů.

Byli jsme velmi překvapeni a přišli jsme o práci.

Já ani moji kolegové jsme v té době neměli obavy z možných následků, které by mohl způsobit provoz jaderné elektrárny.

Naši nadřízení nám řekli, že je vše naprosto neškodné.

Byli jsme přesvědčeni, že svou práci provádíme bezpečně.

Byly prováděny velmi přesné kontroly, vypracovány výsledky testů a protokoly, vše bylo podrobně zdokumentováno.

Během těchto pěti let jsem neměl obavy, že by jaderná energie mohla být nezdavou a nebezpečnou formou výroby energie.

Dnes, zvláště po havárii reaktoru v Černobyli, vidím věci zcela jinak a jsem rád, že 5. listopadu 1978 proběhlo referendum a byl přijat zákon proti výrobě jaderné energie v Rakousku.

K autorovi: Wolfgang J. Pucher

Narozen v roce 1959 ve Schwanenstadtu. Vyrstl ve skromných poměrech. V roce 1974 se vyučil elektroinstalatérem u firmy EBG Attnang-Puchheim. V roce 1995 došlo po autonehodě k životnímu zvratu. V roce 1996 odešel z firmy EBG, novou životní orientaci našel na Teneriffe: absolvoval vzdělání jako poradce v oboru cestovní ruch, další vzdělání v St. Pöltnu jako manažer v oblasti životního prostředí. V roce 2000 začal pracovat v zemědělství a prováděl vědecké polní pokusy na Teneriffe, v Rakousku, Maďarsku, jakož i v bývalé Jugoslávii, počátek chovu vepřů mangalica v Solné komoře.

Další vzdělávání ve Vídni, v Linci a St. Pöltnu. Ze zdravotních důvodů v roce 2004 změna, stává se nezávislým tiskovým fotografem a novinářem v neziskovém internetovém mediu www.oekonews.at. V roce 2008 vyznamenán ministrem zemědělství Josefem Pröllem jako „Pannonský chovatel vepřů mangalica“ v Burgenlandu, v roce 2008 certifikované studium BIO vinařství v Kremsu, ukončeno v roce 2009. Toho času žije sám ve Vídni, pracuje na své disertaci.

Friedl Fessler:

Zářící „NE“ nad Innsbruckem

Mýtus mění historii v přírodu; zaměřuje se na to, aby byl považován za systém faktů, zatímco však představuje pouze systém hodnot.

Roland Barthes

Pokud se události staly před dlouhou dobou, jasné vzpomínky ustupují.

Postupem času mají tendenci klesat do nižších sfér vědomí, děje se rozmazávají, mlží a nevědomí si s námi pohrává.

Osobního je stále více a více, protože každá nevyřčená vzpomínka na minulost se stává jakýmsi novým vyprávěním.

Tím spíše vzniká při každém novém hovoru nebo psaní o vzpomínce nový příběh, v němž se pomalu a neustále opouští skutečný průběh toho, co se stalo.

Takto mají současní historici vypovídat o skutečném průběhu dějin.

Já ale chci vyprávět, jak to bylo tehdy před mnoha lety, a také si vzpomínám na rodinnou událost...

Byl jsem komunista. Můj bratr také. Marxisticko-leninský, organizovaný. Psal se rok 1973 a cílem bylo uskutečnit socialistickou revoluci do roku 1984 také v Tyrolsku. Byli jsme předvojem.

A někdy v roce 1975 se vedení innsbrucké pobočky Svazu komunistů Rakouska (KBÖ) rozhodlo poslat mě, prostého člena, živnostníka maloburžoazního původu, tedy nikoliv proletáře, a proto politicky nestálého a potřebujícího vedení, bez přímého spojení s proletářskými masami, mě - který byl v srdci romantik - do právě vznikající občanské iniciativy proti jadernému nebezpečí.

Byla měšťácká.

A do toho bylo třeba vnést rozhodující věci.

(„Jaderné elektrárny postavené buržoazií jsou nebezpečné, ty postavené a kontrolované revolučními masami jsou bezpečné.“

Fakt, že jsem tehdy správně pochopil, jaká je to blbost, ale z důvodů falešné solidarity v sobě potlačil poznatky z tohoto výroku, to jsem si uvědomil až po letech).

Byl jsem v iniciativě. Každý týden jako u štamtišu (pravidelná akce, na které je každý zván) seděli: členové „Svazu na ochranu života“, chtiví se profilovat v různých politických stranách, trockisté, studenti, těžce pracující ženy ochotné přinášet oběti, pošťáci, militantní nekuřáci, akademici.

Měl jsem skromné organizační nadání, solidní vystupování, byl jsem integrující a nebyl jsem pedantský (vedení KB, svazu komunistů, bylo někdy podezíravé vůči mému „slušnému“ vystupování a vykládalo si ho jako revizionistické) a v určitém okamžiku jsem se náhle stal předsedou občanské iniciativy proti jaderným elektrárnám v Innsbrucku.

Bylo co dělat. Příprava týdenních schůzí. Organizace tisku letáků. Psaní informačních stojanů. Iniciativa se úžasně rychle rozrostla, především díky silnému přílivu z okruhu studentů.

V mých vzpomínkách se zde také poprvé objevuje moje budoucí švagrová.

Mladá studentka, kterou vždy doprovázely dvě nebo tři přítelkyně (během jízdy autobusem do Zwentendorfu se do ní zamiloval můj bratr).

Štamtiše byly brzy příliš malé, potřebovali jsme vlastní větší místnosti. Často jsme museli měnit hospody. Hostinští nás rychle začali podezřívat. Příliš hlasití, velice malý obrat. Co chtějí?

Státní policie často pomáhala: „To jsou komunističtí magoři. Jsou to blázni, a to u nás. Přesto bychom Kreiskymu rádi něco provedli.“

Skutečnost byla taková, že ÖVP (rakouská lidová strana), která byla v Tyrolsku po desetiletí jedinou vládnoucí stranou, samozřejmě jaderné elektrárny podporovala, jen ne v Kreiskyho době. Jeden zemský radní ÖVP mi na jedné z našich akcí řekl: „Uvidíte, že za osm let budeme mít v Rakousku alespoň jednu jadernou elektrárnu.“ (Bylo to v roce 1977?)

Stejně tak byly mé časté cesty na ředitelství Spolkové policie kvůli ohlášení akcí, informačních stánků a demonstrací, často doprovázené poučováním a posměšnými poznámkami. Proč to děláte? Vy ve vašem postavení? V té době jsem byl nemotivovaný obchodník.

S bratrem jsme převzali podnik svých rodičů, kteří krátce předtím odešli do důchodu. Naše obchodní kancelář se stále více stávala praktickým centrem iniciativy:

skladištěm letáků, transparentů, stojanů na plakáty, telefonní ústřednou, místem schůzek atd. a můj bratr musel vést účetnictví a udržovat pořádek pro dobro podniku a iniciativy.

V určitém okamžiku (myslím, že to bylo začátkem roku 1976) se nám nějak podařilo přesvědčit i matku, že je třeba něco udělat.

Bylo jí kolem padesátky, měla spoustu času a její společenská a politická angažovanost byla více než 30 let v útlumu.

V mládí byla přeci vedoucí svazu nacistických dívek v Innsbrucku a nyní mohla její vůle k agitaci znovu puknout plnou silou.

Oportunisticky na sebe hodila dirndl, bělovlásá, věčně opálená, stála u informačního stánku, rozdávala letáky, argumentovala a hádala se se starými známými, kteří přišli náhodou nebo záměrně, kteří se nikdy nedokázali oddělit od minulosti a pro které bylo každé veřejné vystoupení podezřelé.

S výjimkou procesí Božího těla a lidoveckých oslav Andrease Hofera. (Andreas Hofer byl tyrolský vlastenec, který roku 1809 vedl boj za osvobození své země od francouzsko-bavorské nadvlády). Matka se rychle stala důležitou postavou iniciativy. Pro mladé feministicky orientované ženy zastávala vůdčí postavení, pro studentky byla mámou, pro konzervativce respektovanou osobou a pro mě, když jsem se přeci někdy vychýlil příliš doleva, často oporou – tedy pravá matka.

Všechny podklady, které by mi nyní mohly pomoci sestavit chronologii událostí, jsem zničil, když jsem se v roce 1983 přestěhoval do Vídně.

Vzpomínám si tedy ještě: úspěšné narušení informační kampaně spolkové vlády v Kongresovém centru (Kongresshaus) (Kreisky nepůsobil dobře!), 1000 návštěvníků na akci v městském sále (Stadtsaal) s Robertem Jungkem (bylo na mne moc, moderovat před tolika lidmi!), informační akce v Kufsteinu, Landecku, Wattensu, Reutte, Lienzu, mnoho informačních stánků venku v obcích, kulturní akce...

Pak přišel požadavek na lidové hlasování. Vymyslel si Svaz komunistů (KB) tento požadavek a vnutil ho vládě? Nebo se postaral jen o důsledné šíření?

Už to nevím. Přesto dnes vnímám postoj KB k referendu o Zwentendorfu jako jeden z mála správných politických postojů, které tehdy měl.

Mnoho autobusů a aut vezlo spoustu obyvatel Tyrolska na velkou demonstraci do Zwentendorfu (Byly se mnou obě mé děti, nebo jen můj syn?) Byla to událost, která přinesla do Tyrolska nový impuls. Iniciativa se dále rozvíjela.

Na různých univerzitních institutech vznikly vlastní pracovní skupiny, v některých městech a obcích Tyrolska byly založeny vlastní iniciativy. Cíl byl jediný: lidové hlasování.

Během této doby se naše matka z práce pro iniciativu udělala své povolání. Protože byla lehce dominantní, zapojovala našeho otce stále více do své práce.

On byl ten praktický v pozadí, navrhoval informační výstavy, stavěl a maloval plakátovací stojany, transparenty, organizoval, dělal matce šoféra, staral se o postavení exponátů i jejich bourání. Klan se v boji sjednotil.

Týden před referendem náš otec předvedl své mistrovské dílo. Použil starou tradici: oheň na horách.

S pomocí dvou aktivistů umístil na Nordkette (pohoří v Rakousku) obrovské NE sestavené z pochodní, které se táhly několik set metrů a byly zažehnuty, když se začalo stmívat. Tato alpská tradice oslav letního slunovratu s ohni na horách měla a stále má v oblasti Innsbrucku zvláštní význam.

Za prvé, skýtají okolní hory, zejména Nordkette tyčící se nad Innsbruckem, ideální kulisu.

Za druhé, Innsbruck je městem sportovců a horolezců, kteří se rádi sdružují v nejrůznějších klubech.

Každoroční zapalování ohňů o slunovratu na všech vrcholech a hřebenech se tak vždy stává přehlídkou úspěchů horských a horolezeckých klubů a překonávají též ohně katolické oslavy Nejsvětějšího srdce Ježíšova, které se konají o týden dříve.

A za třetí, strmá pastvina nad Höttinger Alm (chata v pohoří Karwendel nad Innsbruckem) je ideálním a největším ilegálním billboardem pro politické manifestace, jaký znám. Ilegální nacisté tam už pálili hákové kříže, jihotyrolští atentátníci své „Svobodu pro Jižní Tyrolsko“, katolíci své kříže a symboly Nejsvětějšího srdce Ježíšova.

Dnes vím, že toto otcovo NE bylo dokonalým obrazem, „land art“ (moderní umělecký směr jehož akce a výtvořy se odehrávají ve volné přírodě), zasažený do správného časového a kulturního kontextu, se tehdy na půl noci vřel do mnoha innsbruckých srdcí.

NE, které jako by v dnešním Rakousku už neexistovalo, kde je každé malé NE okamžitě zadušeno, ubíjeno trojitým souhlasným, zdánlivě šťastným obřím „Řekni ANO...“.

Tehdejší NE Zwentendorfu může pro dnešek představovat novou hodnotu, i když pochází z doby, která se již stala mýtem.

K autorovi: Friedl Fessler

Narozen v roce 1945 v Innsbrucku. Studium a diplom na Akademii užitého umění ve Vídni. Nejdříve pracovník v reklamě, potom obchodník v Innsbrucku, od roku 1983 umělec na volné noze ve Vídni.

V letech 1990 až 2003 vyučující na Univerzitě užitého umění ve Vídni. Žije a pracuje ve Vídni a Bad Reichenhallu.

Rozhovor Heidrun Pirchner s Beatrix Neundlinger ze skupiny „Schmetterlinge“ (Motýli):

Hudba, kterou každý zná,

my jsme Motýli, hurá!

Byla to doba společenského probuzení.

Od té doby, kdy jsme pracovali na muzikálu „Proletenpassion“ (Proletářské pašije) (www.youtube.com/watch?v=uq6He-PWc_c), které konfrontovaly starý, tradiční, falešný obraz dějin s novým, jsme se zabývali také četnými politickými hnutími 70. let.

Bylo pro nás samozřejmé, že budeme dělat politicky zaměřenou hudbu.

Jako lidé se zájmem o politiku jsme byli zvědaví na aktivní skupiny a jejich obsah. Dostali jsme se do kontaktu s ekologickým a ženským hnutím (v té době bylo aktuální řešení potratů), také s „K-skupinami“ v Německu a Komunistickým svazem v Rakousku (byly výhrady a námitky vůči staré KPÖ = komunistické straně Rakouska), s hnutím ARENA ve Vídni (obsazení velkých jatek, která měla být zbourána a aktivisté obou pohlaví je přeměnili na autonomní mládežnické a kulturní centrum) a s protijaderným hnutím a problémy jaderné energetiky.

Přes přátele a známé, kteří se angažovali v nějaké skupině, se opakovaně ozývaly výzvy, abychom se přidali a vystoupili na nějaké akci.

Nikdo z nás nebyl nikde organizován, byli jsme sympatizanti (protestních hnutí) a kriticky jsme sledovali vše, co se dělo.

Samozřejmě tu byla i osobní motivace:

bála jsem se neřešitelného problému jaderného odpadu a nepředstavitelných poločasů rozpadu.

To vedlo k rozhodnutí podporovat určité otázky a cíle a účastnit se kulturních programů na demonstracích a shromážděních.

Obsahy souvisejících debat jsme také zpracovávali ve vlastních programech.

Texty psali většinou Heinz R. Unger, také Fritz Schindlecker nebo Wolfgang Bayer, melodie vznikaly převážně ve dvojici Schurli Herrnstadt a Willi Reseta-rits, nebo je skládali Herbert Tampier a Erich Meixner.

Po koncertech často probíhaly diskuse s publikem, měli jsme radost ze zpětné vazby, kritiku jsme brali vážně a některé věci jsme následně změnili.

Představení muzikálu „Proletenpassion“, které jsme uvedli na vídeňském festivalu v roce 1976, mělo úspěch a všichni se o nás dozvěděli.

V té době bylo možné dostat se s politickým uměním na „vysoké kulturní“ akce, bodovat v pěvecké soutěži Song Contest se skladbami, které kritizovaly konzum a zesměšňovaly reklamu!

V období krátce před referendem v roce 1978 jsme vystupovali nejen na velké demonstraci z Tullnu do Zwentendorfu, ale také na řadě koncertů v Rakousku.

Vzpomínám si na jednu epizodu z Innsbrucku, která vypovídá o politické náladě.

JG (=junge Generation = „Mladá generace“ rakouské sociálně demokratické strany SPÖ) uspořádala koncert a postavila se tak proti postoji strany.

Těsně před termínem konání koncertu ho strana zrušila a JG hledala jiný sál.

Vzniklo obrovské napětí, zda se to podaří.

Toto napětí bylo cítit i během koncertu, spolu s nervozitou a všeobecným hněvem nad nepravdivými informacemi, které se o jaderných elektrárnách a odpůrcích jaderné energie šíří.

Ale byla tu také jistota vítězství a optimismus. Tato směsice nálad byla charakteristická pro všechny akce a celkovou atmosféru ...

Od roku 1977 jsme s „Proletenpassion“ jezdili na turné do Německa.

Tam jsme předali zkušenosti rakouského protijaderného hnutí a v Rakousku jsme zpívali písně o německém jaderném odporu, například píseň „Bauer Maas“ (o sedláku Maasovi).

Po referendu jsme k sousedům přijeli s písní o vítězství „Liebesgrüße aus Österreich“, která byla přijata s nadšením.

Probíhaly také společné akce s německými písničkáři, např. s Walterem Moßmannem (proslavil se u nás písní „Lied vom Lebensvogel“ (Píseň o ptáku života) o boji proti úložišti jaderného odpadu v Gorleben).

V roce 1978 jsme na akcích vyzývali k solidaritě s velkou stávkou ocelářů v Duisburgu.

Problémem byl 35hodinový pracovní týden. Navštěvovali jsme stávkové hlídky u bran továren, mluvili s nimi o jejich boji a podporovali je.

Muzikál „Proletenpassion“ byl prostě hvězdnou hodinou, vyzýval k odporu, dokázali jsme jím předat spoustu informací a zejména nový historický obraz „dějin zdola“ (viz knihy Bernta Engelmanna, např. „Wir Untertanen. Ein Deutsches Anti-Geschichtsbuch“ „My poddaní. Německá antihistorická kniha“), která tehdy vzbudila rozruch a šířila skepsi vůči ideologiím nadvlády.

Historie našeho politického rocku jako „Motýlů“ pokračovala i v 80. letech, dokud existovala i hnutí odporu, až se mnoho umělců spojilo v „Rock gegen Rechts“ („Rockem proti hrozbě zprava“).

Ale koncert v nejmrazivějším počasí byl určitě ten proti stavbě (vodní) elektrárny v Hainburger Au, kdy nám přimrzla flétna ke rtům, a někteří protestující z Au se rozčilovali, že chceme elektřinu pro zesilovače.

Co bylo na protijaderném hnutí tak skvělého a co nakonec přineslo úspěch?

Všichni, kdo tam byli, mohli zažít tuto hrdost, že je možné, jako velké hnutí se postavit proti politickému rozhodnutí.

A zkušenost nás poučila: společně jsme silní.

To nám dodávalo odvahu – také u jiných témat. Byl to velmi důležitý krok.

K autorce: Beatrix Neundlinger

Přerušila studium výpočetní techniky, které začala po maturitě, aby se mohla naplno věnovat hudbě. Založila skupinu „Milestones“. V roce 1972 obsadila 5. místo na soutěži Song contestu s písní „Falter im Wind“ (Motýl ve větru). Krátce nato frontmankou mezitím legendární skupiny „Schmetterlinge“ (Motýli). Společné produkce jako „Proletenpassion“ (Proletářské pašije), „Herbstreise“ (Podzimní cesta), „Verdrängte Jahre“ (Potlačené roky) nebo „Die letzte Welt“ (Poslední svět) jsou ještě dnes milníky v německém jazyce k tématu politická píseň. Od roku 1985 zpěvačka ve všech představeních „Dětského divadla Schmetterlinge“. Hrála také v režii Erharda Pauera pro Divadlo mládeže. Od satiricko-humoristického večera četby a písní „Bitte wenden!“ (Prosím obrátit!) s Erwinem Steinhauerem v roce 2002 nastává nová orientace: Založení dnes již v Rakousku známé hudební skupiny „9dinger und die geringfügig Beschäftigten“ (Neundlingerští a zaměstnaní na krátký úvazek) v roce 2004.

Heinz R. Unger/Schmetterlinge:

Ruce nad Hönnepelem

<https://www.youtube.com/watch?v=MU5JPlwRdoA>

*Dolů do nížiny vlní se Rýn,
nerdí se hanbou ani nejásá modří.
Jen tvrdá práce udržuje statky.
Pasoucí se ovečky jsou jak hebké mráčky v mlze řeky Rúr,
a v neděli zní přírodou chlapecký sbor:
„Ach, Ty můj Bože, nech mě v pokoji se pást,
učíš mě tím nejtěšším se svých zajičků,
o řepném odpoledni v zelném zahradnictví
než Tví andělé zatroubí Halali.“
A když se sedlák rozhlíží po krajině,
a sedí před domem a cumlá svou dýmku,
leží nad rolí tmavá ruka,
je velká a chtivá, chce si všechno vzít.
Ano, rychle poznali páni z průmyslu,
že se dá ještě více vydělat
jadernou energií.
Agenti tiše klepají na dveře
a říkají: „Člověče, k čemu takové lopocení?
Uchop své štěstí, neboť dobré ceny platíme, ustup nám a dej nám svou roli.“
Někdo na to nalít a myslel si při tom:
Kde bydlí peníze zde v Německu, tak se také vzmáhá moc.*

Refrén:

*Ruce nad Hönnepelem, ruce nad krajinou.
Čí že ruce to tu mají všechno zabraný?
Tvoje ruce to nejsou, ty jsou zdrsňelé prací,
ty zde otěže nedržíš, to víš velmi dobře.
Kdo se sápe po tobě a tvé půdě, na které se tak lopotíš?
Zvedni svou upracovanou ruku a zapni ji v pěst!
Pak také požadují církevní půdu
a nabízejí mnoho a žádné „drobné“.
Vysoce urození mají úšklebek v tváři,
avšak církevní radní nesouhlasně vrtí hlavami,
a nechtějí jaderný reaktor a varuje ostatní obyvatelstvo před ním.
V neděli, před tím, než farář začne kázat, sladce zní chrámový sbor.*

„Můj milý Bože, nech mě v pokoji se pást,
učiň mě tím nejtíšším se svých zajíčků,
o řepném odpoledni v zelném zahradnictví
než Tví andělé zatroubí Halali.“

Biskup vymění církevní radu, která řekla „ne“, a obstará si muže, kteří poslušně kývnou.

Propuštění odpůrci stavby reaktoru
se opovází poslat dopis papeži

Odpověď z Říma dlouho nepřichází, lidé se ptají, kde se zasekla, a najde ji později v jedné zákristii pod vrstvou prachu.

Mezi zklamanými je také sedlák Maas,
dobrý křesťan nadaný ctnostmi,
a jakmile vidí nespravedlnost, zmocní se ho nenávist, také nechce mít za souseda uran,

proto se vzepře, sedlák Maas, a zahřmí jako bouře.

„Tato země má být pro lidi a ne pro množivé reaktory.“

Refrén

Ruce...

Naštvaný sedlák prohlédne hru,
obhlíží stavbu tam vedle svého pole,
pak zjistí pravdu: alianci církve, státu a finančníka.

Teď bojuje proti monopolu, vede revizní procesy, soudí se s bezprávim - a na mši jde jinam.

Není ale žádný Kohlhaas (Michael Kohlhaas je hrdina novely Heinricha von Kleist), není v tom sám,

Na jeho straně jich bylo naposledy padesát tisíc a nejen u města Kalkar na Dolním Rýnu se zvedají lidové chory bouřlivě:

„Nikdy se nás přece neptali, ale odpověď dostanou!

Bojujeme proti kapitálu a za demokracii!“

Závěrečný refrén:

Ruce nad Hönnepalem, ruce nad krajinou.

Čí že ruce tu mají všechno zabraný?

Tvoje ruce to nejsou, ty jsou zdrsňelé prací, ty otěže neдрží, to víš velmi dobře.

My zde už neustoupíme,

oni to vědí velmi dobře

Dokud svůj osud nebudeme mít ve vlastních rukách.

K autorovi: Heinz R. Unger

Narozen v roce 1938 ve Vídni, vyučen sazečem písma, následně vydavatel a redaktor novin. Od roku 1968 žije jako spisovatel na volné noze ve Vídni. Vedle četných knih, divadelních her, televizních a rozhlasových her působil dlouho jako textař pro skupinu „Schmetterlinge“ (Motýli).

Heinz R. Unger/Schmetterlinge („Motýli“):

Láskyplné pozdravy z Rakouska

www.youtube.com/watch?v=FxjDwaLVQnw

Rakouská sociálnědemokratická vláda se rozhodla uspořádat referendum o sporném zprovoznění jaderné elektrárny Zwentendorf, aby vyjmula horké téma z příští volební kampaně.

Navzdory finančně nákladné propagační kampani energetického průmyslu, řeklo nakonec – k ohromení všech politických stran – 50,4 % Rakušanů NE a tím posunuli Rakousko z posledního bezjaderného průmyslového národa na první bezjaderný průmyslový národ.

*V mnohonárodních velitelstvích
zatroubili ostře k útoku.
Byli tak mocní, byli tak skvostní,
už to měli v celé zemi v suchu.
Odbory, strany, průmyslové společnosti byly zapřaženy před jejich káry,
bylo hodně zastrašených a čtyřbarevné prospekty zaplavily masově zemi.
Ale dopadlo to úplně jinak,
kdo by si to byl pomyslel?
My jsme to vzali do ruky,
a udělali jim čáru přes rozpočet.
A v mohutných betonových blocích,
na ulicích a v obchodech,
vibruje krajinou úplně nový tón,
od té do doby, kdy lidé spolu zase hovoří.
Na trhu to bzučí jako v úle,
Diskuse se vlečou a hučí,
a žluté plakety kvetou na límcích a kabátech,
a denně je jich o tisíce více.
A ti, kteří to dělají, ti vám posílají
láskyplné pozdravy z Rakouska.
Staré straší nocemi plnými chladu,
zimou bez tepla a proudu,
říkali mladým lživým jazykem:
vaše pracovní místo závisí na
atomu.
Miliony byly uvolněny pro televizní filmové drastáky.
Televizi si mohli koupit,*

platili šekem a dali už chladit sekt
A mysleli, že je to vyřízeno.
Ale dopadlo to úplně jinak,
kdo by si to byl pomyslel?
My jsme to vzali do ruky,
a udělali jim čáru přes rozpočet.
Jaderný průmysl měl peníze v pokladně,
odpůrci neměli žádné.
Měli jen jedno: noc a ulici,
tam pilně malovali NE.
A babička stojí před volební místností
s letáky, skutečně,
to je sice přísně zakázáno,
ale ona je tak křehká.
Při sečítání hlasů nemohli nijak jásat
Protáhly se obličejem ve všech stranách,
jaderný monopol dosnil svůj sen,
a jaderná elektrárna bude odklizená.
A ti, kteří do dokázali, ti Vám posílají
láskyplné pozdravy z Rakouska.

Thomas Kainz

Waldviertelští protestují – dnes také ještě!

Druhé zwentendorfské hlasování?

Nadšení odpůrců atomové energie vyvolané hlasováním dne 5. 11. 1978 a následně přijatým zákonem o zákazu atomové energie utrpělo zanedlouho citelnou ránu. Zákon o zákazu atomové energie byl trnem v oku tehdy pravděpodobně nemocnějšímu muži Rakouska, Antonu Benyovi, prezidentu odborového svazu, kterému připadalo absurdní neuvést do provozu zcela dokončenou atomovou elektrárnu. Pod jeho vlivem vážně uvažovala SPÖ, silnější z vládních stran tehdejší červeno-modré koalice pod vedením Freda Sinowatze, o druhém zwentendorfském hlasování.

Jen díky silnému odporu ze strany slabšího koaličního partnera, FPÖ vedené Norbertem Stegerem, se druhé lidové hlasování nekonalo. Aby FPÖ lidově řečeno „nevyměkla“, navštívila v roce 1979 delegace „pracovní skupiny proti jadernému odpadu – Waldviertel“ (Thomas Kainz a Hans Weixlberger) v doprovodu geologa a skalního odpůrce atomové energie univerzitního profesora Dr. Alexandra Tollmanna, tehdejšího státního tajemníka FPÖ, Dr. Muhrera ve Vídni, který nás ujistil, že FPÖ stejně jako doposud bude trvat na zamítavém postoji vůči druhému lidovému hlasování.

Všechny další výzvy SPÖ a následně též ze strany ÖVP v tomto ohledu definitivně utichly po havárii v atomové elektrárně v Černobyli v roce 1986.

Jaderný odpad ze zkušebního reaktoru
v Seibersdorfu

Naše waldviertelská pracovní skupina proti jadernému odpadu se musela mít neustále na pozoru i navzdory přijatému zákonu o zákazu atomové energie. Důvodem bylo toužebné přání provozovatele seibersdorfského reaktoru uložit vyprodukovaný jaderný odpad přece jen ještě ve Waldviertelu. Po několika návštěvách našich aktivistů v Seibersdorfu a po informační schůzce ve Waldviertelu, na které se nás odborníci jako Dr. Kreijsa pokoušeli přesvědčit, abychom převzali onen údajně neškodný jaderný odpad, jsme zjistili, že v Seibersdorfu nebyl uložen jen slabě radioaktivní, krátkodobý zdravotnický jaderný odpad, nýbrž i několik stovek soudků středně aktivního jaderného odpadu z Itálie, za jehož převzetí a likvidaci bylo zapláceno.

To vše pro nás waldviertelské odpůrce jaderného odpadu už bylo přespříliš, a proto jsme jakékoliv další jednání se „seibersdorfskými“ odmítali. Docela jistě je tento jaderný odpad uložen v halách seibersdorfského zkušebního reaktoru dodnes.

Nebezpečný odpad

Od roku 1985 se dolnorakouská zemská vláda pokoušela najít místo pro skládku zvláštního odpadu. Okamžitě se opět začalo uvažovat o Waldviertelu, prostoru okolo osady Blumau an der Wild.

Tentokrát už ale byli ti, co za to odpovídali přece jen opatrnější. Tehdy příslušný politik, zastupující zemský hejtman Dr. Erwin Pröll, vyžadoval posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) s účastí veřejnosti.

Naše „pracovní skupina proti jadernému odpadu“ se jednoduše překřtila na „pracovní skupinu proti jadernému a zvláštnímu odpadu – Waldviertel“, a tím se stala platformou waldviertelských kritiků zvláštního odpadu.

Obzvláště se v této souvislosti proslavili Kurt Kienast z Groß Siegharts a Mag. Herbert Lazarus z Blumau an der Wild. Tenkrát ještě poměrně nový Ekologický institut stál se svými odborníky za námi.

Konalo se mnoho setkání a demonstrací, včetně dvoudenního „Symposia na téma zvláštního odpadu v Dolním Rakousku“ ve dnech 10. a 11. 7. 1987 v obecním sále ve městě Waidhofen an der Thaya a opakovaných návštěv zastupujícího zemského hejtmána Dr. Erwina Prölla ve Vídni. Čím více jsme měli informací, tím intenzivněji jsme projekt odmítali. A výsledek: Ve Waldviertelu není do dnešního dne žádná skládka zvláštního odpadu!

Temelín

Od roku 1990 až do současnosti je Temelín velkým tématem naší pracovní skupiny, neboť Waldviertel leží v zóně bezprostředně ohrožené touto českou jadernou elektrárnou, ve které došlo již k mnoha poruchám. Pod vedením současného předsedy Huberta Pöltnera se konala celá řada demonstrací proti Temelínu, organizují se četné autobusové výjezdy z Waldviertelu až k plotu jaderné elektrárny a mnoho mediálně sledovaných blokád hranic. Pracovní skupina ve Waldviertelu též posbírala 20.000 podpisů proti Temelínu, které byly členem představenstva Thomasem Kainzem v dubnu 1991 v Praze na Hradčanech předány tehdejšímu českému kancléři, knížeti Karlu Schwarzenbergovi.

Doprovázeli ho tenkrát poslanec Národní rady ing. Franz Flicker a současná waldviertelská členka Spolkové rady Martina Diesner-Weiß.

Fakt, že se kýžený úspěch navzdory všem těmto akcím proti Temelínu doposud nedostavil, nelze klást za vinu srdatým aktivistům bojujícím proti jaderné energii, nýbrž „vysoké politice“, která nás často ostudně nechala na holičkách.

„Pracovní skupina proti jadernému odpadu ve Waldviertelu“, chrání náš rodný kraj, tedy stále existuje. Jsou tu ještě naše staré transparenty s údernými hesly pomalované rukou neúnavného Christla Kainze, který již bohužel zemřel.

Po 29 letech se přirozeně změnil náš tým: Už jen jeden „starý zwentendorfský bojovník“ zastává stále svou pozici v představenstvu spolku s novými, mnohem mladšími aktivisty.

K autorovi: Thomas Kainz

Narozen v roce 1943, vyrostl ve Waidhofenu nad Thayou jako syn rybníkáře a lesníka. Po svém otci získal už v raném mládí lásku a porozumění k dějům v přírodě.

Maturita, několik semestrů lesního hospodářství na Zemědělské univerzitě ve Vídni, dosažené vzdělání fišmistr (technik rybářského provozu).

Založil rodinu, má čtyři syny. Převzal otcovo rybářství a rozšířil ho. Angažoval se v četných hnutích za ochranu přírody a životního prostředí, především v protiatomovém hnutí proti Zwentendorfu a Temelínu.

Ještě dnes je pokladníkem v „Arbeitskreis gegen Atommüll Waldviertel“ (Pracovní skupina proti jadernému odpadu ve Waldviertelu). Je spolkovým předsedou rakouských rybníkářů. 15 let byl členem obecního zastupitelstva a radní pro životní prostředí města Waidhofen/Thaya.

Lidia Brandstätter a Kurt Winterstein:
Autobusový zájezd proti dalšímu referendu
pro jadernou elektrárnu v létě roku 1980

„Na začátku byl nápad – ten si musel teprve najít realizační skupinu.“

V květnu se roznesla zvěst o protestním autobusovém zájezdu proti jaderné elektrárně, rozšiřována levičáky, resp. Alternativními novinami.

V červnu se setkala pak přibližně 20 lidí k prvnímu projednání:

pestře sestavená skupina, složená z velmi malého počtu starých odpůrců jaderných elektráren a mnoha (nových) lidí, kteří se v této záležitosti předtím neangažovali.

Vzájemná nedůvěra byla značná: My „staří“ jsme mysleli, že se musíme cítit zodpovědní za tuto hromadu lidí.

(„Nelze domyslet, jakou škodu může způsobit takových několik „hejsků“ celému hnutí proti jaderným elektrárnám.“)

Ti „noví“ měli podezření, že nejsme zrovna žádostiví toho, abychom vyzkoušeli nové formy agitace.

Původní koncept vypadal asi takto: velký autobus pestře pomalovaný a celý polepený – bude projíždět celým Rakouskem.

Jakmile dojde na nějakou náves, otevrou se dveře, vyhrne se 60, 70, 100 kejklířů, polykačů ohně, akrobatů: budou zpívat, tancovat, dělat hvězdy - naprosté protiatomové divadlo.

Dopadlo to ale úplně jinak

Z autobusu (který nebyl k dispozici) jsme přestoupili do malých autobusů VW.

Rozhodli jsme se, že kejklíře necháme doma, zato jsme vzali s sebou filmy, diapozitivy, výstavní tabla a stůl na knihy.

Hýčkaným oblíbeným dítětem ale bylo již během přípravné doby: divadlo. Vývoj a zkoušky scének byly časově velmi náročné.

Kromě toho bylo ještě nutno opatřit propagační podklady, autobusy ještě nefungovaly – chtěli a museli jsme jet v srpnu. Finanční podpora - pořádali jsme sbírky, kde jsme mohli – byla mezitím zajištěna. Času bylo málo.

A tuto trochu času využít optimálně, se nám až tak nepodařilo. Takže jsme divadelní scénky řádně nenastudovali, ani nefungovala např. projekce při denním světle.

Obsahové diskuze, např. o našich cílových skupinách, byly potlačeny s poznámkou: na to budeme mít dost času během jízdy.

Mělo to však zase dopadnout úplně jinak. Trasu jsme si dlouho netroufli sestavit.

Chtěli jsme počkat na „pozvání“ od místních skupin odpůrců atomových elektráren, které zase čekaly, že dostanou úkoly od nás.

Ve druhém červencovém týdnu na jezeře Neufeldersee během konání dětského tábora, jsme se pak přeci jenom vzmohli na návrh, který byl pak rozeslán asi 600 odpůrcům jaderných elektráren a dalším sympatizantům alternativní scény.

Celkem to pak klaplo také s ohlášením, i když nám přesnou trasu sdělovali telefonicky teprve až během jízdy.

Nakonec pak musel jeden z nás jet napřed, aby na příslušných místech, kde to s povolením pro auta se zvukovou aparaturou drhlo, aby dal věci do pořádku.

Jednání s úřady nebylo zajisté pro odpůrce atomové elektrárny ve spolkových zemích vždy jednoduché, velmi snadno se ale také dali zahnat do „kouta“.

Jako jeden z důsledků naší cesty jsme se usnesli, realizovat starý plán „Iniciativy rakouských odpůrců jaderných elektráren“ (IÖAG), vydat „pokyny pro ohlášení a ostatní styky s úřady“, nebo alespoň tlačít na to, aby to vůbec někdo dělal.

Zpět k přípravám

Výpis z přípravného pléna:

„Máte pohromadě seznam pro pojištění?“

„Poslouchej, s karburátorem autobusu není něco v pořádku.“

„Musíme Wolfgangovi říci, že má vzít s sebou účty.“

„Kdepak je tady záchod?“

„Potřebujeme ještě jednoho, který bude hrát kapitalistu.“

„Ticho, tohle přeci nikdo nevydrží! Nemohli bychom diskuzi trochu usměrnit?“

„Ty, volala Waltraud, jestli zítra přijdeš.“

„Tak teda kolik lidí vlastně pojedje s sebou?“

„Gini nám musí bezpodmínečně ještě dát všechny kontaktní adresy.“

„Pomoc, kde je můj lístek, na kterém mám napsané všechno, co ještě musíme udělat?“

„Prosím ukázněte se trochu, tohle je plénum, nechte si vyřizování svých soukromých záležitostí na potom.“ „Co myslíš soukromými záležitostmi, kontroluji seznam knih.“

„Kde je vlastně Leo?“

„Leo? Pod autem samozřejmě!“

Tak klidně a pokojně proběhly poslední dny před odjezdem.

K našemu vlastnímu překvapení byla pak najednou brožura hotová, autobusy jely a rotor malého modelu větrné elektrárny se otáčel.

A když jsme pak v sobotu 2. srpna seděli kolem rozhlasového přijímače a slyšeli, že se autobusy s odpůrci atomových elektráren nacházejí na své cestě napříč Rakouskem, trvalo to už jen pár hodin, než jsme nastoupili skutečně naši „alternativní dovolenou“.

Vystoupení

První akce v Tullnerfeldu byly špatně připraveny a pro účastníky v autobusech frustrující.

No jo, v městě Tulln jsme měli možnost provést naléhavě potřebnou „generálku“ na téměř prázdném náměstí.

Jak se na generálku patří, povedlo se málo, spíše se nedařilo vůbec nic.

A pak byla noc: s hladovým žaludkem a téměř prázdnými nádržemi jsme se seznámili se všemi zavřenými hospodami a čerpacími stanicemi v okolí.

Zmožení únavou, ale ??? veselí jsme se v blízkosti Křemže (Krems) na Dunajských nivách vydali na pospas komárům. Mělo to být ještě horší: Ve městě lorn v Horn v regionu Waldviertel jsme v jednom hostinci uspořádali přednášku s diapositivy a předvedli několik divadelních scének.

Byli přítomni skoro jenom odpůrci atomové elektrárny, nemluvili s námi o jaderných elektrárnách a své práci, nýbrž o tom, jak vypadáme, o našem vystoupení - a nabídli 1.0000 šilinků za pořádný sestřih od holiče. Od té doby se vedla v naší skupině tzv. „oportunistická debata“.

Jedna strana, zvaná „Freak-Fraktion“ (frakce cvoků) mínila, „Nemá vůbec žádný smysl, když se nyní navlečeme do krojů. Jednak nám to nebude nikdo věřit, za druhé také nejsme ochotni popřít svoji identitu.“

My jsme jednoduše pouze část hnutí odpůrců proti jaderným elektrárnám a oslovujeme holt jenom určitou skupinu obyvatelstva!“

Ti druzí „oportunisti“ mínili: Je rozhodující, že se dokážeme vcítit do povědomí obyvatelstva.

Nejde o popření sama sebe nýbrž o vstřícnost, o odstranění zábran.

A nebudeme při dvou- nebo tříhodinovém pobytu zvládat zprostředkování všeho, co si myslíme.“

Časem jsme ale upustili od těchto věcí jako: volně se převlékat na ulici, tančovat bosí na náměstí.

Prali jsme své džíny a trička s motivem slunce, začali jsme se česat. A jeden si – o týden později – skutečně ostříhal vlasy.

V hospodě ve městě Horn jsme se ještě dostali k diskuzi o jaderné elektrárně. A skutečně nás neudivilo, že obyvatelé regionu Waldviertel, především kvůli ukládání vyhořelého radioaktivního paliva, byli proti jaderným elektrárnám.

Zlobilo nás ale, že jeden aktivista tuto skutečnost tak jednoduše konstatoval a zcela zřejmě se nenamáhal informovat obyvatele tohoto regionu také o ostatních problémech atomové energie, resp. s nimi diskutovat.

Na naši otázku, co by se stalo, kdyby Sovětský svaz jednoduše ten odpad převezl, čímž by byl problém úložiště „vyřešen“, nedal sice žádnou přímou odpověď, zdálo se nám však, že v tomto případě nepovažuje nejen odporování proti atomové energii obyvatelů regionu Waldviertel za pochybné, nýbrž že pro něj, aktivistu, pak ani Zwentendorf už nebyl tak důležitý.

A tímto způsobem se mohli někteří z autobusové skupiny vymanit z oportunistické šlamastyky tím, že vyhodnotili tohoto muže z regionu Waldviertel jako „fašistoidního“ a jeho kritiku našeho vystoupení nebrali vážně.

Když jsme následující den ve městě Zwettl odvedli velmi dobré vystoupení, kterému však přihlíželi jen mladiství, bylo jasné, že by se „oportunistická debata“ ještě protahovala, nebyl přece v tomto okamžiku žádný důvod k dalším krokům.

Učební procesy

Velkým, problémem byla naše nedostatečná flexibilita. Ačkoli jsme již brzy museli uznat, že naše divadelní scénky byly použitelné jen omezeně, a to jako „záchrana“ ve větších obcích a že jsme se svým technickým vybavením místní obyvatele spíše odstrašili, potřebovali jsme nějakou dobu, než jsme ve smyslu „přiměřené technologie“ teprve zase zjistili, kde jsme.

Nejednou se stalo, že jsme hodinu stavěli reprodukční zařízení a pak oslovili několik dětí „Vážené dámy a vážení pánové“.

A když jsme z toho vyvozovali důsledky, ne vždy jsme to dělali optimálně:

Vypracovali jsme si nějaké krátké referáty, abychom „seriózní“ informace předávali „seriózním“ způsobem. Od toho jsme pak zase upustili – alespoň na ulici – protože jsme zjistili, že jenom „frontální vyučování“ není to pravé.

Informace, jak jsme časem zjistili, se přeci daly zprostředkovávat pouze osobním rozhovorem nebo „hranou hádkou“ s osobou z okruhu angažovaných podporovatelů atomu.

Nejdůležitější argumenty a zkušenosti při agitaci

Když jsme v naší skupině chtěli diskutovat o tom, s jakými argumenty jsme měli největší úspěch, ukázalo se, že každý se svými vlastními argumenty uspěl nejvíce a v diskuzi se snažil rychle se dostat tam, „kde je doma“.

Zatímco jedni směřovali diskuzi na atomový stát, zakousli se druzí do nehospodárnosti, do problematiky opotřebování techniky, vůbec do všeobecné kritiky růstu nebo také do struktury odborů (ÖGB) a do nedemokratické formy tvorby názorů („varhanická kampaň“).

Shodli jsme se na tom, že nechceme zůstat stát u pouhého argumentování zdravotními riziky.

Při pouličních diskuzích jsme často hovořili také o petici paní Schmitz.

Jakmile bylo jednou objasněno, že nejsme zaplacení stranou ÖVP (rakouskou lidovou stranou), podařilo se nám vysvětlit, že paní Schmitz nerepresentuje celé hnutí odpůrců proti jaderné elektrárně.

Velmi často přesahovaly diskuze téma jaderné elektrárny: skandál kolem jaderné elektrárny a vyvážení tanků do Chile.

Pak také přišla na řadu pracovní místa, která jsme nebyli ochotni hájit za každých okolností.

Když se nám pak v Horním Rakousku povedla dvě vydařená (Linec a Braunau) a mnoho střednědobrých vystoupení, pokračovalo se dále do Korutan.

Tam jsme se ale zapotili. Korutanští odpůrci jaderných elektráren pro nás zařídili až šest akcí denně.

Celý program jsme samozřejmě nemohli zopakovat pětkrát nebo šestkrát denně.

Proto jsme se vyrojili do jednotlivých obcí, rozdávali letáky a zvali na večerní filmové představení.

Ale nejen korutanští aktivisté se o nás starali. Také četnictvo bylo vždy přítomno; u každé akce.

Jedno se ale projevilo zcela zřetelně: zatímco „shora“ zaznívalo: „Šlapejte jim na paty!“ reagovali místní četníci až na některé výjimky poměrně kladně.

I když jsme se v městě Radenthein museli podrobit hodinové „kontrolě teroristů“, těšili se na druhé straně přítomní nižší úředníci, když jsme jim gratulovali k tomu, že se rozumně chovají jinak, než jim bylo přikázáno.

Jeden ze strážců byl tak nadšen, že spontánně začal tleskat, když jsme do mikrofonu hovořili o rozdílu mezi „nahore“ a „dole“, a to i u četnictva.

Na „červeno-hnědé klima“ v Korutanech jsme přirozeně byli jaksi připraveni.

Hlavní problém byly ale nakonec nikoli výpady proti nám. Jako „By bylo dobré zase mít Hitlera!“, nýbrž frustrace, když mluvíš s někým o jaderné elektrárně, dobře a správně chápeš jeho argumenty, on se ti skoro stane sympatický a pak to pokračuje prohlášením „Slovinci ať táhnou!“

A pak to někdy nebylo vůbec lehké nebýt oportunistický a odporovat fašistickým myšlenkám.

Po týdnu se pak šlo dále so Štýrska. A ve Štýrském Hradci to pak bylo tak, jak se nám o tom doma vždycky zdálo.

Divadlo a hudba byly brzy zbytečné, lidé diskutovali a také se nenechali zmást, když jsme jim přistrčili mikrofony, aby bylo možno mimořádně zajímavé diskuse přenášet z reproduktorů.

Na žádost některých aktivistů, kteří nás ve Štýrském Hradci navštívili, jsme změnili trasu a jeli do města Leoben.

Tam jsme chtěli před válcovnou Donawitzer Walzwerk rozdávat letáky.

Komu to nepřipomíná (s mrazením!) dobu, kdy levičáci neúnavně vyhledávali proletariát před branami továrny?

Necítili jsme se být ve své kůži!

A zase jednou bylo všechno jinak

Na diskuzi nebyl přirozeně čas, když po skončení směny se na nás najednou vyhrnuli stovky lidí.

Před prostranstvím pak zůstávali stát vždy dělníci, aby s námi dlouho rozprávěli.

Jistě se stalo, že výstředním aktivistům hrozili, že je zfackují, načež se zapojil jiný protestující z autobusu – pak nastala diskuze, která trvala více než hodinu a dělník pak odcházel se slovy:

„Jo, máte pravdu, tak jsem o tom ještě nepřemýšlel.

To mi předtím vykládali voloviny. Mnoho zdaru nejlepší vaší akci!“

Ve spolkové zemi Burgenland jsme se rozdělili do malých skupin. Každému z našich sedmi vozidel byl přidělen kousek Burgenlandska, který měl „na starost“.

Mluvili jsme s celníky, chorvatskými selkami, vojáky, silničáři a snažili jsme se, abychom při každém konci směny a při polední přestávce byli u nějakého závodu.

Ve městě Großpetersdorf to pro osazenstvo firmy SANIPED jistě nebyl nezájímavý zážitek, jak nervózně reagovalo vedení firmy a nás - poté, co jsme většinu dělníků rozdali naše letáky – vyhodili.

V cukrovaru Siegendorf byli někteří dělníci kupodivu dobře informovaní.

Vykládali nám o svých návrzích na recyklaci pro závod – závodní rada se jim proto jen vysmála.

U Semperitu v obci Traiskirchen to bylo divné: hovořit se ženami o politice bylo dělníkům zřejmě nepříjemné. „Jdi, vypadni, zkazíš mi chuť na oběd. I když se na mě tak dlouho díváš, stejně tě neposlouchám!“

K hovoru „mezi muži“ se spíše uvolili.

Na jedné straně bezmocný vztek dělníků, kteří dávno prokoukli, jak se věci mají, na druhé straně „rakouská cesta“: „Daří se nám přece dobře, co pořád máte!“

Při zmínce o neplacených směnách nám dělníci ze Semperitu řekli: „Jistě, nadávali jsme, ale my nadáváme pořád, a na pár stovkách šilinků víc nebo míň přece nikomu z nás nezáleží!“

Strach z toho, že by nám dělníci předhazovali nafoukanost, když tam tak přijdeme, s úmyslem poučovat, samí „misionáři“ proti atomovým elektrárnám.

Naše privilegia (přístup k odborným znalostem, často poměrně mnoho volného času) byly sice zřejmé, ale také naše angažmá, naše námaha, naše vyspělost.

„To je naše dovolená financovaná vlastními prostředky“ na otázku, kdo platí naši politickou práci, vyvolávalo údiv až obdiv.

Jenom tehdy, když nás nazývali „idealisty“, jsme to na sobě nemohli nechat:

„Když ti někdo mlátí na hlavu a ty mu to oplácíš, jsi pak idealista? A když oni mlátí na hlavu nám všem? Říkáme přeci jenom „Braňme se společně!“.

Poslední akce se měla konat ve městě Neufeld. Nejdříve panovaly nejasnosti. Mysleli jsme, že akce je zakázána.

Proto jsme naše letáky rozdávali před koupalištěm a jeli opět agitovat do Vídeňského Nového Města (Wiener Neustadt).

Večer, seděli jsme a vyprávěli si vzájemně o svých zážitcích před branami továren, přišel četník a strašně se rozčiloval, protože jsme nepřišli.

Nejen, že čekali marně, ale i mezi četníky by se našlo dost lidí, kteří problematiku atomových elektráren považují za příliš důležitou, než aby se taková akce jednoduše mohla vynechat.

K autorům: Lidia Brandstätter, Mag.

Narozena v roce 1953 ve Freistadtu, Horní Rakousko. Učitelka biologie, fyziky a chemie na střední škole. Žije v integrativním bytovém projektu („Sargfabrik“ - továrna na rakve). V 70. letech se angažuje v Hnutí proti atomovým elektrárnám; v 80. letech v ekologických, ženských, mírových hnutích a hnutích alternativního školství. Od 90. let okresní zastupitelka strany Zelená alternativa v Rudolfshheim-Fünfhaus.

Kurt Winterstein, Mag.

Narozen v roce 1948 jako syn židovských komunistů. Učitel matematiky, fyziky a informatiky. Aktivní v organizacích Komunistické strany Rakouska (KPÖ): „Sturmvogel“ (bouřňáci, 6-10 let), „Junge Garde“, mladá garda, 10-14 let), člen Svobodné rakouské mládeže (FÖJ). V roce 1968 vstup do Komunistické strany Rakouska, kdy tato protestovala proti vstupu států Varšavské smlouvy. Po půl roce, když tato strana provedla obrat o 180 stupňů, jako člen Svobodné rakouské mládeže z organizace vyhozen. Odchod z rodného domu byl obtížný. Zpěv a hru na kytaru převzal od svého otce. Psal vlastní písně, které nazýval podle svého velkého vzoru Waltera Mossmanna „Flugblattlieder“ (letákové písně). Psal písně o problémech, které nám nebyly lhostejné: Aréna, Hainburg, mír, Zwentendorf, štvání na cizince atd.

Leo Buchner

Leův zelený autobus

Při většině velkých demonstrací protiatomového hnutí ve Vídni a okolí byl nasazen zelený autobus Volkswagen s mödlingskou poznávací značkou, který má svůj vlastní příběh.

Já, Leo Buchner, povoláním strojní inženýr a někdejší mladý čtenář literatury sci-fi, jsem byl před tím, než začala debata protiatomového hnutí, oním, kdo důvěřuje technice, a s nadšením jsem navštívil výstavbu atomové elektrárny v Zwentendorfu.

Zarazilo mě ale, když jsem v „expertovi“, který mě prováděl, poznal bývalého vedoucího vozového parku jedné firmy, u níž jsem kdysi pracoval.

Mé přesvědčení proti atomové energii započalo během hnutí kolem „arény“ (*dnes kulturní centrum, vzniklo tehdy na místě bývalých jatek po velkých protestech proti záměru komplex historických budov zbourat, pozn.B.R.*) v létě 1976, kdy Michi Grosser referoval o tomto tématu a informoval o dosavadním boji protiatomových hnutí v Německu.

Když jsem se začal angažovat na levicové scéně ve Vídni, asi v roce 1970, často jsem litoval, jestliže dobrá věc zůstala zcela nevyslyšena kvůli nedostatečné zvukové technice.

Proto jsem se pustil do řešení této technické záležitosti a při politických akcích začal používat malý přenosný zesilovač a reproduktor.

Toto ozvučení sloužilo také při občasných vystoupeních s naší pěveckou skupinou ve vídeňských pasážích, kde byl vedoucí osobností Kurti Winterstein.

Malé bateriové zařízení vysílalo z reproduktorů naše požadavky formou písně například proti paragrafu 144 (*zakazující potraty, pozn.B.R.*) nebo ohledně pracovních konfliktů.

O Velikonocích 1975 jsem si koupil od Kurtiho Langbeina svůj první zelený autobus Volkswagen s poškozeným motorem (časem měly být celkem čtyři) a opravoval jsem ho až do léta, abych mohl jet s osmi kamarády na dovolenou do Turecka, což autobus oproti očekávání vydržel. Pak jsem ho postupně vybavoval technikou, takže sloužil při všech prvomájových pochodech dalších 15 let jako pohybuující se scéna pro písničkáře, dětské skupinky nebo celé hudební soubory.

Když se koncem roku 1976 začalo tvořit protiatomové hnutí a byly ohlašovány příslušné akce, chtěl jsem, aby bylo zvukové zařízení na autobusu ještě hlasitější.

Přítom bylo pro mne důležité, abych vystačil s proudem z autobaterií, tedy bez generátoru a jeho rušivých zvuků.

Zelený autobus s dolnorakouskou poznávací značkou byl tedy koncem sedmdesátých let minulého století stále středobodem všech velkých demonstrací, odkud zněla hudba podporující jak věcnou agitaci, tak i zábavu.

V letech před lidovým hlasováním proběhlo mnoho demonstrací, při nichž jsem se svým autobusem mohl být. Největší z nich byla jistě ta, která se konala 12. června 1977 z Tullnu do Zwentendorfu. V Tullnu se ze dvou přívěsů stalo široké podium.

Stranou od něj stál autobus Volkswagen „odborářské jednoty (GE)“ a můj autobus s reproduktory. Na velké scéně provozovaly strhující agitační hudbu např. skupiny jako „Aufruhr“ (Rebelie), „Dreschflegel“ (Cep) a především nejvelkolepější politická hudební skupina tehdejší doby „Schmetterlinge“ (Motýli).

Mnoho známých osobností, např. Richard Eybner, hovořilo k tisícům účastníků, než se dalo shromáždění na pochod do vzdáleného Zwentendorfu.

Pro mne byl tento odchod docela stresující, protože jsem musel co nejrychleji přestavět autobus z nosiče reproduktorů na pojízdnou scénu, na niž se museli vejít hudebníci, zpívající protiatomové songy, které předtím už nahráli ve zvukovém studiu (tzv. anti-atomová deska) ...

Hlavní slovo v kapele měl Kurti Winterstein, dále v ní účinkovali kytarista Harald, Helmut na příčnou flétnu a já na elektrickou baskytaru.

Kromě toho hrál v tento den také opravdu nadaný houslista, na jehož jméno si už nepamatuji. Ten den bylo úmorné horko a účastníci pochodu byli vděční za každou kapku vody, kterou dostali od některých lidí, sledujících průvod před svými domy.

Jedna zvlášť veselá „demonstrace“ ve věci Zwentendorf, na kterou si pamatuji, byla svatba Herbyho, který ohlásil, že bude mít svatbu v Zwentendorfu.

Stala se z toho protiatomová akce s konvojem asi deseti aut, která byla polepena všelijakými protiatomovými hesly a jela z Vídně do Zwentendorfu.

Z mého autobusu se z reproduktorů drala valčíková hudba tak hlasitě, jak to jen šlo. Ve Zwentendorfu zastavil autobus jeden policista a ptal se sebejistě na potvrzení o povolení reproduktoru. Byl potom docela udiven, když jsem mu předložil povolení platné pro celé Dolní Rakousko, které jsem vlastnil na základě své angažovanosti u SPÖ (Sociálně demokratická strana Rakouska) ve svém rodišti.

Celá svatba byla náležitě využita k agitaci, ale pravděpodobně jsme tím rozlobili více lidí, než jsme jich dokázali přesvědčit a získat.

Autobus byl využíván při všech větších shromážděních ve Vídni a okolí.

Mezitím jsem také na autobus navařil plošinu z oceli, po které se dalo chodit, na kterou se dalo namontovat bytelné zábradlí ve dvou různých výškách, aby se hudebníci vystupující při jízdě na autobusu, cítili bezpečněji.

(Vlastně jsem se také pokoušel ve výšce dvou metrů nad podiem zabudovat stahovací střechu, ale z nedostatku času nebyla nikdy dokončena).

Abychom získali také lidi, kteří se o téma Zwentendorf nezajímali od začátku, zúčastnili jsme se karnevalového průvodu v Mödlingu.

Za tím účelem byl autobus s vestavěným zábradlím pomocí šedě zbarvených lnných prostěradel přestrojen za atomovou elektrárnu. Téměř pět metrů dlouhá roura z umělé hmoty sloužila jako komín, který musel být kvůli elektrickému vedení nataženým přes ulici a dopravním semaforům skládací. Protiatomové divadlo s Heini Brossmannem a Richardem Weihsem se s lidmi z občanské iniciativy z Mödlingu postaralo o správnou teatrálnost. Tato inscenace byla později použita také ve Vídni.

Spektrum odpůrců atomové elektrárny bylo široké a názory na správnou agitaci se často rozcházely.

I když došlo kvůli četným nuancím rozdílných levicových skupin té doby k bouřlivým diskusím – třeba tím, že si na 1. Máje navzájem otloukali o hlavu Biermannovu píseň „Vom Roten Stein der Weisen“ (O rudém kameni mudrců), tak vzájemná technická spolupráce fungovala nehledě na rozdílnosti jednotlivých skupin velmi dobře a spolehlivě se společným cílem, zabránit zprovoznění atomové elektrárny v Zwentendorfu.

V den před lidovým hlasováním jsem měl autobus vybaven všemi reproduktory, co byly k dispozici, a projížděl jsem se svou přítelkyní za volantem svým domovským okresem Mödling, abych využil poslední šanci k agitaci.

Při tom mi bohužel vypadl kazetový přehrávač, který se měl postarat o hudbu mezi argumenty, a já jsem musel pět hodin nepřetržitě mluvit, než mi selhal hlas, protože jsem neměl trénovaný hlas učitele.

Jestliže jsme po lidovém hlasování věřili, že téma Zwentendorf je vyřešeno, tak jsme v roce 1980 viděli, že jsme se mýlili. Organizace ÖGB (Rakouský odborový svaz) se zmobilizovala a nastartovala pokus uvést atomovou elektrárnu v Zwentendorfu s pomocí lidové petice (Volksbegehren) ještě přece jen do provozu.

Tady vznikla myšlenka protiatomové autobusové akce, která měla vést přes půl Rakouska, a která mne okamžitě nadchla. Jako obvykle jsem se staral o technickou stránku.

Vytvořili jsme např. projekci na denním světle, kdy jsme zezadu na matnou plochu promítali diapozitivy. Kvůli malé intenzitě světla projektorů se to ale ve dne nedařilo, maximálně ještě tak při setmění.

Na mém autobusu mohl být na stožáru namontován větrník, který se při dostatečném větru dokonce otáčel.

Nakonec jsme měli tři reproduktory, jeden pro manifestace a dva malé pro jejich ohlašování v navštívených místech.

I když nefungovala technika vždy tak, jak měla, tak si lidé přece jen povšimli našeho požadavku více než kdybychom ji nepoužili vůbec.

Pro přepravu našeho materiálu jako obrazových tabulí, divadelních rekvizit nebo reproduktorových boxů jsem si koupil malý levný nákladní vůz, který moje firma právě vyřadila.

Náš konvoj nakonec tvořilo pět až šest vozidel vyzdobených velkými protiatomovými plakáty, většinou se sevřenou pěstí.

Kromě mého zeleného autobusu, který mezitím nahradil vlastně jiný starý autobus, ale právě tak zelený, to byly ještě jeden nebo dva autobusy Volkswagen, jeden Ford transit, malý nákladní vůz a jeden Rover.

Ten poslední byl sice jediný spolehlivý vůz konvoje, způsoboval mi ale často bolehav, když jsem si představil, co si někteří dělníci strachující se o své pracovní místo museli myslet, když jsme jim nabízeli naše hesla o úspoře energie omezením průmyslu a viděli nás s takovým luxusním fárem.

Můj zelený autobus byl o něco méně spolehlivý.

Jeho rychlost se neřídila údaji na tachometru, spíše ji určoval měřič teploty oleje a vyžadoval trochu dodatečného úsilí, aby se udržel v chodu.

Tato protiatomová akce s použitím autobusu byla – tak jako celé hnutí proti atomové elektrárně ve Zwentendorfu – zkušeností, při které jsme přišli do kontaktu s tolika rozdílnými lidmi a názory, že černo-bílé názory už nefungovaly.

Naučil jsem se při tom lépe naslouchat a akceptovat jiné názory na základě odlišných zkušeností.

Autobusová akce pro mne byla zážitkem, který bych si nechtěl odpustit, přesto, nebo právě proto, že spolykala tolik energie celé skupiny.

Sílu jsem získal zvláště ze zkušenosti vyhraného lidového hlasování v roce 1978, které mi ukázalo, že také zdánlivě beznadějná situace může být úspěšná, když se člověk nevzdá.

V dnešních časech připadá mně, a i ostatním lidem, kteří se v tehdejší době angažovali, nelehké, zachovat si naději v lepší časy.

Snad si to jen sám nalhávám, protože nechci nic jiného připustit.

Tento prožitek mi ale také umožňuje vytrvat, vykonávat „drobnou práci“ a angažovat se na lokální úrovni, beztoho, že bych se vši naděje vzdal.

K autorovi: Leopold Buchner, Ing.

Nar. v roce 1966 v Mödlingu, žije v Gießhüblu u Vídně. Strojní inženýr. Od roku 1976 předseda místní skupiny SPÖ, vedoucí obecní zastupitel od roku 1980, pracuje jako manažer projektů v mezinárodní firmě zabývající se čištěním vody, většinou na blízkém východě.

Od začátku 70. let aktivní v levicových kruzích ve Vídni, jeho politizace nastala v rámci hnutí roku 1968 a hnutí kolem projektu „aréna“, aktivista proti JE Zwentendorf (BI-Mödling, socialisté proti Zwentendorfu) a proti vodní elektrárně v Hainburgu.

Huhki Edelbauer

Mödlingské vzpomínky

Autobusem do bezatomové zóny

Počátkem sedmdesátých let se vynořilo několik podivných plakátů varujících před „atomovou energií“. Pro nás žáky a studenty spíše paranoidní záležitost. My jsme rebelové a ti, kteří nás tady varují, jsou spíše kverulanti.

Téma životního prostředí v té době ještě není politizované, pojem „životní prostředí“ není ještě tak frekventovaný (a definovaný) jako později. Atomová energie je něco velmi vzdáleného, okrajového a otázka nejvyšší bezpečnosti, tak „sichr“ jako atomová bomba. Na beton („bombensicher“). Vzpomenu-li si na první organizované akce proti jaderným elektrárnám v regionu kolem Mödlingu, jako první věc se mi vždycky vybaví ten zelený autobus ...

Leo Buchner byl tehdy předsedou místní organizace Sociálně demokratické strany Rakouska (SPÖ) v Gießhüblu v oblasti Wienerwaldu. Jako technik měl původně jisté sympatie pro využití jaderné energie k „mírovým účelům“, ale později zcela změnil svůj postoj.

Vnitřním přerodem se pro něj stal zážitek z obsazené „arény“ (kulturní centrum), v dřívějších vídeňských jatkách, kde se kromě toho zformovalo pozdější hnutí za ochranu životního prostředí.

„Byl jsem předtím s jednou skupinou ve Zwentendorfu, abych si prohlédl areál. Jako nadšený zastánce techniky jsem nejprve viděl jenom kladné stránky“, vzpomíná Buchner.

„To se změnilo, když jsem byl v aréně konfrontován s argumenty prvních ojedinelých kritiků atomu.“

Ukázalo se, že v záležitosti Zwentendorfu byla sociálnědemokratická frakce obecního zastupitelstva v Gießhüblu nejednotná. Z pěti zástupců byli celkem tři proti. Buchner se rozhodl veřejně vystoupit, učinit prohlášení a angažovat se.

„Symbolem“ tohoto postoje se stal jeho zelený autobus, který měl napříště doprovázet akce „Občanské iniciativy Mödling“. Mladý politik Buchner byl tehdy zástupce předsedy.

„Na střeše bylo namontováno zábradlí, kde mohly příležitostně vystupovat hudební a divadelní skupiny také za jízdy. V roce 1978 jsme vozidlo přestrojili za jadernou elektrárnu Zwentendorf. Autobus byl prakticky při každé demonstraci proti jaderné energii.“

Samozřejmě také při legendárním „hvězdicovém pochodu“ (*v rámci protestního pochodu přicházejí účastníci současně ze všech světových stran k domluvenému cíli, kde se koná manifestace s projevy atd...*, takže celková trasa vypadá seshora jako hvězda, pozn.B.R.), dne 12. července 1977, když se z Mödlingu vypravila obzvláště početná silná delegace na „místo činu“. Proti atomovému proudu v Rakousku se částečně mobilizovali ve „městě škol“ Mödling také míst-

ní pedagogové, včetně ředitelky gymnázia Bachgasse. S aktivisty z celého okresu tedy přišel také dlouhý zástup mladých lidí.

U velkého podia v Tullnu posloužil autobus jako nosič zvukové aparatury pro hudební skupiny jako například „Schmetterlinge“ („Motýli“, pozn., viz: <https://www.youtube.com/watch?v=FxjDwaLVQnw>, B.R.). Během dlouhé cesty do Zwentendorfu na jeho střeše zpívali známí rebelové jako Kurti Winterstein s celou kapelou, ve které hrál Leo na baskytaru. Před dostavěnou jadernou elektrárnou sloužil později autobus také jako jeviště pro Roberta Jungka (*autora stěžejní knihy k tomuto tématu „Atomový stát“ a pozdějšího kandidáta na rakouského prezidenta, pozn. B.R.*).

Uplatnil jsem se rovněž jako textař: pro šlágr americké zpěvačky Conny Francis s německým názvem „Die Liebe ist ein seltsames Spiel“ (písnička česky známá pod názvem „Až na severní pól“, poz. překl.) jsem přebásnil text:

*Jaderná energie je podivná hra.
Přichází a prozařuje jednoho za druhým.
Sic´ dává proud, však stojí nás to strašně moc.
Jaderná energie je zvláštní hra.
Možná milé jádro je také škodlivé a
s geny tropí neplechu:
Stanou-li se vnuci naši monstrozní,
Svou práci bude každé monstrum mít.
Jaderná energie...“*

O víkendu před lidovým hlasováním – od 3. do 5. listopadu 1978 – vyrazí Leo Buchner na akustickou „zběsilou jízdu“ napříč celým regionem.

Křížem krážem brázdí nepřetržitě okresem Mödling. Reprodukory s plamennou řečí z pásku jsou nastaveny na maximální hlasitost, v tom kazetový přehrávač přestává fungovat a Leo proto začíná se svou mnohahodinovou živou propagandou, aby získal ještě alespoň několik hlasů proti jaderné elektrárně, až sám nakonec ztrácí hlas.

My všichni se už nemůžeme dočkat dne, kdy se rozhodne nejen o Zwentendorfu, ale také o dalším stanovišti. Plány jaderné elektrárny St. Pantaleon jsou již připraveny v šuplíku zastánců jádra.

Otázka, se kterou chtěli propagátoři jaderné energie své protivníky zesměšnit a porazit, byla vlastně stále stejná. Ve smyslu: „A copak byste tedy místo jaderné energie nabídlí?“ Stále více obyvatel Rakouska si uvědomovalo, že to zní jako otázka položená nějakým sportovním funkcionářem: „A copak bychom jim místo anabolik měli dát?“

A když nadešel den lidového hlasování, dala tato těsná většina odpovídající odpověď.

5. listopad 1978 skončil pro odpůrce jaderné energie dočasným zklamáním, neboť po prvních odhadech výsledků v průběhu prvního rakouského lidového hlasování po 1. světové válce to pro ně nevypadalo dobře.

Ale neměl by se hanit den před večerem. Odhady „národního televizního prognostika se nepotvrdily. Velmi těsně nad 50 procent řeklo NE jaderné elektrárně ve Zwentendorfu, přičemž těm blízkým oblastem je téma takřka vzdálené a naopak:

Spolkové země Vídeň a Burgenland jsou pro, Tyrolsko a Vorarlbersko striktně proti.

Sbratřili jsme se napříč celou zemí. Rakousko se konstituovalo jako ekologická republika, aniž by si toho bylo vědomo.

To je naše identita! Více než Mozartovy koule a lipicáni. Ve městě Mödling se hrnou odpůrci jaderné energie z celého okresu do hospody. Zavírací hodiny se pro tentokrát výjimečně ruší. Můžeme slavit po celou noc.

Mimochodem, zelený autobus byl ještě jednou nasazen na delší dobu. V roce 1980 usiloval Rakouský odborový svaz (ÖGB) o další referendum (*aby zmařili výsledek prvního hlasování a tím by mohla být atomová elektrárna přece jen ještě zprovozněna, pozn. B.R.*).

Veteráni z Zwentendorfu kolem Kurtiho Wintersteina podnikají turné s vlastním koncipovaným hudebním a divadelním programem, kdy během jednoho měsíce projeli s pěti minibusy celé Rakousko. Poté bylo toto téma konečně definitivně smeteno ze stolu.

K autorovi: Harald Edelbauer, Dr.:

Nar. 1954, promováný filosof. Byl činný jako ošetřovatel zvířat, operní zpěvák, žurnalista v oblasti kultury, vědy a ekonomiky; už několik let na volné noze, píše texty hlavně do časopisu „Brennstoff“ (palivo).

Také publikoval myšlenky a skládal písničky, většinou pod pseudonymem „Huhki“.

Friedrich Fehlinger

**Ne uran, nýbrž vodík a obnovitelné energie
jsou hlavními energiemi budoucnosti**

V roce 1979 jsem psal svou diplomovou práci ze sociologie jako příspěvek k zobrazení dějin rakouského hnutí proti atomovým elektrárnám, jehož jsem se jako student po léta zúčastňoval.

Proto k tomu ještě pár myšlenek z dnešního pohledu:

Kritici „mírového využití atomové energie“ od počátku poukazovali na to, že první praktické využití jaderné energie bylo vojenského původu.

Podíváme-li se dnes na debatu o iránském atomovém programu, který předstírá, že atomová energie bude využívána k mírovým účelům, musíme konstatovat, že vedle Evropy jsou to především USA, které vyjadřují své obavy z možného vojenského využití atomové energie Iránem.

V tomto bodě dějiny dohonily USA jako učeň čaroděje, který sice povolává koště (atomové bomby, když šlo o konečný úder proti Japonsku ve 2. světové válce, což z vojenského hlediska už absolutně nebylo nutné), už se ho však nezbaví a musí se ho právem obávat.

Vzhledem k vzájemným závislostem v globálním světě už nejsou hlavním problémem podle mého mínění státy, kterých se v této souvislosti musíme obávat, spíše to jsou malé skupiny, které by si mohly obstarat přístup k atomovým zbraním a neváhat je také použít.

Dodnes neznám žádný hospodárný výpočet, který by opravňoval nakročení k jaderné technologii. Především tehdy ne, když se do výpočtu zahrnují dlouhodobé problémy (dosud neexistuje úložiště atomového odpadu, Černobyl dodnes ještě není sanován).

Uran jako surovina se už nyní stává – právě jako ropa – nedostatkovější a tím dražší. Dnes se ohlížíme zpět za padesátiletou minulostí „mírového využití jaderné energie“. Snad zažijeme ještě dalších padesát let, v nichž tato technologie bude moci mít hospodárné využití.

Ale potom přijdou na základě poločasů rozpadu odpadních produktů staletí, během kterých se bude muset zápasit s problémy, které vyvstanou po stu produktivních letech využívání atomové technologie.

I když budou pro takový nebo onaký problém na základě technických pokroků existovat řešení, jsem si jist, že nás naši potomci budou za tuto geologickou krátkozrakost proklínat.

Za posledních 250 let jsme mohli sledovat zacházení průmyslových společností s neobnovitelnými fosilními nositeli energie.

Po dobu dvou set let (polovina 18. až polovina 20. století) mohly země, které měly k dispozici uhlí a tak provozovat parní stroje, udržet svou hospodářskou a koneckonců též vojenskou převahu.

Od té doby, co se kolem roku 1900 rozšířily spalovací motory, stoupl na hospodářském, vojenském a politickém poli vliv států jako USA, které měly k dispozici ropu. Ta citelně podraží; tím se mohou jednak z důvodu nákladů těžit ještě nevyužité zdroje, jednak ale bude stále zřejmější, že bude zapotřebí alternativ za uhlí a ropu jako neobnovitelné zdroje energie.

Nemůže to být jaderná energie, jejíž přírodní zdroje se více méně vyčerpají v tomtéž časovém rozmezí, jako např. ropa.

Alternativy musí spočívat ve využití vodíku jako hlavním zdroji energie, kterou je možno ukládat, sluneční energie (aktivně, pasivně) a v dalším rozvoji obnovitelných zdrojů energie jako biomasy.

Před 30 lety byl jedním z nejúčinnějších argumentů pro veřejnost, že stavba atomových elektráren v Rakousku nutně vytvoří pracovní místa.

Nevím, jestli by odbory tento argument dnes také ještě použily. V žádném případě nemohu rozpoznat rozdíl v situaci na pracovním trhu mezi zeměmi, které staví atomové elektrárny a těmi, které je nestaví.

Nejúčinnějším prostředkem proti nezaměstnanosti je již dlouhou dobu růst ekonomiky. Všichni pozorovatelé pracovního trhu se dívají na procentní číslo, udávajícím růst národního hospodářství.

Dnes jsou rozvojové země jako Brazílie nebo Čína se svou enormní potřebou toto dohnat velmi dobrými příklady. Všechny průmyslově vyspělé státy ale pozorují, že se napjatá situace na jejich pracovních trzích navzdory „normálnímu“ růstu hospodářství už celkem nezmění. To spočívá především v enormně zvýšené produktivitě práce, která mohla být dosažena pomocí nových informačních technologií.

Světové hospodářství vězí uprostřed radikální proměny podstaty práce, která má dalekosáhlé následky pro společnost. V industriální době produkovaly masy lidských pracovních sil společně se stroji zboží a služby základní potřeby.

V digitálním věku nahrazují stále více inteligentní stroje v podobě počítačových softwarů, robotů, nano- a biotechnologií v zemědělství, v průmyslu a v sektoru služeb lidské pracovní síly.

Selské statky, továrny a podniky služeb jsou v rychlém sledu automatizovány. Stále více jsou tělesné a duševní práce, od nejjednodušších, stále stejných pomocných činností až ke konceptuálním, vysoce náročným speciálním úkolům v 21. století vykonávány levnějšími a výkonnějšími, „myslícími“ stroji.

Nejlacinější pracovní síly na světě nebudou pravděpodobně tak levné jako online-technologie, které je nahradí. Kolem poloviny 21. století bude mít komerční sféra k dispozici všechno technologicky nezbytné a organizační potenciál, aby poskytla zboží a základní služby rostoucímu počtu obyvatel se zlomkem dnes zaměstnaných pracovních sil.

Možná bude potřeba už jenom pět procent dospělého obyvatelstva, aby v roce 2050 řídilo tradiční průmysl a udrželo ho v chodu.

Farmy, továrny a úřady téměř bez pracovních sil se stanou ve všech zemích pravidlem.

Dokonce pracovní místa s požadavkem vyšší kvalifikace jsou více ohrožena tím, že budou vytlačeny technologií. Promyšlené diagnostické techniky nahradí pracově náročné testy, které dosud byly prováděny lékaři, zdravotními sestrami a laboranty.

CAD –Programy (Computer Aided Design) nahradily mnoho konstruktérů a inženýrů. Nové počítačové programy převzaly standardní práce, které dříve vykonávali účetní.

Zatímco stále ještě bude zapotřebí nejlepších a nejméně inteligentnějších profesionálů, budou v mnoha oblastech běžné odborné síly pravděpodobně vyřazovány, až se inteligentní technologie osvědčí jako obratnější, rychlejší a levnější alternativa.

„Díky novým, „chytřejším“ technologiím bude světové hospodářství v průběhu druhé poloviny století směřovat pryč od masové zaměstnanosti k menšímu, vysoce kvalifikovanému potenciálu pracovních sil.

Existuje však jedna oblast, v níž se – alespoň dočasně – vytvoří mnoho nových pracovních míst ve výrobním a technologicky vysoce vyspělém průmyslu.

Stojíme na počátku nové dominující energie, která náš život tak zásadně změní jako zavedení uhlí a parní síly v 19. století a změna na ropu a spalovací motory ve 20. století.

V dějinách se vždy objevovaly kvalitativní skoky v zaměstnaneckých poměrech, když se etablovaly nové hlavní energie a rozšířily se k tomu příslušné infrastruktury.

Využívání uhlí a páry a vývoj celokontinentální železniční infrastruktury mezi koncem americké občanské války a začátkem 1. světové války vytvořilo v USA jako v Evropě milióny pracovních míst, právě tak jako využívání ropy, zavedení spalovacích motorů včetně stavby silnic jakož i elektrifikace továren a sídlišť v prvních 60 letech 20. století.

Když tyto nové hlavní energie začaly fungovat, což poznamenává první a druhou průmyslovou revoluci, vedly ke skokovému nárůstu produktivity a umožnily vznik nových produktů, služeb a trhů, čehož důsledkem zase bylo vytvoření více nových pracovních míst.

Vodíková energie a technologie palivových článků právě překračují práh ke komerčnímu využití. Jejich další uplatnění bude mít pravděpodobně větší důsledky pro světové hospodářství než každý jiný individuální vývoj v dohledné budoucnosti.

Přetvoření energetické infrastruktury, kdy světové hospodářství učiní historický krok z éry fosilních paliv do doby vodíkové, vytvoří milióny nových pracovních příležitostí.

V každém případě je to dost, aby se alespoň zčásti umístili noví žadatelé o zaměstnání na pracovním trhu. A protože jsou instalace technologií na bázi obnovitelných energií a výstavba vodíkové infrastruktury, jakož i rekonfigurace a decentralizace celostátní dodavatelské sítě elektrického proudu vázány na geografii, budou v té které zemi vznikat stále nové možnosti získat práci.

Toto dočasně ulehčí situaci na pracovním trhu. Zatím se budou vyvíjet krok za krokem jiná dalekosáhlejší řešení pro budoucnost práce.“ (z Jeremy Rifkin a kol. „Das Ende der Arbeit – und ihre Zukunft/Konec práce - a budoucnost světa práce“, Fischer Taschenbuch. 2004. s. 26 a násl.).

Měli bychom vycházet z mnohem dalekosáhlejších perspektiv, jestliže argumentujeme situací na pracovním trhu.

Jaderná energie nám dosud neposkytla žádný podstatný přínos k uvolnění na pracovním trhu, protože je velmi centralizovaná a vysoce technologicky náročná, postavená na specialistech, i když stavba jaderných elektráren zaměstná po léta mnoho lidí.

Trvalá pracovní místa představují ale pro lidi zaměstnané v tomto průmyslu vysoké zdravotní riziko – nejen pro ně samé.

K autorovi: Friedrich Fehlinger, Mag.

Narozen v roce 1949. Sociolog, psychoterapeut, mediátor, trenér, supervisor a podnikový poradce na volné noze i v institucionálním kontextu, vedoucí vzdělávacích projektů pro poradce. Vedoucí manažer v organizaci FAB-ORGANOS-College (Další odborné vzdělávání pro všechny profesní skupiny).

Po základním obchodním vzdělání a po zahraničním pobytu se přiklonil k sociologii s těžištěm v politické sociologii. Diplomová práce o „protiatomovém hnutí“ v 70. letech.

Během studia činný jako učitel na obchodní akademii a v polytechnickém kurzu. Po skončení studia činný v pracovní rehabilitaci s tělesně postiženými. Roku 1989 po rodičovské dovolené změna směrem k personálnímu rozvoji.

Heinz Stockinger

Proslov k rakouskému lidovému hlasování

proti JE Zwentendorf (5.11.1978)

u příležitosti demonstrace proti

atomové elektrárně GUNDREMMINGEN

(Bavorsko, červen 1979)

Nazdar děvčata, nazdar hoši! Lekce z Horního Rakouska:

Před vámi stojí „neofašista, levicový extrémista a vůbec užitečný idiot, který se nechal svést fašisty a extremisty.“ Musí to přece tak být, protože to řekl náš spolkový kancléř KREISKY. Pár dnů před lidovým hlasováním 5. listopadu takto označil všechny odpůrce atomu.

O 5 měsíců později, v době nehody v HARRISBURGu, řekl jeho zastupující předseda strany SPÖ Leopold GRATZ, starosta Vídně: „Harrisburg ukazuje vyspělost, kterou rakouský národ prokázal svým rozhodnutím 5. listopadu.”

Od toho okamžiku si přece jen nejsem tak zcela jistý, jestli měl Kreisky pravdu.

V lednu 1978 tvrdil rakouský kancléř s rozhodností: „Otázka atomu není vůbec žádné téma, které se hodí pro lidové hlasování”.

O půl roku později oznamuje konání prvního lidového hlasování druhé republiky – právě na téma atom.

Po dalších 4 měsících, 5. listopadu 1978, zaplavila vlna radosti srdce odpůrců atomu: 50,47 % Rakušanů, kteří volili, odmítlo spuštění atomové elektrárny Zwentendorf.

„Velmi těsnou většinou ...”, psalo se v domácích i zahraničních novinách. „Velmi těsnou většinou”? Skutečně! A přesto to byla drtivá většina, když vezmeme v úvahu dynamiku předchozího procesu utváření veřejného mínění.

Hned po vyhlášení hlasování koncem června vplynulo z oficiálních anket, že asi 2/3 chtějí hlasovat pro a jen 1/3 proti Zwentendorfu. Za čtyři měsíce se odpůrcům atomu podařilo pro sebe přebrat 20 % hlasů z druhého tábora. Zapomněly to zmínit téměř všechny komentáře. Rovněž bylo sotva uvedeno, že žádná politická strana nikdy nedosáhla v tak krátkém čase směšně jednoduchými prostředky tak úspěšný obrat, v tomto případě proti „pro-nukleárnímu kolosu“, proti vládě, obchodu a průmyslu, odborovému svazu a energetice.

Tyto vydaly v hlasovací kampani více než 30 milionů šilinků:

více než rakouský stát vydal předtím za výzkum sluneční, větrné a geotermální energie dohromady během tří let!

Vítězství rakouských odpůrců atomu je samozřejmě nutno přičíst většímu počtu faktorů.

Zdůraznit se musí:

- vytrvalá angažovanost;
- schopnost odpůrců atomu zostřovat rozpory mezi oportunisticky jednajícími politickými stranami a držet pohromadě i přes rozpory ve vlastních řadách;
- jako třetí faktor, že bojovali s argumenty; pomocí stále většího přílivu pomocníků přinesli osvětu, sice ne do každé obce, ale do nesčetných malých vesnic;
- neztratili humor a zřekli se násilí; nikoli ze slabosti, nýbrž z uvážlivosti. Do úvah jsme částečně zahrnuli možnost použít násilí, ale vždy jsme našli vhodnější prostředky. Násilnými prostředky disponuje druhá strana mnohonásobně; naše násilí by jen dávalo druhé straně záminku uplatnit převahu svého násilí.

Právě proto, že jsme šli trpělivou cestou tvrdošíjného vysvětlování, měli zastánci atomu se svými prohlášeními jen poměrně malé pole působnosti.

Kreiskyho slova „Jsou to stejně samí fašisti a extremisti“ se posléze obrátila proti němu.

S výjimkou vládního tisku se mohly hromadné sdělovací prostředky, některé nesměleji, jiné ale stále kurážněji, pořád s rostoucím osobním nasazením chopit se našich argumentů.

Proto mohlo dojít k tomu, že ještě 10 dnů před 5. listopadem někdo zpřístupnil časopisu „profil“ (rakouské období německého týdeníku „Der Spiegel“) studii Geologického spolkového úřadu, která byla 17 (!) let držena v tajnosti před veřejností: V ní byla zkoumána možná stanoviště pro výstavbu jaderných elektráren v Rakousku.

Ta byla rozdělena na „velmi vhodná“, „vhodná“, „vhodná s výhradami“ a „zele nevhodná“.

Zwentendorf není v 1., ani 2., ani ve 3. kategorii – nýbrž v poslední! 17 let!

Srovnajme to s prohlášeními, že je „Zwentendorf nejbezpečnější jaderná elektrárna na světě“ atd.

Není divu, že tehdejší šéfredaktor „profilu“ (P. M. Lingens) v úvodníku napsal, že zbyl ze všech novinářů svých novin jako jediný, který byl ještě pro Zwentendorf.

„Zdá se, jako by novináři - čím více se zabývají jadernými elektrárnami - ani jinak nemohli, než objevovat stále více argumentů proti jaderné energii“, dodal.

Před 5. listopadem 1978 se Rakousko dostalo do pohybu v míře, jak jsem to před tím nikdy nezažil.

Hnutí se rozrůstalo, mělo stále větší počet lidí dobré vůle, lidí ze všech vrstev. Především ale mládež.

Samozřejmě, že je v Rakousku mnoho mladých, kterým je mnohé, nebo všechno „buřť“. Ale v této hlasovací kampani ukázalo nečekaně vysoké procento mladých svou vůli nezabřednout do cynismu „po mně potopa“, vůli nepoddat se vnučenému, předurčenému osudu, vůli vzít do rukou svůj vlastní život.

A přitom před pokrokem „požírajícím zemi“ upřednostnit „rozvoji respektující zemi“. Před pokrokem, který každý den vymýtl asi 20 km² lesa ze zemského povrchu.

Günther NENNING, známý socialistický novinář a – s výjimkou jaderné energie – přítel Kreiskyho, napsal dne 7. listopadu, 2 dny po lidovém hlasování:

„Rakouský lid zvítězil nad svými vládci.

Angažování nad zbyrokratizovanými, nemajetní nad bohatými, zdravý lidský rozum nad mudrováním odborníků.“

Pomohli nám při tom naši přátelé ze zahraničí, kteří byli s jadernými projekty konfrontováni dříve než Rakušané.

Mimo jiné nám pomohl boj badensko-rýnských občanských iniciativ proti jaderné elektrárně Wyhl na Rýnu a kritický dokumentární film „Život s jadernou energií“ ze Švýcarska a tehdy nesmírně silný protest proti civilnímu i vojenskému využití atomu ve Francii. Proto sem dnes naše rakouská, naše salcburská delegace také přišla demonstrovat proti druhému bloku reaktoru v bavorském Gundremmingen, jehož radioaktivní úniky se už z „normálního provozu“ dostávají také do Dunaje: už z bloku 1 Gundremmingen je částečně nacházíme „v krásném modrém Dunaji“ v Rakousku.

Heinz Stockinger,

Salcburský výbor iniciativy rakouských odpůrců atomových elektráren

K autorovi: Heinz Stockinger

Narozen: 1947 v Taufkirchen an der Pram (okres Schärding). Studoval AJ a FJ na univerzitě v Salzburku, během toho strávil i rok jako „assistant d'allemand“ na École Normale d'instituteur ve městě Arras na severu Francie.

V letech 1973-75 asistent na jazykovědné katedře univerzity v Salzburku (institut romanistiky).

Od roku 1975 dodnes učitel a později profesor na vysoké škole a v rámci výuky francouzštiny a francouzských věd. Strávil v rámci výzkumu také 1 semestr v Paříži a 1 semestr v Tunisu.

Od roku 1977 neplacené angažmá proti využívání atomové energie a pro politiku udržitelnosti odvětví energetiky, v souladu se zásadami ochrany životního prostředí a udržitelného života. V rámci lidového hlasování v roce 1978 (člen IÖAG) projevoval velkou aktivitu. Spoluzakladatel nadstranické salc-

burske platformy proti WAA-Wiederaufbereitungsanlage (zařízení na přepracování vyhořelých palivových článků) Wackersdorf v Bavorsku (květen 1986), v roce 1989 přejmenována na Plattformu proti atomovému nebezpečí (PLAGE, což zní v němčině také trochu jako anglické slovo plague-česky mor, (trápení, svízele, soužení), totiž pro establishment neustále být „lästig“, (establishment nenechat v klidu)... Vydávají také velmi pěkný časopis Plage News.

<https://www.plage.at./wortkraft/plattform-news-print>

na internetu uveřejněn rozhovor s Heinzem Stockingerem.

<https://www.plage.at./aktuelle-meldungen/unnamed-3>

Hildegard Breiner (str. 291-293)

Příběh Vorarlberského protestu

„Co to povídáte? Zcela dokončená jaderná elektrárna nebyla uvedena do provozu? To je vskutku celosvětový unikát – neuvěřitelné!“ Muž z Indie se nemohl přestat divit. Při vzájemné výměně názorů jsem mu vyprávěla o své činnosti na podporu obnovitelných energií ve Vorarlbersku a docela náhodou jsem také zmínila, že tyto mé aktivity vzešly z předchozího odporu proti jaderné energii. Tímto jsme já a můj manžel jako tým přispěli nezanedbatelným dílem k tomu, že tato malá spolková země sehrála při lidovém hlasování v roce 1978, kterým se v Rakousku odmítlo zprovoznění už dostavěné atomové elektrárny, rozhodující roli.

Pan Bunker Roy byl na cestě po Evropě, aby získal peníze na svůj projekt „Water Harvesting“.

Před mnoha lety založil v Rajasthanu „Barefoot College“, aby vzkřísil staré kulturní techniky a umožnil obyčejným ženám a mužům, aby se vyučili a stáli se solárními techniky.

Úspěch vorarlberského protiatomového hnutí jej očividně natolik ohromil a motivoval, že učinil rozhodnutí (které se mělo týkat také mě).

Asi o rok později mě zaskočil telefonát z „Nuclear-Free-Future-Komitee“ („Komise pro budoucnost bez jaderné energie“), při kterém mi bylo sděleno, že mi bude uděleno mezinárodní ocenění (International Award) za mou celoživotní práci.

Bunker Roy mě nominoval na tuto, dle berlínských novin TAZ „nejdůležitější protijadernou cenu na světě“. Skvělá porota, jejíž členové pocházeli z celého světa, při svém rozhodování vzala rovněž výslovně v potaz mé pozdější nasazení v oboru obnovitelných zdrojů energie a komplexní přístup v oblasti ochrany přírody a životního prostředí.

Koncem roku 2004 jsem tedy mohla v Jaipuru převzít toto renomované ocenění, samozřejmě nejen pro sebe, ale i jménem všech tehdejších členek a členů protestního hnutí, ale i za mého mezitím zesnulého manžela Franze-Viktora.

Když se občanská společnost vzpírá, nebývá příliš často odměňována úspěchem.

Neboť platí: Není nic těžšího a pro nic není třeba více charakteru, než být otevřeným opakem své doby a nahlas vyjádřit své NE. To věděl již Kurt Tucholsky.

A přece se v poválečné historii Vorarlberska vyskytují hned tři pro občanské iniciativy úspěšné události: Růthi, Zwentendorf a Wackersdorf.

Na samém počátku všeho stála akce „Fussach“. Tento známý křest lodi na jméno „Vorarlberg“ byl spontánní demonstrací proti „vídeňskému“ centralismu.

Shromáždění takového množství lidí, které se do té doby zdálo být nemožné, podalo 22. listopadu 1964 vůbec poprvé v celé naší poválečné historii důkaz o tom, že občanská neposlušnost může skutečně posunout věci kupředu.

V dalších letech, jak jsme se stali sebevědomější, následoval energický protest proti jaderné elektrárně Rütli, kterou Švýcarsko zamýšlelo postavit na alpské řece Rýn (Rhein).

Poprvé se zformoval odpor přesahující hranice, v rámci kterého byly organizovány společné demonstrace obou sousedních zemí – a stavbě bylo zabráněno.

Když se za několik let objevil další podnět k obraně, bylo obyvatelstvo stejně jako předtím masivně podporováno ze strany novin „Vorarlberger Nachrichten“, vedených šéfredaktorem Dr. Franzem Ordnerem.

Tentokrát šlo o protest proti první rakouské jaderné elektrárně Zwentendorf.

S doslova samozřejmým předpokladem, že se příslušně ovlivní obyvatelstvo, konala se po celém Rakousku cílená reklamní tažení zastánců atomu.

Ale odvážná osvícená menšina se rozhodla bojovat.

Nikdo nepočítal s tím, že se občanská společnost zorganizuje sama.

Přesto nebo právě proto, že můj muž Franz-Viktor byl strojní inženýr, nebyl zaměřen pouze na technické záležitosti, udělal si o věci správný obrázek.

Rozpoznal totální nebezpečí atomové techniky pro život jako takový, zvláště problému s atomovým odpadem, o němž mě také přesvědčil.

Vzpomínám si na setkání lidí vystupujících proti atomovému programu, kteří se s odpovídající odborností snažili strhnout ostatní na svou stranu. Proto jsme již dlouho před hlasováním uměli přesvědčovat s použitím řádných argumentů.

Naše odznáčky s nápisem „Atomkraft-Nein-Danke“ (Atomová energie – Ne - Děkuji), které jsme pořád nosili, a které nás navenek spojovaly, vyvolávaly neustále diskuze na toto téma.

Můj muž měl třeba připnutý svůj odznáček i tehdy, když jednal s našimi velkými východorakouskými klienty z potravinového průmyslu.

Jako obchodníci měli samozřejmě opačné názory. Jeden takový pan ředitel dal mému muži i otevřeně najevo, že taková deklarace názoru „zde není žádoucí“.

Po odpovědi, co by si o něm myslel, kdyby svůj názor odevzdal u vrátného, následovaly ale podnětné diskuse pro/- nebo proti/-atomu, a ještě později uznání, a dokonce pozvání na besedy na téma ochrany životního prostředí.

Sprátení mladí lidé využili k názorné demonstraci tohoto tématu i masopustní průvod v Bregenzu tím, že na něm převáželi žluté sudy „s jaderným odpadem“.

Již 24. listopadu 1976 vyústil „informační večer“ (pořádaný spolkovou vládou) s účastí zhruba 1.300 občanů ve Feldkirchu v demonstraci.

Na konkrétní dotazy a prohlášení se nenechali odbýt vlašnými frázemi. Bouřlivě a vytrvale požadovali zastavení stavby jaderné elektrárny ve východorakouském regionu Tullnerfeld.

Jeden takový „upřímný“ výrok na diskuzní akci, pronesený zastáncem jaderných elektráren a jejích lobby mi utkvěl v paměti.

„A Vy, madam, chcete zase práť prádlo v potoce?“

To mi bylo řečeno jedním z řečníků energetického průmyslu v reakci na můj příspěvek. Arogance, s jakou bylo reagováno na naši věcnost, mě stále ještě nepřestala urážet.

Vzpomínám si, že kdykoliv se konala nějaká akce, tak kupodivu přšelo. Bylo tomu tak i při velké demonstraci před budovou zemské vlády v Bregenzu, stejně jako při protestní hvězdicové cyklojízdě do Meiningenu, vorarlberské obci ležící na Rýnu přesně naproti Rütthi (*kde plánovali Švýcaři stavět atomovou elektrárnu, pozn. B.R.*).

Deštivé počasí bylo také při pouliční akci s prof. Konradem Lorenzem na bregenzské pěší zóně, která vzbudila velký zájem médií.

Legendární hvězdicový pochod (*zase ve tvaru hvězdy, pozn. B.R.*) v Tullnu k jaderné elektrárně ve Zwentendorfu v červenci 1977 se ale konal pod žhnoucím sluncem.

Pochodu se zúčastnilo velké množství lidí z celého Vorarlberska – v čele dokonce celá dechová kapela Meiningen se starostou Plankem. Svou hudbou povzbuzovala horkem vyčerpané a žízňivé účastníky pochodu.

Zdaleka nejúspěšnější akcí, která masivně zapůsobila na veřejnost, však byla protestní hladovka některých odvážných vorarlberských žen v srpnu 1977 před Úřadem spolkové vlády ve Vídni.

Z účastnic bych zde jako jeden příklad za všechny ráda se vši úctou uvedla již bohužel zesnulou Marii Summer z Rankweilu, která ještě sama popsala přesný průběh akce.

I později patřila k aktivistům. Ach, jak často jsme spolu podnikaly různé akce a sbíraly podpisy pro, anebo naopak proti aktuálním tématům, která nám byla důležitá - a především proti jaderné energii.

Skutečnost, že v lednu 1978 byly do Zwentendorfu letecky dopraveny palivové články, byla vnímána jako provokace, což znovu vyvolalo občanskou neposlušnost a horlivou osvětu nás – rebelujícího obyvatelstva Vorarlberska.

My, Breinerovi, jsme spolupracovali rovněž s vídeňskými studenty. Finančně jsme podporovali třeba jejich (dnes již nemyslitelné) nadšené akce.

Můj manžel Franz-Viktor například našel v týdeníku „Spiegel“ fundovaný článek, který přesně vyhovoval našim potřebám.

Po nezbytném vyjasnění a zaplacení práv jsme jej nechali po tisících vytisknout, balíky jsme autem osobně odvezli do Vídně a studenti se tam postarali o jeho konečnou distribuci.

Při (dosud jediném) plebiscitu („*Volksabstimmung*“, *to má v Rakousku větší váhu než třeba „Volksbefragung“ nebo „Volksbegehren“*, která se pořádají mnohém častěji, ale nejsou závazná pro parlament, pozn. B.R.) na téma atomové energie dne 5. 11. 1978 představovala malá spolková země Vorarlbersko se svými 85 % hlasů proti zprovoznění JE Zwentendorf v rámci konečného, velice těsného odmítavého výsledku 50,4 % vlastně rozhodující hlas mezi všemi rakouskými regiony.

Navzdory našemu veškerému nasazení jsme se s ohledem na nepředstavitelně nákladnou kampaň aktivních zastánců atomové energie nikdy neodvážili s takovým pozitivním závěrem počítat a tomuto (jen vysněnému) výsledku jsme mohli sotva uvěřit.

Ještě dnes si umím vybavit tu situaci u televizní obrazovky a nepopsatelný pocit štěstí, kdy „vrchní statistik národa“ oznámil výsledek hlasování (*v Rakousku to byl velmi dlouho pan Dr. Bruckmann, později byl jeden čas lidovecký poslanec, který vždy komentoval v ORF také výsledky voleb atd., odtud jeho přezdívka, pozn. B. R.*). Ještě v témže roce, dne 15. 12. 1978, udělal parlament definitivní tečku za atomovou energií, když přijal zákon o zákazu atomové energie. Rakousko zůstalo atomových elektráren ušetřeno.

Právě letos jsem na jednom mezinárodním shromáždění proti novým plánům na výstavbu atomových elektráren ve Švýcarsku zmínila tento příklad, abych tak dodala odvalu tamním neziskovým organizacím v jejich vůbec ne snadném odporu. Zwentendorfský „zázrak“ při hlasování, za kterým stojí tak velké nasazení všech zúčastněných, vypovídá ještě dnes o tom, co vše dokáže ovlivnit informovaná a činorodá menšina.

V každém případě nás to povzbudilo i v našem pozdějším boji proti zařízení na z přepracování vyhořelého jaderného paliva v bavorském Wackersdorfu, proti Temelínu, Mochovcům, palivovým článkům MOX v Gundremmingenu, různým plánům na navyšování výkonu, prodlužování životnosti a adaptačním plánům pro všech pět švýcarských atomových elektráren nebo téměř svévolně určeným stanoviskům pro dočasná či konečná úložiště.

A vždy byl při tom velkolepý transparent Breinerových s citátem Immanuela Kanta: „Měj odvalu používat svůj vlastní rozum!“

Role průkopníka, kterou Vorarlbersko v občanském odporu měla, se postupem času důsledně proměnila ve vedoucí roli v oblasti nových obnovitelných energií. Z takzvaných „chronických kverulantů“ jak se nám posměvačně a urážlivě říkalo, se stali ti, kdo udávali směr.

K autorce: Hildegard Breiner

Narozena v roce 1936 v Bregenzu. Po absolvování školy pracovala ve firmě rodičů. V roce 1959 se vdala za Franze-Viktora Breinera z Vídně. Spolu vybudovali a vedli po dobu 30 let samostatný malý podnik v oblasti strojů-zařízení. V roce 1962 se narodil syn Martin Georg. Nadšená turistka, chodí rada do hor, také cyklistika je její koníček, bydlí na břehu jezera. Od 70. let 20. století aktivně vystupuje proti atomovému nebezpečí, později přibírá další témata: dopravu, ozon, ochranu klimatu, odpady z plastu, bio-zemědělství, genové inženýrství, mezinárodní obchod (Gatt/WTO, ATTAC, EU, „Jeden svět“, obnovitelné zdroje energie, iniciátorka a spolupráce v projektu „Sonnen-Schein-Kampagne“ a „Sonnen-Schein-Stipendium“.

Přeshraniční iniciativy směřované do Švýcarska, Německa, Běloruska, Ghany a Sierry Leone, nejprve spolu s manželem Franzem-Viktorem jako team „Breinerovi“. Od roku 1998 po jeho smrti pokračování a další rozvoj aktivit, od roku 1987 členkou představenstva ve Vorarlberské pobočce „Naturschutzbundu“ (všerakouský Svaz ochrany přírody) a od roku 1995 její předsedkyně. Grande Dame Vorarlberského hnutí pro ochranu životního prostředí a proti jádru.

Sigrid Schönfelder:

Pozdní prozření

Atomový kryt v zahrádkářské kolonii a vzkazy indiánů kmene Hopi

Poté, co byla odstraněna bujná vegetace, dostal se na světlo opět můj soukromý protiatomový kryt. Byl postaven v roce 1976.

Tenkrát mi bylo 20 let a mluvila jsem ve své rodině a kam až sahal můj skromný akční rádius a kde jsem nalézala posluchače, o nebezpečí takzvaného využití jaderné energie pro mírové účely.

Snažila jsem se ve svém prostředí každého přesvědčovat o tom, že jaderná elektrárna Zwentendorf by neměla být uvedena do provozu.

Tenkrát zednicili můj strýc, náš soused z vedlejší zahrádky, na základech zahradního domku mé matky. Přitom ho napadlo, že by mohl v zahrádkářské kolonii umístit, resp. zanechat protiatomový kryt.

Proto byl na betonový kryt drenážní šachty umístěn nápis „ATOM“. Nevím, zda můj veselý sociálnědemokratický strýc vyhověl nevyslovenému fantazírování mé rodiny, ze které pocházím, ve kterém jsem se měla se všemi svými argumenty propadnout do země, nebo zda si on tenkrát pohrával s tím, jaké by to bylo, kdyby měl člověk vlastní protiatomový kryt.

Domky v zahrádkářské kolonii se přeci obvykle staví jako malé kopie velkých venkovských domů se vším, co k tomu patří.

Významní protiatomoví aktivisté v zemi vyprávějí nyní své zwentendorfské příběhy, to byl důvod, proč jsem také já otevřela víko svého osobního protiatomového krytu.

Jako první se objeví můj dlouholetý nejlepší přítel Adi Struppi s kytarou.

Oba jsme vyrůstali ve stejném sídlišti a vydávali se společně hledat nové cesty. On s kytarou a já s kamerou.

Tyto nové cesty nás zavedly na koncert souboru „Schmetterlinge“ (Motýli), do štýrskohradeckého klubu „Club Links“ a do bytového společenství v Humboldtově ulici, jehož obyvatelé měli ovlivnit můj život až do dnešních dnů.

Jeden z nich měl dlouhé skoro černé vlasy, a kdyby Karl Stocker nenosil brýle, mohl být podle toho, co jsem pociťovala, celkem také považován za mladého (indiánského) náčelníka.

Tíhla jsem stále více k mladým lidem, kteří projevovali nedůvěru ke kapitalismu.

Muzikanti Kurt Winterstein a Harald Huscava přišli do Štýrského Hradce.

Brzo nás bylo mnoho mladých lidí, kteří byli v opozici a propojovali jsme se po celé zemi.

Sice jsme tak úplně nevěděli, co vlastně chceme, byli si však přesně vědomi

toho, co nechceme: jadernou elektrárnu v Zwentendorfu a ani další v St. Pantaleonu!

Rakouské autority neměly mít právo zruinovat naši zemi trvale kvůli pochybné spotřebě energie!

Zkostnatělé staré struktury neměly určovat naši budoucnost.

Chtěli jsme najít nové povědomí o životě. V tom jsme měli jasno.

Přátelství, která jsem tenkrát navázala, trvají dodnes.

Dospělí, kteří mají zodpovědnost a mladiství hrdinové - stáli jsme těsně u sebe.

Měli jsme společný cíl. V nekonečných debatách se za účasti aktivistů obou pohlaví z různých politických stran poprvé podařilo vytvořit souhlasné stanovisko.

Bylo to možné, žít přímo v demokracii a dosáhnout společný cíl.

Až teprve mnohem později jsem pochopila, jak neobvyklá je možnost, vyhrát boj proti takovému monstru jakým je atomová energie.

Dostavěnou a palivovými články osazenou jadernou elektrárnu neuvést do provozu, tím dalo Rakousko příklad celému světu.

Nyní jsem se po mnoha letech v tomtéž sídlišti, odkud jsem se kdysi odstěhovala, s cílem dobýt velký daleký svět, stala dědičkou malé zahrádky své matky.

Dá mi to moc práce, abych o dědictví ekozahradnice pečovala podobně úspěšně dál.

Když je všecken plevel vytrhán, půda nakypřena, růstu rostlin věnován obdiv a dodána dostatečná zvlaha, může se duše zahradnice v kolonii třepat radostí a s bolestmi v kříži snít o lepším světě.

Někdy o tichých letních večerech vyvolávalo poletování světlušek dojem fantastických obrazů.

Pak také může docházet k tomu, že se dokonce nejstarší příslušníci kmene Hopi (Hoe-pee znamená v překladu „Mírumilovní lidé“) usadí na mé zahradní louce, aby vykouřili dýmku míru.

Slovo „Hopi“ znamená mír. Říkají „Neprobudíš hadí sílu Země“.

Co to má znamenat? Před staletími se Hopiové vydali hledat ono zvláštní místo, které podle kmenového proroctví se mělo stát jejich budoucím sídlem.

Toto místo našli posléze po dlouhém putování na coloradských náhorních plošinách a obývali ho velmi dlouhou dobu.

A prohlásili ho s konečnou platností vyvoleným domovem jejich národa. Na kamenné desce vyobrazili cestu lidstva podle svých tradovaných proroctví.

„Tato proroctví se musí splnit, aby cesta celého lidstva mohla pokračovat“, říkají.

Úkol Hopiů v jejich dlouho hledaném sídle nespočíval v ničem menším než zde ochránit celou Zemi!“

Až do nedávné doby byl naprosto neznámý matriarchálně organizovaný národ Pueblanů (výraz používaný k označení společenství původních i součas-

ných amerických indiánů na jihu západě USA). Když jsem v knize o Hopiech („Buch der Hopi“) od Franze Waterse poprvé četla o jejich existenci, nemohli již neznámí a nemajetní Hopiové Zemi nadále ochraňovat: v zemi Hopiů se nacházela v hlubině obrovská ložiska uranu.

Až do tohoto objevu byla země Hopiů pro Ameriku naprosto nezajímavá a považovaná za neužitečnou pouštinu, která byla bez nároku na vlastnictví přenechána Indiánům.

V roce 1950 našel jeden indiánský pastevce ovcí v Grants v Novém Mexiku zvláštní kámen, takzvaný „yellowcake“ („žlutý koláč“).

Tento pasák ovcí nebyl bohužel žádný Hopi, nýbrž příslušník jiného chudého indiánského kmene, který spíše neváhal, od bílých Američanů za obstarání „žlutých koláčů“ obsahujících uran přijmout peníze a změnit své životní návyky.

Na coloradské náhorní plošině vznikl boom (náhlý rozmach) těžby uranu, který měl trvat desetiletí.

Muži Indiánů Diné kutali celá léta bez ochrany před zářením alfa pod zemí uran, obsažený v „žlutých koláčích“.

O 20 let později začali mnozí Dinéové umírat na rakovinu plic a kůže.

Šamani byli bezradní.

Příčinu spatřovali v jakémsi monstře jménem Yeetso, které se podle navajsko/dinéské mytologie mělo nacházet ve svaté sopečné hoře Tsoodzil (Mount Taylor).

V letech 1979 až 1990 se v zemi Navajů nacházel největší aktivní povrchový uranový důl na světě.

Vedle zrušených dolů je nyní 1.000 nekrytých skrývek, které nadále vyzařují permanentně radioaktivní zamoření do celého okolí.

Mohou být pojmem „hadí silou světa, která nemá být probuzena“ snad méně-ny štěpné jaderné reakce v atomových pumách?

První atomové pumy vyrobili Američané v Los Alamos pod zemí, nedaleko coloradské náhorní plošiny.

Způsobily smrt stotisíců Japonců. Nebo je „hadí silou země“ snad méněna elektroenergetická vodivost zemské kůry?

„Uran na nesprávných místech ohrožuje rovnováhu celé Země“ říkají Hopiové.

Různé indigenní národy mají rozsáhlé znalosti v geomantii (mystické věštění ze značek, které jsou nakresleny na zemi), o které my dnes víme velmi málo nebo už vůbec nic.

Nejstarší příslušníci kmene Hopi dále říkají, že Země byla již několikrát vychýlena ze své osy.

Toto nebezpečí hrozí i nyní a bude se ohlašovat častějším výskytem přírodních katastrof.

Hopiové znají rituály pro čištění atmosféry, aby tomuto mohlo být zabráněno. Aby to však mohli uskutečnit, potřebují své dědičné sídliště.

Podzemní vodní systémy, staré několik tisíc let, tam však nyní neslouží k čištění zemské atmosféry, nýbrž tyto vody byly použity pro dopravu uhlí a uranu a znečištěny.

Přírodní výměna iontů v těchto podzemních systémech, jakož i obvyklé indiánské rituály za účelem léčení Země, už nebudou moci nikdy být prováděny.

Hopiům byly sebrány rozsáhlé části jejich domoviny tím, že byli přesídleni.

Od té doby, kdy se již nepovažují za schopné chránit Zemi svým navyklym způsobem, vyslovují jí varování. Byli také ve Štýrském Hradci.

Indiánské národy vědí mnoho o elektrické vodivosti vzduchu. Kdo nezná mýtus o indiánském tanci za déšť?

Proč je v posledních letech tolik ekologických katastrof? Tancují snad lidé příliš mnoho?

Je vědecky dokázáno, že radioaktivita mění ionizaci vzduchu. Prohlubování těchto výzkumů se ale nezdá být rentabilní.

Jeden přítel, který jako fyzik pracuje v kosmickém výzkumu v USA, potvrzuje, že existuje ovlivnění počasí zvýšenou ionizací vzduchu.

Hovoří o tom, že proto v dřívějších letech Francouzi opatřovali konce hromosvodů radioaktivním materiálem.

Günther Schwab, dlouholetý prezident „Světové unie pro ochranu života“ nedávno zemřel ve věku nedožitých 102 let, se jako autor románů zabýval ionizací vzduchu již v roce 1958 ve své knize „Der Tanz mit dem Teufel“ (Tanec s ďáblem).

Během obou minulých zimních období v letech 2007 a 2008 docházelo v Rakousku k vichřicím, které způsobovaly obrovské škody. Zdaleka viditelné, jako zlomená párátka, vytvářejí také polomy takzvaného stálezeleného štýrského lesa (immergrüner Steirischer Wald) na horských svazích úděsné obrazy.

Po celém světě se v budoucnosti předpovídají nepředvídatelné povětrnostní změny.

V médiích se v létě vyhláší ozonová varování. Horko trvalo v roce 2008 po dobu několika týdnů.

Pálily mě oči, jazyk se mi v důsledku zvláštního sucha lepil na patro a můj krevní oběh poněkud ochaboval. Nyní je mi 52 let. Už nejsem fit? Nebo toto způsobují zvýšené ozonové hodnoty?

Člověk potřebuje opět čisté zdroje energie, které nevyklučují žádné skleníkové plyny a nezvyšují nijaké ozonové vrstvy. V USA se nyní atomová energie nazývá „zelená energie“ (Green Energy).

Kdo neví, jak nekonečně špinavé je neviditelné radioaktivní zamoření využíváním jaderné energie, ten v takovém létě věří rád údajné čistotě elektřiny z atomu.

A když je na světě beztak již 450 jaderných elektráren? Všechny 450 těchto elektráren ovlivňuje dlouhodobě globální přírodní oběhy radioaktivním zářením.

400 dalších jaderných elektráren je plánováno po celém světě. Jaký už může

být důsledek toho, že jedna jediná atomová elektrárna na světě v malém Rakousku nebyla uvedena do provozu?

Celosvětově nejdůležitější anti-jaderné ocenění Nuclear-Free Future Award (podle novin taz, Berlin), vyznamenává od roku 1998 vizionáře a aktivisty, kteří se příkladně zasazují pro svět bez atomových zbraní a jaderné energie.

V letech 2004, 2005 a 2007 ji získaly rakouské aktivistky, bojující proti jaderným elektrárnám Hildegard Breiner, Mathilde Halla a Freda Meissner-Blau za své celoživotní dílo při angažmá proti jaderné energii (mj. proti Zwentendorfu).

Od dubna 2005 je na území Diné (Navajo) těžba uranu zákonem zakázána. Za schválení tohoto zákona a této demonstrace indiánské suverenity obdržel prezident kmene Diné Joe Shirley ml. cenu Nuclear-Free Future Award 2005 (Budoucnost bez jádra).

Dinéové již neprodávají sebe ani svou půdu, a to nyní a nebudou tak činit ani v budoucnu.

Oni konečně poznali skutečné monstrum. Přejmenovali je z Yeetso na Leetso.

Leetso je to svinské žluté monstrum, které je obsaženo v „žlutých koláčích“. Leetso je uran, který usmrtil velký počet příslušníků kmene národa Diné a navždy zamořil jejich zemi. Phil Harrison z národa Diné je nositel ceny Nuclear-Free Future Award 2006.

V listopadu 2006 se sjeli do hlavního města národa Navajo, do Window Rock, původní obyvatelé ze všech kontinentů k prvnímu Indigenous-World-Uranium-Summit (setkání domorodých kmenů žijících na území, kde se vyskytuje uran).

Životní podmínky malých národů jsou indikátor: „Když musíme zemřít my, pak musí zaniknout i svět.“

Původní indiánské národy jsou zvyklé žít po generace tak, že svým konáním nesou zodpovědnost za sedm generací svých potomků.

Doba života sedmi generací trvá dlouho.

Ale čas, který potřebujeme na to, abychom sprovodili ze světa škody, které způsobuje mírové využití atomové energie, bude trvat mnohem déle, více generací lidských životů.

Například poločas rozpadu plutonia 239 činí nezměnitelných 24.110 let.

Než se radioaktivita sníží na 1 procento záření, trvá to přibližně sedm poločasů rozpadu nebo skoro 170.000 let!

Proto, aby skleníkový efekt nebyl ještě více zesílen a aby se snížila závislost na fosilních palivech, se propaguje celosvětová renesance využití jaderné energie jako východisko.

Jenomže atomová dvojčata jaderná elektrárna a atomová bomba zanechávají nebezpečné dědictví, a nestačí se proti nim ochránit protiatomovými bunkry.

Proti dlouhodobému účinku atomového zamoření působí i skutečné protiatomové bunkry pouze jako hračky.

„Ty nic neslyšíš, nic nevidíš, nic necítíš!“ Přesto se to může stát naráz, že se nad tvou milovanou zahrádkou snese radioaktivní mrak, zamoří radioaktivitou tvou nejlepší ekozeleninu a tvé nejkrásnější květiny budou poprášeny smrtícím jedem.

To mohlo nastat, když jsi svůj nos strčil do vonící kytice, aniž by ses v informačním věku dověděl o katastrofě včas.

Při nehodě v jaderné elektrárně v Krškách, vzdálené 150 km od Štýrského Hradce, můžeme mít brzo nos, zahradu a celé město plné radioaktivity.

Co by se potom stalo, to stále ještě nelze s jistotou předpovědět.

Až příliš mnoho lidí dnes v této zemi onemocní z nevysvětlitelné příčiny na rakovinu častěji.

Umírání pokračuje. Nemusíme stisknout spouštěcí tlačítko atomové pumpy.

Budoucí pozůstalost 850 zářících jaderných zřícenin na zemi stačí, aby dlouhodobě otrávil život navždy.

Co víme o budoucnosti? Velmi málo.

Nejsme žádný ostrov blažených. Ale za to můžeme zaručit:

Rakousko se nepodílí na šíření radioaktivních jedů.

Rozvoj obnovitelných zdrojů energie je u nás velmi pokročilý.

V Rakouském ovzduší nelítají pouze světlušky, nýbrž se tam také otáčejí rotory větrných elektráren.

Tyto vyrábějí dnes ročně právě tolik elektrického proudu, jaké by dodávala jaderná elektrárna Zwentendorf.

Vítr, voda, slunce, biomasa, jaká by byla jaderná elektrárna Zwentendorf ve srovnání s tím ubohá alternativa?

K autorce: Sigrid Schönfelder

Narozena v roce 1956. Zvědavá osobnost, která si do nedávné doby myslela, že se už v Rakousku nemusíme díky lidovému hlasování v roce 1978 dále zabývat tématem jaderné energie. Fotografka a sociální pedagožka, absolventka mistrovské třídy fotografie ve Vídni. Zakázkové práce pro vzdělávací zařízení a umělecké práce, předsedkyně skupiny autorů Fotografie TVN ve Štýrském Hradci (Graz). Projektové práce jako sociální pedagožka v oblasti dětské péče, v ženském domově a v oblasti poradenství pro ženy. Společný projekt se zesnulým manželem Clownem Helim: „Clownzirkus Fantastico“. Workshopy: Vlastní zkušenost prostřednictvím fotografie pro ženy a dívky. Fotografické generační práce s novými médii, mj. „Aurelias Garten“ (Aurelioova zahrada). Jako „Aurelioova dcera“ se naučila dbát na vlastní ekologickou stopu. Žije a pracuje ve Štýrském Hradci (Graz).

Robert Jungk

Nedůvěra

Anglický kulturní filozof Kenneth Clark prohlásil, že všechny velké civilizační pokroky musí být opřeny o důvěru, mají-li se prosadit důsledně.

Snad ještě nikdy nevzbudilo zavedení nějaké technické inovace tolik nedůvěry jako jaderná energetika. Žádné kampaně vedené pomocí enormních finančních prostředků a za přispění speciálních sociálně psychologických výzkumných týmů nebyly schopny podpořit přijetí tohoto nového zdroje energie. Nedůvěra naopak roste.

Nedůvěra vůči energetickým prognózám

Energetické prognózy se vypracovávají velmi obtížně. Přesto byly předpovědi zřídka tak rychle revidovány jako právě v tomto sektoru. Téměř všeobecně se dnes odhaduje výše spotřeby o 20 až 30 procent nižší než ta, která se takřka s jistotou předpokládala při vstupu do období „mírového využití jaderné energie“.

Nedůvěra vůči znalostem odborníků

Nestává se často, aby byl respektovaný vědec v renomovaném tisku nařčen z „hazardování“. Tuto, a ještě drsnější kritiku si musel od deníku Frankfurter Allgemeine Zeitung nechat líbit Dr. Wolf Häfele, jeden ze čtyř odborných poradců spolkového kancléře Kreiskyho.

Deník mu již v roce 1970 vyčetl, že se při plánování projektu atomového reaktoru „Schneller Brüter“ (Množivý reaktor (FBR z anglického Fast Breeder Reactor) opakovaně mýlil, pokud jde o náklady, ale rovněž v otázce termínu jeho dokončení.

Ba ani sám průmysl není údajně připraven „podílet se na takovém druhu hazardu, jelikož riziko neúspěchu je příliš velké a velké průmyslové podniky si rovněž nemohou dovolit ohrozit tímto způsobem svou reputaci“ (Frankfurter Allgemeine Zeitung z 8. dubna 1970).

Häfele je ale svými kolegy z Mezinárodního institutu pro aplikovanou systémovou analýzu (zámek Laxenburg) považován stále ještě za seriózního prognostika. A důvěry se mu dostává také ještě ve Vídni na náměstí Ballhausplatz (*sídlo rakouského kancléře, pozn.B.R.*).

Nedůvěra vůči spolehlivosti

Odborná literatura zabývající se jadernou technikou přiznává velké množství „případů poruch“, jimiž je průmysl zatížen. Na konferenci o množivých reaktorech, která se konala minulý podzim v Chicagu, se tři čtvrtiny všech příspěvků zabývaly možnými haváriemi.

Za obzvláště „slabé místo“ je považováno potrubí a ochranné obaly palivových článků. Doposud stále nedostatečně probádané změny v užívaných materiálech vedou ustavičně k novým poruchám. Známa Rasmussenova studie, která měla prokázat, jak bezpečná jaderná energie je, byla v mezidobí odhalena jako neobjektivní a nepřesná.

Nedůvěra vůči zabezpečení

Od doby, kdy konstruktér bomb Theodore B. Taylor, který dříve působil na Úřadu jaderné energie (v rámci OSN) ve Vídni, ve své studii „Nuclear Theft“ z roku 1974 upozornil na to, že si gangsteři či teroristé bez větších obtíží mohou obstarat plutonium a sestrojít tak surovou, avšak přesto velmi efektivní atomovou bombu, jejíž detonace by si při jediném útoku v centru města mohla vyžádat až 100.000 obětí, se téma vydíratelnosti vlád pomocí jaderných útoků dostalo do popředí.

Nejnovější ohavné činy politických skupin dělají tento vývoj stále pravděpodobnějším. Studie Nuclear Regulatory Commission (Americký úřad jadernou bezpečností) ukazují, že již malé skupiny od 3 do nejvýše 15 mužů si mohou přepadením atomových transportů nebo útokem na skladiště opatřit reaktorové plutonium, které je, jak ukázaly jaderné testy v USA z 29. července loňského roku, docela jistě dostatečné pro výrobu „primitivních“ A-bomb.

Nedůvěra vůči budoucnosti

Na základě kritické zprávy, kterou napsal americký sociální psycholog Philipp D. Pahner pro Úřad jaderné energie ve Vídni a pro institut v Laxenburgu, je v zemích, které zavádějí jaderný průmysl, důvěra a naděje dotčených v život příštích generací silně narušena.

Lze předpokládat psychický stres, který bude však akceptovatelný, vyvodil vědec, s nímž už nebyla po této práci, která se odkláněla od „linie“ jaderného úřadu, obnovena smlouva.

Prognóza: Zavedení jaderné energie nakonec ztroskotá na nedůvěře občanů.

K autorovi: Robert Jungk

Narodil se do židovské rodiny berlínských umělců. Jako sociální demokrat se věnuje nejprve umění/m, filosofii a žurnalistice.

Angažuje se proti nacizmu, emigrace (Švýcarsko, Paříž, Praha).

Po válce korespondent v USA, studuje a publikuje o americkém programu atomových bomb. Od roku 1957 s rodinou v Rakousku. Jeden z nejvýznamnějších průkopníků mírového a anti-atomového hnutí. V roce 1977 vychází jeho kniha Atomstaat (překlad do č. Dalibor Stráský, pozn. B.R.). V roce 1986 je mu udělena Right Livelyhood Award (alternativní Nobelova cena <https://cs.wi->

kipedia.org/wiki/Cena_za_spr%C3%A1vn%C3%BD_%C5%BEivot). Roku 1992 kandiduje jako nezávislý kandidát za Stranu Zelených na rakouského spolkového prezidenta a dostane 5,7 procenta hlasů. V rámci nadace Robert-Jungk založí v Salcburku „mezinárodní knihovnou pro otázky budoucnosti“ (<https://jungk-bibliothek.org/robert-jungk-english/>).

Peter Kreisky:

**Na příkladu Zwentendorf: potřebné ale
složité propojení mezi ekologií
a sociální spravedlností**

Ekologická angažovanost je neoddělitelně spjata se sociálními snahami za svět s výrazně menším útlakem a vykořisťováním.

Cíle ekologického světa, který by ještě mohl zmírnit zhoršující se klimatickou katastrofu, lze dosáhnout pouze prostřednictvím mírumilovnějšího a spravedlivějšího světa.

Bez zásadních změn způsobu života a práce v našich privilegovaných regionech bude v nových, hospodářsky rychle se vzímahajících oblastech světa jen stěží narůstat ochota vzdát se úplného přijetí amerického nebo evropského „způsobu života“ (way of life).

K tomu může dojít pouze, jak kdysi poněkud pateticky, ale docela přesně řekl Robert Jungk, prostřednictvím pokojného „lidského chvění/Menschenbeben“, jakési řetězové reakce vlastní a společenské změny.

Mezi „mimoparlamentní opozicí“ a „dvojí strategií

Na počátku 70. let mě ovlivnil vlastně politický přístup „dvojí strategie“.

Tato politická linie, rozvíjená mladými socialisty v SPD (německá sociálně-demokratická strana), vycházela z toho, že reformní účinnost politické práce v tradičních organizacích a institucích je omezená.

Jejich hierarchicko-centralistická povaha vede k autoritářskému usměřování a kádrování politických hnutí a angažovaných.

Doprovodné mimoparlamentní akce by přinesly větší účinnost politických opatření.

Christian Broda jako reformátor soudnictví a práva uznal nutnost této dělby práce.

Bruno Kreisky nakonec také viděl, že mnohé z úspěchů „jeho“ reformní politiky by jinak nemohly nastat.

Zakrnělost mnoha institucí a zkosnatělost jednotlivců bránila tomu, aby parlamentní cesta sama o sobě přinesla reformy hodné toho jména. (Rakouské spolkové vlády posledních 20 let, stejně jako vlády mnoha jiných států, často zneužívají termín reforma a prodávají asociální a reakční opatření jako reformy, které jsou ve skutečnosti protireformami v duchu neoliberalismu).

Kolem sporu ve Zwentendorfu a vznikajícího ekologického hnutí se ukázalo reformní dilema:

mnozí ekologicky angažovaní lidé nebyli totiž dostatečně citliví k sociálním otázkám nebo se k těmto stejně palčivým problémům chovali úzkoprse.

Naopak mnoho tradičně „sociálně uvědomělých“ lidí nebylo zpočátku příliš citlivých na otázky životního prostředí.

Díky mnoha dialogům a kontroverzím došlo k postupnému sblížení.

Institucionalizace Zelených jako politické síly odráží toto napětí.

Švédská sociální demokracie a jaderné elektrárny: sociálně-technokratický model v ekologických změnách

Díky svému jménu, své roli v rakouském protijaderném hnutí a znalosti švédštiny jsem byl pozván na deset dní do Švédska nadstranickým Lidovým hnutím proti jaderným elektrárnám, abych se zúčastnil zahajovacích akcí a tiskové konference odpůrců jaderných elektráren.

Tehdejší sociálnědemokratický opoziční vůdce Olof Palme zavolał mým příbuzným, zda bych ho mohl navštívit v jeho kanceláři.

Mezi našimi rodinami existovaly soukromé i politické kontakty. Jednou z věcí, která mě spojovala s Olofem Palmem, byl nesouhlas s válkou americké vlády proti Indočíně.

Samozřejmě jsme se pohybovali na politicky různě relevantních úrovních.

Během tohoto rozhovoru u příležitosti mé účasti na švédské jaderné kampani mě Palme informoval, že následující den na tiskové konferenci představí kompromisní variantu referenda o jaderném programu.

Tato „realisticky“ rozporuplná linie zněla, že se nebudou stavět žádné další jaderné elektrárny a že po dokončení všech dvanácti jaderných elektráren dojde k jejich postupnému odstavení.

Olof Palme během pravidelné výměny zkušeností s Brunem Kreiskym vypracoval strategii, která oddělila otázku jaderné energie od obecné politické debaty.

Těsně před švédským referendem o jaderné energii v roce 1980 jsem byl také pozván odborovým bulvárním deníkem „Aftonbladet“, abych v komentáři představil své argumenty jako odpůrce jaderné energie.

Další den přišla řada na mého otce, který byl zastáncem jaderné energie.

Tento večerník byl v té době druhými největšími novinami ve Švédsku, co se týče nákladu.

Dvě nejstarší a nejnebezpečnější jaderné elektrárny ve Švédsku byly mezitím odstaveny, i když se značným zpožděním.

Tyto dva bloky elektrárny se nacházely v těsné blízkosti aglomerace Kodaň/Malmö. (Dánsko, přestože nemá velký potenciál pro vybudování vodních elektráren, je dodnes bez jaderných elektráren.)

Bývalá sociálnědemokratická menšinová vláda (2005) přijala dosud nejrozsáhlejší program postupného odchodu státu od závislosti na ropě.

Bohužel, stejně jako v několika dalších zemích, i ve Švédsku se nyní začalo diskutovat o revizi dlouhodobého ukončení jaderné energetiky.

Olof Palme, stejně jako bývalá norská sociálnědemokratická premiérka Gro Harlem Brundtland („Brundtland Report“), Erhard Eppler a Hermann Scheer - zakladatel Eurosolaru (oba SPD) - se významně podíleli na procesu ekologického přeorientování v západoevropské sociální demokracii.

Již v roce 1974 Olof Palme kritizoval oba světové systémy, soukromý kapitalismus a státní byrokratický kapitalismus stalinského typu, za jejich technokratickou filozofii růstu:

Naše přírodní zdroje jsou omezené, zhoršování životního prostředí a změna klimatu ohrožují základní podmínky lidského života, zejména pro lidi ve „třetím světě“.

Je zapotřebí solidární alternativa (*Olof Palme. Bibliografie, sestavila Ingrid Malm-Andersson, Archiv a knihovna švédského hnutí pracujících, Stockholm 2001, s. 175 a násl.*).

Pro mě byl Olof Palme imponujícím představitelem sociálnědemokratické politické linie, která bez sympatií ke státním komunistickým režimům doprovázela své důležité, i když problematické angažmá proti západnímu (neo)kolonialismu a apartheidu autonomní politikou solidarity.

Za vážnou politickou chybu, která byla zároveň v rozporu se zásadami sociálně demokratické politiky, považoval to, že většina sociálně demokratických stran podporovala neokolonialistické zájmy svých států a ekonomických lobby.

Proč velké organizace jako ÖGB a SPÖ, které se historicky zasazovaly o sociální i individuální emancipaci dělníků a zaměstnanců, na konci 70. let tak intenzivně prosazovaly zprovoznění jaderné elektrárny Zwentendorf?

Navzdory demokratickým stanovám a programům zůstává v čele zpravidla několik „rozhodujících osob“. Demokratizační proces ve skutečnosti zamrzl ve svých oligarchických počátcích.

Demokratizace byla stěží prosazována jako antielitářský projekt.

Demokratických myšlenek zdola se spíše obávali jako ohrožení schopnosti fungovat a nepřímou „demokratické vlády elit“ (Peter Bachrach).

Neobávali se však, že by se elitářská nezávislost mohla stát nebezpečím a vést ke ztrátě moci sociálního hnutí.

Jak ukázaly drastický negativní vývoj kolem bankrotu spotřebitelského řetězce KONSUM, krize v části znárodněného průmyslu (*Kurt Bayer/Peter Kreisky, Österreichs Gemeinwirtschaft nach dem Debakel bei VOEST-Alpine, in: Das Argument, Rakouské obecní hospodářství po debaklu u VOEST-Alpine, v: Das Argument, 162, roč. 29., č. 2, s. 200-209, březen/duben, Berlín 1987*) a netransparentní propletení BAWAG a ÖGB, jsou nomenklaturní struktury stále znovu beznadějně přetíženy, protože mají tendenci znemožňovat funkční vnitřní kontrolní mechanismy a demokratické zpětnovazební procesy.

Egon Matzner, kreativní sociální analytik, který bohužel příliš brzy zemřel a který často musel trpět ignorancí a zbabělostí mocných (*Egon Matzner, Intellek-*

tuelle Autonomie, Intelektuální autonomie v: Franz Reiter (ed.), „Wer war Bruno Kreisky“ „Kdo byl Bruno Kreisky, Ephelant Verlag, Vídeň 2000, s. 197 a násl.), se pravidelně pokoušel o konceptualizaci sociálně-politických alternativ.

Mezi Egonom Matznerem a Brunem Kreiským panoval vztah založený na důkladné spolupráci, který měl ovšem své vzestupy a pády.

V roce 1977, ve fázi velké shody, jmenoval Bruno Kreisky Egona Matznera koordinátorem nového, moderního programu strany, který měl spočívat rovněž na sociální a ekonomické kompetenci.

Současně měl vyvolat širokou diskusi.

Program strany v roce 1978 se proto vyznačoval také tematickým otevřením v oblasti ekologie.

Matzner byl kritický realista z levicového sociálnědemokratického prostředí s odbornými zkušenostmi v oblasti sociálního partnerství (institucionální spolupráce zaměstnavatelů a zaměstnanců).

Vypracoval návrhy na reformu této důležité kvazi-instituce, které byly ale následně zohledněny jen částečně.

Sociální demokracie a její naděje na „krásný nový svět“ prostřednictvím jaderné energie.

Na základě krátkozrakého předpokladu, že bez vyčerpání všech energetických zdrojů by se hospodářský růst zploštil, nezaměstnanost by se zvýšila a dokonce by nastaly podmínky jako v době velké hospodářské krize, jsme se setkali s tvrdým odporem ve straně, v odborech i ve veřejnosti, především ze strany tehdejšího předsedy ÖGB Antona Benyi a Heinze Kienzla, ekonomického poradce ÖGB.

Hannes Androsch patřil rovněž k horlivým zastáncům jaderné energie.

Ačkoli Bruno Kreisky podporoval „Pugwashskou iniciativu“ za jaderné odzbrojení, souvislost mezi jaderným zbrojením a „mírovým využíváním jaderné energie“ mu ale nebyla jasná, stejně jako mnohým z jeho generace, ale i té naší.

Bruno Kreisky byl ujištěn angažovaným odpůrcem „hvězdného zbrojení“, americkým jaderným fyzikem rakouského původu a bývalým ředitelem ženevského Cernu Viktorem Weisskopfem (*který byl rovněž přítelem Bruna Kreiskyho z dětství ze Socialistické dělnické mládeže*), a německým jaderným fyzikem Carlem Friedrichem von Weizsäckerem, který se angažoval v mírové politice, že rizikový potenciál obou forem využití jaderné energie nelze srovnávat.

Jaderný fyzik Engelbert Broda zase v článku v časopise „Wirtschaft und Gesellschaft“ (Hospodářství a společnost) (*tento časopis je ekonomicko-vědeckým čtvrtletníkem Komory práce, Vídeň*) poukázal na nebezpečnou konstelaci těchto dvou způsobů využití jaderné energie, připomínající siamská dvojčata.

Pro mě a Evu Kreisky nebyla situace jednoduchá nejen politicky, ale ani soukromě.

Bruno Kreisky, kterého jsme si navzdory mnoha politickým konfliktům velmi vážili, s námi několik měsíců před svou porážkou ve Zwentendorfu přerušil osobní vztahy.

Teprve když se od ostatních dozvěděl, že je Eva těhotná, obnovil kontakt.

Anton Benya pohrozil Brunovi a Hannesi Androschovi rozštěpením SPÖ.

„Socialisté proti jaderným elektrárnám“ i nadstraničtí „Odboráři proti jaderným elektrárnám“ to tehdy neměli lehké.

Bylo třeba udělat mnoho přesvědčovacích kroků s malými finančními prostředky.

Na popud mého otce se alespoň konala veřejná slyšení odborníků, zastávající názory pro a proti.

Proběhlo také slyšení znalců před představenstvem komory práce, i když neveřejné, na kterém byli vyslechnuti Paul Blau a Theodor Prager jako zástupci odpůrců.

Důležitým nástrojem reformní politiky Bruna Kreiskyho byly podle vzoru Švédska a Velké Británie nezávislé odborné posudky a výzkumné práce, které byly zadané „Institut für Höhere Studien“ (Institut pro vyšší studia) ve Vídni.

Studie o reformě veřejné správy, aktuální stav sociální nerovnosti, analýza rakouského zemědělství a jeho reformních možností (jedním z výsledků byl celosvětový pilotní model dodnes udržované finanční podpory horských sedláků, navzdory silnému vnitřnímu odpor velkostatkářských zemědělských kruhů).

Významnými příklady této vědecky podložené politiky modernizace a demokratizace a větší transparentnosti vládních a správních opatření byly studie o regionální politice a první rakouská studie o situaci zahraničních pracovníků v Rakousku ve spolupráci s Rakouským institutem pro hospodářský výzkum.

V rámci práce na interdisciplinární studii zadané Spolkovým kancléřstvím k systémové analýze zdravotnictví, vulgo „Krank-Studie“, inicioval zástupce vedoucího projektu Winfried Schönback zapojení Eduarda Grubera a Petera Weishe (jaderná energie a zdravotní rizika), Dietera Knorra (potravinová faktor nemoci), Bernhard Lötsch (výfukové plyny motorových vozidel a jaderná energie jako zdravotní rizika), aby byla zohledněna vícerozměrnost sociálních souvislostí, v nichž nemoci a zdraví vznikají (*Systémová analýza zdravotnictví v Rakousku z pověření Spolkového kancléřství v Institutu pro vyšší studia a vědecký výzkum, autoři: E. Berger, M. Donner, P. Fleissner, W. Gratz, E. Gruber, W. Karner, H. Katschnig, D. Knorr, P. Kreisky, S. Lehmann, B. Lötsch, F. Naschold, W. Schönback, F. Spreitzhofer, R. Thorbecke, W. Vogt, P. Weish, H. Wintersberger a kol, Fachverlag für Wirtschaft und Technik, Vídeň 1977*).

Produktivní debata se podařila napříč mnoha tradičním ideologickým dělícím čarám, což pro „levičáky“, jako jsem já, rozšířilo obzor o další ekologické aspekty společenského vývoje a jejich důsledky, jako je jaderná energie.

U přírodovědců v projektové skupině došlo k podobným průlomovým zkušenostem, pokud jde o společensko-vědní problémy a možnosti jejich politizace.

Tedy se stalo něco příkladného: mimo tradiční politické pravolevé schéma se vyvinulo něco, co lze považovat za počátek sociálně-ekologického spojenectví, aniž by to nutně vedlo ke shodě v jiných důležitých sociálních otázkách.

Po komunálních a regionálních občanských iniciativách a novém ženském hnutí se jednalo pravděpodobně o třetí významnou politickou oblast, o níž se někdy poněkud pejorativně hovoří jako o počátku tzv. „politiky single issue“ (jednobodových témat) v Rakousku.

Bruno Kreisky jako zadavatel studie, zastupující Rakouskou republiku, neočekával zkrášlující bilanci rozsáhlého výzkumného tématu.

Chtěl, aby vznikla sociálně-kritická základní studie, pokud možno oproštěná od odborného žargonu, která by byla přístupná a srozumitelná každému zainteresovanému z řad závodních rad.

Nakonec ho však překvapila politicky výbušná část, která se měla objevit v některých úsecích dvousvazkové studie.

Erhard Busek označil analýzu za „předmět obav“ pro vedení spolkové strany ÖVP.

Tehdejší ministryně zdravotnictví Ingrid Leodolter chtěla dát vědecky přezkoumat výsledky části „Olovo, provoz motorových vozidel a zdravotní zatížení“, protože měla pochybnosti o výsledcích studie.

Počáteční nepochopení a odmítání vnímání problému ovšem brzy vystřídal skutečný vývoj:

Současně s hainburským moratoriem v roce 1987 vyhlásil spolkový kancléř Sinowatz po dohodě s několika dalšími evropskými zeměmi postupné ukončení používání olovnatých přísad v benzínu.

Bruno Kreisky se velmi rozčiloval nad kapitolou „Radioaktivita a zdravotní rizika“, která v rozporu s našimi dohodami unikla do masmédií v jakési nadsmluvní nouzové situaci.

Svou roli jistě sehrálo i to, že Siemens jako jeden z nejvýznamnějších „zaměstnavatelů“ vyvíjel nátlak na vládu a odbory - hrozil přesunem pracovních míst mimo Rakousko - v případě, že Zwentendorf nebude uveden do provozu.

Ve finále referenda sehráli zásadní roli „Socialisté proti AKW“ ve spojení se sociálně demokratickými mládežnickými organizacemi (*Robert Foltin, Und wir bewegen uns doch/A přesto se hybáme - Soziale Bewegungen in Österreich/Sociální hnutí v Rakousku, edice Grundrisse, Vídeň 2004, s. 112*).

To muselo stranickým oligarchům připadat hrozné. Po zhlédnutí filmu „Životy těch druhých“ (*Das Leben der Anderen*), který podává otřesný obraz hrozné, i když většinou neviditelné všudypřítomnosti státní bezpečnosti NDR, jsem nabyl dojmu, že zejména mladí lidé se mohou domnívat, že my na „svobodném Západě“ jsme z velké části osvobozeni od vlivu srovnatelných institucí.

I když by bylo obscénní srovnávat okolnosti, neměli bychom rozsah politicko-policejního dohledu podceňovat.

Dodnes si například vzpomínám, jak otec nás s Evou Kreisky při smířlivé návštěvě vinárny nějaký čas po referendu o Zwentendorfu ujišťoval, že o nás vědí víc, než jsme si myslíme.

Odpověděl jsem mu, že o tom vůbec nepochybuji. Do té doby rakouská státní policie neabsolvovala ani minimální proces demokratického „dohánění“, natož aby zkoumala, jak lze sladit bezpečnost státu a občanské svobody podle demokratických kritérií.

Jako příklady ohrožující demokracii lze uvést interakci rakouské státní policie pod vedením ministra vnitra ÖVP Soronica s diktaturou řeckých plukovníků a se šáhovým režimem.

Možnost volného odchodu dvou íránských vrahů kurdských sociálních demokratů ze strany vedení rakouského státu (podle rešerše Petera Pilze byl v blízkosti současný islámský fundamentalistický prezident Ahmadínedžád) ukazuje, jak fiktivní je opozice demokratických vlád vůči diktátorským režimům, pokud jde o ekonomické zájmy.

V této souvislosti se jeví jako hrozivá i opakovaná spolupráce mezi diktaturami blízkými Západu a tajnými službami demokratických států, zejména proto, že i „mírové“ využívání jaderné energie, zejména v nedemokratických a protidemokratických zemích, s sebou nese zvláštní nebezpečí (nízká úroveň bezpečnostních kontrol a nedostatečná transparentnost, nebezpečí vojenské proliferace nebezpečného materiálu a cíle v případě války).

Paul Blau a Robert Jungk mimo jiné před rizikovými příklady, jako je Írán, neúnavně varovali již před lety.

V průběhu mých vzpomínek hraje znovu a znovu roli otázka, proč se SPÖ a ÖGB mohly nechat ukolébat nadějí na prodloužení fordistického sociálního režimu s pomocí jaderné energie.

Existovalo nekonečné množství faktorů, sil a prvků, malých i velkých, které pouze ve vzájemné interakci vedly k této politice chyb.

Řetězec nekonečných menších varovných signálů nebyl vyslyšen; až velké havárie v Černobylu a Harrisburgu přiměly ke změně myšlení a hodnocení nebezpečí také SPÖ a ÖGB.

Teprve poté bylo postupně jasné, že je třeba zaujmout nové sociálně-ekologické postoje a že je třeba neustále pracovat na sociálně spravedlivém a ekologicky udržitelném uspořádání světa.

Jestliže toto přehodnocení nebylo možné bez neochvějného úsilí sociálních hnutí uvnitř i vně sociální demokracie, neoliberální éra renesance jaderné energetiky tuto souhru formálních a neformálních sektorů politické společnosti vyžaduje o to více.

K autorovi: Peter Kreisky, Dr.

Narozen roku 1944 ve Stockholmu, Švédsko. Studium práv, národního hospodářství na Univerzitě ve Vídni, politologie na Institutu pro vyšší studia

a vědecký výzkum (IHS ve Vídni. Příslušný pro regionální politiku a územní plánování ve Spolkové komoře práce do roku 2006. Publikace a studie ke zdravotní, penzijní a regionální politice i k aktuálním otázkám společenské politiky. Příspěvky v: Franz Reiter (Hg.), „Wer war Bruno Kreisky“ (Kdo byl Bruno Kreisky), Vídeň 2000; v: Raimund Löw (Hg.) „Phantasie und die Macht. 1968 und danach“ (Fantazie a moc. 1968 a poté), Vídeň 2007; naposledy v: Oliver Rathkolb (Hg.), „Austria and Sweden. Two economic, social and strategic models compared“, Münster 2008. (Rakousko a Švédsko. Srovnání dvou ekonomických modelů, Münster 2008).

Místo doslovu

K českému překladu této knihy, který můžeme považovat za pokus o vysvětlení podstatné části novodobé identity Rakouska obyvatelům jeho severního souseda (resp. se Slovenskem i východního), mohou následující řádky – namísto doslovu – a další texty – ještě doplnit obraz a nabídnout přechod do dnešní doby.

Texty původní knihy, která vyšla v roce 2008, tedy 30 let po lidovém hlasování, které bylo klíčové pro rakouskou demokracii a zpečetilo neuvedení do provozu nové jaderné elektrárny ve Zwentendorfu, byly převzaty v plném rozsahu; fotografie však byly z technických a finančních důvodů vypuštěny.

Zájemci se mohou obrátit na spolek Společně za slunce a svobodu (kontakt: b.riep1@eduhi.at) a poté si mohou prostudovat původní německé vydání včetně obrazových příloh a případně s námi konzultovat texty.

Po těchto závěrečných slovech jsou přidány některé další vysvětlující texty, které knihu přibližují současnosti. Jedním z cílů této knihy je skutečně také být motorem v životě aktivní občanské společnosti - zde, uprostřed Evropy - protože nyní jde o víc než „jen o jadernou energetiku“ a Rakousko.

Hnutí před lidovým hlasováním o Zwentendorfu v roce 1978 bylo z dnešního pohledu prvním a vlastně jedinou skutečnou občanskou iniciativou, která sjednotila Rakousko zdola, od nejzápadnější spolkové země Vorarlberska až po Burgenland na východě.

Historicky je Rakousko konglomerátem malých států, které „zbyly“ po první světové válce poněkud neplánovaně - a které vlastně zůstaly bez výrazné pozitivní národní základní myšlenky až do tzv. věčné neutrality, s níž byla země v roce 1955 propuštěna jako stát opět do formální samostatnosti.

Je pravda, že nacistický odboj na konci druhé světové války, také při vymezování se vůči Velkému Německu, a určité reminiscence na monarchii byly podobné fenomény.

S výjimkou určitých pokusů za působení Bruna Kreiskyho ve funkci ministra zahraničí a spolkového kancléře nebyla neutralita téměř nikdy tvořivě a důsledně rozvíjena.

Teprve hnutí proti jaderné hrozbě, jehož zvláštním symbolem byl Zwentendorf, přišlo skutečně zdola a sjednotilo zemi. Také proto, že Bruno Kreisky, poté co byl na počátku jasně na opačné straně tohoto hnutí, respektoval rozhodnutí sice těsné, ale přesto motivované většiny, bylo možné uspět; kromě toho z toho dokonce politicky profitoval a zůstal spolkovým kancléřem v letech 1970-1983.

Dnes jsme však svědky rychlé digitalizace v celosvětovém měřítku, která jde ruku v ruce s demontáží hodnot, jež jsme byli zvyklí považovat za samozřejmé, jako je právní jistota, transparentnost, měnová stabilita, mír a prosperita, svoboda projevu, nezávislá média, tedy výtěžky, které si spojujeme s demokracií jako takovou.

Problém jaderné energetiky pro mě nikdy nebyl primárně technickým problémem, ale především problémem, který je s demokracií a právním státem slučitelný pouze v omezené míře.

Působivě to popisuje Robert Jungk ve své klasické knize „Atomstaat“ (Atomový stát). Více se o tom dočtete v přemýšlivé recenzi Jakuba Šišky, našeho severočeského přispěvatele, dříve novináře, nyní železničáře, který si myslí, že Jungkův přístup má paralely s kritikou chování našich vlád v době koronaviru.

Jakou povinnost má stát? A jaké právo? A jak musí stát reagovat, když dojde k jaderné havárii?

Viděli jsme to nejen v Černobylu a Fukušimě,..... stát musí v takových situacích využít pravomocí, které je prostě nutné označit, alespoň dočasně, za diktátorské. Je to to, co chceme?

Vlastně to nemůže chtít nikdo, kdo by si zasloužil zastávat volenou funkci v demokratickém státě.

Proč k těmto „dějinným náhodám“ přesto došlo? Dobrá, existují lidská chyba a technická rizika. Jsou však alternativy? To je otázka a odpovědi na ni nejsou jednoduché.

Jejich hledání se však nemůže omezit na technické či ekonomické otázky, potřebuje etickou složku. A to je zase něco, co nelze předepsat, k čemu se ale musí dopracovat každý odpovědný člověk.

Chvályhodným pokusem o to byla studie, kterou na toto téma (v souvislosti s havárií ve Fukušimě v roce 2011) vydala japonská biskupská konference v angličtině a japonštině a která je přístupná i na internetu.

https://www.cbcj.catholic.jp/wp-content/uploads/2020/07/ABOLITIONofNUCLEAR_POWER_pdf_ver.pdf

Český překlad se připravuje, snad bude následovat také německý.

Křesťanské církve to nemají v Japonsku lehké, ostatně v České republice také ne - ale i na takzvaném Západě se chvályhodné poznatky II. vatikánského koncilu prosazují jen pomalu.

Důsledně promyšlené a podpořené encyklikou papeže Františka o životním prostředí však dostáváme do rukou dobrou orientační pomůcku pro dnešní zdánlivě komplikovaný svět.

<https://www.cbcj.catholic.jp/2023/08/16/27533/>

Nemusíme se výslovně považovat za křesťany, abychom pochopili, že potřebujeme „hnutí za lepší svět“, abychom jako lidstvo měli budoucnost. A čím více o tom přemýšlím, tím více docházím k závěru, že hnutí s různými cíli, ať už jde

o rovnost, životní prostředí, sociální spravedlnost, zdraví, svobodu, mír, ochranu zvířat nebo cokoli jiného, jsou vždy součástí takového hnutí za lepší svět. Mimochodem, přesně takové hnutí existuje, ale je bohužel málo známé.

(https://de.wikipedia.org/wiki/Bewegung_f%C3%BCr_eine_bessere_Welt)

Jde o to organizovat většiny pro tento lepší svět, aby se mohl stát skutečností. V žádném případě nestačí se distancovat, i když se na první pohled někdy zdá, že to musí být základem vlastního angažmá.

Jako rakousko-české sdružení „Společně za slunce a svobodu“ jsme dostali příležitost s podporou Spolkové země Horní Rakousko, mimo jiné, zorganizovat překlad a vydání této knihy.

Domlouváme se na setkání s dalšími podobně motivovanými lidmi po celé Evropě.

Naše sdružení vzniklo v návaznosti na blokády rakousko-českých hranic proti české jaderné elektrárně Temelín, které z našeho pohledu možná měly smysl jako zdroj podnětů na podzim roku 2000, ale jako perspektiva pro to, co je dnes uznáváno jako mnohem komplexnější cíl, prostě nemohly stačit.

Stejně jako se před rokem 1989 setkávali polští a českoslovenští disidenti v horách na hranicích, tak i mezi Rakouskem a Českou republikou začal po téměř stoleté přestávce opět proces vzájemného poznávání, porozumění a společného postupu.

Je zajímavé, že zhruba po 20 letech vznikl druhý, podobně psaný text, který vedl k takovému přeshraničnímu, reintegračnímu hnutí; to už jsme ovšem daleko od roku 1978 a Zwentendorfu.

Podobně jako texty, které byly impulsem k založení sdružení „Společně za slunce a svobodu“ (<https://slunceasvoboda.eu/pages/5/cz>) a které se snažily spojit dvě či více stran, jež se zpočátku jevily jako oheň a voda, i Malontské memorandum z roku 2021 dokázalo propojit konkrétní lidi a místa, a více než jen dvě země (https://slunceasvoboda.eu/storage/files/1/PDF_Word_apod/Malontske_Meinetschlaeger_Memorandum.pdf).

Jmenujme alespoň: Sandl, Pohorí (Buchers), Windhaag, Malonty (Meinetschlag), Freistadt, Kaplice (Kaplitz), Svatý Florián (St. Florian) a Milevsko (Mühlhausen).

Jako příklady, kolem nichž by se mohly odvíjet celé romány, lze uvést jména: Riepl, Klepatsch, Witzany, Halla, Grimmová, Sailer, Stejskal, Opelková, Kybusová, Schwarzwinger, Warmuth, Hermentin, Bernaschek, Pecha, Polák nebo Mekeťová, Vlčková, Vacíková, Kuchtová, Pelíšek, Ovčáčková, Jánský, Janyr či Brandner.

Někteří z nich se podíleli i na realizaci tohoto díla. Za překlad a korektury, které byly v každém případě týmovou prací: Hana Jílková, Jakub Šiška, Helga Grimmová, Bernhard Riepl, Tomáš Koloc, Dalibor Stráský a Růžena Šandová.

Těm všem a mnohým dalším patří upřímné poděkování! Jejich i naše práce je nezpracovaný diamant! Co z něj může vzniknout, se teprve uvidí a je to i na vás. Neváhejte si přečíst závěrečné doplňující texty a případně se spojit s lidmi kolem sdružení Společně za slunce a svobodu www.slunceasvoboda.eu nebo pomoci při pokusu o záchranu fary v Malontech (Meinetschlag).

Jde o to, aby Evropa a svět konečně začaly fungovat napříč hranicemi.

Že je něco takového možné, formulovala Angela Merkelová v roce 2015 snad trochu nešťastně, ale protagonistům této knihy z roku 1978 se toho opravdu hodně podařilo.

Můžeme se přitom inspirovat dobrými věcmi a třeba pochopit, že jaderná energetika v Rakousku souvisí spíše s demokracií než s technickými otázkami a že odpor proti jevům, které jsou vnímány jako nespravedlnost, potřebuje pevný etický základ.

Srpen 2023, Bernhard Riepl, Kaplice

P.S. Velký dík patří Richardu Pilsovi, a nakladatelství Bibliothek der Provinz v Dolním Rakousku, kde ta kniha vyšla v německém originále, kteří nám umožnili udělat český překlad a hornorakouské zemské vládě, s jejíž podporou jsme mohli knihu vytisknout.

Jak jsme začínali

Mé výhrady a poznámky k taktice JETE

PhDr. Vladimír Just CSc.

Motto (Friedrich Dürrenmatt): „Fyzika je příliš vážná věc na to, abychom ji mohli přenechávat pouze fyzikům. Důsledky fyziky se týkají všech. Co se týká všech, mají řešit všichni.“

Výhrady k jaderné elektrárně Temelín je možné rozdělit do čtyř základních skupin:

1. Výhrady etické - dodnes nikde na světě uspokojivě nevyřešený problém bezpečného ukládání odpadu staví všechny příznivce jaderné energetiky do situace lidí, kteří vědomě porušují Kantův kategorický imperativ (i jeden ze základních mravních principů evangelií): jednej tak, aby se norma tvého chování mohla stát všeobecným přírodním zákonem (Ev. sv. Matouše: „Jak chceš, aby se druzí chovali k tobě, chovej se i ty k nim. V tom je celý Zákon i Proroci.“). Zatěžovat budoucí generace a zakopávat potomkům, aniž jsme se jich zeptali, hluboko do země radioaktivní dárečky, s jejichž likvidací si sami nevíme rady, je mimo jakoukoli pochybnost jednání neetické, jež bychom si sami v jejich roli nepřáli. Dále je neetické vrhat obrovské miliardy do jaderného průmyslu a stavět gigantické zdroje, kvůli nimž, aby se „vyplatily“, budeme nuceni zvyšovat, nikoli snižovat spotřebu energie, neboť se právě o tyto miliardy ochuzujeme.

Rozvoj čisté energetiky z obnovitelných zdrojů (především slunce), a tím odhalujeme okamžik, kdy budou schopny plně nahradit dosavadní neobnovitelné zdroje, nestimulujeme úsporné chování. To je zvláště otravné v ČR, kde na jednotku hrubého národního produktu spotřebujeme o cca 2/3 více energie než je evropský průměr. A konečně je rovněž neetické, že JETE byla dostavěna pouze za cenu etiketního podvodu. Vědomá lež je neetická vždy a všude. Provozovatelé Temelína (ČEZ) deset let lhali české veřejnosti i politikům, falšovali údaje o ceně a lhůtě dostavby (od 40 miliard, přes 67, 80, 90 až k dnešnímu převýšení 100 miliard, spuštění se každoročně odsouvalo). Bývalí politici, kteří byli ve funkci zejména v letech 1990-1992, ale i později, dnes vesměs prohlašují, že kdyby měli tehdy k dispozici údaje, které mají dnes, nikdy by souhlas k dostavbě nedali. JETE je tedy babylonská věž, navrstvená ze lží. - Všechny uvedené etické výhrady jsou pro mne osobně nejdůležitější, ale ne všechny jsou psychologicky využitelné pro mé spoluobčany: není příliš taktické připomínat sousedovi, že byl deset let tahán za nos, že se nechal obelhat - a není pro „napáleného“ souseda nikterak příjemné si to přiznat. Raději si bude různé iluze o sobě nalhávat dál.

2. Výhrady ekonomické - JETE je bezkonkurenčně nejdražší stavba v dějinách českého státu - a český stát ji vůbec nepotřebuje. Potenciál součtu alternativních zdrojů u nás převyšuje (podle vládního materiálu „Rizika dostavby JETE“, který v polovině devadesátých let předložil tehdejší ministr Vladimír Dlouhý) kapacitu Temelína: je to v úhrnu 2 800 mW. ČEZ buduje elektrárnu z převážné většiny pro vývoz energie, přičemž všechna rizika (odpad, převoz paliva, vliv na okolí) zůstávají doma. Do ceny stavby nejsou vůbec započítány náklady na její likvidaci, na likvidaci odpadu aj. Kužvartův předchůdce, ministr ŽP Bursík spočítal, že náklady na JETE by pokryly čtyři paroplynové elektrárny. Navíc tzv. energetická soběstačnost v době integrující se Evropy je ekonomický nesmysl, proč budovat za cenu rizik nové zdroje, a vyvážet pod cenou, když je možné elektřinu bez problémů dovézt z vyspělejších, lépe přírodně situovaných zemí. - Na tyto výhrady slyší moji spoluobčané mnohem lépe (proto je vřele doporučuji), ale nedostala se k jejich uchu, bohužel, za celých deset let žádná informace o tom, že by rakouská strana nabídla „chudšímu sousedovi“ odpovídající finanční protihodnotu - kompenzaci - za uzavření Temelína. Že by řekla, třeba: dobře, vy zrušíte JETE, my vám postavíme (přispějeme na) paroplynovou elektrárnu, na moderní technologie atd. Naše strana by to asi zamítla, ale psychologicky a mediálně by to na celé čáře prohrála. Čím by byla (byť symbolická) nabídka kompenzací velkorysejší, tím by byla tato prohra projaderné české lobby ve veřejném mínění drtivější. Bylo by to rozhodně účinnější než tisíc blokad.

3. Výhrady bezpečnostní - U nás je díky médiím velice zakořeněn bagatelizující názor na nebezpečí jaderných elektráren obecně, a JETE zvláště. (tzv. „černobylská lež“, soustavně šířená některými našimi novináři i politiky). Naši novináři, komentátoři a politici se třeba opakovaně odvolávají jako na „nestranného“ rozhodčího bezpečnosti na Mezinárodní agenturu pro atomovou energii (MAAE), jak Miloš Zeman vždy významně a potutelně dodává, „se sídlem ve Vídni“. Málokdy se zdůrazňuje, že chlácholit veřejnost má tato vlivová projaderná agentura v podstatě v popisu práce, že před patnácti lety ještě havárii na elektrárnách černobylského typu absolutně vylučovala, že její předseda Hans Blix ještě čtrnáct dnů po Černobylu létal nad postiženou oblastí helikoptérou a uklidňoval farizejsky svět, že se nic tak hrozného neděje, že lidé normálně pracují na polích, auta jezdí po silnicích atd. O havárii na Three Mile Island (a dalších světových haváriích) neví naše veřejnost vůbec nic, účinky radiace, zvýšení teploty v okolí, změna srážkových poměrů, množství tritia ve vodě - to vše je pro českou veřejnost naprosto neznámá věc. Proto se ani neznepokojuje jinde neprůchodným faktem, že JETE neprošla běžnými zkouškami vlivu každé stavby na životní prostředí (EIA), ani jinde skandálním faktem „potěmkinského“ složení komise, která má vliv JETE na životní prostředí prozkoumat. - Tady zůstává v protijaderné argumentaci obrovský dluh. „Příznivě“ pro protijaderné nálady naopak působí nekončící řetězec poruch a nehod - ovšem informace o nich nechávají česká média většinou v rukou vedení JETE, rakouská strana, ani čeští protijaderní aktivisté se ke slovu nedostávají. To je vážná chyba! Je nut-

no znovu a znovu připomínat, že nikde ve světě není myslitelné, aby nezávislou komisi, zkoumající vliv stavby na životní prostředí, tvořili mj. sami stavebníci (viz 2 zástupci Grégrova ministerstva průmyslu). To je absolutně nepřijatelné a skandální, je to stejné, jako kdyby výzkum škodlivosti kouření zkoumala komise, složená ze zástupců tabákových koncernů. Je nutné klást znovu a znovu otázku, proč stavba JETE neprošla standardním postupem kontroly vlivu na životní prostředí, jako všechny ostatní velkostavby v ČR?

4. Výhrady politické - Možnost (jíž naznačil už ministr Grégr), že při Temelínu nezůstane, zvyšuje v budoucnu podíl jaderné energetiky na výrobě elektřiny (mj. na úkor výroby z diverzifikovaných obnovitelných zdrojů - viz třeba německý program útlumu jádra, o němž se tu neví vůbec nic) nad únosnou mez. Přitom platí úměra (jíž popsal už kdysi Robert Jungk), že čím vyšší stupeň jaderné energetiky, zvláště z velkých, centralizovaných zdrojů, tím vyšší stupeň utajení, hlídání, kontroly, ergo: tím centralizovanější, méně svobodný, otevřený, liberální (= policejnější) stát. - Tato úměra u nás rovněž lidem vůbec nedochází. Je nutné na ní občany upozornit (viz velké strategické manévry při převozu paliva třeba v Německu). U nás platí jiná úměra - čím více jádra, tím více se odlehčí Severním Čechám. (Připomínám, že Severní Čechy jako model vybydlené „měsíční“ krajiny byly krátce po revoluci 1989 emotivně mimořádně silným politickým tématem). O jiné, než jaderné versus uhelné alternativě u nás média nevědí, novináři neinformují, politici vědět nechtějí. S tím je třeba něco dělat.

15 let od Černobylu - Co s Temelínem? Představení akce „Společně za slunce a svobodu!“

od: Bernhard Riepl, 8 let byl nezávislým obecním zastupitelem za Stranu zelených v Sandlu (Horní Rakousko), od 1997 je činný v jazykové škole v Českých Budějovicích

Ohlédnutí: 1986, jaro jako každé jiné. Mohu si velice dobře vzpomenout na dobu, která ve škole náhle znamenala: „pochodová cvičení se ruší“, nebo „už žádný fotbal venku v hodinách tělesné výchovy“. Pro mnohé z oněch sedláků, kteří na podzim roku 2000 na rakousko-českých hranicích zažili, že špičkoví politici ve Vídni, Praze a Bruselu sami od sebe sotva pohnou malíčkem, pokud nejsou donuceni k jednání, znamenal Černobyl před téměř 15 lety více než „jen strach před ohrožením neviditelným radioaktivním zářením“. Stejně jako dnes, v dobách BSE a epidemie kulhavky a slintavky je otřesena perspektiva celého profesního stavu ve svých základech, znamenal rok 1986 pro mnohé zemědělské podniky ve střední Evropě zcela reálné ohrožení. „Jestliže už nemůžeš prodat své výrobky, tak potom to můžeš také rovnou vzdát“. Podobnou otázku si tehdy

kladli i mnozí mladí lidé: „Co je to za společnost, která mi vyhrožuje tím, že mi již dnes ukradne budoucnost?“

Když 5. listopadu 1978 Rakousko odmítlo referendem zahájení provozu své jaderné elektrárny v Zwentendorfu, byl roku 1986 Černobyl jistě rozhodujícím potvrzením tohoto kroku. V Rakousku se vytvořila jasná většina pro energetickou politiku bez jaderných elektráren. Tento konsensus je demokraticko-politicky široce zajištěn. V Rakousku! Není ale ještě zcela zajištěn v Německu a bohužel vůbec v České republice. Je to aspekt, který v odporu proti jaderným elektrárnám, a obzvlášť proti Temelínu, podle mého názoru nebyl doposud dostatečně zohledněn.

V těchto osudných dubnových a květnových dnech roku 1986 jsem navštívil poprvé ve svém životě svou severní sousední zemi, která se tehdy ještě jmenovala Československo. Mnohé se od té doby změnilo. Co se ale nezměnilo je skutečnost, že tragédie v Černobylu byla v Čechách úplně jinak prožívána, než v Rakousku.

Zatímco na jedné straně hranice nebylo možné spatřit již žádný dobytek na pastvinách, pásala se na konci dubna 1986 asi 20 km dál na sever stáda krav zemědělských družstev, jako by se vůbec nic nestalo. Pršelo a májový déšť je jak známo vždy něčím pozitivním. V československých médiích se asi sotva vysílaly zprávy o radioaktivních mracích nad Evropou. V laboratořích byli zaměstnanci nabádáni k tomu, aby nezveřejňovali žádná příslušná data.

Doba se naštěstí opravdu změnila. Skutečností je ale, že Černobyl nezanechal v českém podvědomí žádným způsobem stopy, které naopak v Rakousku ještě stále působí. To vysvětluje částečně také masivní rozhořčení, které vyvolaly blokády hranic v Čechách, zejména, když probíhaly nepřetržitě, takže nebylo možné vyhnutí.

Po převratu 1989 se vedly diskuse, zda se má i nadále pokračovat ve stavbě Temelína. Předseda vlády P. Pithart, vážný kandidát na nástupce prezidenta Havla při volbách v roce 2003, se vyslovil proti tomu z mnohých důvodů. Pro své argumenty ale nenašel ve vládním kabinetu většinu. Sjednotili se konečně na tom, že se zřídí na místo původně plánovaných čtyř reaktorových bloků pouze dva. Proti argumentu, který byl ještě tehdy hodnocen negativně, že se u Temelína jedná o relikt sovětského komunismu, bylo velmi šikovně namítáno, že bezpečnostní zařízení zhotoví americká firma Westinghouse. Tím Temelín, co se týče image, silně zabodoval.

Druhá záležitost, kvůli které je Temelín pro mnohé lidi malým zlem, má své kořeny v severních Čechách. Životní podmínky zde byly opravdu dramatické mimo jiné díky exhalacím z uhelných elektráren. Tyto elektrárny jsou dnes z větší části vybaveny filtry nebo uzavřeny. Přesto je ale v těchto regionech nadále topeno nekvalitním uhlím. Lidé si často prostě investice do lepších technologií nemohou dovolit. To, že situace na severu České republiky je opravdu problémem, ukazuje také statistika, která dokládá kratší průměrnou délku života v těchto oblastech, než jaká je ve zbytku země.

Zkrátka a dobře: Zatímco v Rakousku vyvolává Temelín téměř výlučně negativní asociace, představuje tato již po desetiletí vždy „téměř hotová“ jaderná elektrárna pro mnohé české občanky a občany pokrok. A v mnohých českých myslích je vyvolán právě rakouskými aktivitami reflexní obranný postoj. „To nám chtějí Rakušané, kteří nás po staletí většinou utiskovali ale nikdy nezdo-lali, nyní jako svým budoucím konkurentům ekonomicky uškodit. Co by asi tak říkali, kdybychom například na nich požadovali, aby zbourali jejich největší stavební dílo, Stephansdom?“

Na tomto pozadí bude odpor vůči Temelínu jako takový účinný teprve pak, až se vyhne různým, často ani neregistrovaným, historickým a psychologickým léčkám. Považuji proto za nezbytné:

1) vysvětlit věrohodně, že těm, kteří se vyslovují všeobecně proti jaderným elektrárnám obzvlášť proti Temelínu, nejde o to, aby někoho v Česku poškodili.

2) kritizovat stejnou měrou nedůslednost a pokrytecké argumenty. S kritikou „Česká republika nepotřebuje elektrický proud!“ nepokročíme dál. Jestliže je export a import zboží i služeb na celém světě (bohužel téměř bezmezně) normou, proč by měl být potom pro Česko zakázán. Argumentací tohoto druhu se jen stupňuje existující podezření, že se zainteresovaným, kteří stojí za odporem vůči Temelínu, jedná vlastně prvotně o snížení hodnoty akcií ČEZu, aby potom po nich mohli levně sáhnout. Bylo by mi opravdu líto toho, kdyby francouzská jaderná společnost EDF nebo německá jaderná firma EON si uskutečňovaly díky ekologickému hnutí na účet českého jaderného průmyslu obchod svého života.

3) doložit seriózně, že obnovitelné zdroje energie jsou schopny velmi dobře, i za rozumné ceny, zajistit zásobování energií.

Základ pro základní přeměnu energetické politiky spočívá podle mého názoru v dobrém propojení odporu vůči jaderným elektrárnám a občanských iniciativ, které se snaží o prosazení obnovitelných zdrojů energií. Toto spojení odporu a konstruktivní iniciativy s demokraticko-politickým požadavkem zanechá v dohledné době, alespoň v Evropě, své stopy pro blaho veřejnosti.

Je nutné při tom zohlednit různé aspekty: energetická politika EU spočívá, ustanovena v EURATOM, stále ještě na tzv. „mírovém využití jaderné energie“. Konsekventním krokem Rakouska by tedy bylo,

a) vystoupení z EURATOM

b) IAEO se sídlem ve Vídni přimět ke změně stanov s cílem jejího vystoupení z jaderného hospodářství.

Zdanění fosilních a jaderných zdrojů energie by mělo umožnit prosazení obnovitelných zdrojů energie, které nejsou dosud na trhu silné, ale skrývají v sobě velký potenciál. Gigantické částky, které do této doby tekly do jaderného průmyslu, by měly být použity na výzkum a investice v oblasti obnovitelných zdrojů energie.

V tomto smyslu je velmi zajímavé fórum „Sonnenzeitung“, „dítě“ dvou poslanců Hanse Kronbergra (za FPÖ v evropském parlamentu) a Hermanna Scheera (za SPD v německém parlamentu). Podobný časopis existuje také v Česku pod

jménem „alternativní ENERGIE“. Jiný druh spolupráce je organizován i „Solárním štamtišem“ (Solarstammtisch) ve Vídni, který pravidelně zasedá od roku 1988.

Zdá se mi, že je 15 let po Černobyli na čase, aby takovéto aktivity byly reflektovány a využity při odporu vůči Temelínu. Jestliže by mělo opět dojít po neseriózní EIA Temelína k protestním akcím, a jestliže politikové v Praze, Vídni a Bruselu nadále nebudou dostatečně jednat se zainteresovanými z řad angažované veřejnosti, navrhuji na pozadí výše zmíněných úvah následující:

S přesvědčením, že ekologické hnutí spočívá z dlouhodobého hlediska na smysluplném základě pouze ve spojení s demokratickopolitickými aktivitami, bychom se měli snažit o to, aby v České republice došly samy rozhodující společenské síly k závěru, že bez Temelína by existovalo méně problémů. Chceme-li nalézt spojence na co nejširším základě a jasně říci, že jsme ochotni všem obtížím, které by musela Česká republika zdolat při odstoupení od jaderné elektrárny, porozumět a pomoci s jejich řešením, je finanční nabídka smysluplným počátkem. Protože naše politiky ve Vídni k tomu ještě nic nenapadlo, musíme my občané(ky) z pohraničního regionu vzít do vlastních rukou i tuto věc.

Infrastrukturu nabízí k tomu homepage www.grenzblockade.at, která je spravována spolkem „Stop Temelín“ a byla navštívena zatím více než 40 000 krát. Finanční a technické náklady na správu včetně první splátky dává k dispozici banka Raiba Sandl. Patroni resp. patronky, kteří podporují tuto akci „Společně za slunce a svobodu“, jsou důležití zástupci všech čtyř stran v hornorakouském sněmu. To, že se jedná o svobodu, působivě potvrdil ve své knize „Der Atomstaat“ nositel Alternativní Nobelovy ceny (Right Livelihood Award) a velký Rakušan Robert Jungk.

Jak by mohla probíhat akce „Společně za slunce a svobodu“?

Vycházejí z nákladů na zřízení Temelína ca. 40 miliard šilinků by to znamenalo: kdyby každý občan Rakouska zaplatil 5000 šilinků, dal by se tak koupit celý Temelín. Realisticky viděno by mělo být spíš cílem dosáhnout symbolickými částkami co nejširší působnost.

Proto bych navrhoval, aby ti, kteří se chtějí této akci zúčastnit, zaplatili jednorázově částku 1000,-ATS (nebo 75 Euro) na konto akce „Společně za slunce a svobodu“. Každý třetí den, nebo průběžně, budou zveřejňovány nové uložené částky se jménem a bydlištěm dárců(kyň) na www.grenzblockade.at (každý 3. den, abychom tím symbolizovali, že samozřejmě doufáme v to, že spolková vláda naše příspěvky alespoň zdvojnásobí, volně ponechaný 2. den symbolizuje peníze, které již české občanky a čeští občané dali do stále ještě nefungujícího zařízení v Temelíně - jejich příspěvek na podporu obnovitelných zdrojů energie, příspěvek trochu oklikou, ale přeci.....)

Shromážděná částka zůstane na kontě a v akci „Společně za slunce a svobodu“ se bude pokračovat tak dlouho, dokud nebude nepochybně vyjasněno, že Temelín jako jaderná elektrárna už nestojí na pořadu dne. Teprve potom smějí být uvolněny bankou příspěvky a sice prostřednictvím poslanců/kyň, kteří

byli zvoleni všemi stranami hornorakouského sněmu (každá strana jednoho/nu), a zemského hejtmana. Peníze konkrétních dárců budou vyplaceny právě stejným dílem obcím dárců a příslušné partnerské obci v Česku (pokud ještě toto partnerství neexistuje, pomůže spolek „Stop Temelín“ při zprostředkování kontaktů), po té co budou vyjasněny a dárci shledáni v pořádku, investice, které budou vydány na podporu obnovitelných zdrojů energie. Toho se mohou samozřejmě zúčastnit také instituce a obce.

Částky, které byly darovány anonymně, stejně jako každoročně získané úrokové výnosy, budou zvolenými poslanci (kteří jsou oprávněni k výběru) a zemským hejtmanem, po jednomyslém rozhodnutí, použity na podporu obnovitelných zdrojů energie v Česku.

Cílem je jak v Rakousku tak v Česku oživit na komunální úrovni občanské iniciativy, jejichž zájmem je podporovat ve své obci obnovitelné zdroje energie pro obecní účely (modelový charakter). Měly by vznikat solární štamtiše podle vídeňského vzoru, nikde by nemělo být možné bez odporu tvrdit, že jaderné elektrárny jsou jediným řešením proti globálnímu skleníkovému efektu.

Temelín bude pravděpodobně rozhodovat o směru, kterým se bude ubírat evropská energetická politika. To by vysvětlovalo i zarputilost příznivců jaderné energetiky doma i v zahraničí, alespoň co se týče Temelína.

Cílem je také demokratický, sociální, ekologicky nezatížený svět bez jaderných elektráren! Ukažme ředitelce českého úřadu pro jadernou bezpečnost, paní Drábové, že energetické zásobování je možné zajistit i bez Temelína. V rozhovoru pro český magazín „Reflex“ jednou výslovně zdůraznila, že není rozhodně bezvýhradnou zastávkyní jaderné energie. Jestliže by se alternativy prokázaly jako smysluplné, neměla by proti nim vůbec nic. Vezměme jí za slovo! Hornorakouský zemský sněm by měl ročně zpravovat o tom, jak se akce „Společně za slunce a svobodu“ vyvíjela. Tato akce by dosáhla svého základního cíle, pokud by Temelín už nepředstavoval žádnou hrozbu, mohla by samozřejmě nadále probíhat, dokud i poslední jaderná elektrárna na tomto světě nenalezne svůj klid.

Výše zmíněné řádky vyplývají z textu, který věnoval rakouskému odporu proti Temelínu český divadelní historik, kritik a televizní moderátor Vladimír Just.

Spor o Jadernou elektrárnu Temelín

První díl (Archipel, č. 93, duben 2002)

Na podzim 2000, kdy bylo zahájeno navážení palivových tyčí do jihočeské JE Temelín, vzniklo protestní hnutí, které bylo pro veřejnost něčím úplně nečekaným. Rakouští obyvatelé sice od havárie v Černobyli v roce 1986 sledovali stavbu jaderné elektrárny, vzniklou v osmdesátých letech ještě na zakázku komunistické vlády, s obavou, po dlouhou dobu se ale zdálo, že tato stavba stejně nebude nikdy dokončena.

Vedle neutrality se po roce 1945 v Rakousku stalo součástí národního sebepečení zatím jen odmítání atomové energie. V roce 1978 proběhlo referendum, ve kterém bylo zamítnuto uvedení do provozu již plně dokončené jaderné elektrárny v Zwentendorfu u Vídně. Černobyl pak už byl jen potvrzením tohoto rozhodnutí.

Jinak, než je tomu v Rakousku, není v České republice problém ohlížet se na dobu před rokem 1945. V České republice naopak existuje, hlavně od upálení Jana Husa v roce 1415, obraz dějin, který vidí vlastní národ v dlouhé tradici odporu vůči nepřátelsky smýšlejícímu velkému sousedovi (Německo a jím podobně vnímané Rakousko, které v protikladu k České republice zapomnělo svou protestantskou minulost a násilnou rekatolizaci). Především hraniční blokády a pocit obklíčení (jako už za Hitlera) tak v České republice způsobily, na pozadí těchto historických událostí, vznik obranného postoje, který byl protijaderným hnutím na počátku zcela podceněn.

V České republice existuje něco jako „elementární strach“ být jako národ ohrožen ve své vlastní identitě; pochopitelný kvůli zmíněné historické zkušenosti. Na počátku září 2000 byl tedy rakouskými občany, žijícími v pohraničí v okolí Freistadtu, poprvé blokován jeden hraniční přechod. Tento akt civilní neposlušnosti byl tehdy takto hodnocen i českým obyvatelstvem a nejprve v České republice postoj k Temelínu příliš nezměnil. V zásadě to bylo pro tamější občany až do té doby spíše ne příliš důležité téma. Měli dost svých vlastních všednodenních problémů a v převážné většině akceptovali argument, vědomě šířený atomovými lobbisty, že Temelín stejně již stál mnoho a že by tedy nemělo smysl tento projekt zastavovat, když už je skoro hotový. Nadšení pro jadernou elektrárnu se ale drželo v určitých mantinelech, ačkoliv na Temelínu záviselo nemalé množství pracovních míst v regionu, a ačkoliv provozovatelská firma ČEZ mohutně investovala do kampaní vytvářejících pozitivní image Temelína a vystupovala jako velkorysý sponzor.

Když ale občanský odpor v zemi Horní Rakousko stále sílil (někdy přišlo na setkání k hranici přes 10.000 lidí) a lidé na periferii se začali cítit svými politiky ve Vídni stále více zanedbávání, dostalo celé hnutí novou dimenzi. Zatímco byly aktivity kolem odporu proti JE Temelín původně vedeny hlavně hornorakouskou zemskou politikou (podstatný impuls k tomuto byl příchod Zelených do zemského parlamentu), došlo nyní velmi rychle k osamostatnění těchto ak-

tivit. Už dlouho existovala „Hornorakouská nadstranická platforma proti nebezpečí atomu“, země Horní Rakousko pak k ní spolu s Radkem Pavlovcem, rodilým Čechem a emigrantem z doby před rokem 1989, oficiálně zavedla zemského zmocněnce pro atomová zařízení blízko hranice. „Boj proti atomovému nebezpečí“ získal v Horním Rakousku širokou politickou podporu, současně s ní ale i směřování ve smyslu konzervativně laděné „obraně vlasti“.

V rakouských médiích se stále více mluvilo o Temelínu jako o „reaktoru patřícím do sběru“, v České republice bylo naopak stále zdůrazňováno, že elektrárna odpovídá díky zakomponování západních technologií nejvyššímu mezinárodnímu standardu. Dokud nebyl reaktor v provozu, převážná většina obyvatelstva v České republice tomuto argumentu věřila, mj. také proto, že při mnoha rakouských aktivitách se jen málo kladl důraz na to, jak byly tyto aktivity českou veřejností přijaty. Rakousko požadovalo, aby Česká republika dala k dispozici technické dokumenty. To Praha částečně odmítla, přičemž arogantní chování sociálně demokratického premiéra Zemana v této věci jen těžko někdo překoná. Domácí obyvatelstvo však dlouho pociťovalo tuto aroganci jako adekvátní reakci na podobně arogantně vnímaný obraz Rakouska. V obou zemích se politická elita dostala kvůli protestním akcím pod tlak. V Rakousku byl výsledkem tohoto odmítavý postoj konzervativně reakcionářské vlády vůči Praze. Momentální spor se výborně hodil jako odplata za to, že Praha podpořila sankce EU vůči účasti Haiderovy FPÖ ve vládě. Vídeňská vláda ale podcenila to, že v Horním Rakousku šlo lidem primárně o Temelín, ne o politické hry ve Vídni. Velmi podstatnou roli hrál v této fázi Josef Neumüller, který si, ženatý s Českou a trochu mluvící česky, dokázal jako nezávislý mluvčí hnutí získat uznání až hluboko v konzervativních kruzích, aniž by tím vylekal Zelené a levicové ekology. Když potom po opakovaných, dny a týdny trvajících blokáдах hranic, mj. v délce celé pohraniční linie mezi Rakouskem a Českou republikou, nastal v české příhraniční oblasti absolutní zlom ve vnímání celé situace a počáteční sympatie s rakouskými protesty se proměnila v opravdovou nevoli, začaly se na obou stranách hranice rozšiřovat modely myšlení, které jsou známé z dikce, která dominovala na konci podunajské monarchie.

Za pomoci globálních pojmů jako „Rakušané“ a „Češi“ se opět dostaly na povrch historické předsudky a vedly k vytvoření úzké solidarity s jednotlivými národními „vůdci“. Nejen, že se přičiněním médiím vše zostřilo, došlo také ke skutečným incidentům. Tak došlo např. k hrozbám bombovými útoky zaměřeným proti organizátorům hraničních blokáđ. Tyto blokády zůstaly v této fázi až na pár výjimek pouze věcí rakouské strany a byly na začátku také podporovány úřady. V České republice zorganizovali komunisté v předvolebním boji symbolickou blokádu jedné rakouské benzinové stanice ÖMV a dosáhli tím politického úspěchu. České zdravotní sestry, které pracovaly v rakouském Linci, zjistily, že jim někdo rozbil auto. V českých obchodech se objevily nápisy „Vstup Rakušanům zakázán“.

Druhý díl se bude zabývat politickým zneužitím protijaderného hnutí protievropskými silami a tím, jaké východisko hnutí z tohoto sevření našlo. V ná-

vaznosti na to je naprosto žádoucí propojení do Francie. Malou ukázkou najdete na www.sonneundfreiheit.eu.

Bernard Riepl (zakladatel „Společně pro slunce a svobodu“)

Spor o Jadernou elektrárnu Temelín

Druhý díl (Archipel, č. 94, květen 2002)

Jak už bylo vylíčeno v posledním Archipelu, dostal se odpor proti JE Temelín do problematické situace. Českým ekologům bylo podsouváno, že pracují ve službách nějaké zahraniční moci.

Hnutí se vyprostilo z politického zajetí

V Rakousku se aktivisté dlouho zasazovali o to, aby byla jednání EU související se vstupem České republiky do EU využita k tomu, aby s těmito jednáními byly spojeny bezpečnostně technické problémy Temelína. K tomuto požadavku, který nebyl v Čechách na základě výpovědi provozovatelů Temelína, že je vše v pořádku, pochopen a byl pocitován jako nepřátelský akt, se nějak během těchto debat připojila většina politických stran v Rakousku.

Odůvodnění, ke kterému se jen pomalu docházelo, je třeba hledat v rozdílném pohledu na události po konci války v roce 1945.

Tak jako je Temelín v Rakousku synonymem pro „Černobyl“, zatímco v České republice naopak synonymem pro „naši největší stavbu“, je jméno bývalého československého prezidenta Dr. Edvarda Beneše v Čechách synonymem pro (vedle zakladatele státu Masaryka) nejdůležitějšího muže počátku republiky (1918) a prezidenta v exilu, který z Londýna koordinoval odpor proti Hitlerovi. V Rakousku a Německu je naproti tomu Edvard Beneš synonymem „monstra“, které nechalo po válce zmasakrovat a odsunout tzv. sudetské Němce. V České republice vedly požadavky Rakouska, Německa a Maďarska typu „Pryč s Benešovými dekrety“ k obavě, že např. lidé, kteří žijí v domech bývalých sudetských Němců, budou muset svůj domov opět opustit. Tyto obavy jsou samozřejmě přiživovány a zneužívány českými šovinisty, současně ale nejsou Rakousko a Německo dostatečně vnímavými, aby jasně konstatovaly, že některé ze 143 prezidentských dekretů, které jako celek řídily stavu státu válečného a poválečného Československa, jsou sice problematické (např. tam, kde jde o kolektivní vinu), ale že zcela jednoznačně nemůže jít o vysídlení oněch lidí, kteří žijí v domech původního německého obyvatelstva odsunutého v letech 1945/46.

Debata o Temelínu byla v Rakousku od poloviny roku 2001 determinována vůlí lidu, kterou iniciovala Haiderova FPÖ na počátku roku 2002 a která vyvr-

cholila požadavkem, že by rakouská spolková vláda měla vetovat vstup České republiky do EU, pokud nebude provoz JE Temelín zastaven a jaderná elektrárna odstavena. Toto referendum podepsal téměř milion rakouských voličů.

Příčemž to jako celek v žádném případě nebyli pouze přívrženci FPÖ, nýbrž jednoduše odpůrci jaderné elektrárny, kteří svou žádost považovali za důležitou. Existuje ale mnoho lidí z nevládních organizací (NGOs), kteří se podpisu bránili kvůli iniciování referenda stranou FPÖ, ačkoliv jadernou elektrárnu jednoznačně odmítali. FPÖ se tak tímto stranicko-politickým zneužitím demokratického nástroje nabídla šance otestovat svou sílu ve vládě. Pokud by byl výsledek dobrý, mohl by být koaliční partner „sevřen v kleštích“ a mohlo by být ohroženo novými volbami. S tím, že se protijaderné hnutí z velké části k tomuto stranickému úsilí nebude znát, však strategové nepočítali. Podepsalo právě tolik lidí, že se tématu „odpor proti Temelínu“ opět dostalo pozornosti, na druhé straně ale podepsalo tak málo, že se toto téma nehodilo jako záchrana pro FPÖ, ztrácející na významu.

Již v dubnu 2001, u příležitosti výročí havárie Černobyli, kdy se na rakousko-české hranici opět shromáždili odpůrci jaderné elektrárny, vznikla iniciativa „Společně pro slunce a svobodu“. Tím byl položen základní kámen pro debatu, která se vztahovala k oběma zemím a která nenechala bez povšimnutí historické a další nesrovnalosti.

Jednotliví občané vložili na vázaný účet každý po 1000 šilincích, na účtu se mezitím sešlo asi 10 000 EUR. Tyto peníze zůstanou na účtu tak dlouho, dokud nebude Temelín odstaven. Až do této doby budou úroky a peníze souvisejícími s projektem podporovány projekty na podporu obnovitelné energie. Na tomto základě má být využit pedagogický efekt, v jehož rámci mají být prezentovány fungující modely, které ukazují, že jaderné elektrárny nejsou v žádném případě nutné, jak se to pokoušejí lidem v České republice namluvit atomoví lobbisté. Fungování „Společně pro slunce a svobodu“ probíhá na bázi partnerství rakouských a českých obcí. Oněm silám, kterým šlo zřejmě o něco jiného než o Temelín, bylo přitom nastaveno zrcadlo. Ti, kterým šlo primárně o vyprovokování obyvatelstva, dostali možnost dokázat svoji angažovanost. A rychle se ukázalo, že zástupci konzervativně reakcionářských vládnoucích stran v Rakousku začali být vpravdě zdrženlivými. Oněm silám, které využili polarizace obyvatelstva, bylo téměř trapné, že bez ohledu na hranice najednou převzali iniciativu sami do vlastních rukou lidé v nižší rovině, zcela bez nadřazených instancí.

Konkrétním cílem je, aby se jedna obec, jejíž starosta se vůči odpůrcům jaderné elektrárny choval velmi kooperativně, stala energeticky soběstačnou. To znamená, že zde nyní budou aktivisté obou zemí montovat solární zařízení, provádět měření větru, rozdělovat baterky spořicí energii atd. Za rok má vzniknout v malé obci Věžovatá Pláně „solární školící centrum“, které bude ze zájemců vytvářet odborníky v oblasti obnovitelných zdrojů energie. Spolu s tím tímto dostane impuls i regionální ekonomie, protože bude místní penzion více využit.

Spolek „Společně pro slunce a svobodu“ má své těžiště v Rakousku a v České republice, je ale podle stanov činný po celém světě a měl by tedy radost i z kontaktů do Německa, Švýcarska a Francie.

Tato myšlenka partnerského řešení problémů vně vysoké politiky vedla k pozoruhodným výsledkům. Protijaderné hnutí, které uvnitř již trpělo značným napětím, se navenek opět konsolidovalo. Mnozí politici v obou zemích na základě této „iniciativy zezdola“ trochu znejistěli v otázce, zda se svými strategiemi předvolebního boje neztroskotají. Alespoň si jen tak nemohou rozšiřovat představu o tom, že ti druzí („Rakušané, Češi“) jsou příšerní...

Mezitím se hnutí daří odhalovat jako příšerné ty politiky, kterým šlo skutečně o něco jiného než o odpor proti jaderné elektrárně (např. o revizi válečné a poválečné historie). Bez ohledu na hranice. Jde právě o Evropu zespoda.

K Autorovi: Bernard Riepl

(zakladatel „Společně pro slunce a svobodu“ - www.sonneundfreiheit.eu)

Rozhovor: Antonín Pelíšek a Kazuhiko Kobayashi podzim 2014, České Budějovice)

To odpoledne si Kazuhiko Kobayashi uklízel ve své domácí pracovně. Přesně ve 14 hodin a 46 min. se dům na okraji centra Tokia poprvé prudce otřásl. Podlaha v 11. patře bloku se začala hýbat, z polic padaly na zem knihy a talíře. Po prvním velkém záchvěvu následovala série dalších.

„Napadlo mě, že je to konec. Skočil jsem do obýváku, strčil matku do rohu místnosti a zakryl ji svým vlastním tělem. Ačkoliv jsme na drobné otřesy zvyklí, tyhle byly mocné. Náš dvanáctipatrový dům se musí každou chvíli zřítit.“

Tak líčí Kobayashi (68) zemětřesení z 11. března 2011, které způsobilo havárii v jaderné elektrárně Fukušima. Zbyla po ní vylidněná dvacetikilometrová zóna. Bývalému poradci velkých firem, který mnoho let žil v Německu, změnila Fukušima život. Od tragédie se zabývá kampaní na pomoc obětem katastrofy, pořádá sbírky. Je přesvědčený, že jaderná energetika představuje bezpečnostní i ekonomické riziko. V Německu mu vyšla kniha o globalizaci. Nedávno navštívil Prahu a České Budějovice.

Dlouhou dobu jste žil v Německu.

Do Německa jsem odešel v roce 1968 dostudovat gymnázium a germanistiku. Otec pocházel z rodiny, kterou zajímala, stejně jako mě, hudba. Chtěl jsem poznat tuto zemi osobně. Po studiích jsem brzy dostal nabídku pracovat pro jednu velkou firmu. Celých dvacet devět let jsem byl činný v ekonomice, v Německu jsem založil rodinu. Téma životní prostředí mi ale bylo vždycky blízké.

Jak jste vnímal využívání jaderné energie v průmyslu?

Nebyl důvod se toho obávat. Stejně jako většina obyvatel na této planetě jsem byl příliš pohodlný na to, abych se zabýval jejími riziky. Neměl jsem prostě potřebu se v tom angažovat.

Jako Japonec jste musel vědět, co dokáže jaderná energie. Hirošima, Nagasaki V Japonsku nikdo strach neměl?

Běžný člověk ho nemá. Politici a jaderná lobby dokážou přesvědčit Japonce o tom, že jaderná energie je bezpečná. Víte, ani jim to nedá moc práce. Jako národ jsme historicky zvyklí poslušnosti, je to naše mentalita.

V polovině šedesátých let se mi dostala do ruky kniha „Zvony v Nagasaki“. Neznám její název v originálu. Četl jsem ji ještě jako školák a hluboce na mě zapůsobila. Říkal jsem si, to je zkušenost, která Japonsko navždy poznamená.

Pamatuji si na ni. Napsal ji mladý lékař, který zažil zkázu Nagasaki. Dokonce byl ten lékař tak odvážný, že přes zákaz establishmentu dělal sám na vlastní pěst šetření důsledků ozáření. Ale pozdější politika Japonska byla, udělat za vším tlustou čáru. A lidé poslechlí.

Kde nastal u Vás impuls ke změně myšlení vůči jaderné energii? Způsobila to Fukušima?

Určitě. Pro nás jako Evropany byla tato havárie šokem. Japonskou techniku a technologii bereme jako něco špičkového.

Ten samý pocit měli Japonci. Fukušima doplatila na zemětřesení, ale to není pro naši zemi nic neobvyklého. Za rok u nás pocítujeme stovky otřesů. Už děti ve škole se učí, jak reagovat, jak se chránit. Mentalita funguje tak, že je to něco běžného a že na to musí myslet i konstruktéři, architekti a politici.

Přesto se havárie stala. Změnil se od té doby postoj obyvatel?

Je to stejné. Příklad: dělal jsem v oblasti rozhovor s jednou místní ženou. Držela malé dítě. Dozimetr ukazoval zvýšené záření. Upozornil jsem ji na to. Pokrčila rameny a odpověděla: Vláda říká, že je to v pořádku a já tomu věřím.

A vláda názor změnila?

Vedou liberální demokrati, kteří vždycky podporovali jaderný program. Jediný, kdo změnil názor, byl tehdejší ministerský předseda. Kritizoval záchranné práce. Stálo ho to post. Prostě zmizel ze scény. Vláda namlouvá lidem, že už je všechno v pořádku a chce opět jaderný program zahájit.

Jak vypadá oblast Fukušimy dnes? Kolik lidí ji muselo opustit a na jak dlouho?

Evakovalo se dvacetikilometrové pásmo. Hodně mladých žen s dětmi odešlo do Tokia. Co se stalo potom? Z patnácti tisíc rodin se polovina rozpadla. Muži se museli odloučit kvůli práci a rodiny to neunesly. Někteří muži ještě teď pracují ve Fukušimě, zůstali kvůli obživě. Většinou jde o mladé rodiny s malými dětmi, je to další katastrofa. Přesto v oblasti někteří obyvatelé přes zákaz zůstávají, především ti staří. Žijí v primitivních chatrčích. Celá zóna je ve skutečnosti mrtvá, už nikdy nebude jako dřív.

Ví se, kolik lidí následkem havárie zemřelo?

Takové údaje vláda zamlčuje. Ze zkušenosti z Hirošimy a Nagasaki víme, že hodně lidí umíralo ještě dlouho po katastrofě. Rodí se děti se zdravotními problémy, které přímo havárii nezažily.

Říkal jste, že Fukušima vás změnila. Jak se to projevilo?

Na jadernou energii se dívám kriticky. O ekonomickém přínosu jsem pochyboval dříve, ale teď tu máme důkaz. Japonsko ji dočasně odstavilo a žádný pro-

blém není. Teď hodně lidí zaměstnává likvidace havárie, úklid celé oblasti. Vláda na to vyčlenila hodně peněz. Jenomže než projdou sítím zprostředkovatelů práce, dostane se na dělníky jen zbytek. Jsou to často bezdomovci. Pořádám také sbírky, zaměřené na pomoc dětem.

Jste v jižních Čechách, kde stojí elektrárna Temelín. Její rozšíření odsouhlasili krajští zastupitelé. Co byste jim vzkázal?

Aby nevěřili argumentům jaderné lobby. Jsou to lži. Jak vidíme, jaderné elektrárny nebezpečné jsou. Levné také ne, pokud k tomu započítáme pojištění nebo náklady na likvidaci odpadu.

Foto: archiv CALLA (www.temelin.cz, 23.22.2014)

Robert Jungk: Atomový stát (1977) (recenze Jakuba Šišky, 2021)

Číst dnes knihu o pozadí jaderné energetiky, kterou napsal německý protijaderný aktivista v roce 1977, se může zdát poněkud pošetilé.

Kdo se však odváží, ozřejmí se mu nejen mnohé posuny v energetice i společnosti posledních dekád, ale uvidí tehdejší obavy o zachování demokracie v nových a nečekaných souvislostech.

Knihla začíná zostra: přibližuje okolnosti výstavby a provozu jedné z nejproblematictějších továren na světě, závodu na přepracování jaderného odpadu ve francouzském La Hague. O tomto zařízení ví běžný laik asi jen tolik, že existuje, a protože se nachází v demokratické a technicky vyspělé evropské zemi, nemá důvod si o něm myslet něco podezřelého. Ti, kdo měli možnost seznámit se se skutečností nebo zažít „La Hague“ tzv. na vlastní kůži, to ale vidí jinak: „Obelhávali nás, stále dokola nás obelhávali. Teď jim už nevěříme vůbec nic“ shrnuje Jungk názor rolníků a rybářů, s nimiž hovořil. To bylo počátkem šedesátých let, kdy se Francie rozhodla získávat z vyhořelého jaderného paliva plutonium k výrobě jaderných zbraní. Stavba první části komplexu trvala od roku 1962 do roku 1966. V té době se už v mnoha zemích formovalo protijaderné hnutí, které cítilo, že tzv. mírové využití jaderné energie je jen zastírací fráze pro zcela nové formy násilí. Poměry v La Hague jim dávaly za pravdu: „Tehdy, když jim sebrali půdu na větrné náhorní plošině, kde nyní stojí přepracovací závod, si mysleli, že udělali svůj životní obchod. Protože sporou trávou porostlá půda zde není moc úrodná a zůstávala už delší dobu neobdělaná. Teď se tu prý po-

staví továrna na výrobu televizorů. Jiní výkupci mluvili o podniku, který bude vyrábět pračky, ledničky, kuchyňské roboty a jiné přístroje pro domácnost.“ (str. 40). Když se pak už skutečný účel továrny nedal utajit, spustili politici a úředníci z francouzského atomového úřadu propagandu o neškodnosti a absolutní bezpečnosti budovaného zařízení. Taktně přitom zamlčeli např. to, že poloostrov v Normandii, omývaný ze tří stran Atlantickým oceánem, byl pro stavbu přepracovacího závodu vybrán také proto, že by se v případě jaderné havárie dal snadno izolovat od ostatní pevniny. A jeho obyvatelé by schytali maximální dávky radiace...

Lidský materiál

„Když se někdo zdržuje v horký zóně dýl, než jsem mu přikázal, prostě mu odříznu kyslík“ cituje Jungk Patrica Fleuryho, který v La Hague dbá na to, aby zaměstnanci nedostávali příliš vysoké dávky ozáření. „Nejen nevděčná, nýbrž dokonce přímo nesplnitelná úloha v tomto nejnebezpečnějším provozu cyklu nukleárního paliva. Protože všude v tomto ‘rozbitým krámu’ prosakuje jedovatý radioaktivní vzduch ze stále nových trhlin, aby se okamžitě dostal do styku s vlasy (které mají být zakryty), s kůží (která má být zahalena látkou), očima (které by měly být schovány za tlustými brýlemi) nebo s dýchacím cestami (které by měl chránit respirační filtr)“ píše Jungk (str. 27). Podrobně popisuje s odvoláním na bývalé pracovníky závodu i na zdroje z odborných časopisů dlouhou řadu závad, které byly v La Hague v 70. letech na denním pořádku. Ať už za nimi stály chybné technologie, konstrukční vady nebo lidská selhání, vždy byla ze strany vedení závodu i úřadů snaha je tutlat, popírat a zlehčovat. Až neuvěřitelně zní výpověď o tom, jak byli do závodu najímáni zaměstnanci na ty nejnebezpečnější práce. Jsou to zpravidla dlouhodobě nezaměstnaní, nekvalifikovaní lidé, ale i naivní studenti, kteří vidí jen možnost relativně vysokého výděлку:

„V městečkách kolem ‘centra’, jako jsou Jobourg a Beaumont, vznikly četné malé podniky, jejichž jedinou činností je obstarávat pracovní síly, které jsou potom zprostředkovány na hodiny či dny ‘fabrice’.

Za bilanci ozáření těchto lidí (interimaire) tedy není zodpovědná továrna, ale soukromá personální agentura (obchodník s otroky). Jestli už předtím nepracovali v nějakém jaderném zařízení, se nikdo neptá.

A tak se jim dává ta zdraví nejnebezpečnější práce, jsou jako první posíláni do zamořených zón, aby provedli přípravné práce pro odborníky. Musejí např. odstínit trhlínu a vytvořit v ní vstupní smyčku nebo naložit zamořené prádlo do umělohmotných pytlů. Přitom by měl člověk pokud možno zadržet dech, aby nevířil radioaktivní prach.“

Lze jistě namítnout, že nikdo nikoho k práci v takto nebezpečném provozu nenutí. Jenže svobodné rozhodnutí předpokládá mít k dispozici dostatek pravdivých informací, nikoli lži a polopravd. V případě jaderných zařízení k tomu

přistupuje i fakt, že se zde jedná o rizika dosud neznámých a nepředstavitelných rozměrů, která si s ohledem na své (i duševní) zdraví raději nechce nikdo připouštět. Dlouhodobě pracovat v takovém zařízení může buď jen ten, kdo pevně věří v boží ochranu svého zdraví (ale kolik takových doopravdy je?), anebo ten, kdo je svým životem tak zdecimovaný, že už je mu všechno jedno. Takový člověk pak mívá sklon k iracionálnímu hazardérství, cynické bezohlednosti nebo ke „splachování“ svých problémů alkoholem.

Vědci nové doby

Od roku 1977, kdy vyšla Jungkova kniha Atomový stát poprvé, se změnil svět k nepoznání. Nebezpečí, spojená s jadernou energetikou, však nezmizela ani v nejmenším. Stále jsou to rizika dalece překračující to, s čím museli žít lidé minulých staletí. Ačkoli Jungk psal svou knihu ještě před nejznámějšími jadernými haváriemi v Černobyli a Fukušimě, naplnila se jeho varování zcela přesně. Území neobyvatelná po několik generací, otrávená půda, nepoživatelné plodiny, zmutované živočichové a genetická poškození nových lidských pokolení jsou dodnes smutnou realitou.

Nic na tom nemění ani přirozená tendence člověka osvobodit se od strachu z toho, co se stalo „už dávno“. Ano, někteří z těch, kteří byli narychlo vyhnáni z nejzasazenějších zón kolem havarovaných elektráren, se přes všechna varování se do svých domovů vrací, pěstují tam plodiny, snaží se žít své normální životy. Japonsko se dokonce po několikaleté pauze, vynucené Fukušimskou tragédií, vrátilo ke svému jadernému programu.

„Riziko havárie nelze vyloučit u žádného technického zařízení“, tvrdí zastánci jádra.

Přesto je s výzkumem jaderných technologií spojen zcela nový fenomén. Jungk ho popisuje následovně:

„Kdo se dnes chce věnovat výzkumu, potřebuje značné technické prostředky a drahé technické aparatury, které nepatří jemu, nýbrž nějaké instituci. Proto musí, pokud možno věrohodně, dokázat nějakému grémiu smysl svého záměru a šance na úspěch. Již ve stadiu plánování má odůvodnit výsledky, které ještě vůbec nejsou odhadnutelné. Je-li jeho návrh přijat, nachází se pod neustálým tlakem na úspěch. Připustit nějaký omyl je teď už velmi těžké a za určitých okolností nemožné. Tak vznikl nový typ vědce, už ne povinovaného pochybností jako nejdůležitější vlastností všeho bádání, ale spekulací a jejím potvrzením. Aby si zajistil trvalou přízeň manažerů a ministerských úředníků, musí z něho vyzařovat nejen optimismus a odhodlání, ale musí především demonstrovat tvrdohlavou věrnost svým počátečním - možná zcela mylným - představám“ (str. 62).

Jinými slovy: už od dob středověké scholastiky musel vědec, který chtěl vystoupit s určitým tvrzením, nejprve sám zformulovat všechny protiargumenty a jeden po druhém je vyvrátit. Pak teprve se mohl vystavit ve veřejné debatě palbě otázek ostatních vědců a své odpovědi dokázat pomocí výpočtů a poku-

sů. Dnes vědcům postačí pracovat s určitým procentem pravděpodobnosti a své závěry doplnit výrazy jako „téměř, zřejmě, minimálně“, a podobné. V případě jaderného výzkumu to znamená rizika možných havárií se všemi možnými následky bagatelizovat, případně je brát jako nutnou daň za cestu k nové budoucnosti lidstva. Jaderná energetika tedy nemá být jen novou formou výroby energie, ale má zásadně změnit člověka, jeho uvažování i život. Jungk cituje jako příklad německého fyzika Wolfa Häfeleho, vynálezce tzv. rychlých množivých reaktorů. Tyto reaktory využívají izotop uranu 238, na rozdíl od klasických reaktorů, ve kterých je využíván téměř výhradně uran 235. Ještě dnes mluví jaderní inženýři o tom, že „pokud by energetika využívala štěpitelné plutonium vyrobené rychlými množivými reaktory z uranu 238, mohly by zásoby paliva pokrývat současné energetické potřeby stovky let“ (www.cez.cz). Taková vize přímo vybízí k širším úvahám.

Häfele viděl jadernou energetiku jako cestu k novému světovému řádu, k „centrálně řízenému celosvětovému státu, v němž by nová technologie a nová sociální struktura vstoupily do vzájemné symbiózy“ (str. 54). Nejen Häfele, ale i mnozí jeho kolegové snili (a dosud snad sní?) o „dynamických vůdčích silách ve státě a hospodářství“ (str.53), jinými slovy o totalitním režimu, kde je každý odpůrce oněch vůdčích sil umlčen a odstraněn.

Že nejde o plané obavy, dokládá Jungk na řadě příkladů z různých zemí. Například Ronald M. Fluegge, bezpečnostní analytik amerického dozorčího úřadu (Nuclear Regulatory Commission - NRC), svůj post demonstrativně opustil 20. října 1976. V otevřeném dopise vedení úřadu mimo jiné napsal: „Připouštíme, aby tucty velkých jaderných zařízení přes nedostatečné zajištění a rizika těžkých havárií pracovaly v obydlených oblastech. Vyhotovujeme bezpečnostní expertizy, které jsou pečlivě cenzurovány, aby zakryly největší nedostatky. Zatajujeme veřejnosti analýzy, které odkrývají mnoho problémů jaderné bezpečnosti.“ A v závěru dodává:

„Zaměstnanci NRC se bojí otevřeně mluvit ze strachu před pronásledováním, represemi a ztrátou pracovního místa. Já jsem si teď našel novou pozici mimo komerční jaderný program, odkud mohu svobodně mluvit“ (str. 97, 98).

Tlak na to, aby lidé z jaderného průmyslu mluvili „jedním hlasem“, měl mnoho podob. Když se kupř. konaly v tehdejší západní Německu masivní protesty odpůrců jádra, museli pracovníci firmy Preussen Elektra, provozovatele jaderných elektráren v Brokdorfu a Itzehoe, podepisovat výzvu vládě, aby pokračovala ve vývoji rychlých množivých reaktorů. Kdo „dobrovolně“ nepodepsal, toho čekaly různé ústrky včetně přeložení na méně placenou práci, kde se nemohl tak snadno dostat k nežádoucím informacím. Stejně to bylo podle Jungka i v ústavu jaderného výzkumu v Karlsruhe.

Jeho publikační řád zakazoval komukoli proslovit přednášku nebo projev bez toho, že by písemně připravený text schválilo vedení. Někteří vědci měli zakázáno přednášet úplně.

Jaderná mafie

Když zastrašování nepomůže, je třeba dát najevo, že je hrozba myšlena vážně. V Atomovém státě se můžeme podrobně dočíst o případu Karen Silkwoodové, který vypadá jako z dobře natočené detektivky. Jde však o událost veskrze skutečnou:

„Mrtvola 28leté laborantky, pracující v továrně na plutonium koncernu Kerr-McGee, byla nalezena 13. listopadu 1974 nedaleko jejího vozu na dálnici v Oklahomě. Podle oficiálního nálezu havarovala, protože si předtím vzala silné uklidňující prostředky. Podezření, že vše mohlo být jinak, se objevilo velmi brzy. Dva muži, kteří na ni čekali nedaleko místa nehody - reportér New York Times a odborový funkcionář firmy - zjistili, že důležité dokumenty, které jim měla Silkwoodová na schůzce předat, zmizely. Šlo o četné doklady o těžkých přestupcích jejího zaměstnavatele proti bezpečnostním předpisům, kterých se mladá laborantka zmocnila. Stálo v nich, že od roku 1970 do roku 1974 bylo v jedné továrně koncernu kontaminováno plutoniem 87 zaměstnanců při 24 různých nehodách. Karen byla jednou z nich. V září 1974 cestovala se dvěma kolegy do Washingtonu, aby tam jménem odborů vedla před soudem žalobu na firmu kvůli zdraví ohrožujícím pracovním podmínkám. Zvláštní pozornost byla věnována jejímu tvrzení, že firma Kerr-McGee zfalšovala kontrolní zprávy a doprovozné rentgenové snímky, které dokládaly defekty na palivových tyčích ...

Po smrti Karen se museli všichni zaměstnanci závodu nechat prověřit na detektoru lži.

Přitom dostávaly otázky typu:

Jste členem odborů?

Mluvil jste někdy obšírněji s Karen Silkwoodovou?

Kouříte marihuanu nebo užíváte jiná narkotika?

Byl jste v kontaktu s lidmi od televize nebo od novin? Kdo se testu nepodrobil nebo ho úspěšně nesložil, byl propuštěn nebo přeřazen na jiné pracoviště“ (str. 92-94).

Případy odstraňování nepohodlných lidí prostřednictvím fingovaných dopravních nehod dokládá Robert Jungk i několika příklady ze západního Německa. Jistý ředitel lidové univerzity („Volkshochschule“, instituce, která pořádá přednášky a kurzy pro veřejnost na nejrůznější témata), pronesl osobně řadu kritických přednášek o jaderné energii. Před každou z nich mu bylo dáváno důrazně najevo, že jeho vystupování není žádoucí. Po jedné z těchto přednášek zahynul při autonehodě. V jiném případě matematik Gerhard Osius, kriticky vystupující proti výstavbě skladu jaderného odpadu ve Würgassenu, upozoroval na svém automobilu manipulace, které by při jízdě vedly k odpadnutí kola od nápravy. I v těchto případech vedlo vyšetřování do ztracena...

Jaderný průmysl je zkrátka oborem, který přitahuje mafiány všeho druhu. Ne-

jinak tomu bylo i po jaderné havárii ve Fukušimě, kde se jakuza (japonská mafia) snažila vystupovat v rouše beránčím: „V Tohoku, oblasti zničené zemětřesením a tsunami, se kriminální gangy zapojily do všech různých aspektů obnovy od demolicí až po odklizení trosk a odpadků. Policie vyšetřuje 37 případů zahrnujících aktivitu zločineckých skupin. V květnu 2012 zadržela Makota Owadu, vysoce postaveného člena zločineckého syndikátu Sumijoši-kai, za nelegální posílání dělníků do jaderné elektrárny Fukušima prostřednictvím nastrčených firem.

Blízké vztahy mezi mafií a jadernou elektrárnou odkrýval novinář Tomohiko Suzuki.

Podle něj se mafie pohybovala kolem Fukušimy od samotného počátku katastrofy“ (Ihned 11.2.2013).

Stát se v jaderných otázkách zbavuje odpovědnosti

Kromě klasické kriminální činnosti je zde však další, ještě větší nebezpečí. Zatímco proti mafiánům má demokratická společnost zákony, policii a soudy, tak politici, jednající ať z nekompetentnosti nebo zcela vědomě proti zájmům občanů, jsou nepostížitelní. Opakuje se to stále dál, od dnes už zapomenutých nehod ve výzkumných střediscích nebo vojenských zařízeních až po nejznámější katastrofy jaderných elektráren: zasažená veřejnost dostává zmatené a protichůdné informace, evakuační plány selhávají, pomoc směřuje spíše k jaderné lobbii než k postiženým lidem. Vzpomeňme jen na zkušenost z Fukušimy: v důsledku havárie muselo opustit své domovy asi 150 tisíc lidí, kteří většinou přišli naprosto o všechno. V zamořené oblasti museli zanechat své domovy a jejich vybavení, políčka obdělávaná mnoha generacemi, přišli o svá zaměstnání, posvátná místa a hroby svých blízkých, přátele a vztahy v místních komunitách. A stát? Po mnoha zmatených instrukcích, kdy např. část obyvatel byla evakuována do ještě zamořenějších míst, než odkud odešli, dal od nich ruce pryč. K tomu Jan Beránek v komentáři pro Greenpeace „Lekce z Fukušimy“ z roku 2012 (rok po havárii):

„Japonsko je jednou ze tří zemí na světě, které zodpovědnost majitele jaderné elektrárny za způsobené škody – a tedy ani výši vyplacených kompenzací – nijak neomezují. Tamní legislativa však neupravuje podrobnosti a nestanovuje žádná pravidla pro vyplácení náhrady škod, ani nijak nedefinuje, kdo má na kompenzaci nárok a kdo už ne.... TEPCO všech těchto mezer v zákoně využívá k tomu, aby paušálně odmítalo řadu žádostí s tím, že dotyčný nemá na náhradu nárok. Ty rodiny, které měly štěstí a dostatek trpělivosti k vyplnění rozsáhlých a složitých formulářů (a k pochopení ještě delších a složitějších pokynů), dostaly první balíček odškodného ve výši 13 000 dolarů. Tato částka při skromném životě stačí v Japonsku na úhradu běžných nákladů na dva nebo tři měsíce, ovšem lidem byla vyplacena až po mnoha měsících a je to také zatím vše, co dostali.“

Až v roce 2017, tedy 6 let po havárii, rozhodl japonský soud, že vláda a firma TEPCO, provozovatel jaderné elektrárny, nesou odpovědnost za to, že nezajisti-

ly dostatečná bezpečnostní opatření, přestože o riziku tsunami věděly nejméně od roku 2002.

Zároveň soud vládě nařídil vyplatit poškozeným odškodnění v celkové výši 500 milionů jenů (téměř 100 milionů korun).

Stát ovšem často selhává nejen při jaderných haváriích. Svě o tom vědí i obyvatelé obcí v ČR, které vláda vytypovala jako možné lokality pro trvalé úložiště jaderného odpadu. Starostové z těchto obcí si už léta stěžují, že s nimi stát vede nečistou hru, snaží se je vyšachovat z rozhodování a zatajuje jim důležité informace. Aby zlomil jejich odpor, snaží se je uplácet různými „kompenzacemi“. Každý rok pořádají obce protestní pochody, ten loňský pod výmluvným názvem „Už máme dost arogance státní moci“. Stavba úložiště jaderného odpadu je přitom tak zásadní zásah do území a života obyvatel, nesouměřitelný s žádnou jinou stavbou.

Jaderný odpad je nechtěné dědictví jaderné energetiky, které zanecháváme nespočetné řadě dalších generací, doslova pravnukům našich pravnuků ...

Jaderná lobby a totalitní ideologie

Robert Jungk výstižně poznamenává, že pro jaderný průmysl je nejlepší základnou totalitní stát. Ten se občanů na nic neptá, pouze jim sděluje svá „moudrá“ rozhodnutí a tvrdě postihuje každého, kdo by jim odporoval. Proto se také v současnosti staví nejvíce jaderných elektráren v Číně, zatímco demokratické země je většinou pod vlivem protestů svých občanů postupně odstavují. Zkušenost je ovšem taková, že totalitní způsob jednání s občany má tendenci se prosazovat i v demokratických zemích, což se nyní naplno projevuje v „opatřeních“ proti koronaviru. Nevíme, co by na ně Jungk řekl, ale některé věty z jeho knihy by bylo možné do současného kontextu směle přesadit.

Např.: „Nejzávažnější je, že diskuse o těchto problémech se nekoná skutečně mezi občany, nýbrž je ovládána elitou odborníků. ... Provozovatelé jaderné energie hledají a akceptují jen ty vědce, kteří vystupují za atomový program. ... Požadujeme po veřejnosti, aby se na názory těchto expertů dívala velmi kriticky a slepě nenásledovala tvrzení všech těch, kteří předkládají, že vědí víc.“

(citát z prohlášení 28 fyziků z různých zemí k dalšímu vývoji jaderné energetiky z roku 1977, str. 153)

Neplatí úplně totéž o současné „koronavirové“ krizi, kdy jsou z veřejné debaty vyloučeni všichni, kdo nesdílejí názory těch „správných“, tedy vládě poplatných odborníků? Dostali jsme se do situace, kdy jsou odlišné názory shazovány jako dezinformace a jejich nositelé označováni za manipulátory, odmítače a extremisty. Objevují se už i případy, kdy jsou tito lidé vyhazováni z práce. Veřejnoprávní i mnohá soukromá média prezentují téměř výhradně jen „oficiální“ názory a pokud si pozvou někoho, kdo s nimi nesouhlasí, vedou s ním rozhovor s nevídanou arogancí, jako by z něho chtěli udělat hlupáka (viz např. rozhovor s právníkem Tomášem Nielsenem na DVTV, ačkoliv tato nezávislá stanice se těší

celkově solidní pověsti). Vyváženost prezentovaných názorů, z nichž by si mohl čtenář, posluchač nebo divák udělat vlastní názor, až na čestné výjimky zmizela. Tím média rezignovala na základní zásady objektivity žurnalistické práce a stala se nástrojem vymývání mozků veřejnosti. Došlo to až tak daleko, že internet - kdysi označovaný jako svobodný informační prostor - cenzuruje nepohodlná vyjádření a blokuje přístup na určité stránky. I v tom má tichou podporu vlád, které se neštítí platit své vlastní úřady na „odhalování dezinformací“.

Nebo další Jungkův citát: „Vzhledem k velké citlivosti technické civilizace musejí být připraveny zákony pro případ nouze. S jejich pomocí má být umožněno bez parlamentní debaty a bez konzultace s Ústavním soudem porušit zákony demokratického právního státu. Dále bude nutné zbavit úředníky a policisty jakékoli obecné i kriminální odpovědnosti, pokud by jejich jednáním v zájmu státu měly vzniknout „škody“ (ze zprávy americké vládní komise z roku 1977, str. 148).

Není zde analogie k tomu, že české soudy sice shledávají vládní epidemiologická „opatření“ jedno po druhém jako nezákonná, ale vládní mašinerie je vyhlašuje jen s malými korekcemi znovu a znovu? Není to podobné tomu, když ministerstvo zdravotnictví nabádá lékaře, aby očkovali proti kovidu nezletilé bez souhlasu rodičů a předem je vyvíňuje z jakékoli odpovědnosti za možné nežádoucí následky?

Jakoby se sen jaderných diktátorů naplnil, jen jinou a pro ně pohodlnější cestou. Vystrašená veřejnost se přece dá tak snadno ovládat...

Robert Jungk viděl východisko z jaderného nebezpečí v mírumilovné občanské vzpouře, v sepětí lidí, kteří se nedají zastrašit a ovládnout. Ani dnes, přestože se ďábel zdá být poučenější a silnější, není jiná cesta.

K autorům:

Robert Jungk (1913-1994) - spisovatel a publicista, jeden z nejznámějších německých protijaderných aktivistů. Po nástupu nacistů v Německu roku 1933 uprchl do Paříže, kde vystudoval na Sorbonně psychologii a sociologii. Angažoval se v tiskové agentuře německých emigrantů, po odhalení prchl roku 1937 do Československa. Válku strávil v Zürichu, mimo jiné spolupracoval na německojazyčném vysílání Hlasu Ameriky. Po válce vydává knihy s protijadernou a protiválečnou tematikou, ve Vídni zakládá Institut pro otázky budoucnosti. Roku 1992 se účastní protijaderného pochodu v Českých Budějovicích.

Knihu Atomový stát vydalo v češtině roku 1994 sdružení Děti Země s předmluvou někdejšího ministra životního prostředí Ivana Dejmala. Překlad Dalibor Stráský. Kniha je k dispozici u organizací Děti Země a Hnutí Calla.

Autor: Jakub Šiška, Semily, člen česko-rakouského spolku www.slunceasvoboda.eu

Malontské MEMORANDUM

FARA, únor 2021

„Naděje není přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že má něco smysl – bez ohledu na to, jak to dopadne.“

Vážené dámy, vážení pánové, milí přátelé,
znáte zřejmě tento výrok Václava Havla a budete s ním možná souhlasit, i kdybyste třeba patřili k Havlovým kritikům.

O co jde? Jako jedné z mnoha historických staveb v našem regionu jí bohužel hrozí, že zmizí, že bude muset být i přes svou historickou hodnotu stržena, aby uvolnila prostor, výhled ... ale na co vlastně?

Na kostel v Malontech, německy Meinetschlag, jenž stojí za farou? Na ještě starší a historicky cennější budovu?

Nebo na jisté kulturní barbarství dnešní doby? Ano, bývalý farní dvůr v Malontech tvoří s kostelem za ním stojícím historický soubor, který by měl být nejen zachován pro obec, ale měl by se mu vtisknout nový život.

Fara ale byla poškozena během bouře roku 2016 a po částečném zřícení na konci roku 2020 to s tou „téměř ruinou“ vypadá nyní dost špatně.

Odborníci památkové péče se snažili popsat akutní opatření vedoucí k záchraně. Byly vyčísleny i první odhady nákladů, asi 2 miliony korun jako okamžitá pomoc a dalších asi 10 milionů k zajištění solidní stabilizace objektu. Kdo to může, či kdo to chce zaplatit?

Českokobudějovické biskupství jako vlastník si s touto situací neví rady, a pochopitelně ani obec Malonty na řešení tohoto problému sama nemusí stačit.

Stálo by jistě za pokus podnítit aktivitu té části veřejnosti v regionu, které na kultuře záleží a která by měla chuť a možnost pomoci. Zkusme ještě otočit kormidlem a faru zachránit!

Nemusí se to zdařit, ale přinejmenším bychom se měli o to pokusit, a to zcela v duchu výroku Václava Havla v úvodu tohoto textu.

Vždyť v Malontech byla už v roce 1360 podepsána smlouva mezi rody Michalovců a Rožmberků, podle které se měla společně rozvíjet území obou panství. Tento krok byl něco jako zrod společné jihočeské identity.

Tímto tématem se zevrubně zabývá text Johanna Matthiase Klimesche z Rozpoutí (Roßboden). Jedná se vlastně o jeho závěrečnou studijní práci na univerzitě ve Štýrském Hradci (1885, viz i „PS“ na konci textů).

Pokud je nám známo, dodnes nebyla tato práce ještě do češtiny přeložena. Tím by se mohlo nebo i mělo v každém případě začít, nezávisle na tom, zda se farní dvůr v Malontech podaří zachránit. Pozdě, ale přece.

Jiné zajímavé a částečně také již úspěšné projekty by byly na příklad renovace kostelů a kaple v Klení, Mýtinách, Rychnově u Nových Hradů, Pohoří, Cetvinách, Svatém Kamení, Zátoni a Zvonkové nebo na severu České republiky také www.neratov.cz.

I v Malontech by se muselo počítat nejenom s poměrně vysokými částkami peněz, ale také s velkým objemem práce, než by bylo možno začít budovu využívat účelným způsobem (prostor pro volnočasové aktivity nebo například keramické dílny, řezbářství, kurzy starých řemesel,...), a to třeba v kombinaci s penzionem a regionálním muzeem. Dát budově náplň, která by odpovídala jejímu historickému významu.

V přeshraničních kontaktech směrem k Rakousku hrály Malonty velkou roli. I lidé žijící až v lesích kolem Pohoří-Buchers měli původně svůj farní kostel v Malontech.

Když byla za Josefa II. zřízena nová biskupství jednak v Budějovicích, jednak v Linci, nebyly Jižní Čechy na Praze ani Horní Rakousy na Pasově již tak závislé. Nastala vhodná doba právě pro naši oblast, aby tu za podpory panství hraběte Buquoye vznikla laboratoř mnohých pokrokových reforem.

Věhlasný pedagog Ferdinand Kindermann poslal svého nejlepšího učitele Antona Holla z Kaplice do Malont. Bydlel během své pedagogické činnosti na začátku 70. let 18. století pravděpodobně v budově fary, které dnes hrozí zbourání. Stejně tak tu působil kněz p. Josef Singer (1903-1959), který by si zasloužil zvláštní uznání za svůj aktivní protifašistický postoj. Kromě jiných tu sloužil i p. Jan Toupalík, autor česky psané kroniky Malont. Zemřel teprve nedávno, v roce 2008.

Nemělo by být v našem zvláštním zájmu pro nás žijící v pohraničním regionu mezi Budějovicemi, Krumlovem a Freistadtem, mezi Vitorazí, Novými Hrady a Trhovými Sviny, ...ujmout se péče o tento historický odkaz a společně hledat řešení, jak najít civilizovaný vztah k tomuto dědictví a předat ho dál budoucím?

Nemohly by být Malonty to ideální místo, kde by se dalo pracovat v malém na nutných reformách pro dnešní Evropu? Jako model pro něco většího?

Jako symbol a místo, na kterém by se mohla rozvíjet část další práce na projektu hodném Nobelovy ceny, www.kohoutikriz.org, které jedinečným způsobem již od roku 1990 mapuje šumavskou německou literaturu?

Také jako nabídka služeb (čtení a překlady starých textů) pro ty, kteří by se rádi seznámili s příslušnými prameny, aby mohli prohloubit svá rodová bádání.

Nemohla by se stát bývalá fara v Malontech např. Domem sv. Františka z Assisi, jehož živým pokračovatelem je dnešní papež v Římě?

Nemohla by fara být domem, který by podporovali i lidé, kteří pravidelně do kostela nechodí, a možná se ani nepovažují za křesťany?

Inspirace pro evropskou mládež, která chce řešit problémy v demokratickém duchu a nechce se smířit s tím, že bude nečinně hledět vstříc nejisté budoucnosti?

Václav Havel by nám asi svůj výrok o naději rád připomněl právě v takových situacích.

Víc nemůžeme momentálně nabídnout, natož pak slíbit. Když se ale spojí jednotliví lidé, tak v mnoha dílčích krocích zdolají mnoho dílčích cílů. Pak by z toho mohlo být něco víc! Měli bychom se k tomuto kroku odhodlat!

Kdo se chce společně s námi do toho pustit, popřípadě i konkrétně pomoci, toho žádáme, aby jako první krok připojil svůj podpis.

Ten bychom také zveřejnili jako vyjádření svého postoje k panující lhostejnosti, a to nejen v případě fary v Malontech.

Nabízíme jak Biskupství českobudějovickému, tak obci Malonty účast na záchraně tohoto historického objektu. Další detaily budou prodiskutovány na shromáždění v Malontech, jakmile to současná epidemiologická situace dovolí.

První signatáři:

- 1) Martin Polák, farnost u Sv. Prokopa, České Budějovice, SPOLEK TŘÍ ZEMÍ Česko-Německo-Rakousko www.dreisessel.cz
- 2) Bernhard Riepl, učitel cizích jazyků a překladatel, Kaplice, Spolek www.slunceasvoboda.eu
- 3) Helga Grimmová, Třeboň, překladatelka
- 4) Alena Kovářiková, Desky-Malonty

PS: J. M. Klimesch

(https://de.wikipedia.org/wiki/Matth%C3%A4us_Klimesch)

z: Die Herren von Michelsberg als Besitzer von Weleschin (Páni z Michalovic jako majitelé Velešína), Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, č. 22 (1884/4), str. 351-352

„Bylo to 26. července roku 1360, kdy se jmenovaní dva bratři z Velešína v doprovodu svých vazalů Buschka Patka a Philippa z Keblan sešli s Petrem II. a Joštem I. z Rožmberka v lesní vsi Malonty, půvabně položené na větrném návrší. Klid vládnoucí v důsledku nedělní slavnosti v obci a na žitných polích, která ji obklopovala, byl v dokonalém souladu s vážností záležitosti, kvůli které se setkání konalo.

Protože jak pan Beneš, tak i pan Jan „sice zdravého ducha, avšak chřadnoucího těla“ byli, nabízí se domněnka, že ze dvou různých stran – jeden pravděpo-

dobně z Velešína, ten druhý z Tiché – přišli záměrně do Malont z toho důvodu, aby se vzájemně naposledy ve svém životě viděli a společně jednali s Rožmberky.

Výsledek jednání ale bylo následující:

Oba páni z Velešína jmenovali na základě listiny psané v latinském jazyce dva rožmberské bratry správci svého veškerého zboží, jmenovitě zdůrazněn zde zejména hrad a trhové městečko Velešín a i tvrz Tichá, a stanovili je zároveň zplnomocněnými nad jejich dědici, a to tak, že měli mít moc, vládnout nad jim svěřenými věcmi a osobami tak, jak zákonným zmocněncům přísluší.

Brzy nato ukončili Beneš II. a Jan III. své životy, první zanechav nedospělou dceru Margarethu, druhý bezdětný, s tím, že pravděpodobně nebyl vůbec ženatý.

Ihned po jejich smrti začali Rožmberkové vykonávat majitelská práva na velešínském zboží, jak je patrné z okolnosti, že ještě v témže roce 1360 z vlastní moci pražské kramářce Elisabetě Bitterwurz za její dlužní úpis na částku 33 kop upíší velešínský dům na Starém Městě pražském.

Dokonce i pak, poté co císař Karel IV. dne 6. března 1361 v Norimberku schválil unii zboží Petra z Michalovic a jeho tety (Muhme) Margarethy z Velešína a tím uznal tohoto mezitím dospělého z Michalovic vedle nedospělé Velešínské jako právoplatné dědice zemřelého Benesche II. a Jana III., považovali se Rožmberkové stále ještě za jediné správce jim svěřených statků.

Ve funkci správce založili nadaci a dotovali dne 13. prosince 1361 „při výkonu poslední vůle Beneše II. a Jana III.“ u farního kostela ve Velešíně k tamtéž existujícímu vikariátu ještě dva další vikariáty nebo místa kaplanů vedle tří oltářníků.

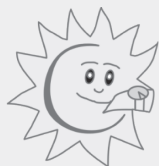
Tehdejšímu velešínskému faráři Bohdanovi a jeho následníkům, jimž byla uložena povinnost stravování dvou nových vikářů, byly přiděleny vesnice Lahuf a Kladiny a lesy „Otloka“ a „v Hraczi“, a tři oltářníci, kterým by měla připadnout služba Boží u oltáře sv. Marie, sv. Mikuláše a sv. Doroty, dostali vesnice Příbraní (Siczkov?/Sinetschlag), Malči (Maltsch), Květoňov (Steinbach), Velišku (Wölschko) a část Jaroměře (Jarmirnu).

Byly stanoveny současně všechny ostatní protislužby faráře a pěti budoucích členů duchovenstva ve Velešíně, přičemž se v první řadě uvádí sloužení denní mše v hradní kapli, a na konci nadační listiny je také nařízeno, že v budoucnu před oltářem sv. Panny musí být udržováno „věčné světlo“, pro kterýžto účel byly farnosti předány poplužní dvůr vedle (kromě?) lázeňského domu ve městečku, a i poplatky od dvou poddaných v Květoňově a od mlynáře Kemuko pod Bělou.

Nedlouho po tomto aktu, a to 4. března 1362, vedli bratři Petr a Jošt z Rožmberka v Krumlově v přítomnosti svého někdejšího svěřence Petra z Michalovic jiné obchodní jednání, při kterém se projeví opět doopravdy jako „praví a zákonní zplnomocněnci“ ohledně nemovitostí, náležejících velešínskému hradu:

Stanovili, že Bohuslav z Mirkovic ve vesnici Mokřý Lom bude požívat tři kopy grošů ročních poplatků z věna své ženy Hedwigy upsaného tam 28 kopami grošů, než mu posledně jmenovaná částka od samotného vlastníka panství Velešín bude vyplacena, což pán z Michalovic jako takový potvrdil.

Příklad certifikátu udělení ceny spolku Slunce a svobody z 2019:

Česko-rakouské protijaderné sdružení

Společně za slunce a svobodu

www.sonneundfreiheit.eu

uděluje při příležitosti 41. výročí referenda proti uvedení rakouské jaderné elektrárny Zwentendorf do provozu dne 5. 11. 1978

cenu Slunce a svoboda 2019

Josefu a Míše Šuplerovým

(Rychnov u Nových Hradů)

a

Mathildě Halla (Linz)

a ***Fritzi Witzanymu (St. Florian u Lince).***

Budou tak vyznamenány čtyři obzvláště angažované osobnosti ze dvou velmi odlišných světů, které se ale všechny narodily na území dnešní České republiky.

Mathilde Halla a Fritz Witzany přišli na svět ještě v letech druhé světové války, Mathilde ve Vyšším Brodu / Hohenfurth, a Fritz v Malontech / Meinetschlag.

Jejich dětská léta byla poznamenána velmi skromným životem, kdy hlavní prioritou bylo dosáhnout jen o trochu blahobytnějšího života. Ten byl o mnoho let později, v sedmdesátých letech, označován za „hospodářský zázrak“. Tehdy se stalo mezinárodní módou, že stát, který chce jít kupředu, potřebuje mít vlastní atomovou elektrárnu ...

Mathilde a Fritz však začali již dříve přemýšlet jiným způsobem a v neposlední řadě právě jejich aktivitám dnes vděčíme za to, že Rakousko zůstalo ušetřeno jedné bludné cesty, která celosvětově stála mnohem více než stavební náklady atomové elektrárny Zwentendorf, které byly díky lidovému hlasování 5. 11. 1978 takřkajíc odepsány.

Mathilde a Fritz vedli celý svůj život tak, aby konali vždy v souladu s kritickým křesťanstvím, jež svým příkladem pomáhali také spoluvytvářet, a to nejen v regionu, ve kterém žijí. To dokládají mimo jiné dvojjazyčné texty, které máme od nich, respektive o nich k dispozici.

Trochu podobné je to s **Josefem a s Michaelou Šuplerovými**, kteří sice původně s anti-atomem neměli co do činění, naopak byli v rodině s atomovou lobby dokonce přímo konfrontováni, svým způsobem se ale i oni snaží propojit aktivní křesťanství s reálným životem.

Jsou tak trochu jako biblický kvásek v regionu, který byl těžce dotčený válkou a poválečnými útrapami. Svým příkladem výrazně přispívají k tomu, aby tehdy vzniklé rány byly zase alespoň částečně zhojeny, ať už prostřednictvím činnosti spolku Novohradská renesance (<http://www.novohradska-renaissance.cz>) nebo provozováním muzea v Kamenné, které jako první přibližuje srozumitelným způsobem také česky mluvícímu publiku téma nuceného vysídlování zejména po Druhé světové válce, nebo prostřednictvím pozvání bývalých sousedů, kteří se již stali přáteli, přestože příjizďeji z daleka a patří ke zcela jiné generaci.

V modlitbě a křesťanské praxi, jež zahrnují též zdravé životní prostředí, nacházíme všichni společně také nejlepší základ k tomu, abychom společnými silami úspěšně pokračovali v tzv. Energiewende, obratu v energetice. Slunce svítí pro všechny! Bohudíky za to!

Letošní cena uznání **Slunce a svoboda 2019** se skládá z akcí dvou firem provozujících větrné elektrárny, WEB (www.windenergie.at) und Windkraft Simonsfeld AG (www.wksimonsfeld.at), a věcných cen v celkové hodnotě zhruba 1.500 € a má být alespoň malým poděkováním za velice hodnotnou práci všech oceněných.

Financování této již po 12. udělované ceny je kryto především výnosy z jazykových kurzů v Českých Budějovicích a ve Věžovate Pláni, která je první členskou obcí spolku Klimabündnis v České republice. Děkujeme za podporu této obci i všem dobrovolně pracujícím učitelům, zejména pak paní Mag. Hadwig Vogl.

Členům představenstva sdružení Slunce a svoboda je potěšením, že mohou touto cestou ocenit letošní nositele za jejich vynikající práci. Srdečně všem oceněným za jejich záslužnou činnost děkujeme a přejeme jim mnoho úspěchů v jejich další práci.

Kamenná / Sacherles, 10. 11. 2019

Obsah :

Z: Žádná jaderná elektrárna v Zwentendorfu, 30 let poté.	1
Bruno Kreisky: Pozdní poznání	3
Bernd Lötsch: 30 let poté.	4
Peter Weish: Ztracená prvotní důvěra.	10
Friedrich Witzany: Atomová elektrárna pro St. Pantaleon?.	39
Friedrich Witzany: Památník pro Alfreda Tisseranda.	51
Honorakouské lékařské memorandum 1975	56
Mathilde Halla: Linecké matky proti atomové energii	58
Christoph Mittler: Pochod 21. 5. 1977 – 30. 5. 1977.	61
Rainer Possert: Tyrolské vzpomínky na pochod.	64
Ignaz Vergeiner: Pochodoval jsem s nadšením.	69
Paul Blau: Atomová dvojčata	71
Walter Lauber: Dopis podnikové rady prezidentu Rakouského odborového svazu	74
Schani Margulies: Nekrolog Waltera Laubera	76
Peter Ulrich Lehner: Zwentendorf viděn od kraje (SPÖ interně)	78
Wilfried Leisch: Odboráři a odborářky proti jaderné energii a válce . .	90
Karl Baumgarten: Hvězdíkový pochod k jaderné elektrárně Zwentendorf dne 12. června 1977	99
Freda Meissner-Blau: Zwentendorf jen vítězství jedné etapy?	104
Johann Hisch: Učitel náboženství proti atomové elektrárně	112
Hannes Augustin: Žáci z okresu Ried im Innkreis proti atomové elektrárně	115
NE jaderce v Zwentendorfu:	120
Kurt Winterstein: Písničkář hovoří o písních	121
Harald Huscava: Hudební vystoupení v Alberndorfu	126
Alexander Tollmann: Jaderný odpad: Konečné úložiště je nevyřešený problém	129
Eberhard Wobisch: Waldviertelský odpor proti skládce jaderného odpadu	132
Maria Summer: Hladovka matek z Vorarlberska proti jaderným elektrárnám	140
Erich Kitzmüller: Vyučovací hodiny (O štýrském trojlístku).	144
Sam Arnold Kreditsch: Vyzbrojení harmonikou proti jaderným elektrárnám	154
Walter Papousek (in memoriam Manfred Heindler): Socialisti proti jaderné energii	164

Doris Pollet-Kammerlander: Vzpomínky na Štýrský Hradec	171
Franz Sölkner: Jak jsme my Tauplitzerští porazili atom.	178
Carl Manzano: Demonstrace ve Vídni 26. 10. 1977	181
Elisabeth Schwarz: „Mlčení znamená souhlas“	185
Heidrun Pirchner: Učitelky a učitelé proti atomovým elektrárnám . .	194
Josef Cap: Debaty JUSO	202
Günther Franz Pfaffenwimmer: Předseda vypravuje o IÖAG	205
Traudy Rinderer: „Vážený pane kancléři“ Dopisy Bruno Kreiskymu .	216
Lidia Brandstätter: Jenom mrtvé ryby jsou unášeny proudem	225
Wolfgang J. Pucher: Svářeč v Zwentendorfu	228
Friedl Fessler:	232
Rozhovor Heidrun Pirchner s Beatrix Neundlinger	
ze skupiny „Schmetterlinge“ (Motýli):	236
Heinz R. Unger/Schmetterlinge: Ruce nad Hönnepalem	239
Heinz R. Unger/Schmetterlinge („Motýli“):	
Láskyplné pozdravy z Rakouska	242
Thomas Kainz: Waldviertelští protestují – dnes také ještě!	244
Lidia Brandstätter a Kurt Winterstein: Autobusový zájezd proti dalšímu	
referendu pro jadernou elektrárnu v létě roku 1980	247
Leo Buchner: Leův zelený autobus	254
Huhki Edelbauer: Mödlingské vzpomínky	258
Friedrich Fehlinger: Ne uran, nýbrž vodík a obnovitelné energie	
jsou hlavními energiemi budoucnosti.	261
Heinz Stockinger: Proslov k rakouskému lidovému hlasování proti JE	
Zwentendorf (5. 11. 1978) u příležitosti demonstrace proti	
atomové elektrárně GUNDRAMMINGEN	
(Bavorsko, červen 1979)	265
Hildegard Breiner: Příběh Vorarlberského protestu	269
Sigrid Schönfelder: Pozdní prozření	274
Robert Jungk: Nedůvěra	280
Peter Kreisky: Na příkladu Zwentendorf: potřebné ale složité propojení	
mezi ekologií a sociální spravedlností.	283
Místo doslovu	291
Jak jsme začínali.	295
15 let od Černobylu - Co s Temelínem? Představení akce	
„Společně za slunce a svobodu!“	297
Spor o Jadernou elektrárnu Temelín, první díl.	302
Spor o Jadernou elektrárnu Temelín, druhý díl	304
Rozhovor: Antonín Pelíšek a Kazuhiko Kobayashi	307
Robert Jungk: Atomový stát (1977), (recenze Jakuba Šišky, 2021) . . .	309

Malontské MEMORANDUM	317
PS: J.M. Klimesch	319
Obsah:	323